

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ “การออกแบบเบื้องต้นและการศึกษาความเป็นไปได้ สำหรับพิพิธภัณฑ์มีชีวิตของเมืองแม่ฮ่องสอน”

Conceptual Design and Feasibility for The Living Museum for Mae Hong Son City

โดย

คณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ร่วมกับ

คณะศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาวิทยาเขตภาคพายัพ

คณะวิศวกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาเชียงราย

วันที่ 30 มิถุนายน 2553

สัญญาเลขที่ RDG52O0008

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ “การออกแบบเบื้องต้น และการศึกษาความเป็นไปได้ สำหรับพิพิธภัณฑ์มีชีวิตของเมืองแม่ฮ่องสอน”

คณะผู้วิจัย

ผศ.ดร.ปุ่น เที่ยงบูรณธรรม	คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อ.ผทัยรัตน์ ภาสน์พิพัฒน์กุล	คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อ.วีรพจน์ การคนซื่อ	คณะศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
อ.ปัตย์ ศรีอรุณ	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อ.รณวีร์ สุวรรณทะมาลี	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อ.ธนากร สร้อยสุวรรณ	คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาเชียงราย

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

บทคัดย่อ

แม่ฮ่องสอนมีความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม มีภาพประวัติศาสตร์ที่บอกเล่าเรื่องราวต่างๆ ผ่านช่วงเวลาอันยาวนาน ซึ่งสามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจน ผ่านวัฒนธรรมการแต่งกาย ภาษา อาหาร ประเพณี และดนตรี นาฏศิลป์ ที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น แต่จากกระแสนิยมและการเผยแพร่ทางสื่อ ได้ทำให้เศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยวมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว มีนักท่องเที่ยวเข้ามายังเมืองแม่ฮ่องสอนเพิ่มขึ้น ถึงแม้ว่าปัจจุบันเมืองแม่ฮ่องสอนยังคงความเป็นเมืองวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม ศิลปกรรมต่างๆ ซึ่งค่อนข้างสมบูรณ์แต่หากไม่มีมาตรการป้องกัน สำหรับอนาคตอันใกล้เมืองแม่ฮ่องสอนอาจมีสภาพไม่ต่างจากเมืองอื่นๆ ที่ถูกกลืนด้วยกระแสนิยม ความเป็นตัวตนสูญหาย มาตรการป้องกันและการแก้ไขไม่สามารถบรรลุผล ก่อนที่เมืองแม่ฮ่องสอนจะถูกคุกคามด้วยสภาวการณ์เช่นนั้น ควรมีการดำเนินการ ด้วยมาตรการหรือเครื่องมือที่เหมาะสมต่อศักยภาพและบทบาทของเมือง โดยสามารถป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคตได้

พิพิธภัณฑ์มีชีวิต ถือเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่ง ในการอนุรักษ์และพัฒนาให้ทั้งเมืองและผู้คนอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล มุ่งสร้างกลไกที่ผลักดันเศรษฐกิจชุมชนด้วยการส่งเสริมให้คนในชุมชนเคารพและตระหนักถึงแก่นแท้และความเป็นตัวตนทางวัฒนธรรมของเมือง โดยมีพื้นฐานจากความเข้าใจว่าทำไมเราจึงต้องอนุรักษ์ และเผยแพร่สิ่งเหล่านี้ ชุมชนต้องร่วมมือกันสร้างกฎระเบียบสำหรับการเป็นเมืองมรดกทางวัฒนธรรมมีข้อกำหนดและแนวทางของชุมชนที่ชัดเจนหรือส่งต่อให้คนรุ่นหลัง เพื่อให้แม่ฮ่องสอนเป็นเมืองอนุรักษ์ที่อยู่คู่กับวิถีชีวิตดั้งเดิมผสานกลมกลืนได้กับแนวคิดสมัยใหม่ ซึ่งก็คือการพัฒนาที่ยั่งยืนนั่นเอง พิพิธภัณฑ์มีชีวิตเป็นการจัดการเมืองที่ให้ความสำคัญต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ในเศรษฐกิจระบบชุมชนที่สร้างกลไกสำคัญให้เมืองมีการเจริญเติบโตอย่างมีแบบแผน ไม่ก้าวกระโดด การพัฒนาวัฒนธรรมร่วมกับเศรษฐกิจชุมชน จะช่วยให้เป้าหมาย คือ เมืองมรดกทางวัฒนธรรม มีความยั่งยืนด้วยกระบวนการที่เกิดจากชุมชนในท้องถิ่น โดยมีกลยุทธ์และแนวคิดแผนปฏิบัติการของพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน ดังนี้

- กลยุทธ์การป้องกัน มีแผนปฏิบัติการที่รองรับ คือ นโยบายการจัดการเมืองด้วยข้อกำหนดและการควบคุมพื้นที่
- กลยุทธ์การจัดการ มีแผนปฏิบัติการที่รองรับ คือ การจัดการการท่องเที่ยวด้วยระบบชุมชนและศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน
- กลยุทธ์การพัฒนา มีแผนปฏิบัติการที่รองรับ คือ การพัฒนาและปรับปรุงสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบของเมือง
- กลยุทธ์การฟื้นฟู มีแผนปฏิบัติการที่รองรับ คือ การจัดการด้านการอนุรักษ์ ฟื้นฟูวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรม

แผนปฏิบัติการของพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน มีการจัดทำโครงการเพื่อรองรับแผนปฏิบัติการ โดยสาระสำคัญโครงการจะเป็นการป้องกัน ส่งเสริมการอนุรักษ์ และแก้ไขปัญหาที่จะเกิดขึ้น ส่งเสริมให้การจัดการและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หรือ “เมืองมรดกทางวัฒนธรรม” ได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งโครงการต้องเกิดขึ้นจากกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสำคัญ ร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่น ภาคธุรกิจเอกชน และสื่อสารมวลชน จะทำให้พิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอนมีความเป็นไปได้ในผลทางปฏิบัติ ที่จะส่งเสริมการอนุรักษ์และการพัฒนาเมืองให้ยั่งยืน

Abstract

Mae Hong Son is a city that has unique culture and long history that reflected through clothing, dialect, food, tradition, music, and dancing art. These cultures have been transited from one generation to the next. The popularization and broadcasting via media make the tourism industry in the city vastly grows and increase the number of tourist that comes to Mae Hong Son. Though Mae Hong Son is quiet a perfect city of culture, traditional architecture and art, but if there is no defensive measure, this city will be flooded with globalization. Consequently, the uniqueness of Mae Hong Son will be faded. Since, the defensive and corrective measures cannot be achieved before the city is threatened by such situation, there should be a measure, a plan, or a tool that suitable with the potential and role of the city, and can prevent Mae Hong Son from facing such problem in the present and future.

Living Museum is a tool to conserve and develop the harmony of the people and the city. This tool aims at creating a mechanism to impel local economy by encouraging them to realize and respect the core and identity of the city's cultures based on the understanding of why they need to conserved and promulgate these cultures. The local people have to work together to set up regulations for the heritage city. These regulations must be manifest and can be transmitted to the next generation in order to make Mae Hong Son be a city where traditional lifestyles are in harmony with modern thinking, that is to say, a sustainable development. Living museum is a city management plan that focuses on gaining participation from the community in term of local economy that creates an important mechanism for disciplined growth of the city. The parallel development of culture and economy helps achieve the aim of sustainable heritage city development from work of the local people. The strategy and operation plan of the Living Museum in Mae Hong Son are;

- Preventive Strategy. The operation plan for this strategy is; City management policy by regulation and area control.
- Managing Strategy. The operation plan for this strategy is; Tourism management policy by community system and Mae Hong Son living museum coordination center.
- Development Strategy. The operation plan for this strategy is; the development and improvement for environment and parts of the city.
- Restorative Strategy. The operation plan for this strategy is; the management for conserving and restoring the cultures and architecture.

Operation plan of Mae Hong Son living Museum has a project to support the operation plan.

The main point of this project is to prevent and solve the problem, promoting the concrete conservation, managing and development for cultural tourism or "Heritage City." The project need to be established with the participation of local people, local authority, private sector, and mass media in order to make Mae Hong Son living museum has effectiveness for promoting conservation and sustainable city development.

สารบัญ

หน้า

สารบัญ

สารบัญตาราง

สารบัญแผนภูมิ

สารบัญแผนที่

สารบัญภาพ

ส่วนที่ 1 บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของโครงการ 1-1

1.1 วัตถุประสงค์ของการศึกษา 1-2

1.2 พื้นที่ศึกษา 1-2

1.3 วิธีดำเนินการ 1-2

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ 1-3

1.5 การนำผลงานไปใช้งาน 1-3

ส่วนที่ 2 แนวความคิดเรื่อง “พิพิธภัณฑ์มีชีวิต (Living Museum)”

2.1 แนวความคิดเรื่องพิพิธภัณฑ์ชุมชน (Community Museum) 2-1

2.1.1 นิยาม ความหมายของ “พิพิธภัณฑ์ชุมชน” (Community Museum) 2-1

2.1.2 ประวัติความเป็นมาของพิพิธภัณฑ์ชุมชน (Community Museum) ในประเทศไทย 2-3

2.2 เกณฑ์ในการเลือกกรณีศึกษา 2-6

2.2.1 เวียงกุมกาม 2-6

2.2.2 บาธ (Bath) 2-9

2.2.3 อ็อกซ์ฟอร์ด (Oxford) 2-13

2.3 สรุปนิยาม “พิพิธภัณฑ์มีชีวิต Living Museum” 2-19

2.4 ความสำคัญของ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น 2-19

ส่วนที่ 3 บทบาทที่สำคัญของเมืองแม่ฮ่องสอน

3.1 นโยบายสำคัญเพื่อการพัฒนาเมืองแม่ฮ่องสอน 3-1

3.1.1 วิสัยทัศน์การพัฒนาเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน 3-2

3.1.2 ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาท้องถิ่น 3-2

3.2 ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของเมืองแม่ฮ่องสอน 3-3

3.3 ย่านเมืองเก่าแม่ฮ่องสอน 3-5

3.4 คุณค่าด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนเมืองแม่ฮ่องสอน 3-7

3.4.1 วัฒนธรรม วิถีการดำเนินชีวิต 3-7

3.4.2 การแต่งกาย 3-9
3.4.3 เอกลักษณ์ด้านภาษา 3-10
3.4.4 เอกลักษณ์ด้านอาหาร 3-11
3.4.5 เอกลักษณ์ประเพณีไต 3-14
3.4.6 เอกลักษณ์นาฏศิลป์รำไต ดนตรี และการละเล่นแบบไต 3-19
3.5 คุณค่าด้านสถาปัตยกรรมของเมืองแม่ฮ่องสอน 3-21
3.5.1เอกลักษณ์เรือนแบบไต 3-21
3.5.2 เอกลักษณ์เรือนร้านค้าบนถนนสิงหนาทบำรุง 3-26
3.5.3 เอกลักษณ์วัดแบบไต 3-35
3.5.4 สถานที่สำคัญเชิงประวัติศาสตร์ที่ส่งผลต่อ “พิพิธภัณฑ์มีชีวิต” 3-38
3.6 คุณคาความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน 3-49
3.7 ปัญหาเมืองที่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน 3-50
3.8 วิเคราะห์บทบาทสำคัญของแม่ฮ่องสอนเพื่อความเป็นไปได้สำหรับ “พิพิธภัณฑ์มีชีวิต” 3-55
ส่วนที่ 4 พิพิธภัณฑ์มีชีวิต (Living Museum) เมืองแม่ฮ่องสอน
4.1 แม่ฮ่องสอนกับพิพิธภัณฑ์มีชีวิต (Living Museum) 4-1
4.2 กรอบแนวความคิดการจัดการเมืองด้วย “พิพิธภัณฑ์มีชีวิต” 4-2
4.3 กลยุทธ์เพื่อดำเนินโครงการพิพิธภัณฑ์มีชีวิต 4-3
4.3.1 การป้องกันหรือการควบคุม 4-3
4.3.2 การจัดการเมือง 4-3
4.3.3 การพัฒนา 4-4
4.3.4 การฟื้นฟู 4-4
4.4 กรอบแนวคิดแผนปฏิบัติการของพิพิธภัณฑ์มีชีวิต (Living Museum) 4-5
4.4.1 นโยบายการจัดการเมืองด้วยข้อกำหนดและการควบคุมเชิงพื้นที่ 4-5
4.4.2 การจัดการด้านการอนุรักษ์ ฟื้นฟูวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรม 4-26
4.4.3 การจัดการท่องเที่ยวด้วยระบบชุมชนเมืองและศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน 4-40
4.4.4 การพัฒนาปรับปรุงสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบของเมือง 4-48
ส่วนที่ 5 กิจกรรมส่งเสริมพิพิธภัณฑ์มีชีวิต (Living Museum) เมืองแม่ฮ่องสอน
5.1 การประชุมเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมระหว่างคณะทำงาน ชุมชน และหน่วยงานท้องถิ่น 5-1
5.1.1 การประชุมเพื่อจัดตั้งคณะทำงานโครงการฯ 5-1
5.1.2 การเสวนากลุ่มชุมชนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน (สภาน้ำเมี่ยง) 5-3
5.1.3 เวทีเสวนาเรื่อง “ก้าวต่อไปของแม่ฮ่องสอนสู่เมืองมรดกทางวัฒนธรรม เมืองพิพิธภัณฑ์มีชีวิต” 5-3
5.1.4 รายงานความก้าวหน้า “โครงการออกแบบเบื้องต้นและการศึกษาความเป็นไปได้สำหรับพิพิธภัณฑ์มีชีวิตของเมืองแม่ฮ่องสอน” 5-4
5.2 การศึกษาสำรวจพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ ฟื้นฟูสถาปัตยกรรมของเมืองแม่ฮ่องสอน 5-5
5.3 กิจกรรม “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม : ตามหาร่องรอยวัฒนธรรมเมือง” 5-8

5.3.1 ขั้นตอนการดำเนินการการจัดนำเที่ยว 5-8
5.3.2 รายการกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน 5-10
5.3.3 การจัดเตรียมอุปกรณ์ เอกสารประกอบการท่องเที่ยว 5-20
5.4 สื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการประชาสัมพันธ์โครงการพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน 5-23
5.4.1 สัญลักษณ์พิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน 5-23
5.4.2 แผนที่ท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน 5-23
5.4.3 ตราประทับประจำสถานที่ท่องเที่ยวภายใต้ศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน 5-23
5.4.4 โปสเตอร์ประชาสัมพันธ์ ”พิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน“ 5-24
5.4.5 วารสารรายเดือน ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: พิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน (ฉบับปฐมฤกษ์) 5-24
5.4.6 หนังสือรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ “เมืองแม่ฮ่องสอน” 5-26

ส่วนที่ 6 แผนและโครงการเสนอแนะสำหรับพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน

6.1 แผน : การพัฒนาปรับปรุงสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบของเมือง 6-2
6.1.1 โครงการเยาวชนร่วมใจพัฒนาสภาพแวดล้อมเมืองแม่ฮ่องสอน 6-2
6.1.2 โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์สวนสาธารณะหนองจองคำ 6-2
6.1.3 โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ถนนสายสำคัญของเมืองแม่ฮ่องสอน (ถนนสิงหนาทบำรุง) 6-3
6.1.4 โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณวัดในเมือง 6-4
6.1.5 โครงการปรับปรุงบริเวณเส้นทางเดินและทางสัญจรในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน 6-5
6.1.6 โครงการประกวดหน้าบ้านหน้ามอง 6-6
6.1 แผน : พัฒนาฟื้นฟูวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน 6-6
6.2.1 โครงการรักษ์ภาษาไต 6-7
6.2.2 โครงการร่วมใจใส่ชุดไตในวันศุกร์ 6-7
6.2.3 โครงการจัดงาน “สืบสานวัฒนธรรมไต” 6-9
6.2.4 โครงการ “วาทะปราชญ์ชุมชน เพื่อแก้วิกฤติความถดถอยทางวัฒนธรรม” 6-10
6.2.5 โครงการเผยแพร่กิจกรรมประเพณีเมืองแม่ฮ่องสอน 6-10
6.3 แผน : การจัดการด้านการอนุรักษ์ ฟื้นฟูสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมเมืองแม่ฮ่องสอน 6-11
6.3.1 โครงการ “ชมรมอนุรักษ์บ้านเก่า” 6-11
6.3.2 โครงการบันทึกประวัติศาสตร์บ้านเก่าเมืองแม่ฮ่องสอน 6-11
6.3.3 โครงการอนุรักษ์ ปรับปรุงบ้านเก่าเมืองแม่ฮ่องสอน 6-12
6.3.4 โครงการ “ชมรมสล่าเมืองแม่ฮ่องสอน” 6-13
6.3.5 โครงการประกวดแบบบ้านเก่าเมืองแม่ฮ่องสอน 6-13
6.4 แผน: การจัดการเมืองด้วยข้อกำหนดและการควบคุมพื้นที่ 6-13
6.4.1 โครงการจัดทำเทศบัญญัติอาคารในพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอน 6-14
6.4.2 โครงการจัดทำผังเฉพาะพื้นที่อนุรักษ์เมืองแม่ฮ่องสอน 6-14
6.5 แผน : การจัดการท่องเที่ยวด้วยระบบชุมชนเมืองและศูนย์ข้อมูลพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน 6-15
6.5.1 โครงการจัดตั้งอาคารศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน 6-15

6.5.2 โครงการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน 6-16
6.5.3 โครงการ “ชมรมยุวชนนำเที่ยวเมืองมรดกทางวัฒนธรรม” 6-17
6.5.4 โครงการ “ชมรมอนุรักษ์วัฒนธรรมไต” 6-17
6.5.5 โครงการนิทรรศการ “มรดกทางวัฒนธรรม” 6-18
6.5.6 โครงการพักบ้านคนไต 6-19
6.5.7 โครงการเปิดบ้านเรียนรู้อาหารไต 6-20
6.5.8 โครงการวัฒนธรรมสร้างเสียงสะท้อนจากชุมชนเมืองแม่ฮ่องสอน 6-21
6.5.9 โครงการของที่ระลึกจากพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน 6-21
6.5.10 โครงการปั่นจักรยานเรียนรู้วัฒนธรรม 6-22
6.5.11 โครงการเรียนรู้ เยี่ยมชมสถาปัตยกรรม ศิลปกรรมพื้นถิ่นไต 6-23
6.5.12 โครงการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์สำหรับการเผยแพร่ “มรดกทางวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน” 6-24
6.5.13 โครงการนักเขียนรุ่นเยาว์ 6-25
6.7 ข้อเสนอแนะการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน 6-26

สารบัญแผนภูมิ

ส่วนที่ 3 บทบาทที่สำคัญของเมืองแม่ฮ่องสอน
แผนภูมิที่ 1-1 ประวัติและลำดับการตั้งถิ่นฐานของเมืองแม่ฮ่องสอน ตั้งแต่ปี พ.ศ .2374 ถึงปัจจุบัน 3-4
ส่วนที่ 4 พิพิธภัณฑ์มีชีวิต (Living Museum) เมืองแม่ฮ่องสอน
แผนภูมิที่ 4-1 กรอบแนวความคิดการจัดการเมืองด้วย ”พิพิธภัณฑ์มีชีวิต“ 4-2
แผนภูมิที่ 4-2 กลยุทธ์เพื่อดำเนินโครงการพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน 4-4
แผนภูมิที่ 4-3 แนวคิดองค์ประกอบในการสร้างพื้นที่วัด 4-37
ส่วนที่ 6 แผนและโครงการเสนอแนะสำหรับพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน
แผนภูมิที่ 6-1 แผนและโครงการเสนอแนะสำหรับพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน 6-1
แผนภูมิที่ 6-2 ความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้งานส่วนต่างๆ ของศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน 6-26
แผนภูมิที่ 6-3 โครงสร้างการบริหารงานของศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน 6-27

สารบัญแผนที่

ส่วนที่ 1 บทนำ
แผนที่ 1-1 ขอบเขตพื้นที่ศึกษาผังเมืองรวมเมืองแม่ฮ่องสอน 1-2
ส่วนที่ 2 แนวความคิดเรื่อง “พิพิธภัณฑ์มีชีวิต (Living Museum)”

แผนที่ 2-1 โบราณสถานบริเวณเวียงกุมกาม 2-7
แผนที่ 2-2 เมืองบาธ 2-9
แผนที่ 2-3 เมือง Oxford 2-14
ส่วนที่ 3 บทบาทที่สำคัญของเมืองแม่ฮ่องสอน
แผนที่ 3-31 ขอบเขตพื้นที่เมืองโบราณและการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในอดีต (ระยะแรกและระยะที่ (2 3-7

สารบัญภาพ

ส่วนที่ 2 แนวความคิดเรื่อง “พิพิธภัณฑ์มีชีวิต (Living Museum)”
ภาพที่ 2-1 สภาพทั่วไปในเวียงกุมกาม 2-8
ภาพที่ 2-2 ภูมิทัศน์ทั่วไปในเมืองบาธ 2-10
ภาพที่ 2-3 ทัศนียภาพเมืองบาธ 2-11
ภาพที่ 2-4 สิ่งจัดแสดงในเมืองบาธ 2-12
ภาพที่ 2-5 ภูมิทัศน์เมือง oxford 2-15
ภาพที่ 2-6 ลักษณะสิ่งจัดแสดง 2-16
ภาพที่ 2-7 สถาปัตยกรรมและสิ่งก่อสร้าง 2-17
ส่วนที่ 3 บทบาทที่สำคัญของเมืองแม่ฮ่องสอน
ภาพที่ 3-1 ลักษณะภูมิศาสตร์และธรรมชาติเมืองแม่ฮ่องสอน 3-2
ภาพที่ 3-1 ลักษณะสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมเมืองแม่ฮ่องสอน 3-2
ภาพที่3-2 ลักษณะสภาพพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอนในอดีต 3-4
ภาพที่ 3-3 ชาวเขาเผ่าปะด่อง (กระเหรี่ยงคอยาว) และชาวเขาเผ่าลีซอ 3-8
ภาพที่ 3-4 คนไตในแม่ฮ่องสอนจากอดีตและปัจจุบัน 3-9
ภาพที่ 3-5 การแต่งกายของผู้ชายชาวไทใหญ่ เสื้อแต้กปุ่ง (เสื้อผ่าหน้า) กั๋นไต (กางเกงขายาว) 3-10
ภาพที่ 3-6 การแต่งกายของผู้หญิงชาวไทใหญ่ (เสื้อไตแขนยาวต่อไหล่ ผ้าซิ่นหรือผ้าถุงสำเร็จที่ใช้กันในปัจจุบัน) 3-10
ภาพที่ 3-7 ต้นถั่วเหลือง และการทำถั่วเน่าแค้บ (ขั้นตอนการผึ่งแดดบนไม้ขัดแตะ) 3-12
ภาพที่ 3-8 ผักหวาน ผักกูด ผักเสี้ยว (ชงโคบ้าน) และผักหละ (ชะอม) 3-13
ภาพที่ 3-9 ข่างปอง 3-13
ภาพที่ 3-10 จิ้นลุง ขนมจีนน้ำเงี้ยว และข้าวส้ม 3-13
ภาพที่ 3-11 น้ำพริกอ่อง ไก่อุ๊บ และแกงฮังเล 3-13
ภาพที่ 3-12 ขนมวง (เข้ามุนช่วย) ข้าวตอกปั้น ข้าวปองต่อ และข้าวแตน 3-14
ภาพที่ 3-13 อาละหว่า ส่วยทะมิน และเป็งม้ง 3-14
ภาพที่3-14ประเพณีปอยหลู่ข้าวหย่ากุ๊ 3-15

ภาพที่ 3-15 ประเพณีปอยส่างลอง : วันเตรียมตัว มีการขลิบผมโดยตา ยาย พ่อ แม่ โกนผม และอาบน้ำขมิ้น 3-15
ภาพที่ 3-16 ประเพณีปอยส่างลอง: วันที่ 1 วันรับส่างลองวันแรก เพื่อไปขอขมาพระที่วัด และแห่ไปยังวัดต่างๆ 3-15
ภาพที่ 3-17 ประเพณีปอยส่างลอง: วันที่ 2 ขบวนแห่รอบเมือง และจากบ้านเจ้าภาพใหญ่ ไปวัดที่เจ้าภาพศรัทธา 3-15
ภาพที่ 3-18 ประเพณีปอยส่างลอง: วันที่ 2 ขบวนแห่รอบเมือง (โป๊กข้าวตอกและต้นครัวหลุ) 3-16
ภาพที่ 3-19 ประเพณีปอยส่างลอง: วันที่ 3 วันบวช ส่างลอง (สามเณร) จะไปรวมตัวกันที่วัดเจ้าภาพวัดเดียว เพื่อทำพิธีบวช 3-16
ภาพที่ 3-20 ประเพณีปอยส่างลอง: วันสึก หลังจากได้รับการฝึกอบรม รับพร และรับใบประกาศนียบัตรจากเจ้าอาวาส 3-16
ภาพที่ 3-21 ประเพณีขึ้นจองปีใหม่ : อุปกรณ์ และวิธีการกั๋นตอ (ขอขมา) พระสงฆ์ 3-16
ภาพที่ 3-22 ประเพณีปอยจ่าตี่ : ปอยจาตี่ในอดีตและกิจกรรมการขนทรายเพื่อก่อเจดีย์ทรายในปัจจุบัน 3-17
ภาพที่ 3-23 ประเพณีวานปลิก: ตะแหลวหรือเฉลว และเครื่องเซ่นในการประกอบพิธีกรรม 3-17
ภาพที่ 3-24 ประเพณีต่างซ่อมต่อโหลง: อุ๊บเจ้าพารา ขันตั้ง (ก๊อกซอมต่อ และผาหยาดสมาด) 3-17
ภาพที่ 3-25 ประเพณีต่างซ่อมต่อโหลง: การถวายของที่เตรียม ถวายอาหารแด่พระภิกษุสามเณร และเลี้ยงอาหารอุบาสก อุบาสิกา 3-17
ภาพที่ 3-26 ประเพณีแฮนซอมโก่จา: ประเพณีการละเล่นต่างๆ และการฟ้อนรูปสัตว์ เช่น นางนก กิ่งกะหล่า โต และสัตว์อื่นๆ 3-18
ภาพที่ 3-27 การแห่ “จองพารา” และการตักบาตรเทโว 3-18
ภาพที่ 3-28 ประเพณีหลู่ส่างกานคำ: ขบวนแห่กฐิน 3-18
ภาพที่ 3-29 ประเพณีปอยก๋อยจ้อด: ขบวนแห่ต้นแปก 3-18
ภาพที่ 3-30 การฟ้อนรำ นาฏศิลป์ไต 3-19
ภาพที่ 3-31 ดนตรีพื้นบ้านแบบไต 3-19
ภาพที่ 3-32 ลักษณะเฮินโหลงสองส่อง (ครอบครัวขนาดกลางและขนาดใหญ่) 3-23
ภาพที่ 3-33 ลักษณะเฮินโหลงสองส่อง (ครอบครัวขนาดกลางและขนาดใหญ่) 3-23
ภาพที่ 3-34 แปลนแสดงพื้นที่ใช้สอย และลักษณะเรือนพักอาศัยแบบไต 3-24
ภาพที่ 3-35 ส่องไพ (ครัวชานใหญ่) และหัวเข่งหมา (ชานเล็ก) 3-25
ภาพที่ 3-36 เข่งเจ้าพารา (หิ้งพระ) 3-25
ภาพที่ 3-37 ระบบโครงสร้าง เป็นระบบเสาและคาน (Post and Lintel) 3-25
ภาพที่ 3-38 โครงสร้างหลังคา 3-25
ภาพที่ 3-39 สภาพอาคารบ้านเรือน และพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอนในอดีต 3-26
ภาพที่ 3-40 บรรยากาศบริเวณย่านถนนสิงหนาทบำรุง 3-27
ภาพที่ 3-41 สินค้าต่างๆ ภายในตลาดสายหยุด 3-27
ภาพที่ 3-42 กิจกรรมบนถนนสิงหนาทบำรุง (กาดแสงเทียนและการแห่จองพารา) 3-28
ภาพที่ 3-43 อาคารพื้นถิ่นรูปแบบไตบนถนนสิงหนาทบำรุง 3-28
ภาพที่ 3-44 สถานที่สำคัญทางราชการ 3-28
ภาพที่ 3-45 อาคารที่สร้างเมื่อปีพ.ศ.2433 (ในอดีตและปัจจุบัน) 3-28
ภาพที่ 3-46 อาคารที่สร้างเมื่อ ปี พ.ศ 2433 (บ้านนายบุญเลิศ และนางนันทา วิรัตนาภรณ์) 3-29

ภาพที่ 3-47 อาคารที่สร้างเมื่อ ปี พ.ศ 2522 (บ้านนางตวงรัตน์ รัตนารำพึง) 3-29
ภาพที่ 3-48 อาคารที่สร้างประมาณปี พ.ศ 2547 หรือ 80 ปี (ร้านละออ) 3-29
ภาพที่ 3-49 อาคารที่สร้างประมาณปี พ.ศ 2547 หรือ 80 ปี (ร้านภู่เจริญ) 3-29
ภาพที่ 3-50 อาคารที่สร้างประมาณปี พ.ศ 2500-2510 (ร้านทำการ์ด) 3-30
ภาพที่ 3-51 อาคารที่สร้างประมาณปี พ.ศ 2500-2510 (ร้านน้องฟลุ๊ค) 3-30
ภาพที่ 3-52 อาคารที่สร้างประมาณปี พ.ศ. 2500-2510 (ร้านเฮินยายแก้ว) 3-30
ภาพที่ 3-53 อาคารที่สร้างประมาณปี พ.ศ. 2500-2510 (ร้านบัวแก้วหรือโรงแรมสงวนสินในอดีต) 3-30
ภาพที่ 3-54 รูปแบบประตู-หน้าต่าง 3-31
ภาพที่ 3-55 รูปแบบช่องแสง 3-32
ภาพที่ 3-56 รูปแบบหลังคา ชายคาและค้ำยัน 3-33
ภาพที่ 3-57 ตัวอย่างเรือนพื้นถิ่น (เฮินไต) ร้านละออ 3-34
ภาพที่ 3-58 ตัวอย่างผังบริเวณวัดจองกลาง จองคำ 3-35
ภาพที่ 3-59 องค์พระเจดีย์แบบกลุ่ม (วัดจองกลางและวัดหัวเวียง) และองค์เจดีย์แบบเดี่ยว (วัดก้ำก่อและวัดพระธาตุดอยกองมู) 3-36
ภาพที่ 3-60 วิหารไม้หลังซ้อนชั้นแบบยกคอสอง สองชั้น (วัดหัวเวียงและวัดปางล้อ) และชายคาสามตอนหรือสองคอสามชาย (วัดจองคำ) 3-36
ภาพที่ 3-61 ยอดปราสาทประดับตกแต่งด้วยไม้หรือโลหะฉลุลาย (วัดหัวเวียง วัดพระนอน และวัดจองกลาง) 3-36
ภาพที่ 3-62 อุโบสถวัดพระนอนและศาลาการเปรียญวัดจองคำ (งานศิลปะช่วงแรกฝีมือช่างพม่า) 3-37
ภาพที่ 3-63 ศาลาการเปรียญวัดพระธาตุดอยกองมู วิหารพาราแข่ง และพระพุทธรูปในวิหารวัดจองคำ (งานศิลปะช่วงหลังฝีมือช่างพม่าในแม่ฮ่องสอน) 3-37
ภาพที่ 3-64 วัดพระธาตุดอยกองมู 3-38
ภาพที่ 3-65 วัดพระนอน 3-39
ภาพที่ 3-66 วัดม่วยต่อ 3-67
ภาพที่ 3-67 วัดก้ำก่อ 3-40
ภาพที่ 3-68 วัดจองกลาง 3-41
ภาพที่ 3-69 วัดจองคำ 3-42
ภาพที่ 3-70 วัดหัวเวียง 3-43
ภาพที่ 3-71 วัดปางล้อ 3-43
ภาพที่ 3-72 วัดกลางทุ่ง 3-44
ภาพที่ 3-73 วัดดอนเจดีย์ 3-45
ภาพที่ 3-74 วัดผาอ่าง 3-45
ภาพที่ 3-75 กิจกรรมของคนในชุมชนที่โหย่งกาด 3-50
ภาพที่ 3-76 สถานประกอบการด้านธุรกิจท่องเที่ยว เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว 3-52
ภาพที่ 3-77 ที่พักอาศัยชั่วคราวสำหรับนักท่องเที่ยว 3-52
ภาพที่ 3-78 กลุ่มผู้ประกอบการค้ารายย่อย หรือผู้ค้าปลีกในพื้นที่ 3-52

ภาพที่ 3-79 อาคารพื้นถิ่น ที่มีสภาพเสื่อมโทรมและการผุพังของโครงสร้าง 3-53
ภาพที่ 3-80 ความขัดแย้งระหว่างอาคารรูปแบบพื้นถิ่นกับอาคารรูปแบบสมัยใหม่ 3-53
ภาพที่ 3-81 ปัญหาทัศนะอุจาดที่เกิดจากป้ายที่ไม่ได้ออกแบบให้สอดคล้องกับตัวอาคาร 3-53
ภาพที่ 3-82 ปัญหาด้านสภาพแวดล้อม องค์ประกอบของเมือง (ทางเท้าแคบ มีสิ่งกีดขวาง) 3-54
ภาพที่ 3-83 ปัญหาทัศนียภาพด้านสภาพแวดล้อม องค์ประกอบของเมือง (สายไฟฟ้า สายโทรศัพท์) 3-54
ส่วนที่ 4 พิพิธภัณฑ์มีชีวิต (Living Museum) เมืองแม่ฮ่องสอน
ภาพที่ 4-1 ลักษณะภูมิประเทศเมืองแม่ฮ่องสอน 4-5
ภาพที่ 4-2 นโยบายการจัดการเมืองด้วยข้อกำหนดและการควบคุมเชิงพื้นที่ตามวิสัยทัศน์การพัฒนาเมือง 4-6
ภาพที่ 4-3 แนวคิดนโยบายการจัดการเมืองด้วยข้อกำหนดและการควบคุมเชิงพื้นที่ 4-9
ภาพที่ 4-4 แนวทางการจัดการปัญหาเมืองจากการใช้ประโยชน์ที่ดิน 4-12
ภาพที่ 4-5 พื้นที่อนุรักษ์ 1 4-13
ภาพที่ 4-6 พื้นที่อนุรักษ์ 2 4-14
ภาพที่ 4-7 การปรับปรุงอาคาร (เจ้าของบ้านคุณบุญจิรา ทองเขียว) 4-31
ภาพที่ 4-8 การปรับปรุงอาคาร (เจ้าของบ้านคุณตวงรัตน์ รัตนรำพึง) 4-32
ภาพที่ 4-9 การปรับปรุงอาคาร (ร้านบ้านไทย) 4-33
ภาพที่ 4-10 การปรับปรุงอาคาร (ร้านภูเจริญ) 4-34
ภาพที่ 4-11 การปรับปรุงอาคาร (ด้านหน้าธนาคารกรุงไทย) 4-35
ภาพที่ 4-12 แนวทางการออกแบบปรับปรุงเพื่อแก้ไขปัญหามลภาวะทางเสียง 4-38
ภาพที่ 4-13 แนวทางการออกแบบปรับปรุงเพื่อแก้ไขปัญหาด้านมุมมอง 4-38
ภาพที่ 4-14 แนวทางการออกแบบปรับปรุงเพื่ออุณหภูมิและการถ่ายเทอากาศ 4-39
ภาพที่ 4-15 แนวทางการออกแบบปรับปรุงวัสดุปูพื้น 4-39
ภาพที่ 4-16 แนวทางการออกแบบปรับปรุงเพื่อการเน้นมุมมอง 4-39
ภาพที่ 4-17 แปลนพื้นและรูปด้าน ศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์เมืองแม่ฮ่องสอน 4-47
ส่วนที่ 5 กิจกรรมส่งเสริมพิพิธภัณฑ์มีชีวิต (Living Museum) เมืองแม่ฮ่องสอน
ภาพที่ 5-1 การประชุมเพื่อจัดตั้งคณะทำงานโครงการฯ 5-2
ภาพที่ 5-2 การเสวนากลุ่มชุมชนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน (สภาน้ำเมี่ยง) 5-3
ภาพที่ 5-3 เวทีเสวนา" ก้าวต่อไปของแม่ฮ่องสอนสู่เมืองมรดกทางวัฒนธรรม เมืองพิพิธภัณฑ์มีชีวิต" 5-3
ภาพที่ 5-4 การประชุมความก้าวหน้าโครงการฯ 5-4
ภาพที่ 5-5 การร่วมเสนอแนวคิดการออกแบบแผนที่ท่องเที่ยวเมืองมรดกทางวัฒนธรรม 5-5
และตราประทับของสัญลักษณ์ประจำศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน บ้านเก่า และวัด
ภาพที่ 5-6 การลงพื้นที่สำรวจ และสัมภาษณ์เจ้าของเรือนพื้นถิ่น รวมถึงการวัดขนาดสัดส่วนโครงสร้างของเรือนพื้นถิ่น 5-6
พอสังเขป
ภาพที่ 5-7 ตัวอย่างการเก็บข้อมูลเรือนพื้นถิ่น 5-8
ภาพที่ 5-8 การลงพื้นที่สำรวจ และนัดหมายเจ้าเรือนพื้นถิ่น ร้านอาหารต่างๆ 5-9
ภาพที่ 5-9 ครูเขมณีและคณะมัคคุเทศก์น้อยจากโรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ช่วยทำหน้าที่แนะนำสถานที่ท่องเที่ยว 5-10

เมืองแม่ฮ่องสอน
ภาพที่ 5-10 คณะทำงานพูดคุย ชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวและต้อนรับคณะท่องเที่ยวที่สนามบินแม่ฮ่องสอน 5-10
ภาพที่ 5-11 คณะทำงานมอบย่ามสะพาย สำหรับใส่คู่มือท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวระหว่างรอรับประทานอาหารกลางวัน 5-10
ภาพที่ 5-12 บรรยากาศภายในร้านร่มจินดา และอาหารพื้นถิ่น (น้ำพริกอ่อง) 5-10
ภาพที่ 5-13 นักท่องเที่ยวเยี่ยมชม พูดคุย สอบถามเกี่ยวกับบ้านโบราณ 5-11
ภาพที่ 5-14 คณะทำงานร่วมกับนักท่องเที่ยวสักการะและครูเขมณีเล่าประวัติความเป็นมาเจ้าพ่อข้อมูลเหล็ก 5-11
ภาพที่ 5-15 คุณตาบุญเลิศและคุณยายนันทาเจ้าของบ้าน ร่วมพูดคุยเล่าประวัติความเป็นมาของบ้าน 5-11
ภาพที่ 5-16 คุณตาบุญเลิศและคุณยายนันทาร่วมถ่ายรูปเป็นที่ระลึก และเลี้ยงเครื่องดื่มแก่นักท่องเที่ยว 5-11
ภาพที่ 5-17 คุณยายตวงรัตน์เปิดบ้านต้อนรับให้นักท่องเที่ยวเยี่ยมชมบ้าน 5-12
ภาพที่ 5-18 บรรยากาศภายในบ้านซึ่งด้านล่างเปิดเป็นร้านขายของประเภทงานศิลปะ ภาพวาด ภาพปัก สิ่งทอ ของตกแต่งบ้าน ฯลฯ 5-12
ภาพที่ 5-19 บรรยากาศภายในและภายนอกโรงแรมสงวนสิน 5-12
ภาพที่ 5-20 บรรยากาศการตักบาตรบริเวณอาคาร รสพ . 5-12
ภาพที่ 5-21 บรรยากาศภายในตลาดหัววียง 5-13
ภาพที่ 5-22 อาละหว่าจุ่ง ขนมพื้นถิ่น 5-13
ภาพที่ 5-23 บรรยากาศบริเวณวัดจองกลาง วัดจองคำ 5-13
ภาพที่ 5-24 บรรยากาศการเตรียมงานปอยส่างลอง ณ โหย่งกาด 5-13
ภาพที่ 5-25 บรรยากาศวัดหัวเวียง 5-14
ภาพที่ 5-26 คณะท่องเที่ยวชมอุปกรณ์ ต้นงา และผลิตภัณฑ์จากงา เช่น น้ำมันงา ขนมงา เป็นต้น 5-14
ภาพที่ 5-27 ชมบรรยากาศพระอาทิตย์ตกดิน 5-14
ภาพที่ 5-27 การแสดงเป่าใบไม้เป็นเสียงเพลง 5-15
ภาพที่ 5-28 ขบวนแห่ (โป๊กข้าวตอกและต้นครัวหลุ) 5-15
ภาพที่ 5-29 นักท่องเที่ยวและมัคคุเทศก์น้อย ร่วมพักรับประทานอาหาร 5-15
ภาพที่ 5-30 นักท่องเที่ยวและมัคคุเทศก์น้อย เยี่ยมชมวัดและพิพิธภัณฑ์ในวัดพระนอน 5-16
ภาพที่ 31-5 คณะท่องเที่ยว คณะทำงานและหน่วยงานเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน 5-16
ภาพที่ 32-5 คณะท่องเที่ยว คณะทำงานและนายก รองนายกเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ร่วมถ่ายภาพเป็นที่ระลึก 5-17
ภาพที่ 5-33 ย่ามอุปกรณ์เสริมสำหรับใส่แผนที่ คู่มือท่องเที่ยว ฯลฯ 5-20
ภาพที่ 5-34 แผนที่พิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน 5-20
ภาพที่ 5-35 คู่มือท่องเที่ยว 5-22

ส่วนที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของโครงการ

แม่ฮ่องสอนเป็นเมืองที่มีบทบาทการท่องเที่ยวทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ ความสงบ และอัตลักษณ์ทางด้านวัฒนธรรมอย่างชัดเจน ด้วยลักษณะสภาพภูมิประเทศที่เป็นส่วนสำคัญในการสร้างจุดเด่นให้กับเมือง โดยเฉพาะระยะทางการเข้าถึง ที่จะต้องผ่านลักษณะภูมิประเทศที่เป็นภูเขาคดโค้งตามภูมิประเทศที่สวยงามของป่าไม้ ระยะทางการเข้าถึงด้วยรถยนต์นั้นเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้เมืองแม่ฮ่องสอนมีชื่อเสียงด้านการท่องเที่ยว สร้างความท้าทายในการเดินทางนักท่องเที่ยวที่มาถึงเมืองแม่ฮ่องสอนนั้นต้องรักในธรรมชาติและวัฒนธรรมความเป็นเมืองที่สงบอย่างแท้จริง ดังนั้นจะทำอย่างไรให้เมืองแม่ฮ่องสอน ยังคงความเป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ รักษาความสมดุลระหว่างทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรทางด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิตที่ต้องดำเนินไปพร้อมกับการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน

ปัจจุบันสถานการณ์การพัฒนาของเมืองแม่ฮ่องสอนกำลังอยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อ พื้นที่บริเวณตัวเมืองกำลังขยายตัวโดยมีแนวการขยายตัวของเมืองอย่างไร้ระบบ เช่นเดียวกับการเติบโตของเมืองส่วนใหญ่ในประเทศไทย ซึ่งการขยายตัวอย่างไร้ระบบนี้ หากปราศจากการจัดการที่ดีแล้วจะก่อให้เกิดปัญหาทางคุณภาพของสภาพแวดล้อมในเมืองนั้นๆ เช่น ปัญหาชุมชนแออัด ความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมและความไม่ปลอดภัย เป็นต้น การเข้าไปแทรกแซงเพื่อทำการจัดการขยายตัวอย่างไร้ระบบของเมืองแม่ฮ่องสอนเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเมืองต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วน

“พิพิธภัณฑ์มีชีวิต” (Living Museum) เป็นวิธีการจัดการเมืองรูปแบบหนึ่งที่ส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรม วิถีการดำเนินชีวิต ที่ควบคู่ไปกับการพัฒนาเมืองซึ่งพิพิธภัณฑ์มีชีวิตกำลังเป็นที่สนใจอย่างมากในทุกภาคส่วนของเมืองแม่ฮ่องสอนในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นความสนใจจากภาครัฐ จากนโยบายทางจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่ต้องการจะจัดตั้งโครงการพิพิธภัณฑ์มีชีวิตขึ้น ในขณะเดียวกันก็ยังสามารถพบเห็นความตื่นตัวของภาคประชาชนที่ต้องการจัดตั้งโครงการที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์อาคารอัตลักษณ์พื้นถิ่นที่มีคุณค่าจากตัวแทนชุมชนของป๊อกต่างๆและองค์กรอิสระในเมืองแม่ฮ่องสอน ที่มีความห่วงใยต่อชุมชนเมืองแม่ฮ่องสอนที่เห็นว่าในเขตพื้นที่อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ควรจะมีพื้นที่ในการบอกเล่าประวัติศาสตร์ที่ยังดำเนินไปของพวกเขา

การจัดตั้งโครงการ “พิพิธภัณฑ์มีชีวิต อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน” ซึ่งเป็นพื้นที่กลไกสำคัญในการจุดชนวนให้ผู้คนในเมืองแม่ฮ่องสอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มคนรุ่นใหม่ในวัยหนุ่มสาวและเด็กๆ ที่ขาดสำนึกรักบ้านเกิด ได้ตระหนักถึงคุณค่าของเมืองของตนเอง เกิดจิตสำนึกที่ต้องการจะสร้างเมืองแม่ฮ่องสอนให้เป็นเมืองที่มีอัตลักษณ์พื้นถิ่นที่ชัดเจน ซึ่งเป็นการเน้นย้ำและส่งเสริมคุณค่าแก่ความเป็นพื้นถิ่นแม่ฮ่องสอนให้เด่นชัดและเป็นจุดเริ่มต้นในการนำไปสู่การพัฒนาแม่ฮ่องสอนอย่างยั่งยืนในอนาคต

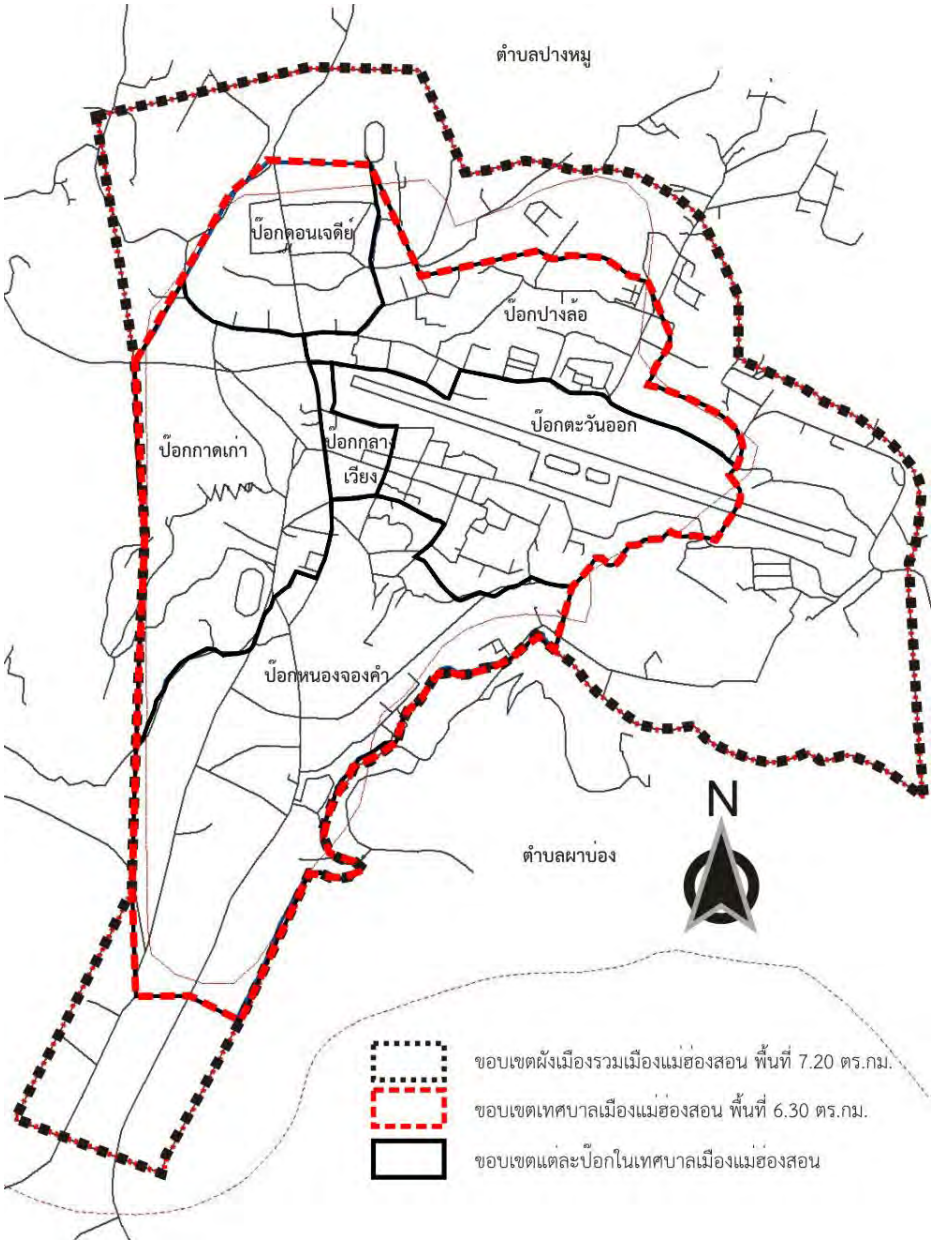
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1) เพื่อออกแบบลักษณะแนวทางและแผนการดำเนินงานในการตั้งพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน

2) เพื่อทำการศึกษารายละเอียดในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน

3) เพื่อนำเสนอแผนการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน

1.3 พื้นที่ศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

แผนที่ 1-1 ขอบเขตพื้นที่ศึกษาผังเมืองรวมเมืองแม่ฮ่องสอน

1.4 วิธีดำเนินการศึกษา

ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1) ทบทวนวรรณกรรมเรื่องพิพิธภัณฑ์มีชีวิต

- นิยามความหมายของพิพิธภัณฑ์มีชีวิต
- ประวัติความเป็นมาของพิพิธภัณฑ์มีชีวิต
- ประเภทของพิพิธภัณฑ์มีชีวิต

2) ทบทวนวรรณกรรมรายละเอียดของพิพิธภัณฑ์มีชีวิต

- การคัดเลือกพื้นที่ในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์มีชีวิต
- การจัดตั้งองค์กรพิพิธภัณฑ์มีชีวิต
- องค์ประกอบที่สำคัญของพิพิธภัณฑ์มีชีวิต

- ความเชื่อมโยงของแต่ละองค์ประกอบของพิพิธภัณฑ์มีชีวิต
- มาตรฐานในการออกแบบพิพิธภัณฑ์มีชีวิต
- เทคนิควิธีในการออกแบบพิพิธภัณฑ์มีชีวิต

การเก็บข้อมูลภาคสนามและการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงลึก

1) การเก็บข้อมูลภาคสนามทางสังคม เศรษฐกิจ โครงสร้างพื้นฐานและสถาปัตยกรรม

2) การสังเคราะห์ข้อมูลเชิงลึก

การวิเคราะห์และการออกแบบ

1) การคัดเลือกพื้นที่ในการจัดตั้ง

2) การวิเคราะห์องค์ประกอบและความสัมพันธ์ของการจัดทำพิพิธภัณฑ์มีชีวิตและระบบเมือง

3) การออกแบบโครงสร้างพื้นฐานและสถาปัตยกรรมสำหรับเมือง เพื่อพิพิธภัณฑ์มีชีวิต

การออกแบบองค์กรและการจัดทำแผนการดำเนินงาน

1) การออกแบบระบบการจัดการ

2) การออกแบบองค์กร

3) การยกร่างแผนดำเนินการของโครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์มีชีวิต

การพัฒนาความสามารถและความเข้าใจผ่านกระบวนการจัดทำสื่อ การประชาคม และ การศึกษาดูงาน

1) กระบวนการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์และวีดีทัศน์

2) การจัดทำประชาคมในพื้นที่

3) การศึกษาดูงานสำหรับผู้มีส่วนร่วม (ในประเทศ)

จัดทำรายงานวิจัย

1) รายงานความก้าวหน้า

2) ส่งรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1) ได้แผนการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์มีชีวิต อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2) ได้ทำการวางแผนในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์มีชีวิต อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ร่วมกับชุมชน

1.6 การนำผลงานไปใช้งาน

1) การจัดทำรูปเล่มแผนการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์มีชีวิต อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน สำหรับผู้ที่สนใจจะนำพัฒนาต่อยอดในการจัดตั้งโครงการ รวมถึงการจัดทำตัวอย่างสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อนำไปใช้ประกอบการท่องเที่ยว

2) การเสนอแผนจัดตั้งในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์มีชีวิต อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยชุมชนมีส่วนร่วมทำให้เกิดกระแสความตื่นตัวในเรื่องการอนุรักษ์เมือง

ส่วนที่ 2

แนวความคิดเรื่อง “พิพิธภัณฑ์มีชีวิต (Living Museum)”

การทบทวนวรรณกรรมเรื่องพิพิธภัณฑ์มีชีวิต มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบถึงรายละเอียดความสำคัญของพิพิธภัณฑ์มีชีวิตหรือพิพิธภัณฑ์ชุมชน ทั้งทางด้านความหมาย ประวัติความเป็นมา องค์ประกอบ แนวคิด และกรณีศึกษาในประเทศและต่างประเทศ การศึกษาแนวคิดเรื่องพิพิธภัณฑ์มีชีวิตจะทำให้มีความเข้าใจในกระบวนการจัดทำ ซึ่งจะมีผลต่อแนวทางการจัดทำพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอนให้อยู่ในกรอบบริบทการพัฒนาเมืองและความต้องการของชุมชนในพื้นที่เป็นหลัก จากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แนวคิดเรื่อง “พิพิธภัณฑ์มีชีวิต” มีดังนี้

2.1 แนวความคิดเรื่องพิพิธภัณฑ์ชุมชน (Community Museum)

2.1.1 นิยาม ความหมายของ “พิพิธภัณฑ์ชุมชน” (Community Museum)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้พระราชทานกระแสพระราชดำรัส ไว้ในคราวเสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ.2504 เกี่ยวกับความจำเป็นที่ประเทศชาติและชุมชนจะต้องมี “พิพิธภัณฑ์” เพื่อเป็นสถานที่เก็บรักษา และจัดแสดงทรัพยากรวัฒนธรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาแสดงความเป็นมาของชาติ (ส่วนรวม/ มหาชน/ ชุมชน) เนื่องจากถ้าไม่มีที่เก็บที่จัดแสดงให้เป็นกิจจะลักษณะวัตถุโบราณจะถูกซื้อขายส่งออกไปต่างประเทศเสียหมด อีกหน่อยเราก็ต้องไปชมหรือศึกษาของของเราที่ต่างประเทศ ดังพระราชดำรัสองค์หนึ่งที่แสดงว่าทรงเป็นห่วงและย้ำถึงความสำคัญของพิพิธภัณฑ์ว่า “ก็คงเป็นเรื่องที่น่าเศร้าและน่าอับอายมากเราจึงควรจะขวนขวาย และช่วยกันหาทางรวบรวมโบราณวัตถุ และศิลปวัตถุของเรา แล้วจัดสร้างพิพิธภัณฑสถานเก็บรักษาไว้จะเป็นการดีที่สุด”

มีการกล่าวถึงความหมายของพิพิธภัณฑ์มากมาย โดยผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการต่างๆ เช่น ผู้ทรงคุณวุฒิทางโบราณคดีและการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมที่กล่าวว่า “พิพิธภัณฑ์ หมายถึง แหล่งรวมความรู้ทั้งหลายของมนุษย์” ในขณะที่ เจราลด์ จอร์จ (Gerald George) และซินดี้ แชแรล-เลียว (Cindy Sherrell-Leo) ผู้เขียนหนังสือชื่อ Starting Right: A Basic Guide to Museum Planning (1989,p.25) ระบุว่า “พิพิธภัณฑ์ คือ องค์กรที่ทำหน้าที่ในการดูแลจัดการวัตถุที่มีความสำคัญ ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาปัญญาของมนุษยชาติ” และจอร์จ บราวน์ กู๊ด (George Brown Goode อ้างใน George & Sherrell-Leo, 1989, p.28) นักโบราณคดีและนักวิชาการพิพิธภัณฑ์ผู้ที่มีบทบาทในการพัฒนา พิพิธภัณฑ์สมิธโซเนียนกล่าวว่า “พิพิธภัณฑ์ คือ สถานอภิบาลความคิดที่มีชีวิตไม่ใช่เป็นสุสานของเก่า Museum is a nursery of living thoughts not as a cemetery of bric-a-brac.” [1]

สภาการพิพิธภัณฑ์ระหว่างชาติหรือ ICOM (International Council of Museums)[2] กำหนดความหมายไว้ว่า พิพิธภัณฑ์ คือสถาบันบริการสังคมที่ไม่มุ่งสร้างกำไร ทำหน้าที่ในการรวบรวมสงวนรักษาศึกษาวิจัยให้ความรู้และจัดแสดงสิ่งที่เป็นหลักฐานสำคัญของ มนุษย์และธรรมชาติแวดล้อมเพื่อประโยชน์ทางด้านการค้นคว้าการศึกษาและความเพลิดเพลิน ซึ่งสิ่งสำคัญนั้นประกอบด้วยโบราณวัตถุโบราณสถานสิ่งมีชีวิต พืชและสัตว์ วัตถุตามธรรมชาติ ดังนั้นพิพิธภัณฑ์จึงมีความหมายรวมไปถึงสวนพฤกษศาสตร์ สวนสัตว์สถานอภิบาล สัตว์น้ำ วนอุทยาน ศูนย์วิทยาศาสตร์ และศูนย์แสดงทางดาราศาสตร์ ฯลฯ

[1] พิสิฐ เจริญวงศ์, 2542

[2] จิรา จงกล, 2532, น.4

ศรีศักร วัลลิโภดม (2539, น.111) กล่าวว่า พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นคือสถานที่จัดแสดงของ ที่ทำให้คนในท้องถิ่นรู้จักถิ่นรู้จักตนเองว่าอยู่ที่ไหน มีสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติเป็นอย่างใด มีหลักฐานความเก่าแก่ในการตั้งถิ่นฐานและการปรับตัวเองเข้ากับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติมาอย่างใด และในการปรับตัวดังกล่าวทำให้ต้องพัฒนาเทคโนโลยีอย่างใดขึ้นมาควบคุม เรื่อยลงมาถึงพัฒนาการทางสังคมการเมืองและเศรษฐกิจในท้องถิ่นที่จะทำให้แลเห็นการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ในปัจจุบันและอนาคตได้ การจัดพิพิธภัณฑ์ที่ทำให้คนได้เห็นจากสิ่งที่เป็นจริงใกล้ตัวดังกล่าวนี้ จะเป็นพื้นฐานสำคัญที่นำไปสู่การสร้างสรรค์นานาประการ อาจกล่าวได้ว่าเป็นการศึกษานอกระบบที่สร้างดุลยภาพกับการศึกษาในระบบที่เน้นการเรียนรู้สิ่งไกลตัว การเชื่อและท่องจำแบบคิดไม่เป็นที่มีอยู่ในขณะนี้ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นนั้นแลเห็นได้จากข้อมูลและหลักฐาน ที่นำมาแสดงประกอบด้วยหลักฐานทางโบราณคดี (archaeological pasts) ที่เป็นที่มาของประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรม (cultural history) และหลักฐานทางชาติพันธุ์ (ethnological present) ซึ่งได้จากวัตถุสิ่งของและคำบอกเล่าของคนในท้องถิ่นเป็นที่มาของประวัติศาสตร์ทางสังคม[3]

พิพิธภัณฑ์ชุมชน (community museum) หมายถึง แหล่งหรือสถานที่รวบรวม และจัดแสดงหลักฐานทางโบราณคดี วัตถุโบราณ สิ่งของเครื่องใช้ วัตถุทางวัฒนธรรม รวมทั้งความรู้ภูมิปัญญาที่มีอยู่หรือเคยมีอยู่ในชุมชนหรือท้องถิ่นนั้นๆซึ่งอาจจะเป็นสถานที่ บ้านเรือน สิ่งก่อสร้างสมัยโบราณที่โดยอายุรูปแบบทางศิลปะสถาปัตยกรรมหรือประวัติความเป็นมาเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเรื่องราวของชุมชนนั้นๆที่รวมเรียกว่าโบราณสถาน แหล่งโบราณคดีหรืออาคารสถานที่ที่ก่อสร้างขึ้นใหม่เพื่อใช้จัดแสดงข้อมูลหลักฐานทางโบราณคดีและทรัพยากรวัฒนธรรมต่างๆ ของชุมชน

ลักษณะแนวความคิดของ “พิพิธภัณฑ์” ที่เน้นการเป็น “สถานที่” ในการรวบรวมประวัติศาสตร์และจัดแสดงวัตถุทางประวัติศาสตร์นั้น เป็นลักษณะแนวความคิดแบบมุ่งเน้นให้พิพิธภัณฑ์ชุมชนมีลักษณะเป็นศูนย์รวมของทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นโดยวิธีการจัดการแบบรวมศูนย์อำนาจแบบรัฐ (state-based management)มากกว่าการจัดการให้มีกระจายไปตามสภาพความแตกต่างหลากหลาย ซึ่งแนวคิดและวิธีการดังกล่าวอาจจะไม่สอดคล้องกับหลักการพัฒนาชุมชน ในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ชุมชนเพื่อให้เกิดผลได้ทางการพัฒนาชุมชนอย่างทั่วถึงและยั่งยืน จำเป็นที่จะต้องให้ความสำคัญกับแนวคิดและการปฏิบัติในเรื่องการกระจายอำนาจ ที่นำไปสู่การฟื้นฟูพลัง(decentralization towards empowering) มากกว่าแนวคิดเรื่องการรวมศูนย์อำนาจแต่สลายพลัง (centralization but de-powering) เพื่อประโยชน์ในการเข้าถึงทรัพยากรและโอกาสในการมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการของคนหมู่มากในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ และควรจะต้องกำหนดขอบเขตของความเป็นชุมชนท้องถิ่น ให้หลากหลายไปตามสภาพความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมย่อยๆ ด้วย และหากพิจารณาจากความหมายของคำว่า “พิพิธภัณฑ์” ตามรูปศัพท์แล้วนั้น “พิพิธภัณฑ์” มีความหมายเพียง “สิ่งของนานาชนิด” เท่านั้นไม่ได้หมายถึงสถานที่จัดแสดงวัตถุสิ่งของแต่อย่างใด ทำให้รูปแบบของพิพิธภัณฑ์มีได้ไม่จำกัด ไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นอาคารสถานที่ แต่ขึ้นอยู่กับประเภทของทรัพยากรวัฒนธรรมวัตถุสิ่งของ หรือสิ่งที่ต้องการแสดงนั้นเป็นอะไร หลักการที่สำคัญก็คือ มีอะไรอยู่ที่ไหนก็พัฒนาให้เกิดพิพิธภัณฑ์ ณ ที่นั้น ไม่ควรคัดเลือกเอาเฉพาะสิ่งของที่โดดเด่นสวยงามหรือทรงคุณค่าเป็นพิเศษตามมาตรฐานของนักวิชาการ แล้วพรากเอาไปจัดแสดงที่อื่น เพราะจะทำให้คนส่วนใหญ่ในชุมชนท้องถิ่นเข้าไม่ถึง ไม่ใส่ใจ และละทิ้งทรัพยากรวัฒนธรรมส่วนย่อยๆ หรือส่วนที่เหลืออยู่ซึ่งอาจจะไม่สวยงาม หรือไม่โดดเด่นต้องตรงตามมาตรฐานของนักวิชาการ และจะทำให้สาระความรู้ความหมายที่มีอยู่ในตัววัตถุสิ่งของนั้น ต้องถูกแยกออกจากระบบนิเวศหรือบริบทแวดล้อมหรือสถานที่ที่วัตถุสิ่งของนั้นเคยตั้งอยู่ และมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างเหมาะสมมาก่อนต้องสูญเสียไป [3]

ดังนั้นนิยามของพิพิธภัณฑ์ชุมชนในโครงการออกแบบเบื้องต้นและการศึกษาความเป็นไปได้ สำหรับศึกษาพิพิธภัณฑ์มีชีวิตของเมืองแม่ฮ่องสอนนี้ จึงให้ความหมายของพิพิธภัณฑ์มีชีวิต ไว้ว่า คือพิพิธภัณฑ์ที่ไม่ได้มีลักษณะเป็นแค่

[3] สายันต์ ไพรชาญจิตร์, 2548

อาคาร ที่รวบรวมวัตถุสิ่งของ แต่มีลักษณะเป็นชุมชนเมือง มีองค์ประกอบของกายภาพเมือง อันประกอบไปด้วย สถาปัตยกรรมเก่าที่อยู่เดิมภายในชุมชน สถาปัตยกรรมใหม่ที่รองรับกิจกรรมที่เกิดขึ้นใหม่ พื้นที่ว่างเพื่อการทำกิจกรรมสำหรับคนในชุมชน พื้นที่ว่างที่แสดงเรื่องราวชาติพันธุ์และประวัติศาสตร์อัตลักษณ์ของคนในพื้นที่ และมีองค์ประกอบทางชุมชน อันประกอบด้วยการพัฒนาพื้นที่ในชุมชน ลักษณะการใช้งานพื้นที่ของคนในชุมชนและคนนอกชุมชน การรักษาภูมิปัญญาและวิถีชีวิตของคนในชุมชน การสนับสนุนจากทางภาครัฐในการทำกิจกรรมระดับเมือง ดังนั้นพิพิธภัณฑ์ชุมชนจึงสร้างความเชื่อมต่อของเนื้อหาการจัดแสดงงานด้วยเนื้อหาของเมือง และคน รวมถึงการใช้เมืองทั้งเมือง เป็นพื้นที่ในการจัดแสดงเป็นพิพิธภัณฑ์ที่ผู้ชมลงไปสัมผัสประสบการณ์ตรง สัมผัสชุมชนและผู้คนในชุมชน โดยคนในชุมชนมีส่วนในการแสดงวิถีชีวิตความเป็นอยู่และประวัติศาสตร์ของชุมชนด้วยตนเอง

2.1.2 ประวัติความเป็นมาของพิพิธภัณฑ์ชุมชน (Community Museum) ในประเทศไทย

การก่อเกิดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทยมีหลายรูปแบบ ซึ่งเหลื่อมซ้อนกันตามช่วงเวลา ไม่สามารถแบ่งแยกได้อย่างชัดเจน แต่ก็มีโครงสร้างพัฒนาการให้เห็นได้เป็นขั้นตอนคร่าวๆ โดยประมาณหนึ่งศตวรรษที่ผ่านมารัฐได้ให้ความสนใจแก่การเก็บรวบรวมวัตถุสิ่งของในท้องถิ่น และสนับสนุนให้เกิดพื้นที่ทางวัฒนธรรมใหม่ๆในชุมชนอย่างเช่น พิพิธภัณฑ์ศูนย์วัฒนธรรมศูนย์การเรียนรู้ขึ้นตามหัวเมืองต่างๆ ในภูมิภาคและในระดับชุมชนในท้องถิ่น วัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นภูมิหลังทางประวัติศาสตร์

เนื่องจากความหมายของ “พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น” ไม่ได้ตายตัว จึงยากที่จะระบุอย่างชัดเจนว่า พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในไทยเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อใด หากเป็นในความหมายที่เกี่ยวพันกับมิติของพื้นที่ชุมชนซึ่งตั้งอยู่นอกเขตกรุงเทพมหานครแล้ว มีประวัติย้อนไปในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยพระยาโบราณราชธานินทร์ สมุหเทศาภิบาลมณฑลอยุธยา มีความสนใจทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี และตั้งใจสะสมอนุรักษ์สมบัติทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ ให้คงไว้ในแผ่นดินได้รวบรวมเก็บรักษาศิลปวัตถุและโบราณวัตถุในพื้นที่ไว้เป็นจำนวนมาก และจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑสถานขึ้นมา ณ พระราชวังจันทรเกษม เรียกว่า “โบราณพิพิธภัณฑ์” เมื่อปี พ.ศ.2445 28ปี (หลังก่อตั้ง “มิวเซียม” ณ ศาลาสหทัยสมาคม) ภายหลังได้รับพระราชทานสิ่งของจัดแสดงและชื่อว่า “อยุธยาพิพิธภัณฑ์” และ กลายเป็นแบบอย่างของการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ให้กับสมุหเทศาภิบาลอื่นๆ ต่อมา

การรับรู้ความหมายและแนวคิดของพิพิธภัณฑ์ในยุคนั้น จึงเป็นเรื่องของการเก็บรวบรวมโบราณวัตถุและศิลปวัตถุที่เป็นของมีค่าและของแปลก เพื่อนำมาจัดแสดงการจะก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ได้ต้องมี “ของ” ก่อนซึ่งแหล่งที่มีของมีค่าหรือโบราณวัตถุมากที่สุดในท้องถิ่นก็คือวัด เพราะวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนมาแต่อดีต พุทธศาสนิกชนไทยมักจะบริจาคของให้วัด วัดจึงเป็นที่รวมของศิลปวัตถุและโบราณวัตถุในท้องถิ่น สิ่งของเครื่องใช้ศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นสมุหเทศาภิบาลจึงไปหาวัดสำคัญที่มีการเก็บสะสมของมีค่าไว้ แล้วสนับสนุนให้จัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ อาทิวัดพระปฐมเจดีย์วัดพระธาตุหริภุญไชย เป็นต้น การก่อตัวและแพร่กระจายของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในไทยในระยะแรก จึงเกิดขึ้นในวัดและได้แพร่ขยายต่อไปทั่วประเทศ และตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา ก็เกิดนโยบายพัฒนาจากหน่วยงานของรัฐหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเกิดพิพิธภัณฑ์ หรือศูนย์วัฒนธรรมในท้องถิ่นมากขึ้น ราวต้นทศวรรษที่ 2520 เกิดปรากฏการณ์ การเกิดขึ้นของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นระลอกใหม่ นั่นคือพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในสถาบันการศึกษา สืบเนื่องมาจากนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช.) ก่อตั้ง “ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรม”ขึ้นในสถานศึกษาทั่วประเทศ เพื่อให้การปฏิบัติงานด้านการอนุรักษ์ส่งเสริมเผยแพร่ และพัฒนาวัฒนธรรมของชาติดำเนินไปได้อย่างกว้างขวาง และมีประสิทธิภาพโดยได้เปลี่ยนชื่อเป็น “ศูนย์วัฒนธรรม” ในภายหลัง

การใช้คำว่าศูนย์วัฒนธรรม เนื่องมาจาก สวช. พยายามจะนิยามความหมายและหน้าที่ของศูนย์วัฒนธรรม ให้แตกต่างจากความหมายพิพิธภัณฑ์ และสภาพของพิพิธภัณฑ์ที่เป็นอยู่ในตอนนั้น ที่เป็นสถานที่หรือเป็นคลังสะสมวัตถุสิ่งของ ละเลยการเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชน มุ่งรับใช้นักวิชาการมากกว่าคนทั่วไป ที่ไม่ได้มีความรู้ลึกซึ้ง

โดยศูนย์วัฒนธรรมนอกจากจะจัดแสดงของซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นของจริง แต่อาจจะจำลองมา ทำให้ไม่ต้องผูกพันกับการมีคลังสะสมของ และงานอนุรักษ์ และยังมีกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงสาร ที่ทางศูนย์วัฒนธรรมต้องการจะสื่อมากขึ้น คือ เปลี่ยนจากพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (Local Museum) ที่เน้นการเก็บและจัดแสดงของเป็น พิพิธภัณฑ์ชุมชน (Community Museum) ที่มีความสัมพันธ์กับชุมชนมากขึ้น

ศูนย์วัฒนธรรมมีหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยศูนย์วัฒนธรรม พ.ศ. 2531 มีดังนี้

1) ศึกษาค้นคว้าวิจัยและรวบรวมข้อมูลวัฒนธรรม
2) อนุรักษ์ส่งเสริมพัฒนาและเผยแพร่วัฒนธรรม
3) ฝึกอบรมและสนับสนุนการฝึกอบรมวิทยากรและบุคลากรวัฒนธรรม
4) จัดนิทรรศการด้านวัฒนธรรมและหรือจัดดำเนินการหอวัฒนธรรม
5) ประสานงานและสนับสนุนการดำเนินงานวัฒนธรรมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่นทั้งภาครัฐและเอกชน

หน้าที่อื่นๆ ที่ได้รับมอบหมายจาก สวช. คณะอนุกรรมการวัฒนธรรมจังหวัด หรือคณะกรรมการวัฒนธรรมอำเภอแล้วแต่กรณี ถึงแม้จะมีการสนับสนุนส่งเสริมและพัฒนาศูนย์วัฒนธรรมมาโดยตลอด แต่ศูนย์วัฒนธรรมกลับไม่สามารถดำเนินการได้อย่างราบรื่น และมีประสิทธิภาพ ด้วยเงื่อนไขหลายประการศูนย์วัฒนธรรม ซึ่งกลายเป็นงานฝากของสถาบันการศึกษา บุคลากรที่จะมารับผิดชอบโดยตรงไม่มี มีงบประมาณสนับสนุนน้อยมาก รวมถึงโครงสร้างของระบบราชการที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการบริหารจัดการ แม้ตอนก่อตั้งเริ่มแรกศูนย์วัฒนธรรมพยายามจะนิยามความหมายของตนให้แตกต่างไปจากพิพิธภัณฑสถานของรัฐ ที่เป็นเสมือนคลังสะสมของเป็นพิพิธภัณฑ์ที่หยุดนิ่งไม่มีชีวิต มีคนไปใช้บริการค่อนข้างน้อย แต่ต่อมาปรากฏว่าศูนย์วัฒนธรรม ก็ไม่สามารถพัฒนาตัวเองได้อย่างเต็มที่ เพื่อให้สามารถทำหน้าที่ตามวัตถุประสงค์ที่วางเอาไว้

จากสิ่งที่กล่าวมา เป็นที่มาของแนวความคิดในการจัดระบบก่อตั้ง และดำเนินการโครงการพิพิธภัณฑ์เมืองแม่ฮ่องสอนในรูปแบบใหม่ในแนวความคิด “พิพิธภัณฑ์มีชีวิต” (Living Museum) โดยตั้งความหวังว่าระบบการดำเนินการนี้ จะสามารถแก้ปัญหาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันของพิพิธภัณฑ์หรือศูนย์วัฒนธรรมได้ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเริ่มได้รับการกล่าวถึงขึ้นมาอีกครั้งในช่วงกลาง ปี พ.ศ. 2530 โดยความเคลื่อนไหวที่เป็นกลไกนอกภาครัฐ คือชาวบ้านและนักวิชาการปัญญาชนชั้นนำกลุ่มของอาจารย์ศรีศักรวัลลิโภดม และมูลนิธิประไพวิริยะพันธุ์ ซึ่งเข้าไปมีส่วนกระตุ้นและช่วยเหลือชาวบ้านในการตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เพื่อให้คนในท้องถิ่นได้รู้จักตนเอง โดยมีแนวคิดว่า “พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมิใช่เรื่องของอาคารสถานที่และบรรดาโบราณวัตถุแต่เพียงอย่างเดียว หากจะต้องสัมพันธ์กับเนื้อหาทั้งในด้านประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์สังคม และชีวิตวัฒนธรรมของผู้คน ที่อยู่ตามชุมชนต่างๆในพื้นที่ หรือท้องถิ่นเดียวกัน” ทั้งนี้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมประวัติศาสตร์สังคมและชีวิตวัฒนธรรม ของผู้คนในท้องถิ่นจะเป็นตัวตั้งหรือเป็นสิ่งกำหนดว่าจะนำโบราณวัตถุชนิดใดมาแสดง ทิศทางและหัวข้อในการแสดงและเป็นสิ่งที่แสดงลักษณะเฉพาะที่มักเรียกกันว่า “เอกลักษณ์ท้องถิ่น” ซึ่งสิ่งนี้จะนำไปสู่การแลเห็นความหลากหลายทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม เมื่อมีการนำเอาเนื้อหาของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแต่ละแห่งมาเปรียบเทียบกัน

โดยเนื้อหาจะเน้นองค์รวมคือมองเห็นชุมชนเชื่อมโยงกันหลายๆส่วน กลายมาเป็นท้องถิ่น ซึ่งท้องถิ่นคืออาณาบริเวณแห่งหนึ่งที่มีมนุษย์พืชสัตว์ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน ทำให้มนุษย์ต้องปรับตัวเองกับสภาพแวดล้อม เพื่อมีชีวิตอยู่ร่วมกัน กระบวนการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมดังกล่าว ทำให้เกิดรูปแบบทางวัฒนธรรมแตกต่างไปจากท้องถิ่นอื่น ที่มีสภาพแวดล้อมธรรมชาติแตกต่างกันออกไป การดำเนินการจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในรูปแบบนี้จึงยึดความต้องการจากคนในท้องถิ่นมาก่อน เพราะถือว่าเป็นผู้ที่เข้าใจวัฒนธรรมของตนดีที่สุด และการได้มาซึ่งเนื้อหาในเรื่องที่จะแสดงนั้น นับเป็นการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชาวบ้านและนักวิชาการ ในขณะเดียวกันก็ไม่ได้มองวัฒนธรรมอย่างหยุดนิ่งว่าจะต้องอนุรักษ์ แต่มอง

ในลักษณะเป็นการเคลื่อนไหว พิพิธภัณฑ์จะต้องเล่าเรื่องอดีตปัจจุบันและสิ่งที่จะเปลี่ยนแปลงในอนาคตด้วย เพื่อให้เห็นพัฒนาการของชุมชนในท้องถิ่นนั้นๆ ว่ามีความเป็นมาอย่างไร มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไรและในอนาคตจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น จึงเป็นการเปิดพื้นที่ใหม่ให้กับท้องถิ่น ในการสร้างความมีตัวตนของตนเองขึ้น ผ่านพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ซึ่งก็ได้รับการตอบสนองจากชาวบ้านและนักวิชาการในท้องถิ่น ที่ต้องการแสดงอัตลักษณ์ของตนเองที่แตกต่างไปจากภาพของประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่นฉบับทางการ ที่ผลิตมาจากศูนย์กลาง ในขณะเดียวกันการจัดประชุมสัมมนา เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของหน่วยงานต่างๆ ก็มีส่วนทำให้บรรยากาศของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเริ่มมีความคึกคักมากขึ้น พลังของภาคประชาชนเริ่มเข้ามามีบทบาทสำคัญต่องานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมากขึ้น เมื่อสังคมไทยมีการปฏิรูปกฎหมายครั้งสำคัญ ที่ยอมรับสิทธิของชุมชนมากขึ้น ทั้งพระราชบัญญัติสภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล ที่ประกาศใช้ใน ปีพ.ศ. 2537 สาระสำคัญคือ การกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่น โดยหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ข้อหนึ่งระบุไว้คือ บำรุงรักษาศิลปะจารีตประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่ประกาศใช้ใน ปี พ.ศ. 2540 ตามมาตรา 46 ที่ให้สิทธิแก่ท้องถิ่นในการจัดการอนุรักษ์ และฟื้นฟูจารีตประเพณีท้องถิ่นด้วยตนเอง บริบทที่เปลี่ยนไปนี้ เปิดช่องทางให้กับการสร้างแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในรูปของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นได้สะดวกขึ้น พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลายเป็นองค์กรที่ต้องเกิดขึ้นตามเงื่อนไข และบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปรไป ความอยากมีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นรวมทั้งสำนึกร่วมของชุมชนที่อยากเป็นตัวของตัวเองนั้น มีมากจนกลายเป็นปรากฏการณ์อย่างหนึ่งในสังคมไทย ณ ปัจจุบัน

รายชื่อจาก ฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย (Thailand Local Museum Database) ปัจจุบันมีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นขึ้นทะเบียนทั้งหมด 1123 แห่ง แยกตามสถานที่ตั้ง

1) ภาคเหนือ 297 แห่ง
2) ภาคกลางและภาคตะวันตก 447 แห่ง
3) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 184 แห่ง
4) ภาคตะวันออก 75 แห่ง
5) ภาคใต้ 120 แห่ง

2.1.3 ประเภทของพิพิธภัณฑ์ชุมชน (Community Museum)

ตามโครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น5 (สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว.) แยกประเภทพิพิธภัณฑ์ตามเนื้อหาการจัดแสดงดังนี้

1) วิถีชีวิตท้องถิ่น/ภูมิปัญญา	2) ชาติพันธุ์วิทยา	3) ประวัติศาสตร์/โบราณคดี
4) ศิลปะ/การแสดง	5) งานอนุรักษ์สถาปัตยกรรม	6) บุคคลสำคัญ
7) ผ้า/สิ่งทอ	8) เครื่องปั้นดินเผา	9) กฎหมายและราชทัณฑ์
10) การทหาร/สงคราม	11) ธรรมชาติวิทยา	12) วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
13) การแพทย์และสาธารณสุข	14) การสื่อสาร/ไปรษณีย์	15) วัด
16) พระป่า	17) บ้านประวัติศาสตร์	18) อื่นๆ

2.2 เกณฑ์ในการเลือกกรณีศึกษา

เลือกจากพิพิธภัณฑ์หรือโครงการที่มีแนวทางการจัดแสดง และการจัดการคล้ายคลึงกับแนวคิดในการจัดทำพิพิธภัณฑ์ของแม่ฮ่องสอน ในครั้งนี้ ได้แก่

1) มีลักษณะทางกายภาพ เช่นสิ่งของสถานที่หรือแหล่งศึกษากระจายตัวตามจุดต่างๆ แทรกตัวอยู่ในเมืองชุมชน หรือบริเวณที่กำหนดเป็นขอบเขตการศึกษา หรือจัดแสดงแสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วม หรือการจัดการให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมกับการจัดแสดงหรือการบริหารจัดการการจัดแสดง

2) มีความหลากหลายของประเด็นการจัดแสดง ได้แก่กายภาพสถาปัตยกรรมประวัติศาสตร์ ความเชื่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน

3) มีความต่อเนื่องหรือแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของชุมชนจากอดีตสู่ปัจจุบัน และมีแนวโน้มถึงการอนุรักษ์หรือสืบสานต่อไปในอนาคต

2.2.1 เวียงกุมกาม

เวียงกุมกาม เป็นเมืองโบราณในช่วงสมัยอาณาจักรล้านนาและหริภุญไชย ที่พญามังรายทรงโปรดให้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.1829 เป็นเมืองที่สร้างขึ้นก่อนเมืองเชียงใหม่ โดยหลังจากที่พญามังรายได้ปกครองและพำนักอยู่ในนครหริภุญไชย (ลำพูน) เป็นเวลา 2 ปี พระองค์มีพระราชดำริที่จะสร้างเมืองหลวงแห่งใหม่ แทนที่เมืองหริภุญไชยด้วยความไม่พอใจในเมืองหริภุญไชยคงเป็นเพราะข้อบกพร่องของตัวเวียง ที่สร้างมาประมาณ 500 ปี มีขนาดเล็กคับแคบไม่สามารถขยายเวียงได้ จึงหาสถานที่สร้างเมืองหลวงขึ้นใหม่ โดยให้เมืองหริภุญไชยมีฐานะเป็นเมืองศูนย์กลางพุทธศาสนา ขณะที่เมืองหลวงแห่งใหม่จะเป็นศูนย์กลางการค้าและการเมือง พญามังรายทรงศึกษา และเลือกเขตแอ่งที่ราบเชียงใหม่-ลำพูน เพราะเป็นพื้นที่ราบติดต่อกันเป็นผืนใหญ่ที่สุดในภาคเหนือ จะสามารถปลูกข้าวได้อย่างกว้างขวาง และยังสามารถทำการค้ากับเมืองทางตอนใต้ได้อย่างสะดวก แต่ต่อมาหลังจากสร้างเวียงกุมกามแล้วประมาณ 2-3ปีพบว่าพื้นที่ใกล้เคียง (บริเวณที่ใช้สร้างเวียงเชียงใหม่) มีลักษณะภูมิศาสตร์ที่เหมาะกว่าเวียงกุมกาม กล่าวคือพื้นที่ตั้งอยู่ระหว่างเชิงดอยสุเทพและแม่น้ำปิง ลาดเทจากทิศตะวันตกไปทิศตะวันออก ซึ่งเป็นลักษณะชัยภูมิของการตั้งเวียงที่ตรงกับจารีตเดิมของชาวไทยวนที่ให้ภูเขาอยู่ทางทิศตะวันตกของเวียง (หันหลังให้เขา) หันหน้าเขาน้ำลักษณะเช่นนี้จะทำให้สายน้ำจากดอยสุเทพ ไหลลงมาหล่อเลี้ยงตัวเมืองเชียงใหม่ตลอดเวลา และหากเปรียบเทียบลักษณะทางกายภาพ ระหว่างเวียงกุมกามและเวียงเชียงใหม่ จะพบว่าเวียงกุมกามมีข้อด้อยกว่าเชียงใหม่อย่างชัดเจน กล่าวคือเวียงกุมกามตั้งอยู่ในบริเวณลุ่มต่ำ เป็นไปได้ว่าหลังจากสร้างเวียงกุมกามแล้วประมาณ 2-3 ปี ก็เริ่มเห็นข้อบกพร่องในจุดนี้ครั้นพบที่ตั้งของเชียงใหม่ซึ่งเหมาะสมกว่า จึงย้ายมาสร้างในที่แห่งใหม่นี้ และหลังจากนั้นเวียงกุมกามก็ถูกน้ำท่วมใหญ่และล่มสลายลง

ลักษณะทางกายภาพ ร่องรอยของเวียงกุมกามปรากฏอยู่ในเขตพื้นที่ ตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีระยะห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ประมาณ 5 กิโลเมตร ลักษณะที่ตั้งและรูปร่างของเวียงกุมกามนั้นจากการศึกษาภาพถ่ายทางอากาศ และจากการสำรวจร่องรอยของคูน้ำคันดิน ที่เป็นกำแพงเวียงโบราณที่เหลืออยู่พบว่า เวียงกุมกามมีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีความยาวประมาณ 850 เมตรไปตามแนวทิศตะวันออกเฉียงใต้ สู่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ และกว้างประมาณ 600 เมตร ตัวเมืองยาวไปตามลำน้ำปิง สายเดิมที่เคยไหลไปทางด้านทิศตะวันออกของเมือง ดังนั้นในสมัยโบราณตัวเวียงกุมกามจะตั้งอยู่บนฝั่งทิศตะวันตก หรือฝั่งเดียวกับเมืองเชียงใหม่ แต่เนื่องจากกระแสของแม่น้ำปิงเปลี่ยนทิศทาง จึงทำให้เวียงกุมกามเปลี่ยนมาตั้งอยู่ทางฝั่งด้านตะวันออก ดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงกระแสน้ำดังกล่าว คาดว่าน่าจะอยู่ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 23 การเปลี่ยนแปลงของกระแสน้ำครั้งนั้นทำให้เกิดน้ำท่วมเวียงกุมกามครั้งใหญ่ จนเวียงกุมกามล่มสลาย และวัดวาอารามจมอยู่ใต้ดินทรายจนกลายเป็นเมืองร้างไปในที่สุด จากผลของการเกิดน้ำท่วมนี้ ทำให้เวียงกุมกามถูกฝังจมลงอยู่ใต้ตะกอนดินสภาพวัดและโบราณสถานต่างๆ เหลือเพียงซากวิหารและเจดีย์ร้าง ที่จมอยู่ดินในระดับความลึกจากพื้นดินลงไปประมาณ 1.50-2.00 เมตร

โครงการพิพิธภัณฑ์เวียงกุมกาม ในปี พ.ศ.2527 เรื่องราวของเวียงกุมกามเริ่มเป็นที่สนใจของนักวิชาการ และประชาชนทั่วไปทำให้หน่วยศิลปากรที่ 4 เข้าดำเนินการขุดแต่งบูรณะวัดร้าง (เริ่มดำเนินการขุดแต่ง วิหารกานโถมณวัดช้างค้ำ) และบริเวณโดยรอบเวียงกุมกาม อย่างต่อเนื่องจนถึง พ.ศ.2545 นอกจากการดำเนินการขุดค้นและบูรณะแล้ว ยังมีการ

ดำเนินการจัดตั้งเป็นโครงการพิพิธภัณฑ์ชุมชน และนำเที่ยวเวียงกุมกามอีกด้วย เนื่องจากความสมบูรณ์ของเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ และศักยภาพการเป็นแหล่งความรู้การศึกษาในทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม ตลอดจนวัฒนธรรมล้านนา จนในปัจจุบัน เวียงกุมกามได้รับการพัฒนาให้กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งหนึ่งของเมืองเชียงใหม่ โดยมีกรมศิลปากรเป็นหน่วยงานหลัก ทั้งการขุดค้นและการจัดตั้งโครงการพิพิธภัณฑ์เวียงกุมกาม โดยความร่วมมือและการสนับสนุนจากเทศบาลนครเชียงใหม่ และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยรูปแบบการเข้าชมโบราณสถานนั้น ถึงแม้จะมีลักษณะที่นักท่องเที่ยวได้ออกไปยังสถานที่ต่างๆ โดยรอบบริเวณ แต่ก็ไม่ใช่ลักษณะที่มีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนอย่างจริงจัง จะมีคนในชุมชนบางส่วนที่ทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์เท่านั้น ที่เข้ามามีส่วนร่วมและมีปฏิสัมพันธ์เกี่ยวข้องในโครงการ

ความสำคัญของโครงการ โครงการพิพิธภัณฑ์เวียงกุมกามมีความสำคัญในหลายประเด็น และหลายระดับ ซึ่งความสำคัญเหล่านี้ก็ เป็นเนื้อหาหลักของการนำเสนอของที่นี่ด้วยมีประเด็นความสำคัญ ได้แก่

1) ความสำคัญด้านประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองในอดีต และความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับปัจจุบัน

2) ความสำคัญด้านชาติพันธุ์ แสดงให้เห็นความเป็นมาเชื้อสายวิถีชีวิต และวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่ และความเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรมในบริเวณใกล้เคียง

3) ความสำคัญด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมเป็นหลักฐานแสดงร่องรอย และรูปแบบศิลปกรรม และสถาปัตยกรรมในอดีตของเมืองเชียงใหม่ ตลอดจนแสดงให้เห็นพัฒนาการความเปลี่ยนแปลง และรากฐานความต่อเนื่องที่ส่งผลถึงลักษณะและรูปแบบ

4) ระดับความสำคัญในแต่ละเรื่องมีมิติหลายระดับทับซ้อนกัน คือเป็นทั้งความสำคัญในระดับชุมชน (พื้นที่โดยรอบ) ระดับจังหวัด (เป็นประวัติศาสตร์ของจังหวัดเชียงใหม่) และในระดับอารยธรรมและภูมิภาค (ในฐานะที่เป็นประวัติศาสตร์ของอารยธรรมล้านนา ซึ่งเป็นแหล่งอารยธรรมหลักของภูมิภาคนี้)

แผนที่ 2-1 โบราณสถานบริเวณเวียงกุมกาม

โบราณสถานในเวียงกุมกาม จากการสำรวจของหน่วยกรมศิลปากรที่ 4 เชียงใหม่พบว่ามีอยู่มากกว่า 40 แห่งทั้งที่เป็นซากโบราณสถานและเป็นวัดที่มีพระสงฆ์ประจำอยู่ ซึ่งรูปแบบทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมมีทั้งแบบรุ่นเก่า และสมัยเชียงใหม่รุ่งเรืองปะปนกันไป ได้แก่ วัดกานโถม วัดปู่เปี้ย วัดเจดีย์เหลี่ยม วัดอีก้าง วัดพระธาตุขาว วัดพระเจ้าองค์ดำ วัดพญามังราย วัดหัวหนอง วัดกุมกาม วัดน้อย วัดไม้ซัง วัดกู่ขาว วัดกู่ป้าด้อม วัดโบสถ์ วัดกู่อ้ายหลาน วัดกู่อ้ายสี และวัดหนองผึ้ง เป็นต้น

สรุปลักษณะสิ่งจัดแสดง

1) โบราณสถาน เป็นศาสนสถานเกือบทั้งหมดได้แก่วิหารและเจดีย์

- ส่วนมากร้างและเคยถูกทับถมอยู่ใต้ดิน(กรมศิลปากรขุดค้นและบูรณะ)
- มีเพียงบางส่วนที่ยังมีการใช้การจนถึงปัจจุบัน

2) สิ่งของจัดแสดง (ในอาคารศูนย์ข้อมูลเวียงกุมกาม)

- เครื่องใช้โบราณเช่นเครื่องถ้วยชามและของใช้เก่าที่ขุดค้นพบในบริเวณ

3) ประวัติศาสตร์ตำนานและเรื่องเล่า

- ให้ข้อมูลโดยการจัดแสดงในอาคารศูนย์ข้อมูลเวียงกุมกามเป็นหลัก
- มีมัคคุเทศก์ชุมชนนำเที่ยวและให้ข้อมูลตามโบราณสถานที่สำคัญ
- การจัดการแสดงพิเศษในช่วงวันสำคัญหรืองานสำคัญประจำปี

ภาพ ที่ 2-1 สภาพทั่วไปในเวียงกุมกาม

จุดเด่น (ที่สอดคล้องกับแนวคิดการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชนแม่ฮ่องสอน)

1) พื้นที่โครงการขนาดใหญ่ครอบคลุมในบริเวณกว้าง มีสถานที่จัดแสดง (โบราณสถานและแหล่งรวมรวมของจัดแสดง) กระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่โครงการ

2) มีความหลากหลายของของจัดแสดง นับรวมทั้งสิ่งของโบราณสถานและความเป็นอยู่ของคนในชุมชน โดยทำให้เกิดความสอดคล้องของเรื่องราวที่ต่อเนื่องกัน ช่วยให้เห็นภาพรวม และเรื่องราวของชุมชนได้ชัดเจนยิ่งขึ้นและเกิดความน่าสนใจของของจัดแสดงแต่ละส่วนมากขึ้น (เนื้อหาที่สอดคล้องเช่นเรื่องเล่าเกร็ดประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับสถานที่และสิ่งของทำให้เกิดความน่าสนใจน่าติดตามมากขึ้น)

3) มีการนำเสนอทางเลือกที่มีความหลากหลาย และถูกจัดให้เหมาะสมกับผู้เข้าชมแต่ละกลุ่ม

4) มีศูนย์ข้อมูลและพิพิธภัณฑ์ในร่ม เป็นส่วนที่รวมรวมข้อมูลเนื้อหาและของจัดแสดงเบื้องต้น สำหรับให้ข้อมูลขั้นต้นและเหมาะผู้ที่ต้องการชมภาพรวม แต่ไม่ต้องการออกเที่ยวภาคสนาม (เช่นผู้สูงอายุเป็นต้น)

5) มีการจัดทำชุดข้อมูลและแผนที่เที่ยวภาคสนาม ให้ข้อมูลเส้นทางสถานที่ตั้ง และประวัติโดยสังเขปของโบราณสถานแต่ละแห่งในบริเวณเวียงกุมกาม ให้ผู้เข้าชมได้เลือกชมตามอัธยาศัย หรือจะเข้าชมตามการนำของมัคคุเทศก์ (มีบริการให้เช่าจักรยานเที่ยวชมหรือจะใช้รถส่วนตัวก็ได้)

6) มีการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ในการจัดตั้งและดำเนินการโครงการ เช่น การให้คนในชุมชน (โดยเฉพาะเจ้าของพื้นที่เดิม) เป็นผู้นำชมโบราณสถานในพื้นที่ของตัวเอง เป็นการสร้างความรู้สึกมีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของให้คนในชุมชน

ปัญหา

1) การดำเนินการที่ไม่ต่อเนื่องในด้านการพัฒนา และการดำเนินการให้เกิดความมีส่วนร่วมของชุมชนในช่วงหลังจากเปิดดำเนินการโครงการแล้ว ทำให้โครงการไม่เป็นที่น่าสนใจต่อเนื่องในระยะยาว

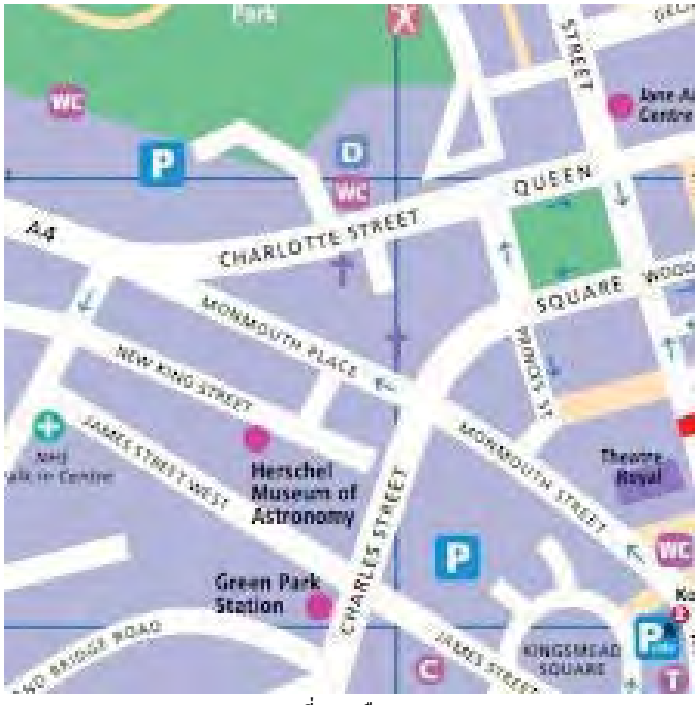
2) การมีส่วนร่วมของชุมชนมีเพียงการร่วมเป็นมัคคุเทศก์ แต่ไม่ได้มีกิจกรรมอื่นทีสัมพันธ์กับวิถีชีวิตประจำวันในปัจจุบันของคนในชุมชน

3) ด้วยข้อจำกัดของสิ่งจัดแสดงหลัก คือโบราณสถาน ซึ่งมีลักษณะเป็น “ของตาย” ไม่มีการใช้งาน ทำให้ไม่เกิดกิจกรรมใดๆขาดความต่อเนื่องกับ “การใช้ชีวิต” ในปัจจุบัน

4) ถึงแม้จะมีทางเลือกในการเข้าชมที่หลากหลาย แต่สิ่งจัดแสดงมีประเภทเดียว ทำให้เจาะกลุ่มเป้าหมายของผู้เข้าชมได้น้อย (ถ้ามีของจัดแสดงและกิจกรรมมากกว่านี้ ก็น่าจะทำให้เป็นที่สนใจและดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากกว่านี้)

2.2.2 บาธ (Bath)

บาธ เป็นเมืองเก่าในประเทศอังกฤษเป็นเมือง ที่มีมาตั้งแต่สมัยโรมันตั้งอยู่ห่างจากลอนดอนไปทางตะวันตก 156 กิโลเมตร เป็นเมืองที่ตั้งอยู่ในหุบเขามีประชากรทั้งหมดประมาณ 8 หมื่นคน ถือเป็นเมืองท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากชาวต่างชาติเป็นจำนวนมาก

แผนที่ 2-2 เมืองบาธ

ภาพที่ 2-2 ภูมิทัศน์ทั่วไปในเมืองบาธ

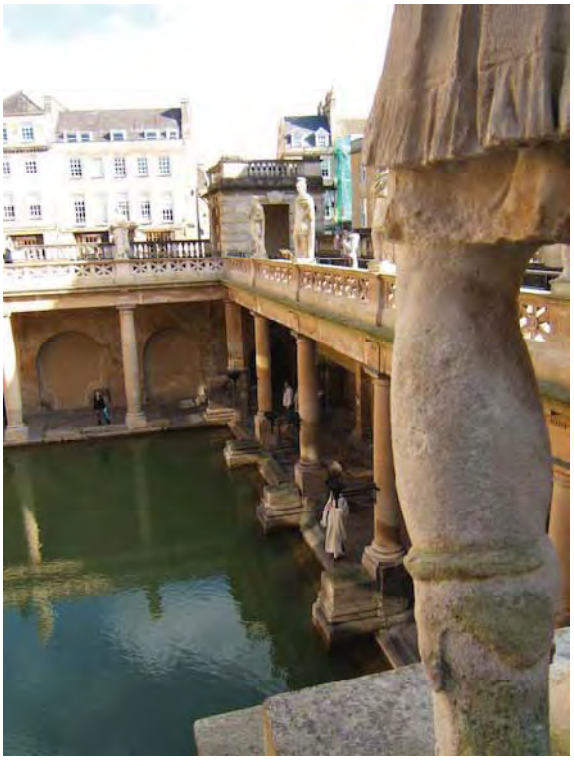
นอกจากนี้แล้วที่เมืองบาธแห่งนี้ ยังเป็นสถานที่เพียงแห่งเดียวในอังกฤษ ที่มีบ่อน้ำพุร้อนธรรมชาติ และมีความเชื่อกันว่าแร่ธรรมชาติที่อยู่ในน้ำ จะช่วยในการบำบัดโรค ชาวโรมันจึงได้สร้างเป็นสถานที่อาบน้ำ ก็เลยเป็นที่มาของชื่อเมืองว่าเมืองบาธนั่นเอง บาธได้รับการยกย่องเป็นเมืองมรดกโลก จากองค์การยูเนสโก เมื่อปี ค.ศ.1987 ซึ่งดูเหมือนว่าซากปรักหักพังของ “โรมันบาธ” (Roman Bath) ที่มีอายุกว่า2,000ปี จะเป็นหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ชิ้นสำคัญและเมื่อปี ค.ศ.2000 เมืองบาธได้นำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาผสมผสาน ด้วยการเปิดตัวของสปาคอมเพล็กซ์ที่มีชื่อว่า “เทอร์เมบาธสปา” (Thermae Bath Spa) ซึ่งเป็นวัฒนธรรมการทำสปาที่มีอายุกว่า2,000ปี และเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวจำนวนมาก และนี่ก็คือการผสมผสานประวัติศาสตร์และเทคโนโลยีได้อย่างลงตัว มากไปกว่านั้นตึกรามบ้านช่องที่นี่ยังคงสภาพความสวยสง่างาม ในรูปแบบจอร์เจียน (Georgian) ซึ่งล้วนเป็นสีโทนน้ำตาลเหลือง ทำให้ปัจจุบันบาธได้รับการจัดให้เป็นเมืองแห่งศตวรรษที่ 21 ที่ประกอบไปด้วยศิลปะและวัฒนธรรมที่น่าสนใจรวมถึง แหล่ง ช๊อปปิ้งมากมายอีกด้วย

ความสำคัญของโครงการ

มีความสำคัญในหลายประเด็น และหลายระดับ ได้แก่

1) ความสำคัญด้านประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองในอดีตและความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับปัจจุบันในฐานะเป็นเมืองเก่าแก่ตั้งแต่สมัยโรมัน ก่อนสมัยอังกฤษก่อตั้งเป็นประเทศจนถึงยุคก่อตั้งราชวงศ์อังกฤษ (วิหาร Bath เป็นที่ประกอบพิธีราชาภิเษกของกษัตริย์ พระองค์แรกของอังกฤษ) ความสำคัญด้านชาติพันธุ์แสดงให้เห็นความเป็นมาเชื้อสายวิถีชีวิตความเชื่อและวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชาวเมือง ตั้งแต่สมัยโรมันที่นับถือเทพเจ้าจนถึงสมัยอังกฤษที่เปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ มีหลักฐานหลงเหลือแสดงให้เห็นพัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงทางความเชื่อต่อวิถีชีวิตของคนอย่างชัดเจน

2) ความสำคัญด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม มีอาคารและสิ่งก่อสร้างที่แสดงรูปแบบและลักษณะทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมของแต่ละยุคสมัย อย่างชัดเจนรวมทั้งสะท้อนความคิดความเชื่อและวิถีชีวิตของผู้อยู่อาศัย ด้วยมีความหลากหลายขององค์ประกอบ ที่จัดแสดงหลากหลายทั้งด้านประเภทประเด็นความสำคัญ และขนาดสถานที่ แต่ทุกอย่างถูกประสานเข้ากันทั้งหมดอย่างเป็นระบบ ทำให้ผู้เข้าชมได้เห็นภาพรวมที่ประสานสอดคล้องกันและมีความสมจริงถ่ายทอดรายละเอียด และมุมมองให้ผู้ชมเห็นภาพในอดีตได้ชัดเจนมาก

ภาพที่ 2-3 ทัศนียภาพเมืองบาธ

โบราณสถานและสถานที่สำคัญ

1) โรมันบาธ (Roman Bath) โรงอาบน้ำเก่าแก่ตั้งแต่สมัยโรมัน ซึ่งได้รับการขุดค้นและบูรณะอย่างดี รวมถึงมีส่วนจัดแสดงเป็นพิพิธภัณฑ์ ประกอบด้วยภายในจัดแสดงประวัติและสิ่งของสมัยโรมัน ที่ขุดค้นพบในบริเวณ รวมทั้งซากอาคาร และแบบจำลองวิหารที่เดิมเคยตั้งอยู่ติดกับโรงอาบน้ำนี้ด้วย

2) มหาวิหารบาธ (Bath Abbey) ที่สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยศตวรรษที่ 12 และยังคงตั้งตระหง่านเป็นสัญลักษณ์ของเมืองนี้ เป็นสถานที่สำคัญในเมืองนี้ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว มหาวิหารแห่งนี้ได้ขึ้นชื่อว่าเป็นมหาวิหารกอธิกที่ใหญ่ที่สุดในอังกฤษ และยังเชื่อกันอีกว่าลักษณะสถาปัตยกรรมแบบกอธิกภายใน มีความสวยงามที่สุดในทวีปยุโรป

3) ศูนย์เจนออสติน (Jane Austin Center) เป็นบ้านเก่าของนักเขียนชื่อดังโดยภายในแสดงวิถีชีวิตของชาวอังกฤษในช่วงศตวรรษที่ 18 ซึ่งเป็นช่วงที่เจนออสตินได้ใช้ชีวิตอาศัยอยู่ที่นี่และช่วงเวลาดังกล่าวได้สร้างแรงบันดาลใจให้เธอในการสร้างวรรณกรรมที่มีชื่อเสียงเช่น Sense and Sensibility ซึ่งถูกนำมาสร้างเป็นภาพยนตร์รวมไปถึง Pride and Prejudice อีกด้วย

4) พิพิธภัณฑ์แฟชั่น (Fashion Museum) สถานที่เก็บรวบรวมเสื้อผ้าและเครื่องประดับของชาวอังกฤษในช่วงระยะเวลา 400 ปีที่ผ่านมา โดยชุดที่สำคัญคงจะเป็นชุดของสมเด็จพระนางวิกตอเรีย (Queen Victoria) นอกจากนั้นภายในยังมีมุมให้นักท่องเที่ยวได้ทดลองสวมใส่ชุดในรูปแบบของอังกฤษสมัยก่อนอีกด้วย

สรุปลักษณะสิ่งจัดแสดง

ภาพที่ 2-4 สิ่งจัดแสดงในเมืองบาธ

โบราณสถาน

- มีทั้งอาคารทางศาสนาอาคารสาธารณะตั้งแต่สมัยโรมัน จนถึงยุคราชวงศ์อังกฤษสมัยต่างๆ
- อาคารอยู่อาศัยของคนทั่วไป และสิ่งก่อสร้างอื่นๆตั้งแต่สมัย Georgian และ Victorian
- สิ่งก่อสร้างประเภทอื่นๆ ที่มีมาแต่ในอดีตทั้งที่สมบูรณ์หรือเป็นซากปรักหักพัง แต่ก็พยายามเก็บรักษาให้เห็นสภาพตามที่ขุดค้นเจอ และมีการทำภาพหรือส่วนจำลองเพิ่มเติม แสดงลักษณะที่เคยเป็นในอดีต

สิ่งของจัดแสดง (ในอาคารหรือพิพิธภัณฑ์)

- เครื่องใช้โบราณเศษซากสิ่งก่อสร้างที่ขุดค้นพบ ประวัติศาสตร์ตำนานและเรื่องเล่า ภาพถ่ายของเซ่นไหว้เทพเจ้าในสมัยโรมัน ฯลฯ
- ให้ข้อมูลโดยการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์และที่ศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยวเป็นหลัก
- มีการแจกและจำหน่ายข้อมูลท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆเช่นแผ่นพับหนังสือคู่มือนำเที่ยวเทปและวัสดุทัศน์อื่นๆ เป็นต้น
- มีมัคคุเทศก์ชุมชนนำเที่ยวและให้ข้อมูลตามสถานที่สำคัญ
- มีกิจกรรมการแสดงต่างๆเป็นประจำเพื่อดึงดูดและให้ความรู้นักท่องเที่ยวเช่นการแสดงจำลองวิถีชีวิตชาวโรมันในอดีต
- การจัดการแสดงพิเศษในช่วงวันสำคัญหรืองานสำคัญประจำปี

จุดเด่น (ที่สอดคล้องกับแนวคิดการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชนแม่ฮ่องสอน)

1) พื้นที่โครงการขนาดใหญ่ครอบคลุมในบริเวณกว้างทั้งเมือง (พื้นที่ครอบคลุมศูนย์กลางเมืองเก่าทั้งเมืองรวมไปถึงพื้นที่พัฒนาใหม่โดยรอบบางส่วน) มีสถานที่จัดแสดง (โบราณสถานกลุ่มอาคารพิพิธภัณฑ์จุดชมวิวตลาดและสถานที่น่าสนใจอื่นๆ) กระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่โครงการ

2) มีความหลากหลายของของจัดแสดงนับรวมทั้งสิ่งของโบราณสถานและความเป็นอยู่ของคนในชุมชน โดยทำให้เกิดความสอดคล้องของเรื่องราวในภาพรวมที่ต่อเนื่องกัน เช่น เรื่องเล่าเกร็ดประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับสถานที่และสิ่งของทำให้เกิดความน่าสนใจน่าติดตาม ช่วยให้เห็นภาพรวมและเรื่องราวของชุมชน ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และเกิดความน่าสนใจของสิ่งจัดแสดงแต่ละส่วนมากขึ้น

3) มีการนำเสนอทางเลือกให้ผู้เข้าชมอย่างหลากหลาย ให้เกิดทางเลือกที่เหมาะสมกับผู้เข้าชมแต่ละกลุ่ม

4) มีศูนย์ข้อมูลและพิพิธภัณฑ์ในร่มซึ่งเป็นส่วนจัดแสดงหลักของเมืองเป็นส่วนที่รวมรวมข้อมูล เนื้อหาและของจัดแสดงเบื้องต้นสำหรับให้ข้อมูลขั้นต้นและเหมาะผู้ที่ต้องการชมภาพรวมแต่ไม่ต้องการออกเที่ยวภาคสนาม

5) มีการจัดทำชุดข้อมูลและแผนที่เที่ยวภาคสนามให้ข้อมูลเส้นทางสถานที่ตั้ง และประวัติโดยสังเขปของสถานที่สำคัญให้ผู้เข้าชมได้เลือกชมตามอัธยาศัย หรือจะเข้าชมตามการนำของมัคคุเทศก์ (มีบริการให้เช่าจักรยานเที่ยวชมหรือจะใช้รถส่วนตัวก็ได้)

6) มีการจัด trip ให้เลือกหลากหลายหลาย scale พื้นที่นำชมครอบคลุมขนาดต่างๆแตกต่างกัน ตามเวลาระยะทางและประเภทเนื้อหาเช่นเดินชมเมืองทั่วไปครึ่งวันหนึ่งวัน ทริปสั้นหนึ่งชั่วโมง ทริปตามรอยตำนานลึกลับตอนกลางคืน ทริปตำนานโรแมนติคของเมืองเป็นต้น

7) มีการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ในการจัดตั้งและดำเนินการโครงการ เช่นการให้คนในชุมชนเป็นผู้นำชมโบราณสถานในพื้นที่ของตัวเองเป็นการสร้างความรู้สึกมีส่วนร่วม และเป็นเจ้าของให้คนในชุมชน

8) มีการประสานงานแต่ละสถานที่และแต่ละองค์กรที่เกี่ยวข้องได้ดีเช่นการจัด package ลดราคาค่าเข้าชมสถานที่ต่างๆร่วมกัน เป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากขึ้น และการใช้ข้อมูลรวมที่ต่อเนื่องถึงกันก็ทำให้ผู้เข้าชมเข้าใจภาพรวมของเมืองประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตได้ดียิ่งขึ้น (นำเสนอเป็นเรื่องเดียวกันให้รายละเอียดที่สอดคล้องและยิ่งสนับสนุนให้เห็นภาพชัดเจน)

ปัญหา

1) พื้นที่เมืองค่อนข้างกว้างมาก และหลายๆส่วนจัดแสดงมีเวลาเปิดปิด หรือรอบการเข้าชมตายตัวที่ทำให้เกิดข้อบังคับด้านเวลาแก่นักท่องเที่ยวทำให้บางครั้งนักท่องเที่ยวไม่สามารถกำหนดเวลาและ จำนวนสถานที่ที่ต้องการเข้าชมได้สัมพันธ์กัน

2) ส่วนศูนย์กลางเมืองกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวจนทำลายความเป็นอยู่ของคนในชุมชนไปบ้างและทำให้คนในชุมชนย้ายออกไปอยู่รอบนอกแทน

3) ค่าเข้าชมสถานที่ราคาสูง (เนื่องจากค่าครองชีพสูง)

2.2.3 อ็อกซ์ฟอร์ด (Oxford)

เป็นเมืองเก่าแก่ของอังกฤษ มีความสำคัญในฐานะเป็นเมืองมหาวิทยาลัย ของประเทศอังกฤษเพราะเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงและเก่าแก่ของอังกฤษมากมาย หนึ่งในจำนวนมหาวิทยาลัยทั้งหมดของที่นี่ ได้แก่University of Oxford ซึ่งเก่าแก่และมีชื่อเสียงที่สุด เมืองอ็อกซ์ฟอร์ดได้สมยานามว่าเป็น The City of Dreaming Spires โดยมี University of Oxford เป็นจุดสำคัญของเมืองนี้ โดยมหาวิทยาลัยแห่งนี้ถือเป็นมหาวิทยาลัยที่เก่าที่สุดของโลกที่ใช้ภาษาอังกฤษ และได้รับการจัดอันดับว่าเป็นมหาวิทยาลัยที่ดีที่สุดในโลก เป็นอันดับ 4 รองจาก Harvard, Yale, และ Cambridge ส่วนในอังกฤษเองจัดว่าเป็นมหาวิทยาลัยอันดับสองรองจาก Cambridge

ความสำคัญของโครงการ

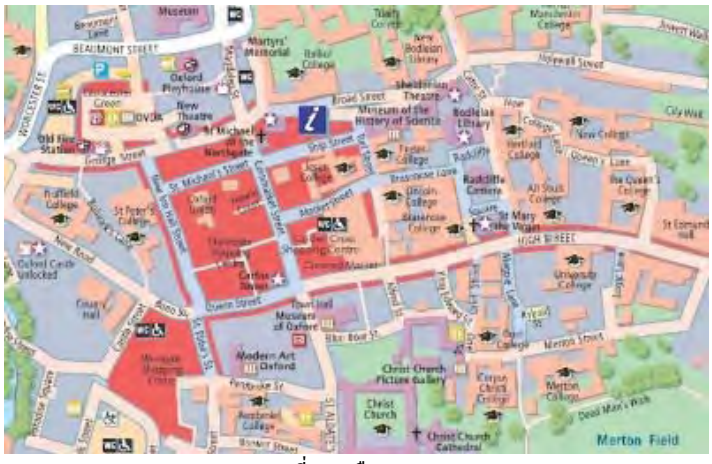
มีความสำคัญในหลายประเด็นและหลายระดับ ได้แก่

1) ความสำคัญด้านประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองในอดีต และความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับปัจจุบันในฐานะเป็นเมืองเก่าของประเทศอังกฤษ และถือว่าเป็นเมืองมหาวิทยาลัยที่ดีและสวยงามที่สุดของอังกฤษ

2) ความสำคัญด้านชาติพันธุ์แสดงให้เห็นความเป็นมาเชื้อสายวิถีชีวิตความเชื่อและวัฒนธรรมและความเจริญทางด้านการศึกษาของประเทศมาตั้งแต่สมัยโบราณ ซึ่งแสดงออกในวิถีชีวิตและสภาพบ้านเมืองอย่างชัดเจน

3) ความสำคัญด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม มีอาคารและสิ่งก่อสร้างที่แสดงรูปแบบและลักษณะทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมของแต่ละยุคสมัยอย่างชัดเจน รวมทั้งสะท้อนความคิดความเชื่อและวิถีชีวิตของผู้อยู่อาศัยด้วย

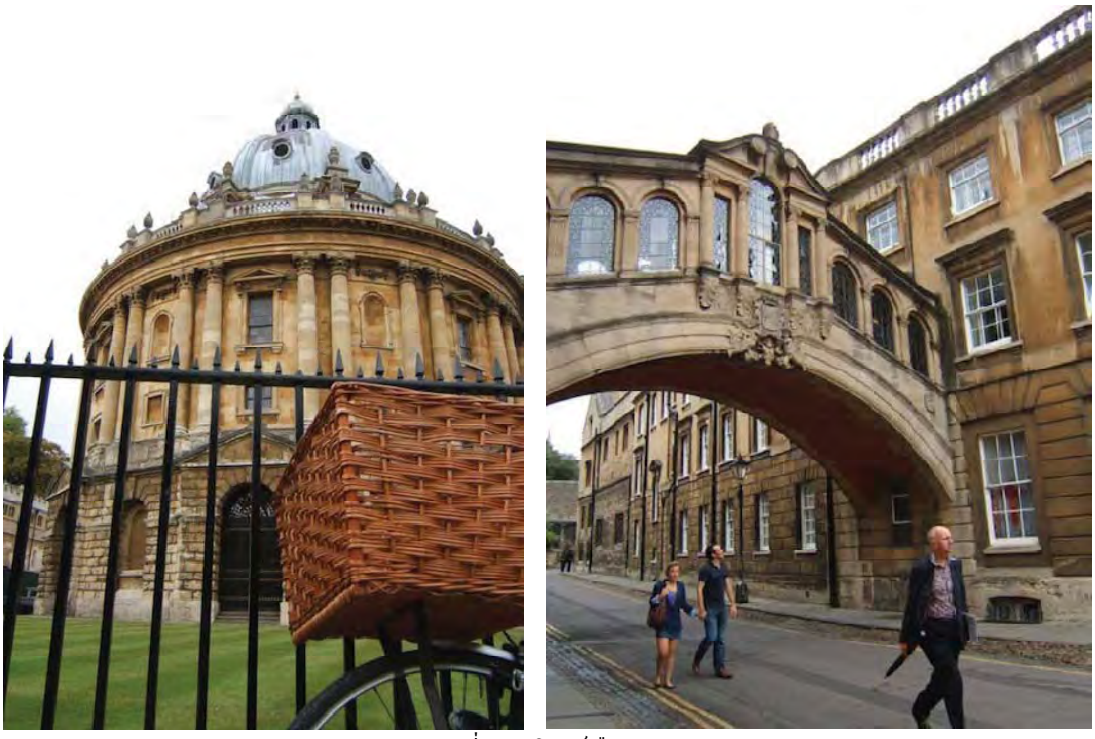
4) มีความหลากหลายขององค์ประกอบที่จัดแสดงหลากหลาย ทั้งด้านขนาดสถานที่และขนาดของความสำคัญแต่ทุกอย่างถูกประสานเข้ากันทั้งหมดอย่างเป็นระบบ ทำให้ผู้เข้าชมได้เห็นภาพรวมที่ประสานสอดคล้องกันและมีความสมจริงถ่ายทอดรายละเอียด และมุมมองให้ผู้ชมเห็นภาพในอดีตได้ชัดเจนมาก

แผนที่ 2-3 เมือง Oxford

ภาพที่ 2-5 ภูมิทัศน์เมือง oxford

ภาพที่ 2-5 ภูมิทัศน์เมือง oxford

สรุปลักษณะสิ่งจัดแสดง

ภาพที่ 2-6 ลักษณะสิ่งจัดแสดง

ภาพที่ 2-6 ลักษณะสิ่งจัดแสดง

สถาปัตยกรรมอาคารและสิ่งก่อสร้างสำคัญ

1) สถาปัตยกรรมที่เด่นที่สุดคือกลุ่มอาคารมหาวิทยาลัยที่มีจำนวนมาก และกระจายอยู่ทั่วทั้งเมือง สนับสนุนความเป็นเมืองมหาวิทยาลัยเก่าแก่ของประเทศอย่างชัดเจน โดยมีความสำคัญทั้งทางด้านรูปแบบการใช้งาน สถาปัตยกรรม และประวัติศาสตร์ ที่สนับสนุนการเป็นเมืองแห่งความรู้

2) อาคารและสิ่งก่อสร้างอื่นๆทางศาสนาทั้งในด้านรูปแบบสถาปัตยกรรมที่สวยงามและประวัติศาสตร์ ความน่าสนใจด้านอื่นๆเช่นตำนานความเชื่อเป็นต้น

3) อาคารราชการและสิ่งก่อสร้างสำคัญของเมือง เช่น อาคารที่ทำการเทศบาลเมือง อาคารอนุสรณ์ถึงบาทหลวงที่ถูกเผาทั้งเป็น ในยุคที่มีการแบ่งแยกนิกายทางศาสนาคริสต์ หอคอยประจำเมือง เป็นต้น

4) อาคารบ้านเรือนทั่วไป ทั้งที่เก่าแก่และสร้างใหม่ แต่มีความสวยงาม และผสมผสานกลมกลืนทางการตกแต่ง และสถาปัตยกรรม โดยเฉพาะการใช้สีสัน ที่ทำให้ภาพรวมของเมืองกลมกลืนและมีความสวยงามมาก

5) Landmark อื่นๆ ที่แสดงเรื่องราวของเมือง เช่น ตำแหน่งก้อนหินกลางถนน แสดงจุดที่มีการเผานักบวชในอดีต (มีเรื่องเล่าสืบทอดของคนในเมือง)

6) อาคารและสถานที่อื่นๆที่เกี่ยวข้องกับคนในเมือง เช่น สถานที่ที่อยู่ในฉากนิทานเด็กเรื่อง Alice in Wonderland (ผู้เขียนเรื่องนี้อาศัยในเมืองนี้และใช้ฉากในเมืองเป็นฉากดำเนินเรื่อง) ร้านขายหนังสือ ร้านแรกของสำนักพิมพ์อังกฤษ (Blackwell) เป็นต้น

สิ่งของจัดแสดง (ในอาคารหรือพิพิธภัณฑ์)

1) มีพิพิธภัณฑ์ประจำเมืองรวมทั้งพิพิธภัณฑ์ด้านต่างๆในมหาวิทยาลัย ซึ่งเปิดในเข้าชมได้เช่นพิพิธภัณฑ์ดนตรี และเครื่องดนตรีพิพิธภัณฑ์เครื่องใช้โบราณ และสิ่งของจัดแสดงทางศาสนาเป็นต้น

2) ในอาคารเก่าอื่นๆก็มีการรวบรวมสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของอาคาร บุคคล และเมือง จัดแสดงด้วยเช่นที่ปราสาทของตระกูล Churchill (Blenheim Palace) ก็มีการจัดแสดงเรื่องราวและเครื่องใช้ของ Sir Winston Churchill เป็นต้น

ประวัติศาสตร์ตำนานและเรื่องเล่า

1) แหล่งให้ข้อมูลโดยรวมของเมืองและข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในเมือง อยู่ที่ศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยวประจำเมืองโดยมีทั้งข้อมูลทั่วไป และประวัติศาสตร์เรื่องเล่าตำนานรวบรวมให้นักท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆมีทาง เลือกให้นักท่องเที่ยว ในการเที่ยวชมเมืองทั้งการให้ข้อมูลด้วยบอร์ดแผ่นพับมัคคุเทศก์

2) การจัดทริปชมเมืองแบบต่างๆ (ได้แก่ ทริปเดินชมแบบกำหนดจำนวนชั่วโมงจนถึงทั้งวัน ทริปกลางคืน ทริปเรื่องลึกลับประจำเมือง เป็นต้น)

3) แต่ละสถานที่เที่ยวมีการประสานงานกันเช่นการจัดโปรแกรมลดราคาค่าเข้าชม เมื่อเลือกชมกลุ่มอาคาร

4) มีการแสดง ณ สถานที่ต่างๆ เป็นรอบเข้าชมอย่างสม่ำเสมอ

5) มีการจัดการแสดงพิเศษในช่วงวันสำคัญหรืองานสำคัญประจำปี

ภาพที่ 2-7 สถาปัตยกรรมและสิ่งก่อสร้าง

โบราณสถานและสถานที่สำคัญ

1) วังเบล็นเนิม (Blenheim Palace) วังนี้ตั้งอยู่ทางเหนือของตัวเมืองอ็อกซ์ฟอร์ด ก่อสร้างขึ้นระหว่างปี 1705-1724 เป็นปราสาทเดียวในอังกฤษที่ใช้คำว่า *"ปราสาท"* โดยที่ไม่ได้เป็นของบาทหลวง แต่เป็นบ้านของตระกูล Churchill และเป็นที่เกิดของ Sir Winston Churchill นายกรัฐมนตรีของอังกฤษ และยังเป็นบ้านที่ใหญ่ที่สุดหลังหนึ่งของอังกฤษอีกด้วย ปราสาทแห่งนี้มีความสำคัญมากทางสถาปัตยกรรม คือมีรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบ English Baroque ที่งดงาม และรักษาไว้อย่างสมบูรณ์จนถึงปัจจุบันนอกจากความสำคัญทางสถาปัตยกรรม และในฐานะที่เป็นบ้านของปูชนียบุคคลของอังกฤษ และของโลกแล้วความสำคัญด้านประวัติศาสตร์การเมืองการปกครอง ก็ไม่ด้อยไปกว่ากัน เพราะแสดงถึงเรื่องราวทางการเมืองการปกครองของอังกฤษในอดีตด้วย โดยปราสาทแห่งนี้ถือว่าเป็นของขวัญจากราชินี และประเทศอังกฤษมอบให้แก่ the First Duke of Marlborough เพื่อเป็นการขอบคุณที่นำชัยชนะมาให้อังกฤษในสงคราม Blindheim (Blenheim) ภายในปราสาทมีการจัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับ Sir Winston Churchill และข้าวของเครื่องใช้ในสมัยเก่า และ

เรื่องราวประวัติศาสตร์ต่างๆ นอกจากนี้แล้วภายนอกยังมีสวนแบบอังกฤษแท้ๆ ให้เที่ยวชม โดยมีสวนกุหลาบและอีกหลายสวนในอาณาเขตของวังนี้ที่ยังคงรูปแบบการจัดตกแต่งสวนแบบอังกฤษไว้ได้อย่างสมบูรณ์

2) มหาวิทยาลัยไครสต์เชิร์ช (University of Christ Church) ถือว่าเป็นมหาวิทยาลัยที่ใหญ่ที่สุดในเมือง Oxford ณ มหาวิทยาลัยแห่งนี้ได้ผลิตบุคคลที่มีชื่อเสียงหลายๆท่าน รวมถึงนายกรัฐมนตรีของอังกฤษถึง 13 ท่านซึ่งถือว่าเป็นจำนวนที่มากกว่ามหาวิทยาลัยทั้งหมดใน Oxford และรวมไปถึงมหาวิทยาลัยในCambridge ด้วยเช่นกันนอกเหนือจาก ChristChurch จะเป็นมหาวิทยาลัยชั้นนำแล้ว ที่นี่ยังเป็นโบสถ์ที่มีชื่อเสียงเป็นอย่างมาก ด้วยลักษณะของสถาปัตยกรรมที่ดูสวยงาม ทำให้มีมหาวิทยาลัยชั้นนำหลายๆแห่งทั่วโลกนำไปเป็นต้น แบบล่าสุดมหาวิทยาลัยแห่งนี้ได้มีชื่อเสียงขึ้นมาเป็นอย่างมากเมื่อภาพยนตร์เรื่อง Harry Potter ได้ใช้มหาวิทยาลัยแห่งนี้เป็นสถานที่ถ่ายทำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งฉากห้องอาหารที่มีสถาปัตยกรรมงดงามเป็นอย่างมาก

จุดเด่น (ที่สอดคล้องกับแนวคิดการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชนแม่ฮ่องสอน)

1) พื้นที่โครงการขนาดใหญ่ครอบคลุมในบริเวณกว้างทั้งเมือง (พื้นที่ครอบคลุมศูนย์กลางเมืองเก่าทั้งเมือง รวมไปถึงพื้นที่พัฒนาใหม่โดยรอบบางส่วน) มีสถานที่จัดแสดง (โบราณสถานกลุ่มอาคารพิพิธภัณฑ์จุดชมวิวตลาดฯลฯ) กระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่โครงการ

2) มีความหลากหลายของของจัดแสดง นับรวมทั้งสิ่งของโบราณสถานและความเป็นอยู่ของคนในชุมชน โดยทำให้เกิดความสอดคล้องของเรื่องราวในภาพรวมที่ต่อเนื่องกัน ช่วยให้เห็นภาพรวมและเรื่องราวของชุมชนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และเกิดความน่าสนใจของของจัดแสดงแต่ละส่วนมากขึ้น (เนื้อหาที่สอดคล้องเช่นเรื่องเล่าเกร็ดประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับสถานที่และสิ่งของทำให้เกิดความน่าสนใจน่าติดตาม)

3) มีการนำเสนอทางเลือกให้ผู้เข้าชมอย่างหลากหลายให้เกิดทางเลือกที่เหมาะสมกับผู้เข้าชมแต่ละกลุ่มได้เช่น

4) มีศูนย์ข้อมูลและพิพิธภัณฑ์ในร่มซึ่งเป็นส่วนจัดแสดงหลักของเมือง เป็นส่วนที่รวมรวมข้อมูลเนื้อหาและของจัดแสดงเบื้องต้น สำหรับให้ข้อมูลขั้นต้น และเหมาะผู้ที่ต้องการชมภาพรวมแต่ไม่ต้องการออกเที่ยวภาคสนาม(เช่นผู้สูงอายุเป็นต้น)

5) มีการจัดทำชุดข้อมูลและแผนที่เที่ยวภาคสนามให้ข้อมูลเส้นทางสถานที่ตั้งและประวัติโดยสังเขปของสถานที่แต่ละแห่งให้ผู้เข้าชมได้เลือกชมตามอัธยาศัยหรือจะเข้าชมตามการนำของมัคคุเทศก์

6) มีการจัด trip ให้เลือกหลากหลายหลาย scale พื้นที่นำชมครอบคลุมขนาดต่างๆ แตกต่างกันตามเวลาระยะทางและประเภทเนื้อห เช่น เดินชมเมืองทั่วไปครึ่งวันหนึ่งวัน ทริปสั้นหนึ่งชั่วโมง ทริปตามรอยตำนานลึกลับตอนกลางคืน ทริปตำนานโรแมนติคของเมือง เป็นต้น

7) มีการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนในการจัดตั้งและดำเนินการโครงการ เช่น การให้คนในชุมชนเป็นผู้นำชมโบราณสถานในพื้นที่ของตัวเอง เป็นการสร้างความรู้สึกมีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของให้คนในชุมชน

8) มีการประสานงานแต่ละสถานที่และแต่ละองค์กรที่เกี่ยวข้องได้ดีเช่นการจัด package ลดราคาค่าเข้าชมสถานที่หลายอย่างร่วมกัน เป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากขึ้น และการใช้ข้อมูลรวมที่ต่อเนื่องถึงกันก็ทำให้ผู้เข้าชมเข้าใจภาพรวมของเมืองประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตได้ดียิ่งขึ้น (นำเสนอเป็นเรื่องเดียวกันให้รายละเอียดที่สอดคล้องและยิ่งสนับสนุนให้เห็นภาพชัดเจน)

ปัญหา

1) พื้นที่เมืองค่อนข้างกว้างมาก (แต่ไม่เท่าเมือง Bath) และหลายๆส่วนจัดแสดงมีเวลาเปิดปิดหรือรอบการเข้าชมตายตัว ที่ทำให้เกิดข้อบังคับด้านเวลาแก่นักท่องเที่ยว ทำให้บางครั้งนักท่องเที่ยวไม่สามารถกำหนดเวลาและจำนวนสถานที่ที่ต้องการเข้าชมได้สัมพันธ์กัน

2) ส่วนศูนย์กลางเมืองกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวจนทำลายความเป็นอยู่ของคนในชุมชนไปบ้าง และทำให้คนในชุมชนย้ายออกไปอยู่รอบนอกแทน

3) ค่าเข้าชมสถานที่ราคาสูง (เนื่องจากค่าครองชีพสูง)

4) การให้ข้อมูลไม่มากเท่าเมือง Bath และไม่ละเอียดต่อเนื่อง โดยนำเสนอแยกเป็นเรื่องๆให้นักท่องเที่ยวต้องเอามาปะติดปะต่อเอาเองเพิ่มเติมเอง

5) การให้ข้อมูลสถานที่ (ตำแหน่งในแผนที่) ไม่ค่อยดีทำให้นักท่องเที่ยวต้องเสียเวลาในการหา

2.3 สรุปนิยาม “พิพิธภัณฑ์มีชีวิต Living Museum”

- สัมผัสได้ถึงความเป็นท้องถิ่น
- สิ่งที่ทำเพื่อส่งต่อให้คนรุ่นหลัง
- มีกระบวนการติดต่อกันระหว่างชุมชนร่วมกัน
- ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน
- นโยบายแปลงท้องถิ่นเป็นสินค้าวัฒนธรรม เพื่อรับใช้เหตุผลทางเศรษฐกิจ
- ความกลมกลืนระหว่างสิ่งที่สร้างใหม่กับสภาพแวดล้อมเดิม
- การสร้างสรรค์อาคาร สถานที่ ใช้จิตวิญญาณซึ่งสะท้อนวัฒนธรรมท้องถิ่น
- ดุลยภาพระหว่างสภาพธรรมชาติกับสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น
- ประวัติศาสตร์ยังคงอยู่ในรูปแบบวัตถุโบราณสถานและวิถีชีวิตชุมชน

2.4 ความสำคัญของ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น หมายถึงสถาปัตยกรรมเฉพาะถิ่น สร้างสรรค์โดยคนในท้องที่ ซึ่งได้รับความรู้ในการปลูกสร้างสืบทอดมาจากบรรพบุรุษและมีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากสถาปัตยกรรมจากแหล่งอื่น วิวัฒน์ เตมียพันธ์ (2543,9) สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นนั้นได้ให้บทเรียนและความรู้แก่ผู้ศึกษาค้นคว้าได้เข้าใจถึงสภาพของสังคมชัดเจนขึ้นเพราะรูปทรงของอาคารสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมของประชาชน (Popular Culture) ที่แฝงอยู่ในรูปทรงและแผนผังของอาคารทั้งยังถือว่าเป็นการสร้างที่สำคัญและยิ่งใหญ่อย่างหนึ่งของมนุษยชาติ วิโรฒ ศรีสุโร (2543,23) สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นหมายถึงสถาปัตยกรรมที่ถือกำเนิดขึ้นมาจากภูมิปัญญาของชุมชนที่มิได้อยู่ในเมืองหลวง ส่วนใหญ่อยู่ตามภูมิภาคต่างๆ อันเป็นชนบทห่างไกลจากความเจริญทางวัตถุ อิทธิพลต่างๆ ที่หลอหลอมให้ช่างหรือสถาปนิกพื้นบ้านแต่ละภูมิภาคเหล่านั้นได้สร้างสรรค์ผลงานออกมา ย่อมมีข้อแผกแตกต่างกันออกไปตามสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น[5]

[5] เอกสารการประชุมทางวิชาการ “ความหลากหลายของเรือนพื้นถิ่น” คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 2543

กฎบัตรระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์เมืองและชุมชนเมืองประวัติศาสตร์ (Washington Charter 1987)

ความนำ และคำ จำ กัดความ

1) ชุมชนเมือง ไม่ว่าจะเป็นชุมชนที่พัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามกาลเวลาหรือชุมชนที่เจริญขึ้นตามแผนพัฒนา เป็นสิ่งแสดงถึงความหลากหลายของสังคมในประวัติศาสตร์

2) กฎบัตรฉบับนี้เกี่ยวข้องครอบคลุมพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ทั้งใหญ่และเล็ก ทั้งเมืองและใจกลางเมืองหรือย่านประวัติศาสตร์ ร่วมถึงสิ่งแวดล้อมของพื้นที่นั้นทั้งที่เป็นธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น นอกเหนือจากบทบาทในฐานะที่เป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์แล้ว พื้นที่เหล่านี้ยังเป็นแหล่งรวมคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีนิยมของชุมชนด้วย ทุกวันนี้พื้นที่เหล่านี้หลายแห่งกำ ลังถูกคุกคาม ทำ ให้เสื่อมลงทางกายภาพ ทำ ให้เสียหาย หรือแม้แต่ถูกทำ ลาย จากผลกระทบของการพัฒนาเมืองอันเนื่องมาจากการอุตสาหกรรมในสังคมทุกแห่ง

3) จากการเผชิญกับสถานการณ์ดังกล่าวซึ่งมักจะนำ ไปสู่ความสูญเสียทั้งด้านวัฒนธรรมสังคม และแม้แต่เศรษฐกิจที่ไม่สามารถแก้ไขได้ สภาการโบราณสถานระหว่างประเทศ (ICOMOS) จึงได้เล็งเห็นความจำเป็นที่จะต้องกำหนดกฎบัตรระหว่างประเทศสำหรับเมืองและชุมชนเมืองประวัติศาสตร์ ที่จะเสริมกฎบัตรระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์และการบูรณะโบราณสถาน หรือโดยทั่วไปถูกเรียกว่า กฎบัตรเวนิช (Venice Charter) ข้อความใหม่นี้ได้อธิบายถึงหลักการ วัตถุประสงค์ และวิธีการที่จำ เป็นต่อการอนุรักษ์เมืองและชุมชนเมือง ส่งเสริมให้เกิดความกลมกลืนของทั้งวิถีชีวิตความเป็นส่วนตัวและสังคมชุมชนในพื้นที่นั้นๆ และกระตุ้นให้เกิดการอนุรักษ์สมบัติทางวัฒนธรรม ซึ่งก่อให้เกิดความทรงจำ แห่งมนุษยชาติ

4) ตามที่กำ หนดในข้อแนะนำ ของ UNESCO ว่าด้วยเรื่องการคุ้มครองและบทบาทในปัจจุบันของพื้นที่ประวัติศาสตร์ (Warsaw-Nairobi 1976) และในเอกสารระหว่างประเทศอื่นๆนั้น การอนุรักษ์เมือง และชุมชนเมืองประวัติศาสตร์ เป็นที่เข้าใจว่า หมายถึง ขั้นตอนที่จำ เป็นสำ หรับการปกป้อง การอนุรักษ์ และการบูรณะของเมือง และพื้นที่ดังกล่าว เทียบเท่ากับการพัฒนาและการปรับปรุงให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตร่วมสมัย

หลักการและวัตถุประสงค์

1) การอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ และชุมชนเมืองอื่นๆ จะต้องผสานเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมและของการวางผังเมือง ผังภูมิภาคในทุกระดับ เพื่อให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

2) คุณลักษณะที่จะต้องสงวนรักษาไว้ประกอบด้วย ลักษณะทางประวัติศาสตร์ของเมือง และชุมชนเมืองและองค์ประกอบทางวัตถุและทางจิตใจซึ่งแสดงถึงลักษณะทางประวัติศาสตร์นี้โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

- รูปแบบแผนผังของเมืองที่เห็นได้จากการแบ่งพื้นที่ดินและโครงข่ายถนน
- ความสัมพันธ์ระหว่างอาคารและพื้นที่สีเขียวและพื้นที่โล่ง
- รูปลักษณ์ภายในและภายนอกของอาคารที่เห็นได้จากสัดส่วน ขนาด รูปแบบ การก่อสร้าง วัสดุ สี และการตกแต่ง
- ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองหรือชุมชนเมืองและแหล่งที่ตั้งที่แวดล้อมอยู่ทั้งที่เป็นธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น
- การใช้สอยที่หลากหลายที่มีอยู่ในเมือง หรือชุมชนเมือง ตามกาลเวลา

การกระทำใดๆ ก็ตามต่อคุณลักษณะดังกล่าวมาแล้วนั้นจะต้องคำนึงถึงความเป็นของดั้งเดิมของเมืองและชุมชนเมืองประวัติศาสตร์

3) การเข้ามามีส่วนร่วมของผู้อาศัยในพื้นที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จของแผนงานการอนุรักษ์ และควรได้รับการสนับสนุนการอนุรักษ์เมืองและชุมชนเมืองประวัติศาสตร์จะเกี่ยวข้องกับผู้อยู่อาศัยในพื้นที่เป็นอันดับแรก

4) การอนุรักษ์ในเมืองหรือชุมชนเมืองประวัติศาสตร์ต้องการความรอบคอบการเข้าดำ เนินงานที่เป็นระบบและความมีวินัยควรหลีกเลี่ยงความยึดมั่นในแนวใดแนวหนึ่งเพราะในแต่ละกรณีซึ่งเป็นเอกเทศอาจมีปัญหาที่แตกต่างกันได้

5) การวางแผนการอนุรักษ์เมือง และชุมชนเมืองประวัติศาสตร์ ควรมีการศึกษาในหลายสาขาวิชา

- แผนการอนุรักษ์ต้องให้ความสนใจปัจจัยทุกอย่างที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย โบราณคดี ประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม เทคนิคต่าง ๆ สังคมศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์ควรระบุ วัตถุประสงค์หลักของแผนการอนุรักษ์ให้ชัดเจน เพื่อให้มาตรการทางกฎหมาย ทางการบริหาร และทางการเงินบรรลุตามวัตถุประสงค์นั้นๆ

- แผนการอนุรักษ์ควรมีเป้าหมายในการสร้างความต่อเนื่องที่กลมกลืนระหว่างชุมชนเมืองประวัติศาสตร์ และเมืองในส่วนอื่นทั้งหมด

- แผนการอนุรักษ์ควรกำหนดว่าอาคารใดต้องรักษาไว้ อาคารใดควรรักษาไว้ภายใต้ข้อแม้บางประการ อาคารใดที่น่าจะสามารถรื้อถอนได้ ซึ่งจะต้องเป็นกรณีพิเศษจริง ๆ

- ก่อนการดำ เนินการใด ๆ จะต้องเก็บข้อมูลสภาพที่เป็นอยู่โดยละเอียด

- แผนการอนุรักษ์ ควรได้รับการสนับสนุนจากผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ประวัติศาสตร์นั้น ๆ

6) เมื่อแผนการอนุรักษ์เป็นที่รับรองแล้ว ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมการอนุรักษ์ที่มีความจำ เป็นใดๆ ก็ตาม ควรจะต้องสอดคล้องกับหลักการและเป้าหมายของกฎบัตรนี้ และกฎบัตรเวนิช

7) การบำรุงรักษาอย่างต่อเนื่องมีความสำคัญมากต่อการอนุรักษ์เมืองและชุมชนเมืองประวัติศาสตร์ที่มีประสิทธิภาพ

8) การใช้สอยและกิจกรรมใหม่ควรจะเข้ากันได้กับลักษณะของเมืองและชุมชนเมืองประวัติศาสตร์การประยุกต์การใช้สอยพื้นที่เหล่านี้ให้เข้ากับวิถีชีวิตในปัจจุบันต้องมีการดำ เนินการหรือการปรับปรุง สาธารณูปโภคสาธารณูปการด้วยความระมัดระวัง

9) การปรับปรุง การพักอาศัยควรเป็นวัตถุประสงค์พื้นฐานข้อหนึ่งของการอนุรักษ์

10) เมื่อมีความจำ เป็นต้องก่อสร้างอาคารใหม่หรือต้องปรับปรุงอาคารที่มีอยู่แล้วควรเคารพต่อลักษณะขอบเขตที่ว่างเดิมของพื้นที่โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของสัดส่วนและขนาดที่ดิน ไม่ควรปฏิเสธการเพิ่มเติมองค์ประกอบต่างๆ ในปัจจุบันที่สอดคล้องกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อมเนื่องจากสิ่งเหล่านี้จะช่วยสร้างคุณค่าความสมบูรณ์ของพื้นที่ได้

11) ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของเมืองหรือชุมชนเมืองประวัติศาสตร์ควรครอบคลุมถึงเนื้อหาเรื่องการตรวจสอบด้านโบราณคดี และการนำ เสนอหลักฐานทางโบราณคดีที่พบอย่างเหมาะสม

12) ต้องมีการควบคุมการจราจรภายในเมืองหรือชุมชนเมืองประวัติศาสตร์และวางผังกำหนดพื้นที่จอดรถเพื่อไม่ให้สิ่งเหล่านี้สร้างความเสียหายแก่สิ่งปลูกสร้างที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ หรือแก่สภาพแวดล้อมโดยรอบ

13) เมื่อมีการวางผังเมืองหรือผังภูมิภาคซึ่งมีการกำหนดแนวการก่อสร้างทางหลวงสายหลักจะต้องไม่ให้ทางเหล่านั้นผ่านเข้าไปในพื้นที่เมืองหรือชุมชนเมืองประวัติศาสตร์ แต่ควรปรับปรุงเส้นทางเข้าถึงจากพื้นที่เมืองออกไปสู่ทางหลักเหล่านั้น

14) เมืองประวัติศาสตร์ควรได้รับการปกป้องคุ้มครองจากภัยธรรมชาติและสิ่งรบกวนต่าง ๆ เช่น มลภาวะและแรงสั่นสะเทือนเพื่อรักษาสภาพของมรดกวัฒนธรรม และเพื่อความปลอดภัยและความเป็นอยู่ที่ดีของผู้อยู่อาศัยเมื่อเกิดภัยธรรมชาติที่มีผลกระทบต่อเมืองหรือชุมชนเมืองประวัติศาสตร์ขึ้นจะต้องนำมาตรการในการป้องกันและซ่อมแซมมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมตามลักษณะเฉพาะของแต่ละที่ที่เกี่ยวข้อง

15) เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ควรจัดให้มีแผนงานเผยแพร่ข้อมูลแก่ผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ โดยเริ่มจากเด็กในวัยเรียนควรสนับสนุนการปฏิบัติการขององค์กรต่างๆเพื่อปกป้องคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมและควรมีมาตรการช่วยเหลือทางด้านการเงินเพื่อการอนุรักษ์และบูรณะ

16) ควรจัดให้มีการฝึกอบรมเฉพาะทางแก่ผู้ปฏิบัติการอนุรักษ์ในทุกสาขาวิชาชีพ

การอนุรักษ์[6]

การอนุรักษ์ (Conservation) ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 คือ การรักษาให้คงเดิม (การอนุรักษ์ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติก็คือ การรู้จักใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ใช้ได้นานที่สุด เกิดประโยชน์มากที่สุด และสูญเสียน้อยที่สุด การอนุรักษ์ที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรมคือ การรู้จักรักษาไว้มิให้สูญเสียไปหรือให้อยู่ในสภาพคงเดิม)การอนุรักษ์ ความหมายทางกระบวนการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม เริ่มจากการศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์ วิจัย ในทางวิชาการหลากหลายสาขาที่เกี่ยวข้องในลักษณะสหวิชาการ ข้อแนะนำ เงื่อนไขต่างๆ ที่นำไปสู่การเลือกสรรวิธีการที่ดีที่สุด เหมาะสมที่สุด ในการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานและมรดกทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องแต่ละประเภท แต่ละแหล่ง ให้มั่นคงเป็นแหล่งเรียนรู้ และตอบสนองประโยชน์ต่อสังคมปัจจุบัน

[6] วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง การอนุรักษ์และการจัดการมรดกวัฒนธรรม,โครงการความร่วมมือระหว่าง 5 มหาวิทยาลัย และกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2552

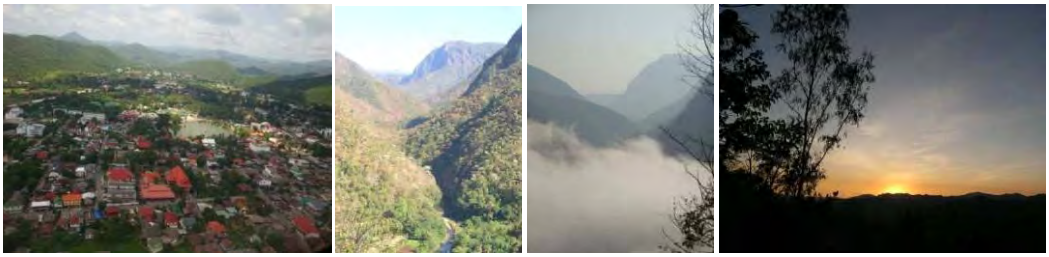
ส่วนที่ 3

บทบาทที่สำคัญของเมืองแม่ฮ่องสอน

"แม่ฮ่องสอน" เป็นเมืองขนาดเล็กท่ามกลางขุนเขาธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ตั้งอยู่สุดชายแดนภาคเหนือของประเทศไทย จากความแตกต่างทางด้านภูมิอากาศทำให้แม่ฮ่องสอนมีหมอกคลุมตลอดทั้งสามฤดู จนเป็นที่มาของสมญานามเมืองสามหมอก นอกจากความงดงามทางทรัพยากรธรรมชาติแล้ว เมืองแห่งนี้ยังโดดเด่นด้วยวัฒนธรรมที่น่าสนใจศึกษา อันหลากหลายรูปแบบ ทั้งวัฒนธรรมการแต่งกาย อาหาร ภาษา ดนตรี นาฏศิลป์ ประเพณีและความเชื่อ สิ่งเหล่านี้รวมเป็นวิถีชีวิตที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรม รวมถึงรูปแบบสถาปัตยกรรม ศิลปกรรมที่เห็นชัดเจน จากประวัติความเป็นมาในอดีตส่งผลต่อเอกลักษณ์ของอาคาร และวัดต่างๆ ที่มีความงดงาม และมีรูปแบบศิลปกรรมไต หรือไทใหญ่ที่เด่นสะดุดตา ซึ่งมีความแตกต่างจากลักษณะของวัดต่างๆ ในภาคเหนือ

บทบาทที่สำคัญของเมืองแม่ฮ่องสอน จากมุมมองของคนทั่วไป คือ เป็นเมืองที่มีชื่อเสียงด้านการท่องเที่ยวในเชิงธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้วยปัจจัยทางภูมิศาสตร์ ที่ทำให้การคมนาคมมีความยากลำบาก สร้างความท้าทายในการเดินทางเพื่อเข้าสู่เมืองแม่ฮ่องสอน นักท่องเที่ยวที่เข้ามาส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่มีความสนใจด้านธรรมชาติ และวัฒนธรรม รวมถึงหลงใหลในบรรยากาศความเงียบสงบของเมืองในขุนเขา กลุ่มนักท่องเที่ยวจึงมีความแตกต่างจากนักท่องเที่ยวที่เข้าไปเที่ยวยังอำเภอปาตามกระแสนิยม ทั้งนี้นักท่องเที่ยวเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญต่อสภาพของเมือง คุณค่าความสำคัญของเมืองจะมากน้อยเพียงใดนั้น มุมมองของนักท่องเที่ยวก็เป็นส่วนสำคัญสำหรับการพัฒนา และอนุรักษ์ความเป็น "แม่ฮ่องสอน" ประกอบกับเจ้าบ้านที่ต้องเข้าใจและรับรู้ถึงคุณค่าความเป็นตัวตน บริบทและอัตลักษณ์ของเมือง เพื่ออนุรักษ์และเผยแพร่แก่ผู้ที่สนใจในแนวทางที่ถูกต้องร่วมกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน จากกระแสนิยมและการเผยแพร่ทางสื่อ ได้ทำให้เศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยวมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว มีนักท่องเที่ยวเข้ามายังเมืองแม่ฮ่องสอนเพิ่มขึ้น ถึงแม้ว่าปัจจุบันเมืองแม่ฮ่องสอนยังคงความเป็นเมืองวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม ศิลปกรรมต่างๆ ซึ่งค่อนข้างสมบูรณ์แต่หากไม่มีมาตรการป้องกัน สำหรับอนาคตอันใกล้เมืองแม่ฮ่องสอนอาจมีสภาพไม่ต่างจากเมืองอื่นๆ ที่ถูกกลืนด้วยกระแสนิยมจนความเป็นตัวตนสูญหาย ไป แม้มาตรการป้องกันและการแก้ไขก็ไม่สามารถบรรลุผลได้ ก่อนที่เมืองแม่ฮ่องสอนจะถูกคุกคามด้วยสภาวการณ์เช่นนั้น ควรมีการดำเนินการ ด้วยมาตรการหรือเครื่องมือที่เหมาะสมต่อศักยภาพและบทบาทต่อเมือง ที่ป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต จากการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า "พิพิธภัณฑ์มีชีวิต หรือ พิพิธภัณฑ์ชุมชน" เป็นวิธีการในการดำเนินการเพื่อให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์เมืองที่มีประวัติศาสตร์ ตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ที่สำคัญของเมือง มีความภูมิใจในรากเหง้าของตนเอง สิ่งเหล่านี้จะเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาเมืองวัฒนธรรมให้มีความยั่งยืนต่อไป ด้วยการจัดการของชุมชนเอง

ในเนื้อหาส่วนนี้ จะเป็นการนำเสนอบทบาทที่สำคัญของเมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งบทบาทนั้นมีทั้งศักยภาพเชิงวัฒนธรรมทางด้านวิถีชีวิต และสถาปัตยกรรม รวมถึงปัญหาที่พบที่ส่งผลต่อความถดถอยทางวัฒนธรรมทั้งในปัจจุบันและอาจส่งผลต่ออนาคตอันใกล้ นอกจากนี้นโยบายของทางจังหวัดและท้องถิ่นก็เป็นส่วนสำคัญในการสนับสนุนแนวทางการพัฒนาเมืองและแนวคิดการพัฒนาเมือง หรือการจัดการเมืองในรูปแบบ "พิพิธภัณฑ์มีชีวิต (Living Museum)" ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และนำไปสู่วิธีการดำเนินการในรูปแบบพิพิธภัณฑ์มีชีวิต โดยมีข้อมูลเพื่อประกอบการพิจารณาในการวิเคราะห์ ดังนี้

ภาพที่ 3-1 ลักษณะภูมิศาสตร์และธรรมชาติเมืองแม่ฮ่องสอน

ภาพที่ 3-2 ลักษณะสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมเมืองแม่ฮ่องสอน

3.1 นโยบายสำคัญเพื่อการพัฒนาเมืองแม่ฮ่องสอน

นโยบายของเมืองแม่ฮ่องสอนเป็นส่วนสำคัญในการผลักดันความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนาพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน ในการนำวิสัยทัศน์และนโยบายของจังหวัด (เมืองแห่งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ยั่งยืน ยกระดับคุณภาพชีวิต พัฒนาเศรษฐกิจบนพื้นฐานแห่งความพอเพียง) และเทศบาลไปประกอบการพิจารณาร่วมกับแนวคิดการพัฒนาเมืองท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จะช่วยให้แนวทาง หรือวิธีการดำเนินงานมีความสัมพันธ์และสอดคล้องต่อแผนปฏิบัติงาน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำแผนไปใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรมโดยมีนโยบายเป็นตัวสนับสนุน

3.1.1 วิสัยทัศน์การพัฒนาเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน

“เมืองธรรมชาติสวยงาม สงบร่มรื่น ปลอดภัยน่าอยู่ อบอุ่นมิตรภาพการท่องเที่ยวล้ำค่าด้วยวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น คุณภาพชีวิตดีและเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง”

3.1.2 ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาท้องถิ่น

ยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาบ้านเมืองให้สวยงามตามธรรมชาติ สะอาดตาน่าดู มีระเบียบเรียบร้อย มีสาระสำคัญที่สอดคล้องกับแนวทางของพิพิธภัณฑ์มีชีวิต คือ การปรับปรุงสวนสาธารณะ และบริเวณสองฟากถนน การปรับปรุงบูรณะโบราณสถาน บริเวณวัดวาอาราม ให้ทรงคุณค่าทางศิลปะ ความงดงามของท้องถิ่นทางวิจิตรศิลป์ถ่ายทอดมาจากช่างศิลป์สมัยก่อน

ยุทธศาสตร์ที่ 2 ส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างมีคุณค่า อนุรักษ์ความเป็นท้องถิ่น มีสาระสำคัญที่สอดคล้องกับแนวทางของพิพิธภัณฑ์มีชีวิต คือ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในตัวเมืองแม่ฮ่องสอน จัดตั้งศูนย์การประสานงานการท่องเที่ยวจังหวัด ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารแก่นักท่องเที่ยว สนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัด เช่น กิจกรรมด้านประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นให้สามารถสืบทอด และสืบสานภูมิปัญญาความเชื่อ รวมถึงส่งเสริมกิจกรรมประเพณีที่ยังไม่ได้รับการฟื้นฟู ให้กลับฟื้นคืนมาสืบทอดเจตนาภูมิปัญญาคนในท้องถิ่นดั้งเดิม และที่สำคัญ คือ การสร้างพิพิธภัณฑ์เผยแพร่ศิลปะและรวบรวมประวัติศาสตร์ของเมืองให้คงอยู่สืบไป

ยุทธศาสตร์ที่ 3 พัฒนาระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการให้ครบครัน มีสาระสำคัญที่สอดคล้องพิพิธภัณฑ์มีชีวิต คือ จัดทำผังเมืองรวม และพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับและควบคุมการเจริญเติบโตของเมือง พัฒนาเมืองให้น่าอยู่ ไม่ส่งผลต่อสภาพชีวิตดั้งเดิมของคนในชุมชนเมือง

ยุทธศาสตร์ที่ 4 พัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ มีสาระสำคัญที่สอดคล้องกับแนวทางของพิพิธภัณฑ์มีชีวิต คือ ส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมด้านอาชีพเสริมรายได้ให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น รวมทั้งสร้างองค์กร กลุ่มอาชีพ เสริมสร้างความรู้ด้านการบริหารจัดการระบบธุรกิจชุมชน สนับสนุนการผลิตที่ใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นหลัก

ยุทธศาสตร์ที่ 5 สร้างสรรค์สังคมบูรณภาพ มีสาระสำคัญที่สอดคล้องกับแนวทางของพิพิธภัณฑ์มีชีวิต คือ สร้างความภูมิใจให้แก่คนแม่ฮ่องสอน ในการรักษาวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และสร้างโอกาสและเวทีแก่ผู้สูงอายุให้มีโอกาสถ่ายทอดประสบการณ์ในด้านประวัติศาสตร์ ตำนานท้องถิ่นและศิลปวัฒนธรรม แก่คนรุ่นหลัง หรือผู้ที่สนใจ

ยุทธศาสตร์ที่ 6 อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมคู่กับชุมชน เมืองแม่ฮ่องสอนอย่างยั่งยืน มีสาระสำคัญที่สอดคล้องกับแนวทางของพิพิธภัณฑ์มีชีวิต คือ สร้างความตระหนักและจิตสำนึก ให้แก่คนในท้องถิ่นให้เห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งรณรงค์ จัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมของเมือง มีการตกแต่งบ้านเมืองให้กลมกลืน สอดรับกับลักษณะภูมิศาสตร์ของท้องถิ่น

ยุทธศาสตร์ที่ 7 พัฒนาการศึกษาท้องถิ่นให้มีคุณภาพ มาตรฐาน เสริมโอกาสทางการศึกษา มีสาระสำคัญที่สอดคล้องกับแนวทางของพิพิธภัณฑ์มีชีวิต คือ จัดกิจกรรมถ่ายทอดภูมิปัญญาและองค์ความรู้ของท้องถิ่นสู่เด็กนักเรียน

ยุทธศาสตร์ที่ 8 การบริหารจัดการที่ดี มีสาระสำคัญที่สอดคล้องกับแนวทางของพิพิธภัณฑ์มีชีวิต คือ ปรับโครงสร้างองค์กร เพิ่มประสิทธิภาพบุคลากรให้เหมาะสมและสอดคล้องกับภารกิจ

จะเห็นได้ว่าวิสัยทัศน์ และยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเมืองแม่ฮ่งสอนทั้ง 8 ยุทธศาสตร์ มีความสอดคล้องและมีความสำคัญต่อการจัดทำโครงการพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน โดยเฉพาะยุทธศาสตร์ที่ 1 และ 2 ซึ่งมีการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวทั้งปรับปรุงสถานที่และส่งเสริมการเผยแพร่ข้อมูลด้านการท่องเที่ยว นอกจากนี้ยุทธศาสตร์อื่นๆ ยังช่วยสนับสนุนให้การดำเนินงานของโครงการเกิดผลในทางปฏิบัติ และมีความยั่งยืน

3.2 ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของเมืองแม่ฮ่องสอน

ประวัติความเป็นมาของเมืองแม่ฮ่องสอน[1] สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ประมาณปี พ.ศ.2374 เจ้าผู้ปกครองนครเชียงใหม่ องค์ที่ 5 ได้หมอบหมายให้ “เจ้าแก้วเมืองมา” สำรวจสถานการณ์ชายแดนด้านตะวันตก เจ้าแก้วเมืองมาเดินทางมาพบชุมชนเล็กๆ แห่งหนึ่งมีทำเลดีเหมาะสำหรับการจัดตั้งเป็นหมู่บ้าน จึงตั้งชื่อ “หมู่บ้านโป่งหมู” ต่อมาเพี้ยนเป็น “หมู่บ้านปางหมู” (ตำบลปางหมูในปัจจุบัน)

ต่อมาเจ้าแก้วเมืองมาเดินทางพร้อมพะกาหม่อง เพื่อคล้องช้างทางทิศใต้ของหมู่บ้าน พบหมู่บ้านอีกแห่งมีพื้นที่ชัยภูมิรวมทั้งมีร่องน้ำเหมาะแก่การฝึกช้างป่า จึงตั้งชื่อว่า “แม่ร่องสอน” ต่อมาเพี้ยนเป็น “แม่ฮ่องสอน”

จนกระทั่งประมาณปี พ.ศ.2399 เกิดการสู้รบในเขตประเทศพม่า ทำให้ชาวไทใหญ่จาก “เมืองจ๋ามก่า” และ “เมืองหมอกใหม่” อพยพเข้ามาอยู่ที่บ้านปางหมูและแม่ฮ่องสอนเพิ่มขึ้น ในปี พ.ศ.2417 เจ้าอินทรวิชยานนท์ได้แต่งตั้งให้ชานกาเลเป็น “พญาสิงหนาทราชา” ปกครองเมืองแม่ฮ่องสอน ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงผู้ปกครองอีกหลายพระองค์ จนถึงปี พ.ศ.2443 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้รวมเมืองแม่ฮ่องสอน เมืองขุนยวม เมืองยวมใต้ (ปัจจุบันคืออำเภอแม่สะเรียง) และเมืองปาย ตั้งเป็นเชียงใหม่ตะวันตก จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ

[1] เมืองรวมเมืองแม่ฮ่องสอน (ปรับปรุงครั้งที่ 2) จังหวัดแม่ฮ่องสอน

เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดให้ยกฐานะเมืองแม่ฮ่องสอนเป็น “จังหวัดแม่ฮ่องสอน” และโปรดเกล้าให้พระยาศรสุรราช เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดคนแรก

ภาพที่ 3-3 ลักษณะสภาพพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอนในอดีต

แผนภูมิที่ 1-1 ประวัติและลำดับการตั้งถิ่นฐานของเมืองแม่ฮ่องสอน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2374 ถึงปัจจุบัน

ลำดับการตั้งถิ่นฐาน และการพัฒนาเมือง[2] บ้านปางหมูเป็นชุมชนแรกที่มีการกล่าวถึงเมื่อมีการศึกษาถึงประวัติการก่อตั้งเมืองแม่ฮ่องสอน ในช่วงปี พ.ศ. 2374 ในเวลานั้นยังไม่มีการตั้งเมืองตามระบบการปกครองในปัจจุบัน พื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอน และบริเวณใกล้เคียงในอดีตมีผู้คนตั้งถิ่นฐานอยู่บ้างแล้วเป็นกลุ่ม ๆ บ้านปางหมูในอดีตประกอบด้วยที่ราบบนเนินเขา และที่ราบริมแม่น้ำปาย ได้มีการรวมกลุ่มของชาวไต (ไทใหญ่) และเริ่มมีระบบการปกครองตั้งแต่นั้นมา

ในช่วงปี พ.ศ.2535 เป็นต้นมา พบว่า การขยายตัวของชุมชนโดยเฉพาะบริเวณตอนเหนือมีการขยายตัวของสิ่งปลูกสร้างอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะที่อยู่อาศัย และมีแนวโน้มจะมีการขยายตัวออกนอกเขตเทศบาลมากขึ้น เนื่องจากบริเวณ

[2] เมืองรวมเมืองแม่ฮ่องสอน (ปรับปรุงครั้งที่ 2) จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ดังกล่าวเป็นพื้นที่ดอนไม่มีปัญหาเรื่องน้ำหลาก และที่สำคัญพื้นที่ดังกล่าวเป็นเขตป่าเสื่อมโทรมทำให้มีการบุกรุกเข้าไปจับจองพื้นที่ได้ง่าย ในขณะที่บริเวณทางด้านใต้ของเมืองมักจะมีปัญหาในช่วงฤดูน้ำหลากทำให้บริเวณพื้นที่เกษตรกรรมของเมืองซึ่งเป็นที่ราบน้ำท่วมถึง จึงไม่มีการขยายตัวของสิ่งปลูกสร้างเหมือนบริเวณตอนเหนือ อย่างไรก็ตามพื้นที่ด้านทิศใต้บริเวณริมถนนขุนลุมประพาส บริเวณศูนย์ราชการจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีแนวโน้มที่จะเกิดการขยายตัวของสิ่งปลูกสร้างในอนาคตมากขึ้น โดยพบว่ามีการเปลี่ยนแปลงบริเวณย่านพักอาศัยมาเป็นย่านการค้าและโรงแรม ซึ่งก่อให้เกิดศูนย์กลางพาณิชยกรรมแห่งใหม่และต่อเนื่องถึงกลุ่มอาคารสถาบันราชการจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จากการศึกษารวบรวมข้อมูล และการสำรวจภาคสนาม พบว่า เมืองแม่ฮ่องสอนมีการตั้งถิ่นฐานของชุมชนต่างๆ ระยะแรกในลักษณะรวมตัวเป็นกลุ่มศูนย์กลางบริเวณถนนสิงหนาทบำรุง พื้นที่ชุมชนกลางเวียง ต่อมาประชากรมีการเพิ่มขึ้น ทำให้มีการตั้งถิ่นฐานกระจายตัวออกไปยังพื้นที่ใกล้เคียงมากขึ้น (ระยะที่สอง) จากยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองของภาครัฐที่มีนโยบายผลักดันให้แม่ฮ่องสอนเป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยว กอปรกับรายได้ของเมืองที่เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยว ล้วนแต่ส่งผลให้เกิดการลงทุนในโครงการที่อยู่อาศัยในลักษณะอาคารพาณิชย์ของธุรกิจบริการประเภทรีสอร์ท (ที่พักตากอากาศ) เกสเฮาส์ (บ้านรับรอง) และการปรับเปลี่ยนบ้านแถวไปเป็นอาคารพาณิชย์ เพื่อบริการนักท่องเที่ยวและประชากรที่จะเพิ่มขึ้นในอนาคต แต่ด้วยข้อจำกัดของภูมิประเทศและการจำแนกการใช้ประโยชน์ที่ดินในแต่ละประเภทของผังเมืองรวมจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทำให้ทิศทางการขยายตัวของที่อยู่อาศัยมีแนวโน้มการขยายตัวออกไปทางทิศเหนือและทิศใต้ของเขตผังเมืองรวมเป็นหลัก

3.3 ย่านเมืองเก่าแม่ฮ่องสอน

จากการสำรวจและจัดทำข้อมูลสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งสำรวจและจัดทำโดยหน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดแม่ฮ่องสอน และศูนย์วัฒนธรรม จังหวัดแม่ฮ่องสอน โรงเรียนห้องสอนศึกษา ได้ศึกษาในปี พ.ศ.2527-2540 ผลจากการศึกษา พบว่า เมืองแม่ฮ่องสอนเป็นเมืองโบราณ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ มีขอบเขต ดังนี้

ที่ตั้งเมืองโบราณ ปัจจุบัน คือ ตำบลจองคำ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน อยู่ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน

ลักษณะเมืองโบราณ

รูปร่าง เป็นรูปวงรีเหลี่ยม เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 100 ม.

พื้นที่ ประมาณ 1.5 ตร.กม.

ยุคสมัย ล้านนา ตรงกับรัชสมัยที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ขอบเขตเมืองโบราณ

ทิศเหนือ เริ่มจากด้านเหนือกำแพงวัดหัวเวียงผ่านตลาดสดเทศบาลตามร่องน้ำขึ้นไปตามแนวเขตสนามบินแล้วตัดไปออก หน้าประตูโรงพยาบาลศรีสังวาลย์ปัจจุบัน และจากแนวทิศตะวันตกจากกำแพงหัวเวียง ตัดออกไปด้านซ้ายมือไปออกสามแยกวัดม่วยต่อ เดิมเป็นประตูเมืองเก่า เรียกว่า ประตูดำ เนื่องจากใช้เป็นทางออกของคนตายไปสู่ป่าช้า

ทิศตะวันออก จากหน้าประตูโรงพยาบาลศรีสังวาลย์ เดิมที่แห่งนี้เป็นประตูเมืองเก่า เรียกกันว่าประตูทัพตัดไปตามแนวรั้วโรงพยาบาล ไปติดลำน้ำแม่ฮ่องสอน ปรากฏร่องลอยของแนวคูเมืองโบราณอยู่บ้าง

ทิศใต้ เริ่มจากลำน้ำแม่ฮ่องสอน หลังโรงไฟฟ้าตัดขนานแนวทุ่งออกไปสู่ถนนขุนลุมพาส มีประตูเมืองเก่าเรียกว่า ประตูเผือก จากนั้นตัดไปจรดกำแพงวัดก้ำก่อ ปัจจุบันไม่มีรองรอยเหลืออยู่เลย

ทิศตะวันตก เริ่มจากแนวรั้วด้านทิศตะวันออกวัดก้ำก่อ ตัดออกหลังสำนักงานหารประถมศึกษาจังหวัด ผ่านหมู่บ้านเลียบแนวถนนผดุงม่วยต่อ ต่อออกไปจรดสามแยกวัดม่วยต่อ

จากพื้นที่เมืองโบราณ นำมาสันนิษฐานและวิเคราะห์เพิ่มเติม พบว่า เมืองแม่ฮ่องสอนมีการตั้งถิ่นฐานของชุมชนต่างๆ ระยะแรกในลักษณะรวมตัวเป็นกลุ่มศูนย์กลาง**บริเวณถนนสิงหนาทบำรุง** (พื้นที่ชุมชนกลางเวียง) ซึ่งเป็นศูนย์กลางพาณิชยกรรม การค้าขายระหว่างคนไทยใหญ่ แขก และจีน เมืองแม่ฮ่องสอนจึงได้รับวัฒนธรรมจากชาวต่างชาติ ที่เข้ามาอาศัย ต่อมาประชากรมีการเพิ่มขึ้น ทำให้มีการตั้งถิ่นฐานกระจายตัวออกไปยังพื้นที่ใกล้เคียงมากขึ้น (ระยะที่สอง) จากยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองของภาครัฐที่มีนโยบายผลักดันให้แม่ฮ่องสอนเป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยว กอปรกับรายได้ของเมืองที่เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยว ล้วนแต่ส่งผลให้เกิดการลงทุนในโครงการที่อยู่อาศัยในลักษณะอาคารพาณิชยกรรมของธุรกิจบริการท่องเที่ยว และการปรับเปลี่ยนบ้านแถว หรือเรือนแถวไปเป็นอาคารพาณิชยกรรม เพื่อบริการนักท่องเที่ยวและประชากรที่จะเพิ่มขึ้นในอนาคต โดยเฉพาะพื้นที่ย่านใจกลางเมือง ซึ่งเป็นย่านเก่าเมืองแม่ฮ่องสอน

พื้นที่ย่านเก่าเมืองแม่ฮ่องสอน ครอบคลุมบางส่วนของพื้นที่ป๊อกกลางเวียง ป๊อกกาดเก่าและป๊อกตะวันออก มีพื้นที่ย่านทั้งหมดประมาณ 0.22 ตร.กม. หรือ 137.50 ไร่ มีถนนสิงหนาทบำรุงเป็นถนนแกนหลักที่มีความสำคัญทั้งด้านการค้าขาย และความเป็นย่านเก่าแก่ ซึ่งมีอาคาร บ้านเรือนไม้ประเภทอาคารพาณิชย์ ที่มีอายุเก่าแก่ลักษณะเป็นบ้านเรือนไม้คงเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมท้องถิ่นแบบไต ปลูกบริเวณริมถนนเป็นเรือนร้านค้าแบบเรือนแถวไม้ สถาปัตยกรรมในย่านมีความต่อเนื่องกลมกลืน เนื่องจากร้านค้าส่วนใหญ่ใช้เรือนไม้ที่มีอยู่เดิมนำมาประยุกต์ตกแต่งโดยใช้วัสดุสมัยใหม่ประกอบทำให้ดูร่วมสมัย ภายในย่านประกอบด้วยร้านขายของที่ระลึกท้องถิ่น เช่น ร้านขายพลอย เครื่องประดับต่างๆ ร้านขายเสื้อยืด เสื้อไต โปสการ์ด รับจ้างเขียนภาพและบริการสปา

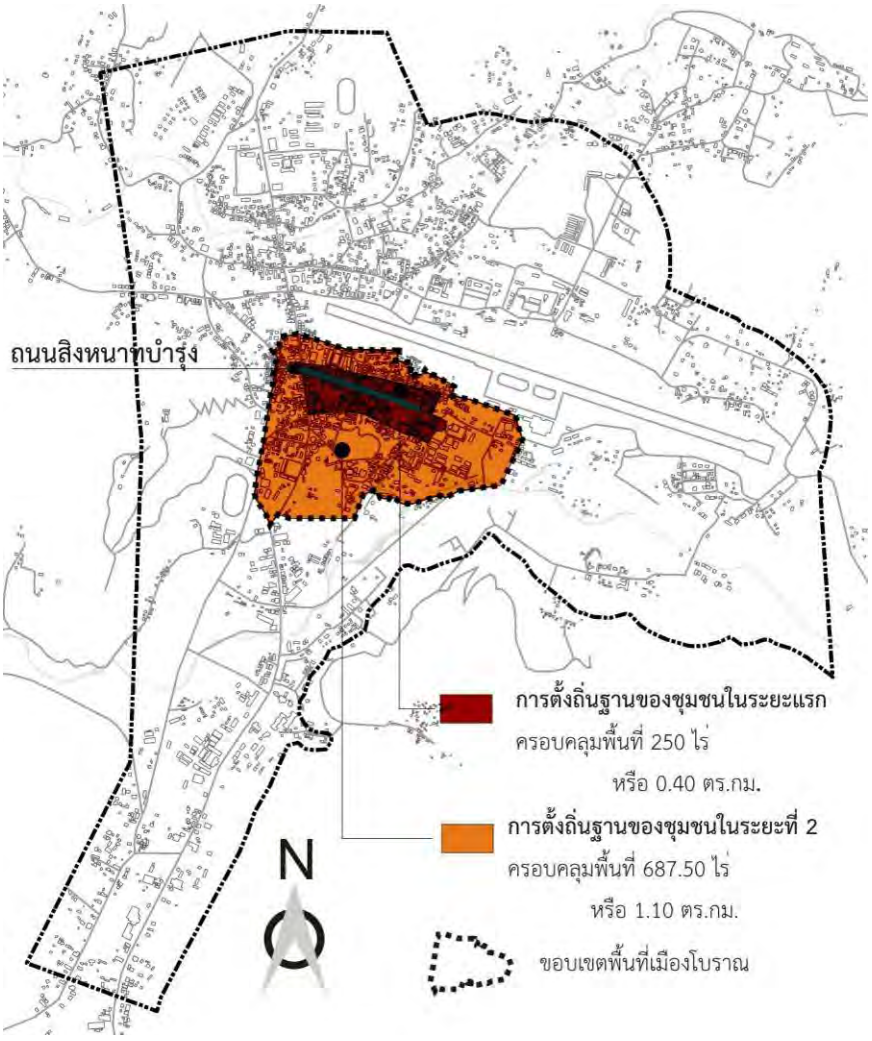
จากในอดีตผู้คนกลุ่มแรกที่เข้ามาตั้งชุมชนป๊อกกลางเวียง คือชาวไทยใหญ่ที่อพยพมาจากรัฐฉานประเทศพม่าและเมืองเชียงใหม่ โดยบางส่วนได้เข้ามาอาศัยอยู่บริเวณป๊อกกลางเวียง นอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่ที่มีหลายชาติพันธุ์อาศัยอยู่ร่วมกัน เนื่องจากบริเวณป๊อกเป็นย่านชุมชนที่มีการค้าขายค่อนข้างมาก มีทั้งคนไทยใหญ่ที่เป็นคนพื้นถิ่น คนเมือง คนจีน แขกและคนไทยใหญ่ (พม่า) ปัจจุบันผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่ค่อนข้างมีฐานะ จากการสำรวจสภาพที่อยู่อาศัยในย่าน พบว่า เป็นย่านที่มีราคาที่ดินสูง (ราคาที่ดินเฉลี่ยตารางวาละ 25,476 บาท) เนื่องจากเป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญของเมืองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งอยู่บริเวณถนนสิงหนาทบำรุงและถนนมรรคสันติ จะเห็นได้ว่าความเป็นมาจากอดีตทางด้านสังคมประวัติศาสตร์ ส่งผลมาสู่ปัจจุบันในแง่ของรูปแบบสถาปัตยกรรม วัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่จนถึงปัจจุบัน ตลอดจนรูปแบบอาคารบ้านเรือน โดยรูปแบบมีทั้งบ้านเดี่ยว และอาคารพาณิชย์ และมีลักษณะเป็นบ้านไม้โบราณคงความเป็นเอกลักษณ์ของเมืองแม่ฮ่องสอน

ประวัติถนนในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน[3] เมื่อผู้ว่าราชการคนแรก คือ พระยาศรสุรรราช (เปลื้อง) ย้ายมาอยู่เมืองแม่ฮ่องสอนประมาณปี พ.ศ.2455 ท่านให้มีการปรับปรุงบ้านเมืองหลายด้านโดยเฉพาะถนน แต่สมัยนั้นยังไม่มีชื่อถนน ท่านจึงได้ตั้งคณะปรึกษา และขอตั้งชื่อถนนให้เป็นทางการ 8 สาย และมาตั้งเพิ่มเติมเมื่อปี พ.ศ.2469 อีก 1 สาย สมัยขุนศรีโกศัย วิสุทธิ เป็นนายกเทศมนตรีสมัยแรก ต่อมามีการสร้างถนนเพิ่มขึ้นอีก รวมเป็น 17 สาย มีดังนี้ คือ

ขุนลุมประพาส	สิงหนาทบำรุง	ผดุงม่วยต่อ
ปางล้อนิคม	อุดมชาวนิเทศ	นิเวศไพศาล
ชำนาญสถิต	ประดิษฐจองคำ	ราชธรรมพิทักษ์
มรรคสันติ	ศิริมงคล	ประชาชนอุทิศ
พาณิชย์วัฒนา	ประชาเสกสรร	สัมพันธ์เจริญเมือง
รุ่งเรืองการค้า	นาวาคชสาร	

[3] โครงการนำร่องการพัฒนาฐานข้อมูลสำหรับการสร้างเมืองมรดกทางวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน ปีงบประมาณพ.ศ.2550, นายโยธิน บุญเฉลย

ปัจจุบันถนนทั้ง 17 สายเหล่านี้ ยังคงเป็นถนนสายสำคัญของเมืองแม่ฮ่องสอน บางสายเป็นถนนที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ทางสถาปัตยกรรมทางศาสนสถาน เช่น ถนนนาวาคชสาร เชื่อมไปยังถนนศิริมงคล ประกอบด้วย ทางขึ้นวัดพระธาตุดอยกองมู วัดก้ำก่อ วัดพระนอน และวัดม่วยต่อ ถนนสิงหนาทบำรุง ประกอบด้วยอาคารเรือนพักอาศัยและพาณิชย์รูปแบบไต ที่เป็นทั้งย่านและถนนที่เก่าแก่ของเมืองแม่ฮ่องสอน

แผนที่ 3-1 ขอบเขตพื้นที่เมืองโบราณและการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในอดีต (ระยะแรกและระยะที่ 2)

3.4 คุณค่าด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนเมืองแม่ฮ่องสอน

3.4.1 วัฒนธรรม วิถีการดำเนินชีวิต

เป็นกระบวนการพัฒนาการของผู้คนจากอดีตสู่ปัจจุบันสืบทอดอารยธรรม องค์ความรู้ ผ่านระยะเวลาอันยาวนาน จากบรรพบุรุษสู่ลูกหลานในยุคปัจจุบัน เกิดเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นของเมือง สร้างคุณค่าทั้งในเชิงสังคมและกายภาพ โดยเอกลักษณ์ด้านเชื้อชาติ บรรพบุรุษของเมือง (เชื้อชาติ) และประชากรของแม่ฮ่องสอน มีลักษณะของความหลากหลายทางเผ่าพันธุ์ ผู้คนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในเขตตัวอำเภอเมือง อำเภอปาย อำเภอปางมะผ้า อำเภอขุนยวม และอำเภอแม่สะเรียง ส่วนใหญ่จะมีเชื้อชาติไทยใหญ่ หรือคนไต ซึ่งบรรพบุรุษได้อพยพมาจากเมืองไทยใหญ่ในทางตอนเหนือ ของประเทศพม่า และเป็นไทยใหญ่ที่อาศัยในดินแดนแถบนี้มาอย่างช้านาน ส่วนหนึ่งเป็นประชากรที่เคลื่อนย้ายมาเพื่อทำงานในเขตแม่ฮ่องสอน ส่วนชาวไทยภูเขา หรือชาวเขา ส่วนใหญ่เป็นชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยง ซึ่งบรรพบุรุษอาศัยอยู่ในพื้นที่มานานกว่าหนึ่งร้อยปี ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ กระเหรี่ยงโปว์ ซึ่งอาศัยอยู่เขตอำเภอแม่สะเรียง สบเมย และกระเหรี่ยงสกอว์ ซึ่งอาศัยอยู่ทุกๆ พื้นที่ ส่วนอำเภอปางมะผ้า จะมีกลุ่มชาวมูเซอดำ และมูเซอแดง ชาวเขาเผ่า ลีซอ จะอาศัยอยู่ในเขตอำเภอปาย และอำเภอปางมะผ้า เป็นส่วนใหญ่ ชาวเขา เผ่าลัวะ จะอาศัยอยู่เขตอำเภอแม่ลาน้อย และอำเภอแม่แจ่มของจังหวัดเชียงใหม่ ชาวเขาเผ่าม้ง เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ที่มีจำนวนน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับชาวเขาเผ่าต่างๆ ซึ่ง แบ่งออกเป็น ม้งขาว และม้งลาย ซึ่งแบ่งตามสีสันของเสื้อผ้าที่สวมใส่ ชาวเขาเผ่า ปะด่อง หรือเรียกกันในภาษานักท่องเที่ยว ว่ากระเหรี่ยงคอยาว จะอาศัยอยู่เขตบ้านในสอย บ้านน้ำเพียงดิน และบ้านห้วยเสือเฒ่า ส่วนชาวจีนฮ่อ เป็นกลุ่มคนที่เคลื่อนย้ายมาจากประเทศจีน ซึ่งเรียกตัวเองว่า กองพล 93 ในสมัยที่มีการปฏิวัติและสู้รบกับรัฐบาลจีนคอมมิวนิสต์ในอดีต ซึ่งกลุ่มคนกลุ่มนี้ได้ย้ายถิ่นฐานมาที่บ้านสันติชน ในอำเภอปาย และเขตบ้านแม่ออ ในอำเภอเมือง ซึ่งติดกับชายแดนไทย-พม่า

ภาพที่ 3-4 ชาวเขาเผ่าปะด่อง (กระเหรี่ยงคอยาว) และชาวเขาเผ่าลีซอ

ที่มา: www. chatunseen.blogspot.com

คนไตในแม่ฮ่องสอน[4] นับเป็นเวลานานถึง 150 กว่าปีมาแล้วที่ “คนไต” ได้เข้ามาอาศัยอยู่ในท้องถิ่นจังหวัดแม่ฮ่องสอน จากหลักฐานการบอกเล่าของ “จเร” คือผู้เรียนรู้จากผู้เฒ่าผู้แก่ชาวไตและจากประวัติศาสตร์เมืองแม่ฮ่องสอน ทำให้ทราบว่า “คนไต” ที่เข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองแม่ฮ่องสอนนั้นเป็น “คนไต” ที่อพยพมาจากดินแดนทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศพม่าที่เรียกกันว่า “รัฐฉาน” แถบเมืองหมอกใหม่ เมืองนาย เมืองลานเคอ และเมืองอื่น ๆ แถบลุ่มแม่น้ำสาละวินเข้ามาอาศัยอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเมื่อราว พ.ศ.2374 ซึ่งตรงกับสมัยราชกาลที่ 3 สมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

ระยะเวลาอันนานร้อยกว่าปีที่ผ่านมา คนไตในจังหวัดแม่ฮ่องสอนยังดำรงชีวิตอยู่โดยยึดเอาวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อและวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่าง “ ไต ” ตลอดมา จากการประชุมสัมมนาที่บ้านปางหมูเรื่อง “คนไตและวัฒนธรรมไต” จเร คือผู้เรียนรู้หลายท่านที่ได้รับเชิญจากหมู่บ้านต่าง ๆ ทั้งในจังหวัดแม่ฮ่องสอนจากเมืองไตชายแดนไทยพม่า และจากเมืองไตในรัฐฉานต่างก็ให้คำยืนยันว่า คนไตนั้นใช่อื่นไกล หากแต่เป็นคนไทยเช่นเดียวกับคนไทยที่อาศัยอยู่ทางภาค

[4] สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน

กลางของประเทศไทยส่วนอีกกลุ่มหนึ่งลงไปตามลำน้ำ “คง” หรือแม่น้ำสาละวิน อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศพม่า แถบรัฐฉาน ได้สร้างวัฒนธรรมของตนเองขึ้นมาใหม่มีความเหมือนหรือคล้ายคลึงกับศิลปวัฒนธรรมพม่าและก็แตกต่างไปจากจังหวัดอื่นๆ ในภาคเหนือที่มีศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีแบบล้านนา

ภาพที่ 3-5 คนไตในแม่ฮ่องสอนจากอดีตและปัจจุบัน

3.4.2 การแต่งกาย[5]

ชาวไทใหญ่มีศิลปะการแต่งกายที่แสดงถึงความมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นของตนเองมาช้านาน ชาวไทใหญ่ในแม่ฮ่องสอนก็เช่นกัน มีศิลปะการแต่งกายเป็นของตนเองจะมีข้อแตกต่างในรายละเอียดเล็กน้อยแล้วแต่ฐานะความเป็นอยู่ เพศ วัย และกาลเทศะการแต่งกาย เช่นในวัยเด็ก ทั้งเด็กผู้หญิงและเด็กผู้ชายที่มีอายุเข้าเกณฑ์ไปโรงเรียนก็จะแต่งเครื่องแบบนักเรียน แต่ขณะที่อยู่บ้าน หรือไปร่วมงานเทศกาลต่างๆ จะแต่งกายไม่แตกต่างกันมากนัก คือ เด็กชาย จะสวมกางเกงขาก๊วยที่เรียกว่า “ก๋นห่งย่ง” หรือ “ก๋นไต” และเสื้อเชิ้ต หรือสวมกางเกงขาสั้น ส่วนทรงผมเด็กผู้ชายจะโกนหัวจนถึงอายุ 10 ขวบ จากนั้นจะไว้ทรงผมนักเรียน ส่วนเด็กหญิงจะนุ่งผ้าซิ่นและเสื้อไต ซึ่งมักประดับด้วยลายลูกไม้ ส่วนทรงผมจะใช้ทรงผมมวยเกล้าหรือผมทรงหน้าม้า สำหรับรองเท้าของทั้งผู้หญิงผู้ชายจะเป็นรองเท้าคีบหรือรองเท้าแตะ

ลักษณะการแต่งกายของผู้ชายชาวไทใหญ่ การแต่งกายของชายหนุ่มและชายสูงอายุนิยมสวมกางเกงขาก๊วย หรือ “ก๋นไต” สวมเสื้อยืดคอกลมหรือเสื้อเชิ้ต แล้วสวมทับด้วยเสื้อนอกเรียกว่า “เสื้อแต้กปุ่ง” ทรงผมชายจะเกล้ามวยไว้ด้านใดด้านหนึ่ง เครื่องประดับนิยมใช้ “หน่าหลี่โจ” หรือนาฬิกาใช้แขวนหรือห้อยพกไว้ในกระเป๋าที่หน้าอก สำหรับกระดุม “เส้อแต้กปุ่ง” ทำด้วยผ้าหรือกระดุมทองคำ สวมสร้อยคอล๊อกเก็ตทองคำเส้นเล็ก ๆ แขวนนอกคอเสื้อ จะเจาะหูข้างเดียวเพื่อใส่ตุ้มหูหรือตีทองเป็นแผ่นแล้วม้วนคล้ายตะกรุดยัดไว้ในรูติ่งหู สะพายย่ามสะพายดาบ เมื่อไปร่วมงานต่าง ๆ จะโพกศีรษะด้วยผ้าสีต่าง ๆ หากไปร่วมงานในตอนกลางวันที่มีแสงแดดจ้า จะสวมหมวกปีกใหญ่ทำจากกาบไม้ไผ่หรือไม้จักรสาน เรียกว่า “กุ๊บ” สวมรองเท้าแตะคีบหรือรองเท้าหนัง หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 การแต่งกายของชาวไทใหญ่ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยโดยจะสวมกางเกงทรงสากล สวมเสื้อเชิ้ต สวมหมวกสักหลาด สะพายย่าม แต่ไม่สะพายดาบ ทรงผมที่เคยเกล้ามวยถูกยกเลิกไป การใส่ตุ้มหูก็หมดความนิยม การแต่งกายแบบดั้งเดิมจริงๆ นั้น ปัจจุบันจะพบเห็นได้ในงานเทศกาลหรืองานทำบุญต่างๆ หรือตามหมู่บ้านในชนบทเท่านั้น

ภาพที่ 3-6 การแต่งกายของผู้ชายชาวไทใหญ่ เสื้อแต้กปุ่ง (เสื้อผ่าหน้า) ก๋นไต (กางเกงขายาว)

[5] คณะอนุกรรมการวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน มปป. : 31 - 35

ลักษณะการแต่งกายของผู้หญิงชาวไทใหญ่ การแต่งกายของผู้หญิงชาวไทใหญ่จะสวมซิ่นหรือผ้าถุงส่วนหญิงสาวมักจะใส่สีสดใส แม่บ้านหรือผู้สูงวัยจะใส่สีเข้มสวมเสื้อที่เรียกว่า " เสื้อแซค " ซึ่งมีทั้งแขนสั้นและแขนยาวหลากสี สาบเสื้อป้ายทับไปทางด้านขวา ติดกระดุมผ้าหรือกระดุมเงินกระดุมทอง หญิงสาวเกล้าผมมวยตั้งมี " กุ้ก " และไว้ "สต๊อก" (หญิงสาวจะไว้สะต้อก ถ้าแต่งงานแล้วจะไม่มีสะต้อก) แม่บ้านหรือผู้สูงวัยรวบผมเกล้ามวยเยื้องไปทางด้านหลังมีมวยผมอาจจะเสียบดอกไม้ประดับตามฤดูกาล สวมรองเท้าแตะคีบที่ทำด้วยยางหรือไม้ หุ้มกำมะหยี่ ในเทศกาลที่สำคัญต่างๆ จะสวมเครื่องประดับมากเป็นพิเศษเช่น "สร้อยแขน" หรือกำไลเงิน หรือกำไลทอง " เป่หู " หรือตุ้มหูเงินตุ้มหูทองคำ สร้อยคอทองคำ และเข็มขัดเงินหรือทอง หรือนาค (แหวนโจยหลิ่ม) หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 หญิงไตหันมาแต่งตัวตามสมัยนิยมชุดไตดั้งเดิมพอจะพบเห็นได้ประปรายในผู้สูงอายุ หรือพบในผู้ร่วมงานเทศกาลที่สำคัญและงานทำบุญต่างๆ ปัจจุบันนิยมสวมสร้อยทองคำมากกว่าสร้อยเงิน

ภาพที่ 3-7 การแต่งกายของผู้หญิงชาวไทใหญ่ (เสื้อไตแขนยาวต่อไหล่ ผ้าซิ่นหรือผ้าถุงสำเร็จที่ใช้กันในปัจจุบัน)

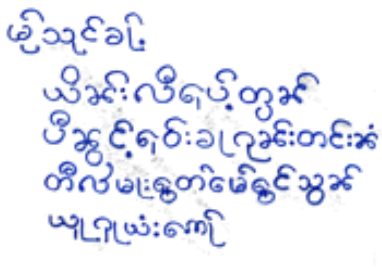
ปัจจุบันวัฒนธรรมการแต่งกายแบบไตนั้น ยังสามารถพบเห็นได้ในเมืองแม่ฮ่องสอน แต่ส่วนใหญ่แล้วจะนิยมการแต่งชุดไตในวันสำคัญทางศาสนา หรือประเพณีที่สำคัญของเมือง เช่น ประเพณีปอยส่างลอง ประเพณีปอยจ่าตี่ ฯลฯ ส่วนใหญ่จะพบเห็นผู้สูงวัยแต่งชุดไต ซึ่งถือว่าเป็นการแต่งตัวตามปกติ สำหรับการดำเนินชีวิตประจำวัน ที่เห็นเป็นประจำและถือว่าเป็นเอกลักษณ์สำคัญของการแต่งกายแบบไต คือ โดยส่วนมากจะนิยมสวมกุ๊บ (หมวกปีกใหญ่ทำจากกาบไม้ไผ่หรือไม้จักสาน) นอกจากนี้ปัจจุบันวัฒนธรรมการแต่งกายยังคงแพร่หลาย ทั้งในชุมชน หน่วยงานราชการ หรือแม้แต่สถาบันการศึกษาได้ให้ความสำคัญ และตระหนักถึงคุณค่าโดยมีการแต่งกายชุดไตในวันศุกร์ ซึ่งถือว่าเป็นการอนุรักษ์และช่วยเผยแพร่วัฒนธรรมได้อย่างดียิ่ง

3.4.3 เอกลักษณ์ด้านภาษา

กลุ่มชนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ใช้ภาษาถิ่นหลายภาษา ทั้งคนไทยพื้นราบและชาวไทยภูเขา ชาวไทยพื้นราบเดิมเป็นชาวไทยใหญ่ พูดและเขียนภาษาไทยใหญ่ (ไต) ปัจจุบันมีประชากรจากถิ่นอื่นอพยพมาอยู่จังหวัดแม่ฮ่องสอนมากขึ้น คนไทยพื้นราบในจังหวัดแม่ฮ่องสอนจึงมีภาษาพื้นถิ่นเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วยนอกเหนือจากภาษาไทยใหญ่

ภาษาไทใหญ่ (ไต) มีทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน ปัจจุบันใช้มากเฉพาะพูดเท่านั้น สำหรับภาษาเขียนมีผู้ใช้น้อยเนื่องจากไม่มีการเรียนการสอน (มีเฉพาะบางสถาบันเท่านั้น) และภาษาเขียนแบบไทใหญ่ไม่สะดวกต่อการใช้สื่อความหมาย คนรุ่นใหม่จึงไม่นิยมศึกษาเล่าเรียนสืบทอดมรดกของภาษานี้อีกต่อไป ตัวอักษรไทใหญ่ มีรูปแบบเหมือนตัวอักษรพม่าเกือบทั้งหมด ในเรื่องนี้ศาสตาจารย์ยอร์ช เซเดย์ กล่าวไว้ว่า "ดินแดนในพม่าทุกวันนี้ ยังมีพวกไทยพวกหนึ่ง คือ พวกเงี้ยว ตัวอักษรของเงี้ยวเกือบเป็นตัวอักษรพม่าล้วน ผิดอยู่เฉพาะตัว ก จ ผ ห เท่านั้นสี่ตัวนี้ยังคงมีรูปคล้ายอักษรอาหม ข้าพเจ้าจึงสันนิษฐานว่า เดิมอักษรเงี้ยวคงเป็นตัวอักษรที่เกิดขึ้นจากอักษรไทยเดิม เหมือนอักษรไทยเหนืออื่นๆ แต่ครั้นพวกเงี้ยวตกอยู่ในอำนาจของพม่า ก็ย่อมต้องใช้ตัวอักษรพม่า ดังไทยเมืองสุโขทัยใช้ตัวอักษรพม่าเกือบทุกตัว เรื่องนี้ไม่ใช่เป็นแต่เพียงความสันนิษฐานของข้าพเจ้าเท่านั้น"

ตัวอย่างภาษาเขียน

"ยินดีต้อนรับทุกท่าน สู่เมืองแม่ฮ่องสอน"

ตัวอย่างภาษาพูด

ออกหว่า หมายถึง งานออกพรรษา
จองพารา หมายถึง ปราสาทพระ เป็นเครื่องรับเสด็จพระพุทธองค์
ส่างกานกะถิ่ง หมายถึง งานถวายผ้ากฐิน
ขึ้นจองปีใหม่ หมายถึง การทำบุญเทศกาลขึ้นปีใหม่สงกรานต์
ปอยจ่าตี่ หมายถึง ประเพณีการขนทรายไปก่อเจดีย์ที่วัดในวันวิสาขบูชา
วานปลิก หมายถึง การทำบุญหมู่บ้าน
ต่างซอมต่อโหลง หมายถึง งานบุญถวายข้างมธุปายาสที่วัดในหมู่บ้าน
กาบซอมอู หมายถึง การทำบุญข้าวใหม่

ภาษาไตเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่มีคุณค่าและเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของเมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งถือเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งสำหรับผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยว ปัจจุบันนักท่องเที่ยวจะยังคงได้ยินการพูดคุยสื่อสารด้วยภาษาที่ฟังไม่คุ้นหูนี้ ภาษาไตเป็นภาษาเฉพาะถิ่น ไม่มีลักษณะคล้ายภาษาท้องถิ่นจังหวัดใดในภาคเหนือ จึงทำให้ผู้มาเยือนฟังไม่รู้เรื่อง การพูดคุยกันด้วยภาษาไตในปัจจุบันยังคงได้ยินทั่วไปซึ่งเป็นเรื่องปกติ โดยส่วนใหญ่จะได้ยินการพูดคุยด้วยภาษาไตจากคนในวัยกลางคนจนถึงผู้สูงอายุ แต่เด็กบางคนที่เป็นคนในพื้นที่ ก็สามารถพูดคุย หรือเขียนภาษาไตได้เนื่องจากครอบครัวสื่อสารกันด้วยภาษาไตในชีวิตประจำวัน อีกทั้งสถาบันการศึกษาบางแห่ง เช่น โรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนยังมีการส่งเสริมและอนุรักษ์ภาษาไต โดยมีการเพิ่มวิชาภาษาไตในหลักสูตรการเรียนการสอนอย่างเป็นทางการ จึงทำให้เด็กนักเรียนส่วนใหญ่สามารถพูดภาษาไตได้ดี

3.4.4 เอกลักษณ์ด้านอาหาร

ชาวไต หรือไทใหญ่ที่อยู่อาศัยในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมาช้านานกว่า 150 ปี นอกจากจะมีวัฒนธรรมทางด้านศิลปะสถาปัตยกรรม วัฒนธรรมวิถีชีวิตทางด้านการแต่งกายและภาษาแล้ว วัฒนธรรมในการรับประทานอาหาร การปรุงอาหารแบบไต ยังเป็นแบบอย่างเฉพาะของตนเอง โดยเฉพาะการรับประทานข้าว ชาวไตจะไม่รับประทานข้าวเหนียวเป็นหลักเหมือนคนในภาคเหนือทั่วไป แต่จะรับประทานข้าวเจ้าหรือข้าวสวยเป็นหลักมาตั้งแต่ในอดีต โดยจะปลูกข้าวเจ้าเป็นหลักไว้รับประทาน และปลูกข้าวเหนียวบ้างเล็กน้อยเพื่อใช้ทำขนมต่างๆ ในงานเทศกาลเท่านั้น[6] การกินการอยู่การกินอยู่ตามวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สืบต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นการกินอยู่แบบง่ายๆ ตามสภาพภูมิประเทศ ฤดูกาล และ

[6] คณะอนุกรรมการวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, ย้อนรอยอดีตเมืองแม่ฮ่องสอน, 2538, หน้า 36

ผู้คนที่อาศัยอยู่ในตัวเมืองมีการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการกินไปบ้างตามยุคสมัย มีการใช้เทคโนโลยีท้องถิ่น ซึ่งวิวัฒนาการมาตามลำดับ แต่ผู้คนตามหมู่บ้านในชนบทยังมีวัฒนธรรมการกินไม่แตกต่างจากสมัยก่อนมากนัก

การประกอบอาหาร มีหลายวิธี ได้แก่ แกง อุ๊บ (อบ) โค่ (ผัดหรือทอด) ส้า (ยำ) สะน้าบ (ยำอีกแบบหนึ่ง) แอ๊บ (ห่อหมกนึ่งหรืออบให้สุก จอ (จอเจมหรือจอส้ม) น้ำซด (ต้มจืด) โหย่ (กวน) โก้ (ยำหยาบ) หลาม (ใส่กระบอกไม้) หุง (แกงเนื้อสัตว์) จ่อ (ทอด) การปรุงอาหารเป็นศิลปะอย่างหนึ่งของชาวไต คนปรุงอาหารในเทศกาลและงานสำคัญต่างๆ จะเป็นผู้ชาย เช่น ปอยส่างลองหรือปอยจ่าตี่ โดยผู้ปรุงจะต้องมีฝีมือในการทำอาหาร ซึ่งเรียกว่า “เจ้ามื้อ” ส่วนการปรุงอาหารที่บ้านจะเป็นหน้าที่ของผู้หญิง โดยอาหารไตส่วนใหญ่จะมีเครื่องปรุงที่สำคัญ คือ ถั่วเน่าแค้บ ซึ่งในสมัยก่อนมักจะไม่ใช้กะปิ ถั่วเน่าแค้บจึงมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตประจำวันของชาวไตเป็นอันมาก เพราะคนไตจะใช้ในการปรุงอาหารเกือบทุกชนิด เช่นเดียวกับกระปิที่ใช้ในการปรุงอาหารของคนภาคกลาง ถั่วเน่าแค้บเป็นเครื่องปรุงหลักของแกงประเภทผักหรือพืชต่างๆ ส่วนแกงหรืออาหารประเภทเนื้อและปลาจะไม่นิยมใส่ถั่วเน่าแค้บ เพราะกลิ่นถั่วเน่าแค้บไม่เหมาะกับรสชาติของแกงประเภทเนื้อและปลา ซึ่งส่วนใหญ่คนไตจะใช้ถั่วเน่าแค้บปรุงเป็นน้ำพริกในรูปต่างๆ เช่น น้ำพริกผอง (ผง) น้ำพริกน้อก น้ำพริกอ่อง

“ถั่วเน่าแค้บ” ทำจากถั่วเหลือง โดยนำไป “หม่า” กรือหมักไว้ 1 คืน จากนั้นนำไปนึ่งหรือต้มจนเละ แล้วจึงนำไปตำหรือบดจนละเอียดอาจปรุงรสหรือไม่ปรุงก็ได้ แล้วนำไปทำเป็นแผ่นบางๆ มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 5-6 นิ้ว นำไปแผ่วางผึ่งแดดบนไม้ขัดแตะจนแห้งสนิท อาจใช้เวลา 1-2 วัน แล้วนำไปเก็บในภาชนะที่มิดชิด เวลารับประทานหรือนำไปใช้ปรุงอาหารต้องนำไปปิ้งแล้วบด หรือตำจนเป็นผงจึงใช้ได้ การใช้ถั่วเน่าแค้บในการปรุงรสจะช่วยให้อาหารมีรสชาติเข้มข้นมากขึ้น[7]

ภาพที่ 3-8 ต้นถั่วเหลือง และการทำถั่วเน่าแค้บ (ขั้นตอนการผึ่งแดดบนไม้ขัดแตะ)

อาหารพื้นเมืองไตมีส่วนประกอบหลากหลาย ทั้งประเภทผักพื้นเมือง เช่น ผักกุด ผักหนาม ผักเสี้ยว (ชงโคบ้าน) ขนุน ผักหวาน ผักหละ (ชะอม) เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีผลไม้ในการนำมาประกอบเป็นอาหาร เช่น ข่าวปอง (ทำจากมะละกอฟักทอง เล็บครุฑ) ส้มตำ มะม่วงสะนาบ มะปรางสะนาบ มะเฟืองสะนาบ ยำปลีกล้วย เป็นต้น อาหารประเภทเนื้อสัตว์ เช่น ปลาแห้ง กบแห้ง หมูย่าง เนื้อย่าง เนื้อไก่อุ๊บ ปลาแอ๊บ ไก่นึ่ง อ่องออหมูแอ๊บ ข่างปองกุ้ง ฮินเล (ฮังเล) เป็นต้น

[7] สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, วัฒนธรรมประเพณีชนเผ่า จังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2551, หน้า 37-39

ภาพที่ 3-9 ผักหวาน ผักกุด ผักเสี้ยว (ชงโคบ้าน) และผักหละ (ชะอม)

ภาพที่ 3-10 ข่างปอง

ภาพที่ 3-11 จิ้นลุง ขนมจีนน้ำเงี้ยว และข้าวส้ม

ภาพที่ 3-12 น้ำพริกอ่อง ไก่อุ๊บ และแกงฮังเล

ส่วนขนมพื้นบ้านแบบไต มีทั้งขนมทอด ขนมหวาน และขนมเค็ม

ขนมทอด ได้แก่ กล้วยทอด มัดทอด ถั่วลิสงทอด ขนมวง (เข้ามุนช่วย) เข้าแตน ขนมถั่ว ขนมไข่เห้

ขนมหวาน ได้แก่ เป้งม้ง ส่วยทะมิน อะหล่าหว่า ขนมปาด ข้าวหย่ากู๊ ข้าวหลานมุน ข้าวหลามกะทิ อะหล่าหว่าจุ่ง เข้าปุ๊ก เข้าปอง เข้าปองต่อ เข้าแตกปั้น น้ำอ้อย แปโหย่ เข้าโคบ ทองม้วน ขนมครก ขนมหมากแปป

ขนมเค็ม ได้แก่ หมากซางพอโก้ หมากซางพอตำ (ตำส้ม) หมากกลางซา (ตำขนุนลูกเล็ก) หมากโอตำ (ตำส้ม)

ภาพที่ 3-13 ขนมวง (เข้ามุนช่วย) ข้าวตอกปั้น ข้าวปองต่อ และข้าวแตน

ภาพที่ 3-14 อาละหว่า ส่วยทะมิน และเป็งม้ง

อาหารไต ในบางอย่างจะมีลักษณะคล้ายกับอาหารพื้นถิ่นล้านนา เช่น น้ำพริกอ่อง แกงฮังเล ข้าวจีนน้ำเงี้ยว แกงขนุน เป็นต้น ซึ่งในอาหารบางอย่างจะมีความแตกต่าง คือ การใส่ถั่วเน่าแค้บ ซึ่งเป็นเครื่องปรุงหลักของอาหารไต คล้ายกับการใส่แทนกะปิของภาคเหนือ นอกจากนี้อาหารไตยังเป็นองค์ประกอบสำคัญต่อการจัดงานประเพณีต่างๆ ของชาวไตด้วยเช่นกัน

3.4.5 เอกลักษณ์ประเพณีไต

ในรอบปีหนึ่ง ๆ คนไทยใหญ่ มีงานประเพณีรูปแบบไต ที่สำคัญมากมายที่ยังคงรักษาไว้มีการสืบทอดต่อๆ กันมาอย่างเหนียวแน่น คนไทยใหญ่ทุกคนเชื่อว่าหากได้ร่วมงานประเพณีแล้วจะส่งผลให้ตนเองมีความสุข เจริญก้าวหน้า กล่าวกันว่า ในชั่วชีวิตของคนไตนั้นไม่มีใครที่ไม่ผูกพันกับศาสนาไม่ว่าจะเป็นวิถีชีวิต วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ หรือการประกอบอาชีพ[8] หากแต่ปัจจุบัน อาจจะเปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้เพราะชาวไตในแม่ฮ่องสอนได้รับเอาความเจริญทางเทคโนโลยีและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของสังคมเมืองเข้ามาแทนที่วัฒนธรรมเดิมของตน แต่อย่างไรก็ตาม ในชนบทที่อยู่ห่างไกลความเจริญ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมของชาวไต ก็ยังคงดำเนินต่อไปอย่างไม่เปลี่ยนแปลง โดยทั้ง 12 เดือน มีประเพณีแต่ละเดือน ดังนี้

1) เดือนมกราคม (เหลินก๋ำ คือเดือนยี่) ประเพณีปอยกาบซอมบุ๋ญเจ้าเข้าก๋ำ มีกิจกรรมคือ การทำบุญ นำข้าวปลาอาหารและขนมหวานไปถวายพระที่เข้าปริวาสกรรม ตลอดเวลา 3 วันหรือ 5 วันหรือ 7 วัน

2) เดือนกุมภาพันธ์ (เหลินสาม คือเดือนสาม) ประเพณีปอยหลู่ข้าวหย่ากุ๊ มีกิจกรรมคือ การบริจาคข้าวเหนียวแดง โดยนำข้าวเหนียวมานึ่งแล้วคลุกกับน้ำอ้อยให้เข้ากันดี แล้วโรยหน้าด้วยเนื้อมะพร้าวฝอย ถั่วลิสง นำไปทำบุญที่วัดและแจกเป็นทานในหมู่บ้านหรือตามบ้านญาติสนิทมิตรสหาย กลางเดือนสามจะมี “ปอยโหล” คืองานจุดไฟฟืนในวันขึ้น 15 ค่ำเดือนสาม ทุกคนจะนำฟืนมารวมกันจุดให้แสงสว่างที่วัดในเวลากลางคืน และมีการละเล่นพื้นบ้านต่าง ๆ เพื่อเป็นการรับเสด็จพระพุทธเจ้าจากสวรรค์ ซึ่งเสด็จลงมาสั่งสอนประชาชนบนโลกมนุษย์

[8] คณะอนุกรรมการวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, ย้อนรอยอดีตเมืองแม่ฮ่องสอน, 2538, หน้า 28

ภาพที่ 3-15 ประเพณีปอยหลู่ข้าวหย่ากุ๊

ที่มา: http://www.taiyai.org/index?name=cultures&file=readcultures&id=1

3) เดือนมีนาคม-เมษายน (เหลินสี่ คือเดือนสี่) ประเพณีปอยส่างลอง มีกิจกรรม คือ การนำเด็กชายมาโกนผมแต่งกายเป็นส่างลอง เตรียมเครื่องไทยทาน แห่ไปตามถนนหนทางต่าง ๆ แล้วไปทำพิธีบรรพชาสามเณรที่วัด เป็นการเปิดโอกาสให้เด็กสัมผัสและเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมะของพระพุทธองค์ ในช่วงฤดูร้อนซึ่งตรงกับเวลาที่เก็บเกี่ยวเสร็จ หรือปิดภาคเรียนพอดี

ภาพที่ 3-16 ประเพณีปอยส่างลอง : วันเตรียมตัว มีการขลิบผมโดยตา ยาย พ่อ แม่ โกนผม และอาบน้ำขมิ้น

ภาพที่ 3-17 ประเพณีปอยส่างลอง: วันที่ 1 วันรับส่างลองวันแรก เพื่อไปขอขมาพระที่วัด และแห่ไปยังวัดต่างๆ

ภาพที่ 3-18 ประเพณีปอยส่างลอง: วันที่ 2 ขบวนแห่รอบเมือง และจากบ้านเจ้าภาพใหญ่ ไปวัดที่เจ้าภาพศรัทธา

ภาพที่ 3-19 ประเพณีปอยส่างลอง: วันที่ 2 ขบวนแห่รอบเมือง (โป๊กข้าวตอกและต้นครัวหลุ)

ภาพที่ 3-20 ประเพณีปอยส่างลอง: วันที่ 3 วันบวช ส่างลอง (สามเณร) จะไปรวมตัวกันที่วัดเจ้าภาพวัดเดียว เพื่อทำพิธีบวช

ภาพที่ 3-21 ประเพณีปอยส่างลอง: วันสึก หลังจากได้รับการฝึกอบรม รับพร และรับใบประกาศนียบัตรจากเจ้าอาวาส

หมายเหตุ : ภาพที่ 3-16 ถึง 3-21 ที่มา : รองนายกเทศมนตรีเมืองแม่ฮ่องสอน นายปกรณ์ จีนาคำ

4) เดือนเมษายน (เหลินห้า คือเดือนห้า) ประเพณีขึ้นจองปีใหม่ มีกิจกรรม คือ การทำบุญเทศกาลขึ้นปีใหม่สงกรานต์ คนไตจะเตรียมข้าวปลาอาหาร เครื่องไทยทานไปทำบุญที่วัด คนเฒ่าคนแก่นอนจำศีลที่วัด หลังลงจากวัดมีการเล่นสาดน้ำกัน จากนั้นจะมีการ “กั่นตอ” คือการขอขมาพระสงฆ์ ผู้หลักผู้ใหญ่ และรวมกันไปขอขมาพระสงฆ์ ญาติผู้ใหญ่ต่างหมู่บ้าน

ภาพที่ 3-22 ประเพณีขึ้นจองปีใหม่ : อุปกรณ์ และวิธีการกั่นตอ (ขอขมา) พระสงฆ์

ที่มา: http://www.taiyai.org/index?name=cultures&file=readcultures&id=1

5) เดือนพฤษภาคม (เหลินหก คือเดือนหก) ประเพณีปอยจ่าตี่ มีกิจกรรมคือ ประเพณีการขนทรายไปก่อเจดีย์ที่วัดในวันวิสาขบูชา และร่วมกันทำบุญที่วัด เมื่อเสร็จพิธีมีการจุดบ้องไฟเพื่อเป็นพุทธบูชา

ภาพที่ 3-23 ประเพณีปอยจ่าตี่ : ปอยจาตี่ในอดีตและกิจกรรมการขนทรายเพื่อก่อเจดีย์ทรายในปัจจุบัน

ที่มา: http://www.taiyai.org/index?name=cultures&file=readcultures&id=1

6) เดือนมิถุนายน (เหลินเจ็ด คือเดือนเจ็ด) ประเพณีวานปลิก” หรือ “เลี้ยงเจ้าเมือง มีกิจกรรมคือ การทำบุญหมู่บ้านโดยทุก ๆ คนจะนำถึงใส่น้ำและทราย มีตะแหลวเจ็ดชั้น ใบไม่มงคล ด้ายสายสิญจน์ ธูปเทียน ไปรวมกันที่กลางหมู่บ้าน นิมนต์พระมาทำพิธีสวดพระปริตรเพื่อเป็นศิริมงคลแก่หมู่บ้าน ขณะเดียวกันก็มีการเลี้ยงถวายศาลเจ้าประจำหมู่บ้านด้วย

ภาพที่ 3-24 ประเพณีวานปลิก: ตะแหลวหรือเฉลว และเครื่องเซ่นในการประกอบพิธีกรรม

ที่มา: http://www.taiyai.org/index?name=cultures&file=readcultures&id=1

7) เดือนกรกฎาคม-กันยายน (เหลินสิบ คือเดือนแปด, เดือนเก้า, เดือนสิบ) มีประเพณีต่างซอมต่อโหลง มีกิจกรรมคือ งานบุญถวายข้าวมธุปายาสที่วัดในหมู่บ้านและเลี้ยงอาหารคนเฒ่าคนแก่ที่มาภาวนาจำศีลอยู่ที่วัดในวันพระตลอดพรรษาโดยเปลี่ยนไปตามวัดต่าง ๆ

ภาพที่ 3-25 ประเพณีต่างซ่อมต่อโหลง: อุ๊บเจ้าพารา (ขันตั้ง) ก๊อกซอมต่อ และผาหยาดสมาด

ที่มา: http://www.taiyai.org/index?name=cultures&file=readcultures&id=1

ภาพที่ 3-26 ประเพณีต่างซ่อมต่อโหลง: การถวายของที่เตรียม ถวายอาหารแด่พระภิกษุสามเณร และเลี้ยงอาหารอุบาสก อุบาสิกา

ที่มา: http://www.taiyai.org/index?name=cultures&file=readcultures&id=1

8) เดือนตุลาคม (เหลินสิบเอ็ด คือเดือนสิบเอ็ด) ประเพณีแฮนซอมโก่จา มีกิจกรรมคือ งานทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว โดยเจ้าภาพจะเตรียมข้าวปลาอาหารและเครื่องไทยทานไปทำบุญที่วัด ถวายภัตตาหารเพลแด่พระภิกษุสามเณร และเลี้ยงอาหารแก่ผู้ที่มาร่วมงานพระสงฆ์อนุโมทนาเป็นเสร็จพิธี นอกจากนั้นยังมีงานประเพณี “ออกหว่า” คืองานออกพรรษา ตอนเช้ามีพิธีตักบาตร ตอนสายเตรียมเครื่องไทยทานไปทำบุญที่วัดและตอนกลางคืนมีการแห่ “จองพารา” หรือปราสาทพระ ไปถวายวัดหรือประดับบูชาไว้หน้าบ้าน นัยว่าเป็นเครื่องรับเสด็จพระพุทธองค์และเป็นศิริมงคลแก่ครอบครัวของตนเอง และในช่วงเดือนสิบเอ็ดนี้จะมีประเพณีการละเล่นต่างๆ และการฟ้อนรูปสัตว์ เช่น นางนก, กิ่งกะหล่า, โต และสัตว์อื่น ๆ เพื่อความสนุกสนานในเทศกาลออกพรรษา

ภาพที่ 3-27 ประเพณีแฮนซอมโก่จา: ประเพณีการละเล่นต่างๆ และการฟ้อนรูปสัตว์ เช่น นางนก กิ่งกะหล่า โต และสัตว์อื่น ๆ

ภาพที่ 3-28 การแห่ “จองพารา” และการตักบาตรเทโว

9) เดือนพฤศจิกายน (เหลินสิบสอง คือเดือนสิบสอง) ประเพณีหลู่ส่างกานคำ มีกิจกรรมคือ ชาวบ้านจะมาช่วยกันจัดทำผ้าจีวรผืนใหญ่ประดับประดาด้วยริ้วกระดาษทองแล้วนำไปถวายที่วัดเพื่อใช้ห่มคลุมพระพุทธรูปในวัด และมีประเพณี “ส่างกานกะถิ่ง” หรืองานถวายผ้ากฐิน

ภาพที่ 3-29 ประเพณีหลู่ส่างกานคำ : ขบวนแห่กฐิน

ที่มา: http://www.taiyai.org/index?name=cultures&file=readcultures&id=1

10) เดือนธันวาคม (เมื่อหมดสิ้นเดือน 12) ประเพณีปอยก๋อยจ้อด มิกิจกรรมคือ ดับไฟเทียน คืองานเสร็จสิ้นฤดูกาล ชาวบ้านจะช่วยกันนำไม้สนมาจักเป็นชิ้นเล็ก ๆ แล้วมัดรวมกันเป็นลำใหญ่ เข้าขบวนแห่ไปถวายพระที่วัด แล้วจุดเป็นพุทธบูชา เป็นอันเสร็จสิ้นฤดูกาลของปี

ภาพที่ 3-30 ประเพณีปอยก๋อยจ้อด : ขบวนแห่ต้นแปก

ที่มา: http://www.taiyai.org/index?name=cultures&file=readcultures&id=1

3.4.6 เอกลักษณ์นาฏศิลป์รำไต ดนตรี และการละเล่นแบบไต[9]

นาฏศิลป์ รำไต

ฟ้อนรำไต ศิลปวัฒนธรรมการแสดงพื้นบ้าน ที่เป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งได้รวบรวมเอาสิ่งที่แสดงถึงเอกลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่นของชาวแม่ฮ่องสอนโดยแท้จริงไว้หลายด้านที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ประกอบด้วย ลักษณะลีลาท่าทางการฟ้อนรำ การแต่งกาย ที่ล้วนแสดงถึงขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น ลักษณะการฟ้อนรำนั้น จะมีกระบวนท่าทางที่ถูกต้องตามแบบการฟื้นฟูขึ้น โดยพ่อครูอาจารย์แก้ว - แม่ละหยิ่น ทองเขียว เมื่อปี พ.ศ.2497 จำนวน 12 ท่า การฟ้อนรำ โดยได้ฝึกซ้อมได้แก่ลูกศิษย์ ที่เป็นเยาวชนและหญิงสาวในสมัยนั้นถ่ายทอดสืบต่อกันเรื่อยมา และได้มีการฟื้นฟูขึ้นอีกครั้งเมื่อประมาณปี 2547 โดยได้ฝึกซ้อมให้แก่ลูกศิษย์ เพื่อฟื้นฟูอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมการรำไต ที่ถูกต้องตามหลักแม่บทการร่ายรำ ปัจจุบันการเผยแพร่ศิลปะการฟ้อนรำไต โดยเฉพาะสถานศึกษาต่างๆ ที่ได้มีการฝึกสอนให้แก่ เด็กนักเรียนที่มีความสนใจในด้านนาฏศิลป์ผิดเพี้ยนไม่เหมือนกันในแต่ละสถานศึกษา ตามที่พ่อครูอาจารย์แก้ว - แม่ละหยิ่น ทองเขียว ได้ฟื้นฟูขึ้น อาทิ จำนวนท่าการฟ้อนรำปัจจุบันบางแห่งฝึกสอนจำนวน 8 ท่า หรือ 10 ท่า เป็นต้น จึงทำให้ไม่มีความสมบูรณ์แบบตามกระบวนท่าทางการฟ้อนรำที่ถูกต้องแท้จริง

การรำไตได้มีการการเผยแพร่รำแสดงในงานต่างๆ อาทิ งานทำบุญกุศลและต้อนรับเจ้านายบุคคลสำคัญทางรัฐบาล ตั้งแต่สมัย จอมพล ป.พิบูลยสงคราม จอมพลสกฤษต์ ธนะรัชต์ และจอมพงถนอม กิติขจร และในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2509 ได้มีการฟ้อนรำถวายการต้อนรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ และสมเด็จย่า ที่ท่าอากาศยานเมืองแม่ฮ่องสอน

ภาพที่ 3-31 การฟ้อนรำ นาฏศิลปรำไต

[9] สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, วัฒนธรรมประเพณีชนเผ่า จังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2551, หน้า 37-39

นาฏศิลป์และดนตรี

มองกาก เป็นดนตรีจากเศษไม้ไผ่เหลือใช้จากการต่อแพ หรือจากการทำกิจกรรมอื่นของบรรพบุรุษในอดีตที่มีสุนทรียทางอารมณ์ดนตรี หลังจากล่องแพตามลำน้ำหรือหยุดพักจากงานอื่น มีวิธีการเล่น คือ การใช้มองกาก 2 อัน เคาะเป็นจังหวะดนตรีพร้อมกับเต้นไปตามจังหวะด้วย จบแล้วสลับรายการ โดยการเฮ็คกวาม (ร้องเพลงพื้นบ้าน) จังหวะดนตรีมองกากมี 3 จังหวะด้วยกัน คือ จังหวะช้าเลียนเสียงกลอน มองเชิง จังหวะเร็วเลียนเสียงกลองก้นยาว และจังหวะนกหมาป๊กเลียนเสียงนกหมาป๊ก ซึ่งนับว่าเป็นภูมิปัญญาที่ชาญฉลาดของผู้คนจังหวัดแม่ฮ่องสอนในอดีต

ฟ้อนมองกาก : การแสดงจ๊าดไต (ลิเกไทใหญ่) เป็นการแสดงชุดใหญ่ประกอบด้วยผู้แสดงทั้งหญิงและชาย คณะจ๊าดไตที่มีอยู่ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีสมาชิกประมาณ 30-60 คน องค์ประกอบของจ๊าดไต คล้ายกับลิเกของภาคกลาง ประกอบด้วยชุดนักแสดง ชุดดนตรี มีฉาก มีเวที มีการแต่งกายตามท้องเรื่องที่แสดง การแสดงเริ่มด้วนการไหว้ครู เสร็จแล้วจะมีการร่ายรำเป็นชุดเพื่อบูชาครูการแสดง ส่วนเรื่องใช้การแสดงส่วนใหญ่จะเป็นชาดกในทางพุทธศาสนา เรื่องวรรณคดี หรือเรื่องที่คิดขึ้นมาใหม่ให้ทันเหตุหารณ์ปัจจุบัน ฯลฯ และมักจะพูดเรื่องที่ให้คติสอนใจ ตอนท้ายของการแสดงแต่ละคืนมักจะเป็นการร้องเพลงตามคำขอของผู้ชม

เครื่องดีดสี ตี เป่า มีดนตรีพื้นบ้านประเภทต่างๆ เช่น ชุดกลองก้นยาว ชุดมองลาว ชุดมองเชิง ชุดดนตรีจ๊าดไต ชุดกลองปุ่งต่อง ตอลอมะพร้าว ปี่ ฮอม สะล้อซอซึง ฯลฯ

ภาพที่ 3-32 ดนตรีพื้นบ้านแบบไต

รูปขวา ที่มา : http://www.taiyai.org/index?name=cultures&file=readcultures&id=1

การละเล่นแบบไต

การละเล่นพื้นบ้าน ส่วนใหญ่นิยมเล่นหลังจากว่างจากงานการประกอบอาชีพ เช่น เทศกาลตรุษสงกรานต์ ซึ่งคนพื้นบ้านชนบมจังหวัดแม่ฮ่องสอน เรียกว่า “ปอยเหลินห้า” คือ งานสนุกสนานในเดือน 5 (เมษายน) นอกจากจะมีการสรงน้ำพระพุทธรูป สรงน้ำพระภิกษุสงฆ์ รดน้ำดำหัว ฯลฯ แล้ว กลุ่มหนุ่มสาวจะนิยมจับกลุ่มเล่นการละเล่นต่างๆ ตามประเพณี ส่วนโอกาสที่ไม่มีงานประเพณี กลุ่มเด็กๆ จะเล่นกันตามโรงเรียน ลานวัด หรือลานเอนกประสงค์ของหมู่บ้าน ปัจจุบันการละเล่นพื้นบ้านเหล่านี้ไม่มีผู้นิยมเล่นกันแล้ว เพราะมีการละเล่นสมัยใหม่อย่างอื่นเข้ามาแทนที่ โดยการละเล่นจะแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ การละเล่นของเด็ก เช่น อีต๋ำ กว่างตอกั๋น (ชากว่าง) อั่งอี๋ตอกัน (ชนด้วงขี้ควาย) เม็ดละหุ่งชนกัน แม่เน้ดเสา ม้าก๊อบแก๊บ (ม้ากะลส) ม้าโต้งต่าง (เดินต่อขา) และการละเล่นของผู้ใหญ่ เช่น หมากอิ้น โบกไฟโย้ง หมากขว่าง หมากนิม หมากนิมโท เป็นต้น

จากประวัติศาสตร์ความเป็นมาส่งผลต่อวัฒนธรรมที่โดดเด่นของเมืองแม่ฮ่องสอน ความเด่นชัดทางวัฒนธรรมรูปแบบ “ไต หรือ ไทใหญ่” มีต้นเหตุมาจากการอพยพของชาวไทใหญ่ หรือชนชาติพม่า ซึ่งได้เข้ามาอาศัยอยู่ที่บ้านปางหมูและเมืองแม่ฮ่องสอน ประมาณ ปี พ.ศ. 2417 และมีผู้ปกครองเมืองแม่ฮ่องสอนเป็นชาวไต คือ พญาสิงหนาทราชา ดังนั้นความเข้มข้นวัฒนธรรมไต จึงมีอิทธิพลต่อลักษณะความเป็นอยู่ การตั้งถิ่นฐาน วิถีการดำเนินชีวิต วัฒนธรรมได้สืบทอดมาสู่ยุคปัจจุบัน โดยมีวิวัฒนาการอย่างช้าๆ แต่ยังคงรูปแบบเอกลักษณ์ในด้านต่างๆ อย่างชัดเจนถึงแม้จะไม่สมบูรณ์ดังแต่ก่อนอันเกิดจากการผ่านกาลเวลาอันยาวนาน ทั้งทางด้านเอกลักษณ์ด้านเชื้อชาติ การแต่งกาย ภาษา อาหาร ประเพณี และนาฏศิลป์ ซึ่งหล่อหลอมเป็นวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนไตในแม่ฮ่องสอน ซึ่งนับเป็นเวลานานถึงร้อยกว่าปีมาแล้ว ที่คนไตในเมือง

แม่ฮ่องสอนยังคงดำรงชีวิตอยู่อย่าง “ไต” ตลอดมาและขณะเดียวกันยังคงมีความผูกพันฉันพี่น้องกับคนไตที่อาศัยอยู่ในรัฐฉานของประเทศพม่า ซึ่งมีการติดต่อค้าขายและเยี่ยมเยือนอยู่เสมอ

3.5 คุณค่าด้านสถาปัตยกรรมของเมืองแม่ฮ่องสอน

วัฒนธรรม วิถีชีวิตแบบไตได้ส่งผลต่อรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของเมืองแม่ฮ่องสอนมาอย่างยาวนาน จากการอพยพย้ายถิ่นฐานของชาวไทใหญ่ในรัฐฉาน ที่ได้เข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองแม่ฮ่องสอน ส่งผลให้ความเป็นอยู่ รูปแบบการสร้างที่อยู่อาศัย อาคาร รวมถึงศาสนสถาน ที่มีองค์ประกอบของศิลปกรรม จิตรกรรม ที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์ไต จากอดีตจนถึงปัจจุบันรูปแบบสถาปัตยกรรมเหล่านั้นยังคงปรากฏ ประจักษ์คุณค่าแก่คนในท้องถิ่นและผู้พบเห็น ทั้งในเชิงรูปธรรรมและนามธรรมที่ชัดเจนผ่านเรื่องราว คำบอกเล่าจากผู้เฒ่าผู้แก่ที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาในแต่ละยุคสมัย คติความเชื่อ จารีตประเพณี เป็นองค์ประกอบหนึ่งของเงื่อนไขในการก่อสร้าง การออกแบบอาคาร ศาสนสถานต่างๆ และยังแฝงด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อประโยชน์ต่อการใช้งานในแต่ละส่วนที่เหมาะสมต่อลักษณะการดำเนินชีวิต รวมถึงลักษณะภูมิอากาศของเมืองได้อย่างเหมาะสม สถาปัตยกรรมแบบไตจึงเป็นสิ่งที่ทรงคุณค่าของเมืองแม่ฮ่องสอน

3.5.1 เอกลักษณ์เรือนแบบไต

จากปัจจัยต่างๆ ทั้งทางด้านสังคมวัฒนธรรม ความเชื่อ และกายภาพต่างๆ ได้ส่งผลต่อการพัฒนารูปแบบทางสถาปัตยกรรม อาคาร บ้านเรือนจนเกิดรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ ปัจจุบันรูปแบบอาคารเริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากสภาพเดิมตามกาลเวลา แต่เรือนพื้นถิ่นยังคงลักษณะสถาปัตยกรรมไต อันมีรูปแบบเฉพาะโดดเด่น ส่วนขนาดของพื้นที่อาคารและรูปแบบลักษณะเรือน แปรไปตามปัจจัยและฐานะของแต่ละบุคคล รูปแบบเรือนพื้นถิ่นปัจจุบันมีทั้งที่คงรูปแบบเดิมไว้และบางหลังมีการปรับปรุงรูปแบบของเรือนเพื่อใช้ประโยชน์ด้านการใช้งาน เช่น ประกอบกิจทางการค้า ยกตัวอย่าง บ้านเดี่ยวเดิมใต้ถุนจะโล่งแต่ภายหลังมีการต่อเติมกั้นฝาผนังแบ่งเป็นยูนิต ประตูเปลี่ยนการใช้แบบบานพับมาเป็นแบบบานเลื่อน ซึ่งมีการพัฒนาการจากการใช้งานประเภทบ้านเดี่ยวในอดีตจนกลายมาเป็นบ้านแถวในปัจจุบัน

จากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการวิเคราะห์ เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมแม่ฮ่องสอนปัจจุบัน พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ หรือองค์ประกอบของเรือน ซึ่งเกิดจากการปรับปรุง ต่อเติมรวมทั้งการใช้วัสดุ จะมีความร่วมสมัยขึ้น เช่น หลังคาเปลี่ยนจากใบตองตึงเป็นมุงด้วยสังกะสีหรือกระเบื้อง พร้อมทั้งโครงสร้างตัวเรือนไม่ว่าจะเป็นโครงหลังคาเสา ฝาผนังและพื้นเรือนแต่เดิมทำด้วยไม้เนื้อแข็งซึ่งส่วนใหญ่เป็นไม้สักจะเปลี่ยนวัสดุเป็นการก่อด้วยอิฐและปูนซีเมนต์ ทั้งนี้เรือนไตในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนปัจจุบันแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะบางอย่างไป แต่ก็ยังมองเห็นเค้าโครงสร้างลักษณะเดิมของเรือนไตอยู่ สถาปัตยกรรมไต เป็นสถาปัตยกรรมเมืองแม่ฮ่องสอนที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนาน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมแม่ฮ่องสอนที่ผู้คนรับรู้ได้เด่นชัด ผ่านเอกสาร งานวิจัยของผู้เชี่ยวชาญทางด้านสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เช่น โครงการนำร่องพื้นฐานข้อมูลสำหรับการสร้างเมืองมรดกทางวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน และย้อนรอยอดีตเมืองแม่ฮ่องสอน เป็นต้น และจากการรับรู้ในการมาเยือน ข้อมูลเรื่องเอกลักษณ์จะเป็นข้อมูลพื้นฐานแก่คณะทำงานในการนำเสนอแนวทางการปรับปรุงรูปแบบอาคารเก่าแก่ ที่เป็นเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมแม่ฮ่องสอนต่อไป โดยสาระสำคัญที่เป็นองค์ประกอบของเอกลักษณ์เรือนแบบไตมีดังนี้

1) ผังบริเวณบ้านและลักษณะทางภูมิสถาปัตยกรรม (Landscape & Layout)

ในการวางผังของตัวเรือนจะมีทิศทางทิศทางแบบขวางตะวัน รูปแบบการวางผังจะวางแนวแกนเรือนไปตามทิศเหนือและทิศใต้ของพื้นที่ดิน ดังนั้นการสร้างบ้านแบบ "วางเรือนขวางตะวัน" จะทำให้บ้านสามารถรับแสงแดดที่สาดส่องมาให้ความอบอุ่นได้เป็นอย่างดี สร้างตามความเหมาะสมของสภาพภูมิประเทศท้องถิ่น ส่วนลานบ้านแบบไต จะมีการแบ่งพื้นที่ใช้สอย โดยเป็นที่ตั้งของบ่อน้ำไว้ใช้อุปโภค บริโภค เส้นผ่านศูนย์กลาง 1 ม. ลึก 6-10 ม. เล้าสัตว์ เป็นอาคาร

โล่งไม่มีฝากั้น มุงหลังคาด้วยตองตึง หลองข้าว ปลูกแยกออกมาจากตัวเรือน ยกใต้ถุนสูงไว้เก็บเครื่องมือการเกษตรครัว (ส่องไพ) และส้วม ลานบ้านยังใช้ปลูกพืชไม้ดอกไม้ประดับ พืชผักสวนครัว ใช้สำหรับตากแห้งอาหาร เช่น ถั่วเน่า รั้ว ที่กั้น ใช้บอกอาณาเขตเท่านั้น

นอกจากนี้สภาพทั่วไปของเรือนพักอาศัยและสภาพแวดล้อมของบริเวณแหล่งพักอาศัยจะถูกกำหนดโดยสภาพทางธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นภูเขา ที่ราบ และสายน้ำเป็นสำคัญ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติในอดีตมีต้นไม้หลายพันธุ์ให้เลือกมาใช้ในการปลูกสร้างที่พักอาศัย โดยเฉพาะไม้ไผ่ ซึ่งเป็นวัสดุสำคัญในการสร้างเรือน ใช้ได้ตั้งแต่ เสา คาน พื้น ฝาเรือน โครงสร้างหลังคา รั้ว และอื่นๆ[10] สำหรับรูปแบบผังการวางตัวของชุมชน มีการกระจายตัวในแบบที่มีลักษณะร่วมกัน 2 ประการ คือ

- แบบเรียงตัวตามแนวยาว (Linear) ชุมชนขยายตัวตามแนวแม่น้ำลำคลอง แนวถนน ซึ่งเป็นถนนที่ตัดเข้าหมู่บ้านและทางหลวงแผ่นดิน

- แบบกระจายออกจากจุดศูนย์กลาง (Rectalinear) และกระจายตัวออกจากแนวแม่น้ำ

การเลือกทำเลที่ตั้งชุมชนส่วนหใญ่จะเลือกบริเวณใกล้แหล่งน้ำธรรมชาติ หรือแม่น้ำไหลผ่าน ส่วนการแบ่งประโยชน์ที่ดินชุมชน บริเวณที่พักอาศัยของชุมชน ส่วนใหญ่เป็นที่ราบหุบเขา การแบ่งบริเวณที่อยู่อาศัยของแต่ละครอบครัว จะกำหนดด้วยรั้ว หรือหลักเขตที่เกิดเองโดยธรรมชาติ เช่น แนวคันดิน ลำน้ำ ถนน ส่วนวัดจะตั้งอยู่บริเวณส่วนกลางของหมู่บ้าน บริเวณการเกษตรจะอยู่บริเวณโดยรอบหมู่บ้าน

2) ลักษณะทางนามธรรมของสถาปัตยกรรม (Non-Physical) ความเชื่อและคตินิยม ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเรือนพักอาศัย

- ความเชื่อในเรื่องการเลือกวันก่อสร้าง
- ความเชื่อในเรื่องเวลา
- การเลือกเสามังคละ (เสามงคลหรือเสาเอก)
- เครื่องประกอบพิธีมงคลในการสร้างบ้าน
- การประกอบพิธีมงคล

3) ลักษณะการเตรียมการก่อนปลูกสร้างเรือน (Social Structure) การเตรียมการก่อนปลูกสร้างเรือนนั้นเจ้าของจะเป็นผู้เตรียมการวัสดุต่างๆ ในการสร้างไว้ทั้งหมด และทำการหาฤกษ์ที่จะลงมือปลูก โดยจะไปปรึกษากับสล่าโหลง (หน้าหน้าช่างใหญ่) ซึ่งจะให้คำแนะนำทั้งในการประกอบพิธีและการเตรียมวัสดุ จากนั้นเจ้าของเรือนจะไปบอกกล่าวยังญาติสนิท มิตรสหายให้มาร่วมกันสร้างเรือนของตน เรียกว่า "เอามือ"

การปลูกสร้างเรือนของคนไตในอดีต เจ้าของเรือนจะไม่เสียค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างแต่อย่างใด นอกจากค่าวัสดุอุปกรณ์ ค่าเตรียมการประกอบพิธี ค่าครู และค่าอาหารเลี้ยงดูผู้คนที่มาช่วยกันสร้าง ส่วนใหญ่ก็เป็นญาติพี่น้อง คนรู้จักกันในชุมชน และผู้ที่เคารพนับถือ เรือนพักอาศัยส่วนใหญ่จึงใช้เวลาปลูกสร้างไม่นาน หากยังคงเหลือส่วนของฝาเรือนหรือส่วนอื่นๆ เจ้าของและญาติสนิทจะช่วยทำกันจนแล้วเสร็จ[11]

4) ลักษณะเรือนไต เป็นรูปแบบอาคารที่สร้างขึ้นเพื่อการอยู่อาศัยของแต่ละครัวเรือนเท่านั้น ขนาดของเรือนและลักษณะการใช้สอยอาจแปรไปตามฐานะความเป็นอยู่ของแต่ละครอบครัวซึ่งบ้านไตในอดีต สร้างขึ้นตามความเหมาะสมของสภาพท้องถิ่นภูมิประเทศที่เป็นป่าเขา[12]

---

[10] สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน

[11] สุรศักดิ์ ป้อมทองคำ, พ.ศ. 2541

[12] อรศิริ ปาณินท์, พ.ศ.2539

- ประเภทเรือนเครื่องผูก มี 2 รูปแบบ คือ 1) เฮินโหลงสองส่อง บ้าน 2 หลัง ที่มีหลังคาเชื่อมต่อกันด้วยรางรินตรงกลาง มีส่วนประกอบ คือ ชาน ครัว หรืออาจแยกครัวออกไปต่างหาก มักเป็นบ้านของครอบครัวขนาดใหญ่ และ 2) เฮินโหลงตอยเหลียว มีหลังคาเดี่ยว สำหรับครอบครัวขนาดเล็ก ขนาดขึ้นอยู่กับฐานะเจ้าของบ้าน

ภาพที่ 3-33 ลักษณะเฮินโหลงสองส่อง (ครอบครัวขนาดกลางและขนาดใหญ่)

ที่มา : โครงการศึกษาแบบบ้านเคหะชนบทแบบบูรณาการภาคเหนือ, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา, ปีพ.ศ.2552

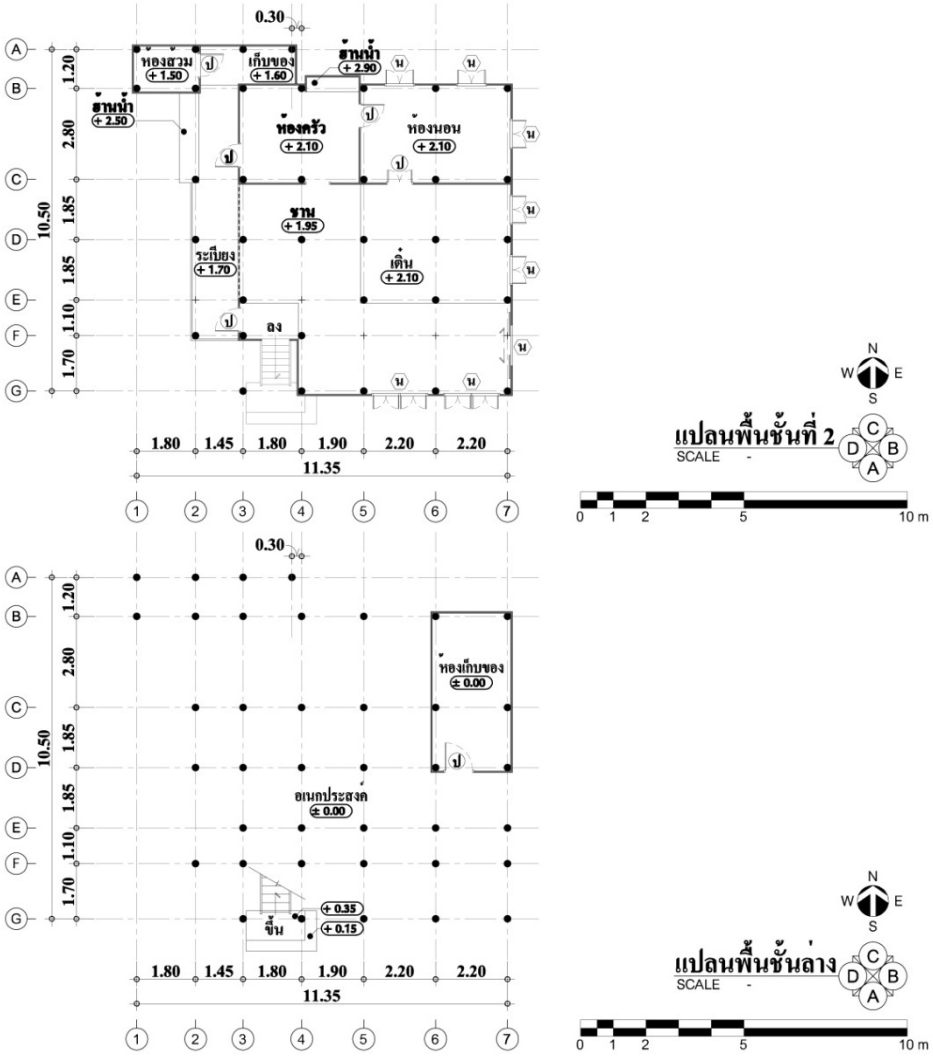

ภาพที่ 3-34 ลักษณะเฮินโหลงสองส่อง (ครอบครัวขนาดกลางและขนาดใหญ่)

ที่มา : โครงการศึกษาแบบบ้านเคหะชนบทแบบบูรณาการภาคเหนือ, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา, 2552

- องค์ประกอบและพื้นที่การใช้สอย เรือนพักอาศัยแบบไตมีการแบ่งพื้นที่การใช้สอยออกเป็นห้อง โดยใช้ผนังกั้นขึ้นตามช่วงเสาของตัวเรือน ห้องสำหรับการหลับนอนเรียกว่า เฮินใน ซึ่งหากมีการสร้างห้องนอนขึ้นมาอีกห้องจะเรียกว่า เฮินในอ่อน สำหรับลูกๆ ที่โตแล้ว ซึ่งอาจเป็นการกั้นผนังขึ้นภายใน มีทั้งผนังทึบหรือเปิดช่องสำหรับการเดินทะลุถึงกันก็ได้ ภายในห้องดังกล่าวนี้นอกจากจะใช้เป็นที่หลับนอนแล้วยังใช้เป็นที่สำหรับการเก็บเสื้อผ้าหรือสิ่งของเครื่องใช้ที่มีค่าต่างๆ ห้องด้านหน้าของเฮินในเป็นห้องข่ามแขก ห้องนี้เป็นห้องขนาดใหญ่ที่สุดภายในเรือนพักอาศัย แบ่งเป็นสัดส่วนพื้นที่สำหรับการรับแขก มีพื้นที่ส่วนหน้าห้องเฮินในยกสูงขึ้นอีกระดับจากพื้นเรือน มีการยกพื้นขึ้นอีกระดับพื้นที่ใช้สอยของเรือนพักอาศัยของคนไตมีการแบ่งพื้นที่ภายในออกเป็นสัดส่วนต่างๆ อย่างชัดเจน เพื่อตอบสนองวิถีการดำเนินชีวิตของคนในครอบครัว

- บ้านไตทั่วไปแบ่งเป็นสัดส่วน ดังนี้
- เฮินโหลง คือ ตัวเรือนใหญ่
- ลุก คือ ห้องนอน
- ห้องข่ามแขก คือ โถงรับแขก
- ส่องไพ คือ ครัวชานใหญ่
- หัวเข่งหมา คือ ชานเล็ก
- หยองเข้า คือ ยุ้งข้าว
- เข่งน้ำ คือ หิ้งหม้อน้ำ
- เข่งเจ้าพารา คือ หิ้งพระ
- ชื้นไหล คือ บันได
- ส่วนส้วมจะสร้างแยกออกมาต่างหากในที่ลับตาหรือหลังบ้าน ก่อนนั้นไม่มี

ภาพที่ 3-35 แปลนแสดงพื้นที่ใช้สอย และลักษณะเรือนพักอาศัยแบบไต

ที่มา : โครงการศึกษาแบบบ้านเคหะชนบทแบบบูรณาการภาคเหนือ, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา, พ.ศ.2552

ภาพที่ 3-36 ส่องไพ (ครัวชานใหญ่) และหัวเข่งหมา (ชานเล็ก)

ภาพที่ 3-37 เข่งเจ้าพารา (หิ้งพระ)

- ระบบโครงสร้าง เป็นระบบเสาและคาน (Post and Lintel) คือ มีการถ่ายน้ำหนักจากหลังคาลงโครงสร้างด้านล่างที่รองรับอยู่ ตัวเรือนมีช่วงเสาประมาณ 2.50 ม.

ภาพที่ 3-38 ระบบโครงสร้าง เป็นระบบเสาและคาน (Post and Lintel)

- วัสดุและวิธีการก่อสร้าง ไม้ไผ่จะใช้ในทุกส่วนประกอบของตัวบ้าน นอกจากไม้ไผ่แล้ว ไม้ประเภทอื่นๆ อาทิ ไม้สัก ไม้ตึง ไม้แดง ฯลฯ มักถูกเลือกมาใช้ในส่วนของโครงสร้างเรือน เพราะไม้เป็นวัสดุหาง่ายในเขตร้อนชื้น

วิธีการประกอบ : ผูกด้วยตอกหรือใช้วิธีเจาะสอดยึดให้ติดกัน หลังคา ใช้วิธีผูกด้วยไม้ไผ่จักเป็นตอกเส้นเล็กๆ หรือหวาย มุงหลังคาด้วยใบตองตึงหรือคาเขียว (หญ้าคา) ที่ล้วนแต่ได้จากป่า เก็บใบมาเย็บด้วยตอกติดกับไม้ไผ่ยาวประมาณ 4 ศอก เป็นตับๆ ใบตองหรือคาเขียวสามารถอยู่ได้ราว 3 - 4 ปี แต่ถ้าหากว่ามุงถี่ๆ ก็สามารถคลุมได้ยาวนานถึง 5 - 7 ปี หลังคาสามารถช่วยลดเสียงดังเวลาฝนตก เสาและคาน ใช้วิธีเข้าไม้ ใช้ตะปูตอกยึดหรือวางพาดเฉยๆ พื้น ใช้วิธีตอกตะปูยึดและวางพาดเฉยๆ

ภาพที่ 3-39 โครงสร้างหลังคา

เรือนคนไตแต่เดิมเป็นลักษณะ "เรือนเครื่องผูก" เรือนพักอาศัยล้วนใช้วัสดุที่พอจะหาได้ในพื้นที่ โดยเฉพาะไม้ไผ่ จะเป็นวัสดุหลักที่นำมาเป็นส่วนประกอบของตัวเรือน ตั้งแต่เสา คาน พื้น ฝา และโครงสร้างหลังคา โดยวิธีการประกอบกันด้วยการผูกด้วยเส้นตอก หรือไม่ก็จะวิธีเจาะและสอดยึดติดกัน ในส่วนของวัสดุมุงหลังคาจะมุงด้วยคาตอง (ใบตองตึง) หรือคาเขียว (คาเขียว) ต่อมามีการเปลี่ยนแปลงวัสดุไปบ้างเพื่อสร้างความแข็งแรงให้กับตัวเรือน อาทิ การใช้ไม้จริงทำเสา ปูพื้น เป็นต้น แต่ส่วนอื่นยังคงเป็นไม้ไผ่เช่นเดิม

3.5.2 เอกลักษณ์เรือนร้านค้าบนถนนสิงหนาทบำรุง

1) บทบาทสำคัญของถนนสิงหนาทบำรุง

ถนนสายหลักของแม่ฮ่องสอนส่วนใหญ่มีชื่อคล้องจองกันโดยตลอดแต่ละชื่อนั้น ล้วนมีความหมายบอกถึงประวัติความเป็นมาของท้องถิ่น โดยถนนสิงหนาทบำรุง เป็นถนนเส้นที่ผ่านหอ (ที่พำนัก) ของสิงหนาท เจ้าผู้ครองเมืองแรกของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ส่วนผู้ที่คิดชื่อถนน คือ พระยาศรสุราช ผู้ว่าราชการคนแรกของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จากประวัติสงครามโลกครั้งที่ 2 เกิดขึ้นในราวปี พ.ศ. 2484 – 2488 ซึ่งมีทหารญี่ปุ่นได้เดินทัพผ่านจังหวัดแม่ฮ่องสอนเพื่อเคลื่อนทัพไปยังประเทศพม่าโดยใช้ช่องทาง บ้านห้วยต้นนุ่น อำเภอขุนยวม[13] โดยสงครามโลกครั้งที่ 2 มีส่วนเกี่ยวข้องกับถนนสิงหนาทบำรุง คือ ได้มีการก่อตั้งกองบัญชาการที่หอเจ้าฟ้าพญาพิศาลฮ่องสอนบุรี และตั้งโรงพิมพ์ธนบัตรที่บ้านหลวงอนุมัติราชกิจที่ถนนสิงหนาทบำรุง[14]

บทบาทความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ได้กล่าวโดยรวมในเนื้อหาของย่านเก่าเมืองแม่ฮ่องสอน โดยผู้คนกลุ่มแรกที่มาอาศัยอยู่บริเวณถนนสิงหนาทบำรุง หรือ บริเวณป๊อกกลางเวียง คือ ชาวไทยใหญ่ที่อพยพมาจากรัฐฉานประเทศพม่าและเมืองเชียงใหม่ (สมัยเจ้ากาวิละ) เป็นชุมชนที่มีหลายชาติพันธ์อาศัยอยู่ร่วมกัน ซึ่งได้มาตั้งบ้านเรือนอยู่ในย่านป๊อกกลางเวียง โดยมีทั้งคนไทยใหญ่ที่เป็นคนพื้นถิ่น คนไทยใหญ่ต่างด้าว คนเมือง คนจีน และแขก ซึ่งส่วนใหญ่เข้ามาในพื้นที่เพื่อการลงทุนและค้าขาย โดยเฉพาะบริเวณถนนสิงหนาทบำรุง วิถีชีวิตชองคนในชุมชนจะยึดหลักพระพุทธศาสนา มีการรวมกลุ่มของคนในชุมชนค่อนข้างน้อย เนื่องจากส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย และธุรกิจส่วนตัวจึงไม่มีเวลาว่าง ในอดีตบริเวณถนนสิงหนาทบำรุงเป็นศูนย์กลางการรวมกลุ่มการตั้งถิ่นฐานของชุมชนต่างๆ ในระยะแรกเพื่อค้าขาย ต่อมาได้มีการขยายตัวของการตั้งถิ่นฐานไปยังบริเวณอื่นๆ จึงถือได้ว่าถนนสิงหนาทบำรุงเป็นศูนย์กลางการตั้งถิ่นฐานในระยะแรก ปัจจุบันยังคงรูปแบบการค้าขาย แต่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย โดยมีธุรกิจการท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งเห็นได้จากอาคารร้านค้าเก่าแก่ ที่ดัดแปลงเพื่อความเหมาะสมกับสภาวการณ์ปัจจุบัน ถึงแม้ว่าจะไม่สมบูรณ์เช่นอดีต แต่ยังคงคุณค่าเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมท้องถิ่นรูปแบบไต

ภาพที่ 3-40 สภาพอาคารบ้านเรือน และพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอนในอดีต

[13] สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน 2549 : 164

[14] เข้าถึงได้จาก http://www.taiyai.org/index.php?name=war2

ถนนสิงหนาทบำรุงเป็นศูนย์กลางเมืองทั้งตำแหน่งที่ตั้ง และกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยมีแกนถนนด้านทิศตะวันตกที่ตรงมาจากสามแยกกาดเก่า และทิศตะวันออกที่เชื่อมไปยังวัดจองกลาง-จองคำ ที่เป็นวัดที่มีความสำคัญของเมืองแม่ฮ่องสอน จากในอดีตพื้นที่บริเวณถนนสิงหนาทบำรุงมีกิจกรรมการค้าขาย กับผู้คนหลายเชื้อชาติ ดังนั้นจึงส่งผลต่ออาคารบ้านเรือน วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนเมืองแม่ฮ่องสอนที่ยังคงชัดเจน มีร่องรอยที่น่าสนใจในการค้นหา ถึงแม้บทบาทการค้าขายจะลดลงตามยุคสมัย แต่จากบทบาทที่มีความสำคัญตั้งแต่ในอดีต และทำเลที่ตั้งซึ่งเป็นถนนที่อยู่บริเวณศูนย์กลางเมืองสร้างกิจกรรมที่มีความสำคัญในระดับเมืองอันหลากหลาย เช่น เป็นที่ตั้งของตลาดสายหยุด สินค้าส่วนใหญ่เป็นสินค้าสำหรับอุปโภค บริโภค สินค้าหรืออาหารพื้นเมือง เช่น ดอกไม้ (เอื้องแซะ) ผักตามฤดูกาล รวมถึงอาหารพื้นถิ่น และสินค้านำเข้าจากประเทศพม่า เช่น อาหารแห้ง อาหารทะเล ยารักษาโรค สมุนไพร น้ำมันก๊าด สังกะสี และงานศิลปะ เช่น งานปักภาพวาด สิ่งทอ เป็นต้น ปัจจุบันถือได้ว่าตลาดสายหยุด เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว และเป็นสถานที่หนึ่งที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจ ซึ่งเป็นแหล่งกิจกรรมการค้าที่สำคัญของเมือง ถนนสิงหนาทบำรุงยังเป็นที่ตั้งของส่วนราชการ เช่น เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน พาณิชย์จังหวัดแม่ฮ่องสอน และ บริษัทรับส่งพัสดุ(ในอดีต) หรือที่รู้จักในนาม “อาคาร รสพ. แม่ฮ่องสอน” รวมถึงการจัดกิจกรรมด้านงานประเพณี เช่น งานแห่จองพารา งานกาดแสงเทียน ฯลฯ ถนนสิงหนาทบำรุงสามารถเชื่อมโยงไปยังสถานที่สำคัญต่างๆ ทั้งศาสนสถาน และสถานที่สำคัญต่างๆได้โดยสะดวก ง่ายต่อการเข้าถึง และยังเป็นสถานที่หรือเส้นทางที่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนจดจำได้ง่าย (Sense of Orientation) นอกจากนี้ยังถือได้ว่าถนนสิงหนาทบำรุงมีความเป็นย่านค้าขายและบริการเชิงวัฒนธรรม ที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน ภายในย่านประกอบด้วยร้านขายของที่ระลึกท้องถิ่น เช่น ร้านขายพลอย เครื่องประดับต่างๆ ร้านขายเสื้อยืด เสื้อไต โปสการ์ด รับจ้างเขียนภาพ บริการนวด รวมถึงร้านกาแฟที่เป็นสถานที่พักเหนื่อยของนักท่องเที่ยว ซึ่งในปัจจุบันเป็นที่นิยมสูง นอกจากนี้สถาปัตยกรรมภายในย่านมีความต่อเนื่องกลมกลืน เนื่องจากร้านค้าส่วนใหญ่ยังคงรูปแบบเรือนร้านค้าพื้นถิ่นดั้งเดิม แม้จะมีการตกแต่งร้านตามกระแสนิยมก็ตาม จะเห็นได้ว่าย่านถนนสิงหนาทบำรุงมีความสำคัญ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจการค้าและการท่องเที่ยว รวมถึงวิถีชีวิตคนในชุมชน ดังนั้นจากบทบาทความสำคัญ ควรมีการอนุรักษ์และพัฒนาควบคู่เพื่อยับยั้งปัญหาและควบคุมให้ย่านยังคงคุณค่าทางประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืนต่อไป

ภาพที่ 3-41 บรรยากาศบริเวณย่านถนนสิงหนาทบำรุง

ภาพที่ 3-42 สินค้าต่างๆ ภายในตลาดสายหยุด

ภาพที่ 3-43 กิจกรรมบนถนนสิงหนาทบำรุง (กาดแสงเทียนและการแห่จองพารา)

ภาพที่ 3-44 อาคารพื้นถิ่นรูปแบบไตบนถนนสิงหนาทบำรุง

ภาพที่ 3-45 สถานที่สำคัญทางราชการ

2) เรือนร้านค้าสถาปัตยกรรมไตบนถนนสิงหนาทบำรุง

ลักษณะโดยทั่วไปของรูปแบบสถาปัตยกรรมบริเวณถนนสิงหนาทบำรุง (บริเวณป๊อกกลางเวียง) ส่วนใหญ่ยังเป็นอาคาร เรือนร้านค้าแบบไต ด้านหน้าอาคารส่วนที่ติดกับถนนประโยชน์ใช้สอย ใช้ค้าขาย ด้านหลังอาคารเป็นโถงพักผ่อน รับประทานอาหารและห้องครัว ชั้นสองใช้สำหรับพักอาศัย เป็นอาคารที่ทำด้วยไม้เนื้อแข็ง (ไม้แดง) ทั้งชั้นล่างและชั้นสอง พอจะแบ่งเป็นยุคๆ ได้ดังต่อไปนี้

2.1) อาคารที่สร้างตั้งแต่ปี พ.ศ. 2433 หรือ 119 ปี ได้แก่ บ้านของนางบุญจิรา ทองเขียว เดิมให้พาณิชย์จังหวัดแม่ฮ่องสอนเช่าเป็นสำนักงาน ปัจจุบันกั้นห้องด้านหน้าอาคารให้เช่าสำหรับค้าขาย

ภาพที่ 3-46 อาคารที่สร้างเมื่อปีพ.ศ.2433 (ในอดีตและปัจจุบัน)

2.2) อาคารที่สร้างประมาณปี พ.ศ.2470 หรือ 80 ปี ได้แก่

- บ้านนายบุญเลิศ และนางนันทา วิรัตนาภรณ์ เป็นอาคารไม้ 2 ชั้น เดิมใช้ด้านหน้าอาคารเป็นที่ค้าขาย ชั้นสองเป็นที่พักอาศัย สภาพปัจจุบันบางส่วนของอาคารทำการกั้นผนังและให้บุคคลภายนอกเช่าสำหรับค้าขาย

ภาพที่ 3-47 อาคารที่สร้างเมื่อ ปี พ.ศ 2433 (บ้านนายบุญเลิศ และนางนันทา วิรัตนาภรณ์)

- บ้านนางตวงรัตน์ รัตนารำพึง (ร้านอัญมณี) เป็นอาคารไม้ 2 ชั้น ด้านหน้าอาคารเป็นที่ค้าขาย ชั้นสองเป็นที่พักอาศัย รูปทรงหลังคาเดิมเป็นหลังคาปั้นหยา แต่เปลี่ยนเป็นหลังคาจั่ว เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2520

ภาพที่ 3-48 อาคารที่สร้างเมื่อ ปี พ.ศ 2522 (บ้านนางตวงรัตน์ รัตนารำพึง)

- บ้านของนายทวีศักดิ์ บุญศิริ (ร้านละออ) เป็นอาคารไม้ 2 ชั้น ด้านหน้าอาคารเป็นที่ค้าขาย ชั้นสองเป็นที่พักอาศัย รูปทรงหลังคาเป็นหลังคาแบบจั่วมนิลา

ภาพที่ 3-49 อาคารที่สร้างเประมาณปีพ.ศ 2547 หรือ 80 ปี (ร้านละออ)

- ร้านภู่เจริญ รับซ่อมนาฬิกา (คาดว่าน่าจะก่อสร้างในสมัยเดียวกัน) เป็นอาคารไม้ 2 ชั้น ด้านหน้าอาคารเป็นที่ค้าขาย ชั้นสองเป็นที่พักอาศัย รูปทรงหลังคาเป็นหลังคาปั้นหยา ปัจจุบันเจ้าของอยู่ต่างจังหวัด

ภาพที่ 3-50 อาคารที่สร้างประมาณปีพ.ศ 2547 หรือ 80 ปี (ร้านภู่เจริญ)

2.3) อาคารที่ก่อสร้างประมาณปี พ.ศ. 2500-2510 ได้แก่

- ร้านทำการ์ด เป็นอาคารไม้สองชั้น เดิมหลังคาทรงจั่วเป็นอิทธิพลของสถาปัตยกรรมยุคโมเดิน แต่ถูกเพลิงไหม้ ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นหลังคาเพิงหมาแหงน

ภาพที่ 3-51 อาคารที่สร้างประมาณปีพ.ศ 2500-2510 (ร้านทำการ์ด)

- ร้านน้องฟลุ๊ค เป็นเรือนครึ่งตึกครึ่งไม้ หลังคาทรงจั่ว ขายเสื้อผ้าบุรุษและสตรี

ภาพที่ 3-52 อาคารที่สร้างประมาณปีพ.ศ 2500-2510 (ร้านน้องฟลุ๊ค)

- ร้านเฮินยายแก้ว เป็นเรือนไม้สองชั้น หลังคาทรงจั่ว เจ้าของปัจจุบันเป็นข้าราชการธนาคารแห่งประเทศไทย ให้ผู้อื่นเช่าทำร้านกาแฟ

ภาพที่ 3-53 อาคารที่สร้างประมาณปี พ.ศ. 2500-2510 (ร้านเฮินยายแก้ว)

- ร้านบัวแก้ว เป็นเรือนไม้สองชั้น หลังคาทรงจั่ว นายจำเริญ พรหมวังศรี เป็นผู้ดูแล มีความสำคัญคือเป็นอาคารโรงแรมหลังแรกของแม่ฮ่องสอน (โรงแรมสงวนสิน) ปัจจุบันเลิกกิจการ เป็นร้านขายดอกไม้แทน

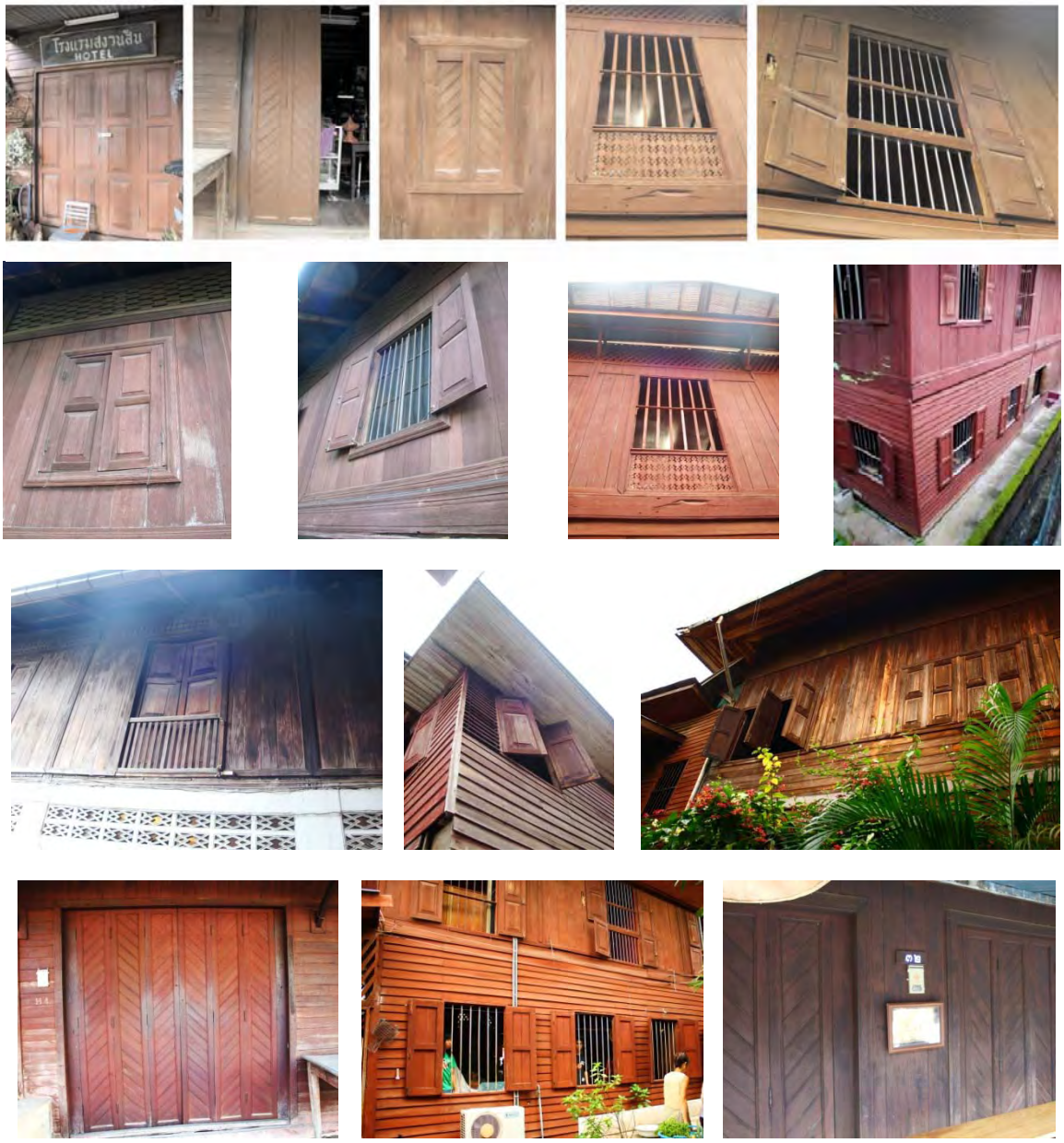

ภาพที่ 3-54 อาคารที่สร้างประมาณปีพ.ศ. 2500-2510 (ร้านบัวแก้วหรือโรงแรมสงวนสินในอดีต)

3) องค์ประกอบที่เป็นเอกลักษณ์อาคารสถาปัตยกรรมไตบนถนนสิงหนาทบำรุง

องค์ประกอบของอาคารเป็นสิ่งที่แสดงถึงเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของอาคาร เรือนร้านค้าบริเวณถนนสิงหนาทบำรุง จากการสำรวจสามารถแบ่งองค์ประกอบของอาคารออกเป็นลักษณะต่างๆ ดังนี้

3.1) รูปแบบประตู-หน้าต่าง

ภาพที่ 3-55 รูปแบบประตู-หน้าต่าง

3.2) รูปแบบช่องแสง

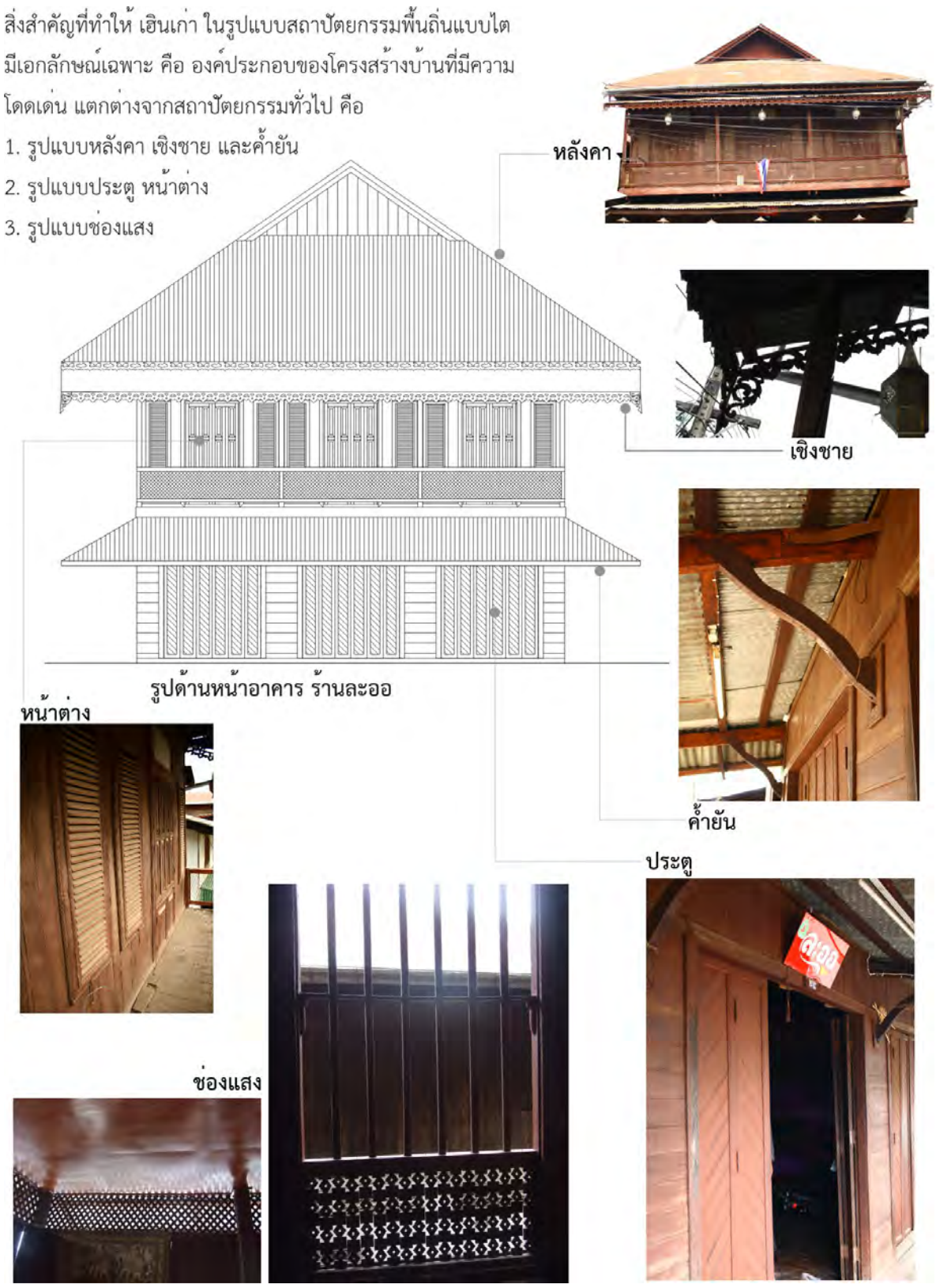
ภาพที่ 3-56 รูปแบบช่องแสง

3.3) รูปแบบหลังคา ชายคาและค้ำยัน

ภาพที่ 3-57 รูปแบบหลังคา ชายคาและค้ำยัน

3.3) ตัวอย่างเรือนพื้นถิ่น (เฮินไต) ร้านละออ

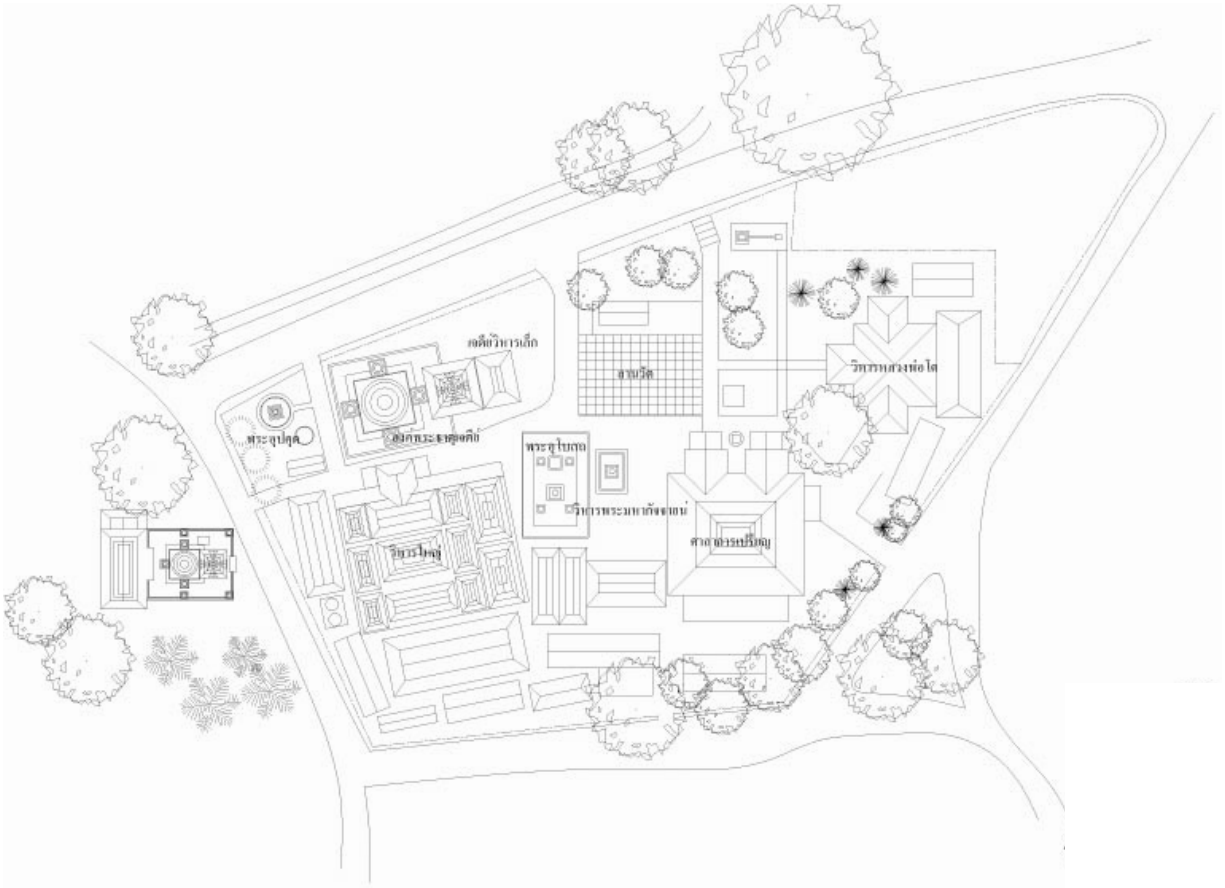

ภาพที่ 3-58 ตัวอย่างเรือนพื้นถิ่น (เฮินไต) ร้านละออ

3.5.3 เอกลักษณ์วัดแบบไต

ศิลปะไตหรือศิลปะไทใหญ่ในเมืองแม่ฮ่องสอนนั้น สันนิษฐานว่าน่าจะเริ่มขึ้นเมื่อราว พ.ศ.2417 ซึ่งเป็นปีที่พญาสิงหนาทราชาได้ขึ้นเป็นเจ้าเมืององค์แรกของแม่ฮ่องสอน ได้มีการทำนุบำรุงบ้านเมือง มีการสร้างงานศิลปะในสาขาต่างๆ ที่สำคัญ คือ สถาปัตยกรรมทางศาสนา ได้แก่ การสร้างวัดวาอารามควบคู่ไปกับการสร้างพระพุทธรูป และได้นำพระพุทธรูปที่สำคัญมาจากพม่ามาประดิษฐานตามวัดต่างๆ ต่อมาเมื่อบ้านเมืองมีความมั่นคงดีแล้ว จึงได้มีการติดต่อค้าขาย และนำช่างศิลปะจากพม่าเข้ามาสร้างงานศิลปะอย่างแพร่หลายยิ่งขึ้น

วัดในแม่ฮ่องสอนนั้น ส่วนใหญ่เป็นวัดที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมแบบไทใหญ่ ซึ่งมีเอกลักษณ์แปลกแตกต่างจากวัดในจังหวัดอื่นๆ ในภาคเหนือ เนื่องจากในอดีตเมืองแม่ฮ่องสอนถูกปิดกั้นด้วยภูมิประเทศที่เป็นภูเขาและป่าทึบ การคมนาคมไม่สะดวก ต้องเดินเท้า เส้นทางการติดต่อที่สำคัญ คือ ทางน้ำ มีการเดินเรือค้าขายติดต่อกับพม่า จากการติดต่อค้าขายจึงมีการแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมกันระหว่างพม่ากับไต ซึ่งรวมไปถึงขนบธรรมเนียมประเพณีวิถีชีวิต การแต่งกาย และภาษาที่ใช้ ซึ่งถือเป็นเป็นจุดดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ สภาพทั่วไปของวัดในเมืองแม่ฮ่องสอน มีลักษณะศิลปะสถาปัตยกรรมแบบไทใหญ่ มีทั้งวัดที่มีองค์พระธาตุหรือเจดีย์เป็นประธานและวัดที่ไม่มีเจดีย์เป็นประธาน ในการวางผังบริเวณของวัดไทยใหญ่แตกต่างจากวัดล้านนา และวัดภาคกลาง เนื่องจากส่วนใหญ่ไม่แยกเขตพุทธาวาสและสังฆาวาสออกจากกันโดยเด็ดขาด โดยใช้อาคารในลักษณะเอนกประสงค์หรืออาคารใหญ่หลังเดียวใช้เป็นทั้งวิหาร ศาลาการเปรียญ และกุฏิไปพร้อมๆ กัน อาคารต่างๆ ในวัดที่ตั้งอยู่ในผังบริเวณจะตั้งอยู่แบบลอยตัว ไม่มีการกำหนดสัดส่วนกิจกรรมด้วยกำแพงแก้วกั้นพื้นที่พุทธวาส เช่น วัดในภาคกลาง หรือวัดพระธาตุของล้านนา ไม่กำหนดเส้นทางเดินไปยังส่วนต่างๆ ด้วยเส้นทางเท้าที่เป็นพื้นแข็ง ยกเว้นบริเวณรอบองค์พระเจดีย์เท่านั้นที่จะมีการเน้นพื้นที่ ดวยพื้นลานขนาดเล็กหรือเส้นทางเท้าโดยรอบ เพื่อที่ให้ความสะดวกแก่ผู้ที่จะเข้าไปนมัสการองค์พระธาตุ

ภาพที่ 3-59 ตัวอย่างผังบริเวณวัดจองกลาง จองคำ

ลักษณะสถาปัตยกรรม ถ้าเป็นองค์พระธาตุเจดีย์จะเป็นเจดีย์ทรงมอญมีทั้งแบบองค์เจดีย์แบบเดี่ยวและเจดีย์กลุ่ม ประกอบด้วยพระเจดีย์องค์ใหญ่เป็นองค์ประธาน ล้อมรอบด้วยเจดีย์เล็กโดยรอบ 8 องค์ หรือ 4 องค์ แล้วแต่กรณี วิหารและศาลาการเปรียญส่วนใหญ่เป็นวิหารไม้หลังคาซ้อนชั้นแบบยกคอสอง สองชั้น และทั้งชายคาสามตอนหรือที่เรียกว่าหลังคาแบบสองคอสามชาย ตามลักษณะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชาวไทใหญ่ หากเป็นวัดที่สำคัญอาจมีหลังคาผสมระหว่างหลังคายกคอสอง สองชั้น และทั้งชายคาสามตับผนวกกับหลังคาซ้อนชั้นแบบยอดปราสาทประดับตกแต่งด้วยไม้หรือโลหะฉลุลาย พร้อมตกแต่งรวงผึ้งประกบด้านหน้าแบบฉลุลาย นอกจากนี้วัดไทใหญ่มีลักษณะพิเศษ คือ มีสถาปัตยกรรมขนาดเล็กอื่นๆ ที่เน้นลักษณะฝีมือช่างเป็นพิเศษด้วย เช่น ศาลาสรงน้ำพระ และเว็จกุฏิ วิหารของวัดที่สำคัญ จะนิยมตกแต่งลวดลายด้วยศิลปะการปิดทองประดับกระจกสีที่วิจิตรพิสดารงดงาม รวมทั้งมีศิลปกรรมเกี่ยวข้องกับศาสนาอื่นๆ และมีลักษณะประณีตศิลป์เก็บรักษาไว้ในวิหารด้วย เช่น ธรรมมาสน์ ตู้พระธรรม และอื่นๆ[15]

ภาพที่ 3-60 องค์พระเจดีย์แบบกลุ่ม (วัดจองกลางและวัดหัวเวียง) และองค์เจดีย์แบบเดี่ยว (วัดก้ำก่อและวัดพระธาตุดอยกองมู)

ภาพที่ 3-61 วิหารไม้หลังซ้อนชั้นแบบยกคอสอง สองชั้น (วัดหัวเวียงและวัดปางล้อ) และชายคาสามตอนหรือสองคอสามชาย (วัดจองคำ)

ภาพที่ 3-62 ยอดปราสาทประดับตกแต่งด้วยไม้หรือโลหะฉลุลาย (วัดหัวเวียง วัดพระนอน และวัดจองกลาง)

[15] สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, วัฒนธรรมประเพณีชนเผ่า จังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2551, หน้า 12-13

งานศิลปะช่วงแรกอาศัยฝีมือช่างที่นำมาจากพม่า ตัวอย่าง คือ อุโบสถวัดพระนอน ศาลาการเปรียญวัดจองคำ ศาลาการเปรียญวัดจองคำหลังเก่า ต่อมาช่างพื้นเมืองของแม่ฮ่องสอนได้เรียนรู้เทคนิคต่างๆ จากช่างพม่า ช่วงหลัง พ.ศ.2430 เป็นต้น งานศิลปะส่วนใหญ่จะเป็นฝีมือช่างไตในแม่ฮ่องสอน เช่น วิหารพาราแข่งที่วัดเวียงหัวเวียง ศาลาการเปรียญวัดพระธาตุดอยกองมู พระพุทธรูปในวิหารวัดจองคำ และอีกหลายแห่ง[16]

ภาพที่ 3-63 อุโบสถวัดพระนอนและศาลาการเปรียญวัดจองคำ (งานศิลปะช่วงแรกฝีมือช่างพม่า)

ภาพที่ 3-64 ศาลาการเปรียญวัดพระธาตุดอยกองมู วิหารพาราแข่ง และพระพุทธรูปในวิหารวัดจองคำ
(งานศิลปะช่วงหลังฝีมือช่างพม่าในแม่ฮ่องสอน)

จากการศึกษาจากเอกสารงานวิจัย และสำรวจวัดในเมืองแม่ฮ่องสอนสามารถสรุปได้ว่า หน้าที่ การใช้งาน สภาพแวดล้อมหรือผังบริเวณ จิตรกรรม ศิลปกรรม ประติมากรรมหรือการตกแต่งของวัดแบบไตนั้นมีความแตกต่างจากวัดในจังหวัดอื่นๆ ในภาคเหนือ ส่วนใหญ่แล้วการวางผังบริเวณของวัดจะใช้สำหรับพิธีกรรมทางด้านศาสนาเท่านั้น และมีบริเวณคับแคบ ส่วนวัดในจังหวัดอื่นๆ ในภาคเหนือนั้นจะมีพื้นที่ว่าง หรือข่วง (Space) เป็นบริเวณกว้างสำหรับการทำกิจกรรมอื่นๆ การใช้งานของอาคารหรือสิ่งก่อสร้างในวัดไตนั้นจะมีลักษณะการใช้งานที่ผสม เช่น ศาลาการเปรียญ กุฏิพระ และวิหาร จะรวมอยู่ที่อาคารเอนกประสงค์หรือศาลาการเปรียญ เป็นสถานที่ทำพิธีกรรมต่างๆ รวมเป็นแห่งเดียวกัน ถือเป็นธรรมเนียมแบบไทใหญ่ ซึ่งมีความสะดวกและเป็นระเบียบง่ายต่อการดูแลรักษา การตกแต่งประดับประดาวัดมีความละเอียดและให้ความสำคัญกับปราสาทซึ่งเป็นส่วนยอดของหลังคาหรือที่เรียกว่า “จองพารา” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงเอกลักษณ์ไต

[16] สุรศักดิ์ ป้อมทองคำ, พ.ศ.2538

3.5.4 สถานที่สำคัญเชิงประวัติศาสตร์ที่ส่งผลต่อ “พิพิธภัณฑ์มีชีวิต”

จากการศึกษาคุณค่าด้านสถาปัตยกรรมของเมืองแม่ฮ่องสอน ทั้งจากเอกลักษณ์เรือนแบบไต และเอกลักษณ์วัดแบบไต ทำให้ทราบถึงเอกลักษณ์เฉพาะของสถาปัตยกรรมรูปแบบไต รวมถึงประวัติความเป็นมาในภาพรวมทั้งเมือง สำหรับสถานที่สำคัญเชิงประวัติศาสตร์ที่ส่งผลต่อ “พิพิธภัณฑ์มีชีวิต” นั้น จะเป็นการนำเสนอรายละเอียดลักษณะเฉพาะในแต่ละวัด ซึ่งภายในเมืองแม่ฮ่องสอนีวัดที่น่าสนใจทั้งหมด จำนวน 11 วัดด้วยกัน และอาคาร เรือนพื้นถิ่นบริเวณถนนสิงหนาทบำรุง จำนวน 9 หลัง โดยสถานที่เหล่านี้จะมีความสำคัญต่อการเป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รวมถึงจะมีการนำเสนอแนวทางการอนุรักษ์ การปรับปรุง และแนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวด้วยระบบชุมชน ซึ่งจะนำเสนอขั้นตอนต่อไป

1) วัด เมืองแม่ฮ่องสอน[17]

1.1) วัดพระธาตุดอยกองมู

ที่ตั้ง ตั้งอยู่บนภูเขาที่มีชื่อว่าดอยกองมู อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงของอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ห่างจากใจกลางเมืองประมาณ 1.6 กิโลเมตร

ลักษณะสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม สิ่งก่อสร้างต่างๆ ส่วนใหญ่ เช่น พระและพระเจดีย์ จะถูกสร้างขึ้นในแบบสถาปัตยกรรมพม่า รวมถึงลักษณะภายในวัดก็เป็นศิลปะแบบพม่า ทั้งพระพุทธรูปและภาพวาดฝาผนังของวัดซึ่งเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธประวัติของพระพุทธเจ้า ด้านหน้าวัดมีสิงห์คู่ สร้างโดยช่างพม่า และมีระฆังเก่าอยู่หน้าวัดเป็นระฆังเก่าที่มีความเชื่อว่า หากบุคคลใดตีระฆังแล้วจะได้กลับมายังแม่ฮ่องสอนอีกครั้งหนึ่ง มีสิ่งที่น่าสนใจและมีความสำคัญ ได้แก่ องค์พระธาตุ ระฆังใหญ่ อุโบสถ พระพุทธรูปปางห้ามญาติ และถ้ำเชิงวัดพระธาตุดอยกองมู

ประวัติความเป็นมา มีความเชื่อว่าภูเขาลูกนี้เหมือนพระเจดีย์ จึงเรียกว่า พระธาตุดอยกองมู สร้างในปี พ.ศ.2403 มีอายุ 150 ปี โดยนายจองต่องสู่และภรรยานางเล็กเป็นผู้สร้างพระธาตุดอยกองมู ซึ่งพระเจดีย์นั้นบรรจุพระธาตุของพระมหาโมคคัลลานะเถระที่พระอู่ปั่นเต๊กตั๊ะชาวเมืองตองกี ประเทศพม่าได้นำมาจากเมืองมะละแหม่งประเทศพม่า และเพื่อเป็นการฉลองและเป็นอนุสรณ์ของพญาสิงหนาทราชาที่เป็นเจ้าเมืองคนแรกท่านจึงสร้างพระเจดีย์ขึ้นอีกองค์หนึ่ง ซึ่งมีขนาดเล็กกว่าโดยบรรจุ พระธาตุของพระสารีบุตรเถระที่พระอู่เอ่งตั๊ะก๊ะ นำมาจากเมืองมัณฑะเลย์สหพม่า

ภาพที่ 3-65 วัดพระธาตุดอยกองมู

1.2) วัดพระนอน

ที่ตั้ง ตั้งอยู่เลขที่ 22 ถนนผดุงม่วยต่อ ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน บริเวณเชิงเขาของวัดพระธาตุดอยกองมู ด้านหน้าติดถนนผดุงม่วยต่อตรงข้ามวัดก้ำก่อ ด้านหลังติดเชิงดอยกองมู

ลักษณะสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม วัดพระนอนเป็นสถาปัตยกรรมแบบพม่า และผสมผสานวัฒนธรรมชาวไทใหญ่ รูปทรงหลังคาวัดเป็นแบบสองคอ สามชายและทรงปานซอยเหมือนวัดพระธาตุดอยกองมู ภายในวัด

[17] รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการนำร่องการพัฒนาฐานข้อมูลสำหรับการสร้างเมืองมรดกทางวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จะมีองค์พระนอนมีขนาดความยาว 11.90 เมตร รวมถึงรูปปั้นพระพุทธรูปปางนั่งสมาธิและพระทรงเครื่องต่างๆ ด้านหลังวัดมีสิงห์คู่สองตัวยืนคู่กัน เชื่อกันว่าชานกะเลและเจ้านางเมี๊ยะเป็นผู้สร้าง มีสิ่งที่น่าสนใจและมีความสำคัญ ได้แก่ พระพุทธรูปวัดพระนอน พระบัวเข็มไทใหญ่ สิงห์คู่วัดพระนอน โบสถ์เก่า ที่บรรจุอัฐเจ้าเมือง ทางขึ้นบันไดนาค เจดีย์ และซาลเจ้าแม่นางเมี๊ยะ

ประวัติความเป็นมา สร้างเมื่อปี พ.ศ.2418 อายุ 135 ปี โดยพญาสิงหนาทราชา (นามเดิมว่า ชานกะเล เป็นชาวไทใหญ่) เจ้าเมืององค์แรกของเมืองแม่ฮ่องสอน เหตุที่สร้างองค์พระนอน มี 2 ประการ คือ

1. เพื่อเป็นอนุสรณ์ ที่ท่านได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองแม่ฮ่องสอน

2. ท่านเป็นผู้เกิดวันอังคารจึงสร้างองค์ไสยาสน์ (พระนอน) ขึ้นเป็นพระประธาน คู่บ้านคู่เมือง ให้เป็นที่สักการะกราบไหว้บูชา ของชาวเมืองแม่ฮ่องสอน

เมื่อ ปีพ.ศ.2477 ในฤดูฝนเวลาฝนตก หลังคารั่วบริเวณวิหารพระนอน องค์พระนอนจึงเปียกด้วยน้ำฝน ซึ่งช่วงเวลานั้นข้าวยากหมากแพงชาวบ้านจึงไม่ได้สนใจที่จะซ่อมแซม และพระวิหารได้เป็นที่พักและที่เล่นของเด็กเลี้ยงวัว ควาย อยู่มาวันหนึ่งเด็กมาหลับในวิหาร ขณะครึ่งหลับครึ่งตื่นได้เห็นว่าองค์พระนอนกำลังจะลุกหนีเพราะฝนตกหนัก ทนน้ำฝนไม่ไหว เด็กจึงพากันวิ่งเข้าไปในหมู่บ้านและบอกชาวบ้านให้ไปดูพระนอนจะลุกหนี กำลังงอขาขึ้น เมื่อชาวบ้านมาถึงที่วัดจึงแปลกใจเมื่อเห็นพระบาททั้งสองข้างกำลังงอขึ้น เหลื่อมล้ำกัน พระบาทข้างซ้ายที่ทับข้างขวาสั้นกว่าซึ่งคนแก่พูดว่าเมื่อก่อนพระบาททั้งสองข้างเสมอกัน ดังนั้นคณะศรัทธาจึงพากันหลั่งไหลมาดูพร้อมบริจาครวบรวมจตุปัจจัยซื้อสังกะสีมามุงวิหาร

คุณลุงจ่องส่วยจิ่งเล่าว่าก่อนสงครามโลกจะเกิดขึ้น เมื่อมีคนมานอนที่วัดพระนอน ตอนดึกๆ มักจะได้ยินเสียง ฆ้อง กลอง ใต้ดินวัดพระนอน หรือเสียงไหว้พระสวดมนต์ บางครั้งหลังวันพระได้ยินเสียงเกวียนคล้ายกับกรรทุกของไปที่อื่น แต่หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ไม่ได้ยินเสียงอะไรทั้งสิ้น จึงเชิญคนที่นั่งทางมาดูหลายคนหลายครั้งซึ่งพูดเหมือนกันว่าใต้วัดนี้มีถ้ำ ซึ่งเป็นเมือง มีคนเป็นพันๆ คน มีของมีค่า มีวัด มีตลาด มีไร่นา มีเจ้าปกครอง ซึ่งน่าจะเป็นที่อยู่ของเทวดาที่รักษาพระศาสนา (เจ้าของถ้ำที่อยู่บริเวณเชิงดอยกองมู) หรือคล้ายเมืองลับแลซึ่งมีบันไดอยู่ทางทิศตะวันตกสิงห์สองตัว เป็นทางขึ้นนมัสการพระปางห้ามญาติและยืนกลางภูเขาใกล้ปากถ้ำดังกล่าว เมื่อ ปีพ.ศ.2481 พระนอนมีน้ำตาไหลออกมาจากพระเนตรคล้ายกับร้องไห้ เหตุการณ์นี้เกิดประมาณหกเดือนเศษ ซึ่งต่อมาไม่มีกี่ปีเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2

ภาพที่ 3-66 วัดพระนอน

1.3) วัดม่วยต่อ

ที่ตั้ง ตั้งอยู่เลขที่ 21 ถนนผดุงม่วยต่อ ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ด้านทิศใต้ติดกับวัดพระนอน

ลักษณะสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม วัดม่วยต่อเป็นสถาปัตยกรรม และศิลปะแบบพม่า เช่น พระประธานในศาลาการเปรียญ เป็นพระพุทธรูปเนื้อสัมฤทธิ์ ศิลปะแบบพม่า พระประธานในอุโบสถ เป็นพุทธรูปทองเหลือง นำมาจากประเทศพม่าในปีพ.ศ.2466 งาช้างแกะสลักเป็นพระพุทธรูป 2 คู่ อยู่ภายในศาลาการเปรียญ นำมาจาก

ประเทศพม่าในปีพ.ศ.2466 เช่นกัน มีสิ่งที่น่าสนใจและมีความสำคัญ ได้แก่ พระประธานในพระอุโบสถ พระประธานในศาลาการเปรียญ พระพุทธรูปสิงห์ 1 สิงห์ 3 และงาช้างแกะสลักเป็นพระพุทธรูป 2 คู่

ประวัติความเป็นมา วัดม่วยต่อ แปลว่าวัดแห่งเจดีย์ สร้างเมื่องปี พ.ศ.2432 อายุ 121 ปี โดยเจ้านางเมี๊ยะ ซึ่งเป็นเข้าเมืองในสมัยนั้น ได้สร้างศาลาการเปรียญแบบไทใหญ่ คณะศรัทธาจึงร่วมมือกันสร้างเจดีย์ 6 องค์ ซึ่งชื่อวัดได้มาโดยเจ้าอาวาสรูปแรก โดยได้ย้ายมาจากวัดม่วยต่อ อำเภอหมอกใหม่ รัฐฉานในประเทศพม่า จึงนำเอาชื่อวัดม่วยต่อมาใช้ด้วย ชาบ้านจึงเรียกว่า “จองหม่วยต่อ” และเรียกกันจนมาถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 3-67 วัดม่วยต่อ

1.4) วัดก้ำก่อ

ที่ตั้ง ถนนผดุงม่วยต่อ ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยทิศใต้ติดกับอนุสาวรีย์พญาสิงหนาทราชา ทิศตะวันออกติดกับลานวัฒนธรรม ส่วนทิศตะวันตกติดกับถนนผดุงม่วยต่อหรืออยู่ตรงข้ามวัดพระนอนทางขึ้นวัดพระธาตุดอยกองมู

ลักษณะสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม วัดก้ำก่อมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมแบบไทใหญ่ โดยฝีมือของช่างไทใหญ่ วัดก้ำก่อมีสิ่งปลูกสร้างที่โดดเด่น คือ ซุ้มประตูทางเข้าไปสู่ศาลาการเปรียญ หรือที่เรียกว่า “ส่างหว่าง” (ทางเดินเข้าวัด) เป็นเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมอาคารทางพุทธศาสนาในจังหวัดแม่ฮ่องสอนตามแบบสถาปัตยกรรมไต (ไทใหญ่) มีสิ่งที่น่าสนใจและมีความสำคัญ ได้แก่ พระประธาน พระสาน พระหินอ่อนทรงเครื่อง ธรรมาสน์เก่าแก่ และพระหินดำ

ประวัติความเป็นมา วัดก้ำก่อ (ภาษาไต แปลว่า ดอกบุญนาค) สร้างเมื่อปีพ.ศ.2433 มีอายุ 120 ปี เป็นวัดเก่าแก่คู่บ้านคู่เมืองแม่ฮ่องสอน เดิมตั้งอยู่บริเวณเชิงดอยกองมูทางทิศใต้ ต่อมาได้ย้ายมาทางทิศตะวันออกเพื่อให้ใกล้แหล่งชุมชน มีเจ้าอาวาสองค์แรกชื่อครูบาเฒ่า เป็นชาวไทใหญ่ที่บวชมาจากเมืองเชียงทอง (เจียงตอง) ชาวบ้านขนานนามว่า “ตุ๊เจ้าเจียงตอง”

ภาพที่ 3-68 วัดก้ำก่อ

1.5) วัดจองกลาง

ที่ตั้ง ตำบลจองกลาง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ด้านทิศเหนือติดกับสวนสาธารณะหนองจองคำ ส่วนด้านทิศตะวันออกติดกับวัดจองคำ

ลักษณะสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม ส่วนใหญ่มีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบไทใหญ่และพม่า มีเจดีย์ทรงเครื่องเครื่องแบบมอญ ส่วนยอดประดับด้วยฉัตรสามชั้น องค์เจดีย์ก่ออิฐถือปูนทาสีขาว ประดับตกแต่งด้วยลายปูนปั้นสีทอง ภายในมีแท่นบูชาตั้งพระพุทธศิหิงค์จำลอง ปิดทองเหลืองอร่ามไปทั้งองค์ นอกจากนี้ยังมีพิพิธภัณฑ์ ที่รวบรวมตุ๊กตาไม้แกะสลักฝีมือช่างชาวพม่า ซึ่งนำมาจากพม่าในราว พ.ศ.2400 รวมถึงวัตถุโบราณอีกหลายอย่าง สิ่งที่น่าสนใจและมีความสำคัญ ได้แก่ เจดีย์วิหารเล็ก วิหารใหญ่ ศาลาการเปรียญวัด จิตรกรรมหลังกระจก และห้องพิพิธภัณฑ์

ประวัติความเป็นมา เรียกชื่อตามสถานที่ตั้งอยู่ระหว่างวัดจองคำ และวัดจองใหม่ (โรงเรียนพระปริยัติธรรม) เดิมเป็นศาลาที่พักของคนที่มาจำศีลในวันพระ (วัดจองกลางในปัจจุบัน) ซึ่งได้มีพระภิกษุจากเมืองหมอกใหม่มาพักอาศัยในศาลาดังกล่าว ต่อมามีคณะศรัทธาเคารพนับถือพระภิกษุองค์นี้ จึงได้นิมนต์ท่านมาประจำศาลาต่อไป ต่อมาในปีพ.ศ.2410 ได้มีคณะศรัทธาร่วมกันสร้างวัด โดยช่างฝีมือชาวไทใหญ่ ดังนั้นวัดจองกลางจึงมีอายุ 143 ปี และตามฝาผนังประดับภาพรวม 180 ภาพ จากช่างฝีมือชาวพม่า ซึ่งมาจากเมืองมะละแหม่งประเทศพม่า มาติดถวาย เมื่อทำการสร้างเสร็จ จึงตั้งชื่อว่า “วัดจองกลาง”

ภาพที่ 3-69 วัดจองกลาง

1.6) วัดจองคำ

ที่ตั้ง ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ด้านทิศตะวันตกติดกับวัดจองกลาง ส่วนด้านทิศเหนือติดกับสวนสาธารณะหนองจองคำ

ลักษณะสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม เมื่อแรกสร้างในแบบสถาปัตยกรรมพม่า โดยทั่วไปเรียกว่าปราสาทเรือนไม้ ซึ่งพญาสิงหนาทราชา และเจ้านางเมี๊ยะสร้างไว้ ต่อมาเกิดชำรุดในปีพ.ศ.2496 จึงทำการรื้อถอนแล้วปลูกสร้างขึ้นใหม่ เป็นรูปแบบศิลปะพม่าผสมผสานศิลปะไทใหญ่ ต่อมาปีพ.ศ.2513 ได้เกิดอัคคีภัย จึงได้ปฏิสังขรณ์วัดจองคำขึ้นมาใหม่ ซึ่งมีรูปแบบสถาปัตยกรรมภาคกลางผสมผสานภาคเหนือและยังคงรูปทรงเดิมไว้ มียอดปราสาท 7 ชั้น ปัจจุบันเป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองของชาวจังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นสัญลักษณ์แห่งความงาม และความเงียบสงบของเมืองสามหมอกนี้ สิ่งที่

น่าสนใจและมีความสำคัญ ได้แก่ วิหารหลวงพ่อโต พระอุโบสถด้านตะวันตกของศาลาการเปรียญ วิหารพระมหากัจจายน์ 2528 และตุ๊กตาปูนยืนบนขอบหน้าต่าง ขอบประตูวิหาร

ประวัติความเป็นมา วัดจองคำเป็นวัดที่สร้างขึ้นเป็นวัดแรกของเมืองแม่ฮ่องสอน โดยระบุไว้ในหลักฐานแผ่นเงินซึ่งขุดได้บริเวณหลุมเสาเดิมของวัด ส่วนปีพ.ศ.ที่สร้างไม่สามารถระบุได้อย่างแน่ชัด เนื่องจากยังเกิดข้อขัดแย้งระหว่างเรื่องผู้สร้างวัด และหลักฐานแผ่นเงินที่ขุดพบ แต่ปัจจุบันแผ่นเงินดังกล่าวไม่ทราบแน่ชัดว่าอยู่ที่ใด จากการค้นคว้า พบว่า ผู้ที่สร้างวัด คือ พญาสิงหนาทราชา

ภาพที่ 3-70 วัดจองคำ

1.7) วัดหัวเวียง

ที่ตั้ง ถนนสิงหนาทบำรุง ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน อยู่ติดกับตลาดเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน (ตลาดหัวเวียง)

ลักษณะสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม มีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบไทใหญ่ ในวัดเป็นที่ประดิษฐานพระมหามุนี หรือพระเจ้าพลาละแข่ง ส่วนวิหารเพื่อประดิษฐาน ตัวอาคารสร้างด้วยไม้ หลังคาเป็นชั้นๆ รวมสามชั้น ส่วนยอดเป็นยอดโดม มุงด้วยสังกะสี และสลักลวดลายสังกะสี และสลักลวดลายสังกะสีประกอบทุกชั้น ส่วนศาลาจำศีลอาคารไม้ มีหลังคามุงสังกะสีประดับลายเจาะสังกะสี รูปทรงสวยงาม ศาลาไม้แบบไทใหญ่ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ โดยได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานโดยกรมศิลปกรแล้ว สิ่งที่น่าสนใจและมีความสำคัญได้แก่ พระพุทธรูป 5 องค์ วิหารพลาละแข่ง พระเจ้าพลาละแข่ง ศาลาจำศีลอาคารไม้ และเจดีย์

ประวัติศาสตร์ความเป็นมา วัดหัวเวียงสร้างขึ้นเมื่อปีพ.ศ.2406 อายุ 147 ปี เป็นวัดหลังที่ 2 ของเมืองแม่ฮ่องสอน คำว่า หัวเวียง คือ หัวเมือง วัดนี้สร้างเป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองของเมืองแม่ฮ่องสอนมาตั้งแต่โบราณกาล โดยมีเหตุการณ์สำคัญของวัด คือ การนำพระมหามุนี หรือพระเข้าพลาละแข่งที่หล่อจำลอง จากเมืองมัณฑะเลย์ ประเทศพม่า มาประดิษฐานที่วัดหัวเวียง โดยหล่อองค์พระเจ้าพลาละแข่งเป็นท่อนๆ ทั้งหมด 9 ท่อน บรรทุกเรือมาตามแม่น้ำปาย และเมื่ออัญเชิญพระพุทธรูปมาไว้ที่วัดหัวเวียง ก็มีผึ้งรังใหญ่บินไปพร้อมกับขบวนแห่ และได้บินขยายเป็นตาข่ายมุงบนพระเศียรขององค์พระพุทธรูป และบินไปมาในระหว่างที่คนเดินแห่ขบวนแต่ไม่ได้กัดต่อยผู้ใดเลย และในสมัยก่อนเมืองแม่ฮ่องสอนไม่มีไฟฟ้าใช้ ซึ่งในวันเพ็ญเดือนสิบเอ็ด และเดือนสิบสอง พระพุทธรูปองค์นี้เปล่งรัศมีจากองค์พระทำให้พระวิหารสว่างไสว ชาวบ้านเห็นหลายครั้ง จึงเป็นที่นับถือของชาวบ้านอย่างยิ่ง

ภาพที่ 3-71 วัดหัวเวียง

1.8) วัดปางล้อ

ที่ตั้ง บ้านปางล้อ ถนนปางล้อนิคม ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ลักษณะสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม สถาปัตยกรรมของวัดเป็นศิลปะพม่า หรือลายไต โดยแกะสลักลายไตจากสังกะสีทำเป็นหลังคาวัดและสร้างประมาณ 5 ชั้น บริเวณยอดของหลังคาวัด มีพระพุทธรูปประดิษฐานเป็นพระพุทธรูปจากพม่า สิ่งที่น่าสนใจและมีความสำคัญ ได้แก่ เจดีย์ โบสถ์ พระพุทธรูป และพระพุทธรูปประจำวันเกิด

ประวัติความเป็นมา วัดปางล้อ สร้างเมื่อปีพ.ศ.2433 มีอายุ 120 ปี ที่มาของชื่อวัดปางล้อ คือ เมื่อก่อนมีประชาชนบรรทุกเกวียน มาขอพักอาศัยที่วัดอยู่หลายครั้งเป็นเวลานาน ชาวบ้านจึงตั้งชื่อว่า “วัดป่างล้อ” และมีพระพุทธรูปที่มาจากพม่า โดยลำเลียงล่องมาทางแม่น้ำปาย ต่อมาในปีพ.ศ.2528 มีการสร้างเจดีย์ศิลปะแบบลายไต หรือพม่าขึ้น ปีพ.ศ.2539 มีการสร้างโบสถ์ และปีพ.ศ.2548 มีการสร้างที่ประดิษฐานของพระพุทธรูปประจำวันเกิดที่ซุ้มประตูทางเข้าวัด

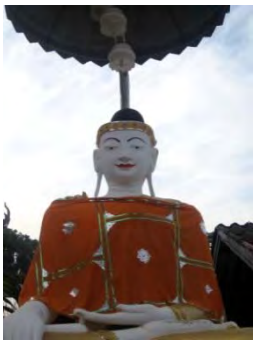
ภาพที่ 3-72 วัดปางล้อ

1.9) วัดกลางทุ่ง

ที่ตั้ง ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ลักษณะสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม เป็นวัดที่มีสถาปัตยกรรมแบบจีนผสมไทใหญ่ ส่วนอุโบสถ ศาลาการเปรียญเป็นสถาปัตยกรรมพม่าผสมไทใหญ่ พระพุทธรูปและพระประธานเป็นศิลปกรรมแบบพม่าผสมไทใหญ่ มีสิ่งที่น่าสนใจและมีความสำคัญ ได้แก่ องค์พระเจดีย์ โบสถ์ หอระฆัง และพระประธาน

ประวัติความเป็นมา วัดกลางทุ่งสร้างเมื่อปีพ.ศ.2448 มีอายุ 105 ปี ผู้สร้างขึ้นจองอูพะก่าแวง กวีวัฒน์ แรกเริ่มมีการสร้างเจดีย์ขึ้น ซึ่งบริเวณที่สร้างวัดเป็นสวนกล้วย ก่อนสร้างอูพะก่าแวง ได้ฝันถึงภรรยา (จิ่ง)ที่เสียชีวิตไป ว่าให้สร้างเจดีย์บริเวณสวนกล้วยแห่งนี้ อูพะก่าแวง จึงนิมนต์พระที่วัดนาบอน มาจำพรรษา โดยมีการสร้างกุฏิหลังเล็กให้ ต่อมาได้มีศรัทธาขยายวัดให้ใหญ่ขึ้นและในปีพ.ศ.2458 ได้มีการสร้างพระพุทธรูปขึ้น แล้วสร้างอาคารครอบตอนหลัง ซึ่งปัจจุบันเป็นพระประธานของศาลาการเปรียญ เนื่องจากวัดแห่งนี้ตั้งอยู่กลางทุ่งนา ชาวบ้านจึงเรียกว่า วัดกลางทุ่ง

ภาพที่ 3-73 วัดกลางทุ่ง

1.10) วัดดอนเจดีย์

ที่ตั้ง เลขที่ 24 ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน 58000 (สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย) วัดมีเนื้อที่ 7 ไร่ 2 งาน 67.6 ตารางวา โฉนดเลขที่ 609 อาณาเขต ทิศเหนือจรดทางสาธารณะ และลำน้ำปุ๋ ทิศใต้จรดถนนขุนลมประพาสและถนนสาธารณะ ทิศตะวันออกจรดทางสาธารณะและลำน้ำปุ๋ ทิศตะวันตกจรดถนนสาธารณะ และทางสาธารณะ อาคารเสนาสนะประกอบด้วยอุโบสถ ศาลาการเปรียบกุฏิสงฆ์ ศาลาอาคารอเนกประสงค์ ศาลาบำเพ็ญกุศลและศาลาจำศีลของอุบาสิกา

ลักษณะสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม วัดมีลักษณะสถาปัตยกรรม และศิลปะพม่า มีลวดลายหรือลายไตแบบพม่า การก่อสร้างเป็นรูปแบบไตดั้งเดิม และผู้สร้างเป็นชาวไตแท้ๆ หลังคาวัดทำด้วยสังกะสี แกะสังกะสีตามแบบลายไตหรือลายพม่า 4 ชั้น มีพระพุทธรูปทองเหลือง 3 องค์

ประวัติความเป็นมา วัดดอนเจดีย์ สร้างเมื่อ พ.ศ. 2481 เดิมตั้งอยู่บนภูเขาทิศตะวันตกของตัวเมืองแม่ฮ่องสอน เรียกตามภาษาชาวบ้านว่า “วัดกุงเปา” ต่อมาย้ายมาตั้งอยู่ที่ปัจจุบันนี้ ชาวบ้านเรียกว่า “วัดกุงจาตี่” ทางราชการเรียกว่า “วัดดอนเจดีย์” ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ.2515 เขตวิสุงคามสีมา กว้าง 50 เมตร ยาว 80 เมตร

ภาพที่ 3-74 วัดดอนเจดีย์

1.11) วัดผาอ่าง

ที่ตั้ง ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน วัดผาอ่างตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอนประมาณ 1 กิโลเมตร ริมถนนหมายเลข 1095 แม่ฮ่องสอน-ปาย สภาพแวดล้อมส่วนใหญ่ติดกับป่าสัก ส่วนทางด้านทิศตะวันออกติดกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1095

ลักษณะสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม จากตำนานประวัติศาสตร์ ซึ่งมีสงครามในรัฐฉาน ทำให้ชาวไทใหญ่อพยพเข้ามาในแม่ฮ่องสอน ดังนั้นการสร้างวัด หรืออาคาร ประเพณี ต่างๆ จึงมีลักษณะทางพม่า ไทใหญ่ นอกจากนี้ยังได้รับอิทธิพลศิลปะไทยเข้ามาผสมด้วย เช่น พระพุทธรูปปูนปั้นประทับนั่งปางมารศรีวิชัย ได้รับอิทธิพลพม่าแต่มีศิลปะไทยผสม ส่วนเจดีย์ประธานวัดผาอ่าง สร้างเมื่อ พ.ศ.2449 เป็นเจดีย์ศิลปะพม่า

ประวัติความเป็นมา พญาสิงหนาราชา ได้สร้างเจดีย์ขึ้นเป็นอนุสรณ์แห่งความรักของนางคำใส (ชาวเมืองแม่ฮ่องสอนเรียกว่า “ปียะเจดีย์” เจดีย์แห่งความรัก) ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณวัดผาอ่างปัจจุบัน และสร้างพระนอน (พระพุทธไสยาสน์) เมื่อพ.ศ.2469 ซึ่งเป็นพระประจำวันเกิดของพญาสิงหนาทราชาอุทิศให้แก่นางคำใส ที่ได้ช่วยชีวิตท่านถึงสองครั้ง (หนังสือพิมพ์เสียงแม่ฮ่องสอน 2550 : 11) และก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้เกิดเหตุการณ์ไฟไหม้ขึ้น จึงทำให้กลายเป็นวัดร้าง เพราะพระสงฆ์ย้ายออกไปจำพรรษาที่วัดอื่นหมด ใน พ.ศ.2521 บริเวณวัดผาอ่างปัจจุบันเคยเป็นที่พักทัพของกองทัพทหารญี่ปุ่น และหลังจากนั้นได้มีการปฏิสังขรณ์วัดขึ้นใหม่ ทำให้มีพระสงฆ์เข้ามาจำพรรษาอยู่ (พระครูอนุชิต สุตาธร : 21/08/2550)

ภาพที่ 3-75 วัดผาอ่าง

2) อาคาร บ้านเรือนแบบไต

2.1) ร้าน Cross Road

การใช้ประโยชน์ ที่อยู่อาศัย และร้านอาหารกึ่งผับ

ประเภทอาคาร เรือนไม้ 3 ชั้น

ร้านอาหาร Cross Road ตั้งอยู่บริเวณสี่แยกถนนสิงหนาทบำรุง (สี่แยกใจกลางเมือง) เป็นบ้านไม้ 3 ชั้นรูปแบบอาคารเรือนแถวที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าที่ยังคงใช้วัสดุดั้งเดิม มีหลังคาทรงจั่วที่เปลี่ยนวัสดุมุงเป็นสังกะสี ปัจจุบันมีการใช้พื้นที่เป็นร้านอาหารกึ่งผับ สไตล์คันทรี เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะชาวต่างชาติ ขายอาหารไทย-ฝรั่ง และเครื่องดื่ม

2.2) ร้านเฮินยายแก้ว

ปีที่สร้าง-อายุอาคาร ประมาณปี พ.ศ 2500-2510 (อายุประมาณ 40-50 ปี)

การใช้ประโยชน์ ร้านอาหาร/เครื่องดื่ม

ประเภทอาคาร เรือนไม้ 2 ชั้น

ลักษณะเป็นหลังคาทรงจั่วมุงด้วยสังกะสี ปรับปรุงด้านล่างเพื่อใช้เป็นร้านอาหาร/เครื่องดื่ม ตัวอาคารชั้นบนมีระเบียงโดยรอบ และผนังมีช่องระบายอากาศ เป็นชื่อลูกกรง เจ้าของปัจจุบันเป็นข้าราชการธนาคารแห่งประเทศไทย ให้ผู้อื่นเช่า

2.3) ร้านละออ

ปีที่สร้าง-อายุอาคาร พ.ศ. 2480 (อายุประมาณ 72 ปี)

การใช้ประโยชน์ ที่อยู่อาศัยและร้านอาหาร/เครื่องดื่ม

ประเภทอาคาร เรือนไม้ 2 ชั้น

บ้านละออสร้างขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2480 เมื่อประมาณ 70 ปีที่ผ่านมา รูปแบบอาคารแป็นเรือนร้านค้าแบบไต เป็นเรือนไม้ทั้งชั้นล่างและชั้นสอง ตัวบ้านมีลักษณะคล้ายบ้านแถว 3 คูหา แต่มีพื้นที่เชื่อมต่อทั่วถึงกันในบริเวณชั้นล่างที่ใช้เป็นพื้นที่ค้าขาย ส่วนชั้นบนใช้เป็นพื้นที่พักอาศัย ทรงหลังคาทรงจั่วทครอบปั้นหยา มุงด้วยสังกะสีมีรายละเอียดของการฉลุไม้ประดับบริเวณเชิงชาย และบริเวณชั้นบนมีระเบียงยื่นด้านหน้า ราวระเบียงมีลวดลายสานสลับที่สวยงาม บ้านหลังนี้เป็นของ “คุณตาโก่ตี่” และต่อมา “นายคำนึง วรรณศิริ” ฉายา “กะลา ยอดคำ” ได้ซื้อบ้านหลังนี้ต่อ กะลายอดคำเป็นผู้ที่มีจิตใจงดงาม ชอบซื้อปลาในตลาดไปปล่อยเสมอ และไม่กินเนื้อสัตว์ กินแต่ถั่วและมะขามเปียก กะลายอดคำตายตอนอายุ 90 ปี ปัจจุบันบ้านตกทอดมาอยู่ในรุ่นหลาน เดิมขายของที่นำเข้าจากพม่า เช่น ผ้า ยาสมุนไพร กะปิ และน้ำปลาปัจจุบันเปิดเป็นร้ายขายผ้า อัญมณี งานแกะสลัก ซึ่งรับมาจากพม่า

2.4) ร้านภู่เจริญ

ปีที่สร้าง-อายุอาคาร (อายุประมาณ 8 0 ปี)

การใช้ประโยชน์ ที่อยู่อาศัยและร้านซ่อม ขายนาฬิกา

ประเภทอาคาร เรือนไม้ 2 ชั้น

เป็นอาคารไม้ 2 ชั้น ลักษณะเป็นบ้านแถว 3 คูหา โดยแบ่ง 1 คูหา บริเวณชั้นล่างในการพาณิชย์เพื่อเป็นร้านซ่อมและขายนาฬิกา และพื้นที่ส่วนอื่นปิดไว้ไม่มีการใช้สอย ชั้นบนเป็นที่พักอาศัยมีระเบียงยื่นไปด้านข้าง และมีพื้นที่โล่งด้านหลังอาคารเพื่อเป็นพื้นที่ปลูกผักสวนครัว มีหลังคาทรงปั้นหยามุงด้วยสังกะสี

2.5) ร้านปาต็อง

ปีที่สร้าง-อายุอาคาร พ.ศ. 2470 (อายุประมาณ 82 ปี)

การใช้ประโยชน์ ที่อยู่อาศัยและร้านค้า

ประเภทอาคาร เรือนไม้ 2 ชั้น

ร้านปาต็อง เป็นอาคารไม้พักอาศัยกึ่งพาณิชย์ 4 คูหา โดยแบ่ง 1 คูหา ชั้นล่างเป็นร้านค้า ชั้นบนมีระเบียงยื่นด้านข้าง โดยแยกหลังคาจากตัวบ้านหลัก บ้านหลังนี้สร้างเมื่อ พ.ศ. 2470 มีอายุประมาณ 80 กว่าปี โดยพื้นทำจากไม้สัก ลักษณะเป็นบ้านแฝด 2 ชั้น สมัยก่อนด้านหน้าเปิดเป็นร้านขายของ ซึ่งได้ทำการค้ากับพม่า การสร้างบ้านเป็นแบบสถาปัตยกรรมไทใหญ่ มุงหลังคาด้วยสังกะสีจากพม่าที่มีความหนากว่าสังกะสีธรรมดา และเสาบ้านมีทั้งหมด 49 ต้น เมื่อประมาณ 20 ปีมาแล้ว ประมาณ ปี พ.ศ. 2530 ได้มีไกด์นำเที่ยว นักท่องเที่ยวชาวตุรกีมาเที่ยวยังจังหวัดแม่ฮ่องสอนและได้พาเดินผ่านหน้าบ้านทั้งชั้นบนชั้นล่างและรอบๆบริเวณบ้าน ได้มีชาวตุรกีคนหนึ่งสนใจบ้านหลังนี้มากจึงขอซื้อบ้านในราคา 20 ล้าน โดยที่ให้อาจารย์ปฏิเสธไป นักท่องเที่ยวชาวตุรกีจึงให้นามบัตรไว้ พร้อมกับบอกว่าหากต้องการขายเมื่อไหร่ให้ติดต่อหาตนได้

2.6) ร้านอัญมณี

ปีที่สร้าง-อายุอาคาร พ.ศ. 2438 (อายุประมาณ 112 ปี)

การใช้ประโยชน์ ที่อยู่อาศัยและร้านค้า

ประเภทอาคาร เรือนไม้ 2 ชั้น

ร้านอัญมณีสร้างขึ้นประมาณ พ.ศ. 2438 มีอายุประมาณ 112 ปี สร้างโดย นายยอดคำ คำนวณศิลปี สร้างในรูปแบบสถาปัตยกรรมไทใหญ่ ลักษณะอาคารเป็นบ้านแถว 3 คูหา โครงสร้างไม้ 2 ชั้น เดิมหลังคาทรงปั้นหยา และภายหลังเปลี่ยนเป็นหลังคาจั่ว วัสดุมุงด้วยสังกะสี เมื่อประมาณ ปี พ.ศ.2525 ผนังมีการเจาะช่องแสงข้างหน้าต่างเพื่อระบายอากาศ ซึ่งคงสภาพเดิมไว้เป็นเรือนไม้สองชั้นสมัยก่อนชั้นบนเป็นห้องนอน ชั้นล่างเปิดเป็นร้านขายของชำ ขายของที่ระลึก ซึ่งเป็นเรือนพักอาศัยกึ่งร้านค้า ปัจจุบันเลิกกิจการไปแล้ว ลักษณะสำคัญในบ้านประกอบด้วย นาฬิกาโบราณ ตาชั่งโบราณ โถโบราณ ตู้เสื้อผ้าสมัยโบราณ

2.7) ร้านบัวแก้ว

ปีที่สร้าง-อายุอาคาร ประมาณปี พ.ศ 2500-2510 (อายุประมาณ 40-50 ปี)**การใช้ประโยชน์** ที่อยู่อาศัยและร้านค้า

ประเภทอาคาร ครึ่งไม้ครึ่งปูน 2 ชั้น

เจ้าของปัจจุบันเป็นข้าราชการธนาคารแห่งประเทศไทย มีหลานคือ นายจำเริญ พรหมวังศรี เป็นผู้ดูแล มีความสำคัญคือเป็นอาคารโรงแรมหลังแรกของแม่ฮ่องสอน ปัจจุบันเลิกกิจการ เปลี่ยนเป็นร้านขายดอกไม้ และยังคงเก็บพื้นที่ดั้งเดิมเอาไว้ โดยชั้นบนปิดและทำความสะอาดเป็นครั้งคราว มีอาคารไม้ยกใต้ถุนยื่นไปด้านหลัง ปัจจุบันชั้นล่างใช้เป็นพื้นที่เก็บของ ส่วนหลังคาลักษณะเป็นทรงจั่ว ด้านหลังเป็นหลังคาเพิง มุงด้วยสังกะสี

2.8) ร้านไผ่

การใช้ประโยชน์ ที่อยู่อาศัยและร้านค้า

ประเภทอาคาร ครึ่งไม้ครึ่งปูน 2 ชั้น

บ้านหลังนี้สร้างเมื่อปี พ.ศ.2490 เจ้าของบ้าน คือ ท่านขุนเลข กิจชำนาญ ซึ่งเป็นนายอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน (อดีตเรียก ข้าหลวงจังหวัด) และต่อมาได้ขายบ้านหลังนี้ให้กับป้าจางทุน หลังจาหนั้นป้าจางทุนได้ขายต่อให้กับ เจ้าป้าแดง สุภานันท์ ปัจจุบันเป็นกรรมสิทธิ์ของ รศ.ประไพศรี ซ่อนกลิ่น (ลูกเจ้าป้าแดง) และได้ให้เช่าเป็นร้านอาหาร ตั้งอยู่บนถนนสิงหนาทบำรุง ติดกับบริษัทการบินไทยจำกัด (ดารณี ทองเขียว: 11/10/2550) ร้านไผ่ เป็นร้านขายอาหารอีสานในบริเวณชั้นล่างและชั้นบนใช้เพื่อพักอาศัย ลักษณะอาคารเป็นบ้านไม้ 2 ชั้น หลังคาทรงปั้นหยามุงด้วยสังกะสี

2.9) บ้านโบราณ

ปีที่สร้าง-อายุอาคาร พ.ศ. 2429 (อายุประมาณ 123 ปี)

การใช้ประโยชน์ ที่อยู่อาศัย

รูปแบบอาคาร บ้านไม้ 2 ชั้น

บ้านโบราณหลังนี้สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ประมาณปี พ.ศ. 2429 หรือสมัยเจ้านางเมี๊ยะ ซึ่งเป็นเจ้าฟ้าองค์ที่ 2 ปกครองเมืองแม่ฮ่องสอนผู้สร้าง คือ “จองอูพะก่า หรือ แวง กวีวัฒน์” (กวีวัฒน์เป็นนามสกุลที่ได้รับพระราชทานจากรัชกาลที่ 6) สร้างขึ้นด้วยไม้สักขนาดใหญ่ เสาแต่ละต้นใช้ไม้ต้นเดียวตั้งแต่โคนเสาจนถึงปลายเสา ความยาวของเสาต้นที่สูงที่สุดประมาณ 11 เมตร สร้างแบบสถาปัตยกรรมโบราณของพม่าผสมไทใหญ่ซึ่งชาวญี่ปุ่นได้เดินทางมาพักยังบ้านหลังนี้ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 และแกะสลักตัวหนังสือไว้เพื่อเป็นอนุสรณ์ ว่าครั้งหนึ่งญี่ปุ่นเคยเดินทางเข้ามาในแม่ฮ่องสอน ภาษาญี่ปุ่นสลักไว้ มีความหมายว่า “พระอาทิตย์ดวงใหญ่” ปัจจุบันเจ้าของบ้านคือ อาจารย์วัฒนา กวีวัฒน์ เป็นข้าราชการบำนาญ

3.6 คุณค่าความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน

ชุมชนเมืองแม่ฮ่องสอนเป็นชุมชนเมืองขนาดเล็กมีพื้นที่ครอบคลุมพื้นที่เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งมีทั้งหมด 6 ชุมชน (ป๊อก) ประชาชนส่วนใหญ่ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนประกอบอาชีพค้าขาย รับจ้าง และรับราชการ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนจึงอยู่ในลักษณะความเป็นชุมชนเมืองที่มีวัฒนธรรมรูปแบบของคนพื้นถิ่นปะปน ถึงแม้รูปแบบการดำเนินชีวิตจะแปรไปตามระบบเศรษฐกิจและสมัยนิยม แต่ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนยังคงเชื่อมโยงด้วยกิจกรรมทางสังคม วัฒนธรรม และศาสนา ที่เป็นตัวกลางในการสร้างกิจกรรมร่วมกันของชุมชน นอกจากนี้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนยังเห็นได้จากการสื่อสารด้วยภาษาไต ภาษาที่สามารถพูดคุยได้เฉพาะคนเชื้อสายไต ที่มีรากเหง้าบรรพบุรุษร่วมเชื้อสายเดียวกัน ก่อเกิดเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะเฉพาะของคนในท้องถิ่น ถือเป็นเอกลักษณ์ที่แสดงออกถึงความสัมพันธ์ชุมชนที่มาจากวัฒนธรรม

ศูนย์กลางหรือสถานที่ในการจัดการประชุมของชุมชน คือ โหย่งกาด (ที่ทำการชุมชนป๊อกกาดเก่า) ป้าเทพิณ พงษ์วดี เป็นประธานเครือข่ายชุมชนเมืองแม่ฮ่องสอนและประธานชุมชนป๊อกกาดเก่า มีบทบาทเป็นตัวแทนของชุมชนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ในการเข้าร่วมประชุมกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อเป็นตัวแทนให้กับชุมชน และมีการถ่ายทอดให้ชุมชนได้รับทราบที่โหย่งกาด ซึ่งถือเป็นศูนย์กลางของชุมชน จากการสัมภาษณ์คุณตาบุญเลิศ วิรัตนาภรณ์ (เจ้าของบ้านพื้นถิ่นที่ร้านปาด๊องเช่า บริเวณถนนสิงหนาทบำรุง) ในการก่อตั้งโหย่งกาด คุณตาบุญเลิศได้เล่าว่า ในอดีตบริเวณโหย่งกาด เคยเป็นที่ตั้งของตลาด (กาด) ในป๊อกกาดเก่า โดย “โหย่ง” เป็นภาษาไต ที่แปลว่า สถานที่ทำการหรือศูนย์รวมกิจกรรมของชุมชน โดยโหย่งกาดเป็นทั้งตลาดและพื้นที่พบปะ พูดคุยของคนในชุมชน หลังจากที่ตลาดถูกย้ายออกไป ชุมชนจึงรวมตัวกันจัดตั้งที่ทำการชุมชน ณ สถานที่แห่งเดิม เพื่อให้เป็นสถานที่พบปะ พูดคุยของชุมชนเช่นเดิม ปัจจุบันโหย่งกาด ถือเป็นสถานที่ที่มีความสำคัญเป็นศูนย์กลางเชื่อมความสัมพันธ์ของคนในชุมชน มีกิจกรรมที่หลากหลายทั้งเป็นที่พบปะ พูดคุย เป็นเวทีเสวนาขนาดย่อม เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการแก้ปัญหาชุมชนและเป็นสถานที่รวมตัวทำกิจกรรม การจัดเตรียมงานประเพณีต่างๆ ที่สำคัญของชุมชน มีการก่อตั้งสภาน้ำเมี่ยง ให้ชาวบ้านทั้งหกป๊อกได้มาแลกเปลี่ยนความเห็นกัน ภายหลังโหย่งกาดยังเป็นที่ตั้งของสมาคม ชมรมต่างๆ เช่น ที่ทำการกองทุนหมู่บ้านป๊อกกาดเก่า ที่ทำการดป๊อกกาดเก่า ที่ทำการ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านป๊อกกาดเก่า ศูนย์การเรียนรู้กองทุนแม่ของแผ่นดิน ที่ทำการกลุ่มแม่บ้านป๊อกกาดเก่า ที่ทำการออมทรัพย์สัจจะป๊อกกาดเก่า ศูนย์สงเคราะห์ประจำตำบล และแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมชมรมป๊อกกาดเก่า จะเห็นได้ว่าบทบาทของโหย่งกาด มีความสำคัญในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนเข้าด้วยกัน จากการร่วมทำกิจกรรมต่างๆ สิ่งเหล่านี้ถือเป็นความสามัคคีของชุมชน ที่สอดคล้องต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งเป็นพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อการจัดการเมืองในรูปแบบพิพิธภัณฑ์มีชีวิต

ภาพที่ 3-76 กิจกรรมของคนในชุมชนที่โหย่งกาด

ภาพที่ 3-77 กิจกรรมของคนในชุมชนที่โหย่งกาด

3.7 ปัญหาเมืองที่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน

การศึกษาปัญหาเมืองแม่ฮ่องสอนจะเป็นส่วนสำคัญ เพื่อที่จะได้ทราบถึงสาเหตุของการเกิดปัญหานำไปสู่การแก้ไขปัญหาจากต้นเหตุ โดยมีเหตุผลที่อ้างอิงจากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ ปัญหาเมืองครอบคลุมทั้งทางด้านสังคม กายภาพ และเศรษฐกิจ ซึ่งทั้ง 3 ด้าน มีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน เมืองจะพัฒนาไปในแนวทางที่ถูกต้อง เหมาะสมต่อบริบทของเมืองนั้น ก็จะต้องพัฒนาทั้ง 3 ด้านไปพร้อมกัน ด้วยศักยภาพของเมืองแม่ฮ่องสอนในความเป็นเมืองวัฒนธรรม ก็เช่นกันการพัฒนาจึงไม่ได้ให้ความสำคัญเฉพาะการพัฒนาทางด้านกายภาพ เช่น การปรับปรุง อนุรักษ์ อาคาร สถานที่สำคัญเพียงด้านเดียว แต่ต้องพัฒนาร่วมกับด้านสังคมและเศรษฐกิจด้วย ความเป็นชุมชน ความสัมพันธ์ภายใน การรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมทางสังคม ก็มีส่วนสำคัญในการสร้างความสามัคคีของคนในพื้นที่ เป็นส่วนหนึ่งในการสนับสนุนการพัฒนาด้านสังคมด้วยเช่นกัน และเมืองจะไม่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนถ้าหากขาดการพัฒนาระบบเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นตัวเกื้อหนุนและหล่อเลี้ยงให้เมือง ชุมชนยังคงมีกิจกรรมเพื่อตอบสนองชีวิตประจำวัน สภาพความเป็นอยู่ของผู้คนในเมืองด้วยระบบกลไกของเศรษฐกิจชุมชน

จากกระแสนิยมในด้านการท่องเที่ยวที่เกิดจากการเผยแพร่ของสื่อทั้งทางด้านโทรทัศน์ ภาพยนตร์ หนังสือท่องเที่ยว และวิทยุ ซึ่งมีอิทธิอย่างมากที่ก่อให้เกิดกระแสการท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จากกระแสการท่องเที่ยวปัจจุบัน ได้ส่งผลต่อจังหวัดแม่ฮ่องสอน อย่างเห็นได้ชัดเจนที่สุด คือ อำเภอปาย การพัฒนาเมืองไม่ได้ตอบสนองวิถีชีวิตคนในพื้นที่อย่างแท้จริง แต่เป็นการพัฒนาเมืองที่ตอบสนองแก่นักท่องเที่ยวเป็นหลัก เมืองเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว และไร้การควบคุม โดยเฉพาะทางด้านอาคารสิ่งก่อสร้างสำหรับธุรกิจด้านการบริการนักท่องเที่ยว เช่น ที่พักนักท่องเที่ยว ร้านอาหาร สถานบันเทิง และบริษัทจัดนำเที่ยว ฯลฯ เนื้อเมืองปายขยายตัวอย่างไร้ทิศทาง พื้นที่เกษตรกรรมที่เป็นแหล่งอาชีพดั้งเดิมของคนในพื้นที่ ถูกแทนที่ด้วยที่พักนักท่องเที่ยว ความเป็นตัวตนวิถีชีวิตดั้งเดิม ความเป็นเมืองแห่งวัฒนธรรม ความเป็นธรรมชาติสูญหาย คนในพื้นที่อพยพย้ายออกจากการขายที่ดินให้กับนายทุน ผู้ประกอบการ พื้นที่เมืองมีราคาที่ดินสูงขึ้น และเปลี่ยนผู้ครอบครองเป็นคนต่างถิ่น สังคมชนบทที่เคยเงียบสงบ ถูกปรับเปลี่ยนให้เป็นเมืองที่มีกิจกรรมรองรับการท่องเที่ยวเป็นหลัก นักท่องเที่ยวมีจำนวนมากในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว (เดือนพฤศจิกายน-กุมภาพันธ์) เท่านั้น ส่วนฤดูอื่นพื้นที่เงียบเหงาเศรษฐกิจซบเซา ขาดสภาวะคงที่ของกิจกรรมเมืองอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้เศรษฐกิจเมืองจะดีขึ้น แต่วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในพื้นที่ถดถอย เมืองปายเป็นอีกตัวอย่างหนึ่งสำหรับบทเรียนราคาแพงที่ต้องแลกระหว่างเศรษฐกิจที่ดีขึ้น กับการสูญเสียวัฒนธรรมวิถีชีวิตของคนในพื้นที่

เมืองแม่ฮ่องสอน เป็นอีกเมืองหนึ่งที่มีศักยภาพด้านวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติ แต่เนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์ที่ยากต่อการเข้าถึงพื้นที่ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จึงไปเที่ยวที่อำเภอปายแทน ซึ่งมีระยะทางที่ใกล้กว่า แต่จากกระแสการท่องเที่ยวปัจจุบันได้ส่งผลให้เมืองแม่ฮ่องสอนเริ่มมีนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น แต่กลุ่มนักท่องเที่ยวเป็นกลุ่มที่แตกต่างจากกลุ่มนักท่องเที่ยวในอำเภอปาย จากการสำรวจพื้นที่ พบว่า กลุ่มนักท่องเที่ยวในเมืองแม่ฮ่องสอน ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มวัยกลางคน หรือวัยทำงาน และกลุ่มผู้ที่มีความสนใจด้านวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และบรรยากาศที่สงบเงียบของ

เมือง ซึ่งเป็นเสน่ห์ที่สำคัญสำหรับเมืองมรดกทางวัฒนธรรม โดยกลุ่มกองวางแผนโครงการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้จัดทำการสรุปแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับจังหวัดภาคเหนือ[18] ได้เสนอว่า เชียงใหม่ขาดแหล่งท่องเที่ยวและเส้นทางการท่องเที่ยวใหม่ๆ แหล่งท่องเที่ยวเก่าเริ่มทรุดโทรมลง ปัจจุบันผู้ที่เดินทางท่องเที่ยวเชียงใหม่เป็นครั้งที่ 2 หรือ 3 เริ่มมีการเบนเข็มไปเที่ยวยังจังหวัดอื่นๆ เช่น เชียงรายและแม่ฮ่องสอนเพิ่มขึ้น ดังนั้นคาดว่าในอนาคตเมืองแม่ฮ่องสอน จะมีนักท่องเที่ยวและผู้ที่สนใจด้านวัฒนธรรมเข้ามาในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งควรมีการเตรียมการวางแผนเพื่อรองรับกระแสการท่องเที่ยวไว้ตั้งแต่แรก เพื่อไม่ให้เกิดปัญหา ดังที่อำเภอปายประสบมาแล้ว

การพัฒนาและแก้ไขปัญหาเมืองอย่างเป็นระบบ เพื่อไปสู่เป้าหมาย คือ เมืองมรดกทางวัฒนธรรม ในการพัฒนาเมืองจะสำเร็จและมีความยั่งยืนได้ หากทราบต้นเหตุของปัญหาที่แท้จริงของเมือง ซึ่งจากการศึกษาพื้นที่ ปัญหาเมืองแม่ฮ่องสอน พบว่า กระแสโลกาภิวัฒน์ (Globalization) เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การท่องเที่ยวของเมืองแม่ฮ่องสอนเติบโตอย่างรวดเร็ว เกิดกระแสนิยมที่เกิดจากการเผยแพร่ทางสื่อ ส่งผลให้มีนักท่องเที่ยวและนักลงทุนเข้ามาในพื้นที่เพิ่มขึ้น จากสถิติจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 จำนวน 161,536 คนและในปี พ.ศ. 2550 มีจำนวนมากถึง 414,680 คน การที่แม่ฮ่องสอนมีนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น อาจจะส่งผลดีในด้านเศรษฐกิจ และการจ้างงาน แต่หากเมืองไม่ได้วางแผนรับมือกับจำนวนนักท่องเที่ยว หรือการอพยพเข้ามาอาศัยของผู้คนมากขึ้น อาจก่อให้เกิดปัญหาเมืองทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และด้านกายภาพ ที่กระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่

การอพยพย้ายถิ่นฐานของประชากร เป็นสาเหตุหนึ่งของปัญหาเมืองที่ก่อให้เกิดสภาวะการณ์ความหลากหลายของผู้คนส่งผลต่อความสัมพันธ์ทางชุมชน ประกอบกับการเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งของการย้ายถิ่นฐานของประชากร จากการวิเคราะห์ พบว่า การย้ายถิ่นของประชากรมี 4 กลุ่มด้วยกัน ดังนี้

1) การย้ายเข้าของแรงงานต่างด้าว คนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่มาจากประเทศพม่า และไม่มีที่อยู่อาศัย เป็นสาเหตุหนึ่งของการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนและพื้นที่สาธารณะเพื่อสร้างที่อยู่อาศัย นอกจากนี้ในด้านเศรษฐกิจยังมีผลต่อแรงงานในพื้นที่ เนื่องจากแรงงานต่างด้าวมีราคาจ้างที่ถูกกว่า ซึ่งปกติแรงงานในพื้นที่จะมีค่าแรงที่แพงกว่า ดังนั้นส่วนใหญ่นายจ้างจึงเลือกที่จะจ้างแรงงานต่างด้าวมากกว่า เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้แรงงานในพื้นที่ย้ายออกไปยังจังหวัดอื่นเพื่อไปหางานทำ

2) การย้ายเข้าของนักลงทุน หรือผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ซึ่งเป็นผลจากการท่องเที่ยว กลุ่มคนเหล่านี้มีผลต่อการเพิ่มจำนวนของสถานประกอบการด้านธุรกิจท่องเที่ยว เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว เช่น ร้านสะดวกซื้อ (เซเว่น ปัจจุบันมี 2 สาขาในพื้นที่เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน) บริษัทจัดนำเที่ยว ร้านอาหารประเภทอาหารขยะ (junk food) เช่น KFC เป็นต้น รวมถึงการเพิ่มจำนวนของที่พักอาศัยชั่วคราวสำหรับนักท่องเที่ยว ปัจจุบันได้กลายเป็นธุรกิจที่ได้รับความนิยมที่ตอบสนองสภาวการณ์ท่องเที่ยว โดยเฉพาะการปรับเปลี่ยนเรือนที่พักอาศัย หรือเรือนร้านค้า ให้เป็นที่พักแบบโฮมสเตย์ (home stay) เกสต์เฮาส์ (guest house) และรีสอร์ท (resort) ซึ่งที่พักประเภทโฮมสเตย์ส่วนใหญ่จะได้รับความนิยมในช่วงฤดูหนาว (เดือนพฤศจิกายน - กุมภาพันธ์) เนื่องจากเป็นเรือนไม้ประกอบกับอากาศร้อนจึงทำให้ไม่ได้รับความนิยมในช่วงฤดูร้อน ส่วนที่พักประเภทรีสอร์ทได้เพิ่มจำนวนขึ้น โดยเฉพาะบริเวณด้านทิศใต้ของสนามบินแม่ฮองสอน บริเวณรอยต่อเขตเทศบาล และเขตผังเมืองรวมเมืองแม่ฮ่องสอน บางบริเวณเป็นพื้นที่ป่าสงวน และพื้นที่เกษตรกรรม เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาการกระจายตัวของเมืองอย่างไร้ทิศทาง (Urban Sprawl) ส่วนที่พักประเภทเกสต์เฮาส์ ส่วนใหญ่รองรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ และมีผู้ประกอบการบางรายเป็นชาวต่างชาติ ซึ่งตั้งอยู่บริเวณโดยรอบหนองจองคำ (บริเวณป๊อกตะวันออกและป๊อกหนองจองคำ) และจากตำแหน่งที่ตั้งมีผลกระทบต่อทัศนียภาพบริเวณวัดจองกลาง จองคำ และจากการสำรวจยังพบว่า รูปแบบ

[18] การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กองวางแผนโครงการ, สรุปแนวทางการพัฒนาท่องเที่ยวในระดับจังหวัดในภาคเหนือ, (กรุงเทพ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540) หน้า 39

ลักษณะอาคารที่พักอาศัยชั่วคราวสำหรับนักท่องเที่ยว ยังขาดเอกลักษณ์ท้องถิ่น ส่งผลต่อภาพลักษณ์โดยรวมของเมืองด้วยเช่นกัน

นอกจากการเพิ่มจำนวนของสถานประกอบการด้านธุรกิจท่องเที่ยวแล้ว ปัจจุบันเมืองแม่ฮ่องสอนกำลังเผชิญกับปัญหาที่จะเกิดขึ้นจากธุรกิจข้ามชาติขนาดใหญ่ เช่น ผู้ค้าปลีกขนาดใหญ่ (ห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่) ที่กำลังจะเข้ามาค้าขายในอีกไม่นานนี้ มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจชุมชนโดยเฉพาะกลุ่มผู้ประกอบการค้ารายย่อย หรือผู้ค้าปลีกในพื้นที่โดยตรง

ภาพที่ 3-78 สถานประกอบการด้านธุรกิจท่องเที่ยว เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว

ภาพที่ 3-79 ที่พักอาศัยชั่วคราวสำหรับนักท่องเที่ยว

ภาพที่ 3-80 กลุ่มผู้ประกอบการค้ารายย่อย หรือผู้ค้าปลีกในพื้นที่

3) การเข้ามาในพื้นที่ของประชากรแฝง (นักท่องเที่ยว) ปัจจุบันจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น จำนวนครั้งในการเข้าเยี่ยมชม ปริมาณนักท่องเที่ยว ที่เข้าไปใช้พื้นที่ยังสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ก็มีจำนวนครั้งและปริมาณเพิ่มขึ้นด้วย โดยไม่มีการดูแลหรือให้ความรู้ในลักษณะการท่องเที่ยวเชิงเคารพ ส่งผลกระทบต่อความเสียหาย ความสึกหรอ ความเสื่อมโทรมของสถานที่ดังกล่าว โดยเฉพาะอาคารทางศาสนสถาน บ้านเรือนที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ซึ่งความเสียหายอาจไม่ได้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและรุนแรงอย่างเห็นได้ชัด แต่เมื่อระยะเวลาผ่านไป หากไม่มีการควบคุม ปรับปรุง ป้องกัน และพัฒนาให้ดีขึ้น ความเสียหายเหล่านั้นก็จะปรากฏในระยะเวลาที่เร็วขึ้น โดยการแก้ปัญหาในบางเรื่องถ้าทิ้งไว้นานอาจจะไม่สามารถแก้ไขได้ ปัจจุบันนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่มีหลากหลายประเภท หลายเชื้อชาติ บางกลุ่มอาจจะมีการศึกษาด้าน

วัฒนธรรมและมีความสนใจในวัฒนธรรมของเมือง บางกลุ่มอาจจะไม่ทราบถึงวัฒนธรรมประเพณีของเมืองเลย ทัศนคติของนักท่องเที่ยวแต่ละคนก็แตกต่างกัน ความประพฤติของนักท่องเที่ยวก็เป็นปัจจัยสำคัญต่อความเป็นวัฒนธรรม ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีผลต่อภาพลักษณ์ของเมือง ถ้าหากความเป็นเมืองมรดกทางวัฒนธรรม ไม่มีความชัดเจน การถ่ายทอดเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีที่แท้จริงไม่ถูกต้องตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ สถานที่ท่องเที่ยวไม่ได้รับการพัฒนา ปรับปรุงให้ดีขึ้น อาจจะส่งผลต่อปัญหาภาพลักษณ์ของเมืองในทางที่ไม่เหมาะสม การเผยแพร่การปฏิบัติตนและกฎเกณฑ์ของเมืองวัฒนธรรมที่ถูกต้องให้แก่นักท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่เมืองวัฒนธรรมควรคำนึงถึง

4) การย้ายออกของคนในพื้นที่เพื่อศึกษาต่อหรือหางานทำ คนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่อยู่ในวัยทำงาน และวัยเรียน เหตุผลการย้ายออก คือ เพื่อไปศึกษาต่อ และเมื่อจบการศึกษาแล้ว ส่วนใหญ่จะทำงานในพื้นที่ที่จบการศึกษา และบางครอบครัวได้อพยพตามบุตรหลานไปอยู่ยังจังหวัดอื่น ที่ดินและบ้านขายต่อหรือให้เช่าแก่คนนอกพื้นที่ นายทุน หรือผู้ประกอบการ หากเป็นอาคาร บ้านเรือนมีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และเจ้าของใหม่หรือผู้ประกอบการไม่เห็นคุณค่าความสำคัญของอาคาร อาจเกิดการรื้อถอน หรือดัดแปลงโครงสร้าง ต่อเติมอาคารใหม่ที่ไม่มีถูกวิธีตามแบบเรือนไต เจ้าของเดิมบางรายอาจทิ้งบ้านไว้ ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรม การผุพังของโครงสร้างตามกาลเวลา

ภาพที่ 3-81 อาคารพื้นถิ่น ที่มีสภาพเสื่อมโทรมและการผุพังของโครงสร้าง

ภาพที่ 3-82 ความขัดแย้งระหว่างอาคารรูปแบบพื้นถิ่นกับอาคารรูปแบบสมัยใหม่

ภาพที่ 3-83 ปัญหาทัศนอุจาดที่เกิดจากป้ายที่ไม่ได้ออกแบบให้สอดคล้องกับตัวอาคาร

ภาพที่ 3-84 ปัญหาด้านสภาพแวดล้อม องค์ประกอบของเมือง (ทางเท้าแคบ มีสิ่งกีดขวาง)

ภาพ 3-85 ปัญหาทัศนียภาพด้านสภาพแวดล้อม องค์ประกอบของเมือง (สายไฟฟ้า สายโทรศัพท์)

การย้ายออกของคนในพื้นที่ ยังส่งผลต่อการลดลงของจำนวนคนในพื้นที่ดั้งเดิม แต่คนนอกพื้นที่กลับเพิ่มมากขึ้น ทั้งแรงงานต่างด้าว ผู้ประกอบการ และนักท่องเที่ยว ส่งผลต่อความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่ลดลง วิถีชีวิตเดิมเริ่มเลื่อนหาย คนชราถูกทิ้งให้อยู่เฝ้าบ้าน บางรายไม่มีทั้งกำลังกายและกำลังทรัพย์ในการปรับปรุงบ้านเรือน หากจำนวนการย้ายออกของคนในพื้นที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ในอนาคตเมืองแม่ฮ่องสอนจะขาดผู้สืบทอดทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี คุณค่าของเมือง จากการเพิ่มขึ้นของแรงงานต่างด้าว ผู้ประกอบการหรือนักลงทุน และนักท่องเที่ยว ยังก่อให้เกิดการขยายตัวของที่พักอาศัย และการพัฒนาพื้นที่เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใช้พื้นที่ การพัฒนาพื้นที่หรือการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เพิ่มขึ้น หากไม่มีมาตรการควบคุม อาจก่อให้เกิดการเจริญเติบโตของเมืองอย่างไร้ทิศทาง

กระแสนิยมการท่องเที่ยวที่เกิดจากสื่อรูปแบบต่างๆ ได้ส่งผลต่ออารยธรรมของเมือง อีกทั้งการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจและค่านิยมสมัยใหม่ ที่มองว่ารูปแบบอาคารแบบพื้นถิ่นที่มีอยู่ไม่ทันสมัย อาคารที่เป็นไม้ดูแลรักษาลำบาก ทำให้อาคารพื้นถิ่นที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมถูกรื้อถอนและขายไป บางพื้นที่ที่มีการสร้างใหม่มีการลอกเลียนรูปแบบบ้านพักอาศัยประเภทบ้านจัดสรร และเลือกใช้รูปแบบและลักษณะการใช้วัสดุสมัยใหม่ ทำให้อาคารมีลักษณะที่แตกแยกจากอาคารพื้นถิ่น นอกจากนี้ยังพบว่าอาคารพื้นถิ่นบางหลังที่มีการดัดแปลง มีการต่อเติมและตกแต่งด้านหน้าอาคารเพื่อประโยชน์ทางการค้ามากขึ้น มีการเลือกใช้วัสดุและสีที่ขัดแย้ง ไม่กลมกลืนกับรูปแบบอาคารพื้นถิ่นแต่อย่างใด รวมถึงเรื่องความสูงของอาคารที่สูงเพิ่มขึ้น ส่วนวัฒนธรรมการแต่งกายปัจจุบันมีการแต่งกายตามสมัยนิยมมากขึ้น เยาวชนคนรุ่นหลังไม่เข้าใจถึงแก่นแท้คุณค่าวัฒนธรรม และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น สล่าคนรุ่นหลังขาดความรู้ในการซ่อมแซมหรือปรับปรุงบ้านเก่าให้เป็นไปตามรูปแบบของเอกลักษณ์ไต จากการอพยพย้ายถิ่นฐาน และกระแสนิยมที่เกิดจากการเผยแพร่ของสื่อ ส่งผลให้เกิดปัญหาเมืองทั้งด้านกายภาพ สังคม และเศรษฐกิจ ซึ่งทั้ง 3 ด้าน สามารถสรุปปัญหาต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน ได้ดังนี้

1) การกระจายตัวอย่างไร้ทิศทางของเมือง (Urban Sprawl)

2) แรงงานในพื้นที่มีค่าแรงที่ถูกลง

3) ผู้ค้าปลีกรายย่อยในพื้นที่ประสบปัญหาการค้าขายที่ลดลง

4) ความขัดแย้งของรูปแบบอาคารระหว่างอาคารพื้นถิ่นกับอาคารรูปแบบสมัยใหม่ ทั้งขนาด สี และวัสดุ

5) สภาพแวดล้อม องค์ประกอบของเมืองไม่ได้รับการปรับปรุงและออกแบบให้เหมาะสมต่อเมืองมรดกทางวัฒนธรรม เช่น ทัศนียภาพของเมือง

6) สถาปัตยกรรมและศิลปกรรมที่ทรงคุณค่าถูกละทิ้ง รื้อถอน และเสื่อมโทรม

7) ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนลดลง

8) เมืองขาดผู้สืบทอดทางวัฒนธรรม และปราชญ์ชุมชนเหลือน้อย

9) วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตมีแนวโน้มที่ถดถอย ความเป็นตัวตนสูญหาย

ปัญหาต่างๆ ที่กล่าวมานี้เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นปัญหาที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน และมีระดับความสำคัญเท่ากัน หากปัญหาบางประเด็นไม่ได้รับการแก้ไขก็จะส่งผลกระทบให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมา ซึ่งเป็นวงจรของปัญหาระดับเมืองที่จะต้องอาศัยความเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหาอย่างแท้จริง จึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการเริ่มต้นการพัฒนาเมือง เพื่อเชื่อมโยงไปยังแนวทางการจัดการเมือง ด้วยวิธีการที่เรียกว่า “พิพิธภัณฑ์มีชีวิต”

3.8 วิเคราะห์บทบาทสำคัญของแม่ฮ่องสอนเพื่อความเป็นไปได้สำหรับ “พิพิธภัณฑ์มีชีวิต”

การศึกษา วิเคราะห์บทบาทที่สำคัญของเมืองแม่ฮ่องสอน จากการสำรวจ สอบถามคนในพื้นที่ และจากเอกสารงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ทำให้ทราบถึงบริบทของพื้นที่ทั้งด้านศักยภาพที่ต้องส่งเสริมและปัญหาเมืองที่ส่งผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่วัฒนธรรม ข้อมูลเหล่านี้เป็นองค์ประกอบสำคัญที่นำไปสู่กระบวนการสร้างกรอบแนวคิดซึ่งจะเสนอในขั้นตอนต่อไป จากผลการประเมินสถานการณ์ของเมืองที่เกิดขึ้นทางด้านศักยภาพนั้น พบว่า เมืองแม่ฮ่องสอนมีศักยภาพเพียงพอ ทั้งทางด้านนโยบายของภาครัฐหรือหน่วยงานราชการในท้องถิ่นในการสนับสนุน การพัฒนาให้เป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ยั่งยืน การยกระดับคุณภาพชีวิต การพัฒนาเศรษฐกิจบนพื้นฐานแห่งความพอเพียงตามวิสัยทัศน์จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยเฉพาะด้านความร่วมมือจากหน่วยงานเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนในการผลักดันการอนุรักษ์เมืองวัฒนธรรม และได้เล็งเห็นคุณค่าวัฒนธรรมของเมือง นอกจากบทบาททางด้านนโยบายแล้ว ศักยภาพของเมืองยังเป็นสิ่งสำคัญสำหรับความเป็นไปได้ ในการจัดทำพิพิธภัณฑ์มีชีวิต จากการศึกษาในข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า แม่ฮ่องสอนเป็นเมืองที่มีต้นทุนทางวัฒนธรรมที่สูง คุณค่าด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิต ทางด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมา เชื้อชาติ กายแต่งกาย ภาษา อาหาร ดนตรีนาฏศิลป์ และประเพณีของเมืองยังคงอยู่ในรูปแบบวิถีการดำเนินชีวิตของคนเมืองแม่ฮ่องสอนหรือคนแม่ฮ่องสอนเชื้อสายไตอย่างเป็นธรรมชาติผ่านระยะเวลาที่ยาวนานมาจนถึงปัจจุบัน วัฒนธรรมเหล่านี้อยู่ได้ด้วยการรู้คุณค่าของคนเมืองแม่ฮ่องสอน และจากสถาบันการศึกษาที่ให้วัฒนธรรมไตเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรการศึกษา อีกทั้งความสัมพันธ์และการรวมกลุ่มอย่างเข้มแข็งของชุมชนที่โหย่งกาด เป็นส่วนสำคัญยิ่งสำหรับการพัฒนาของเมืองให้เป็นไปอย่างยั่งยืน เพราะการพัฒนาคนให้รู้คุณค่ารากเหง้าของวัฒนธรรมนั้นเป็นสิ่งที่ยากยิ่งกว่าการพัฒนาด้านพื้นที่ ศักยภาพอีกด้านที่สำคัญ คือ สถาปัตยกรรมและศิลปกรรม โดยแบ่งเป็นวัดและอาคารเรือนพื้นถิ่นแบบไตโดยเฉพาะวัด ซึ่งมีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากจังหวัดอื่นๆในภาคเหนือ ทั้งทางด้านการวางผัง หน้าที่ใช้การใช้งานในแต่ละส่วน องค์ประกอบของการการประดับตกแต่งทางด้านจิตรกรรม ประติมากรรมต่างๆ ตลอดจนความหมายทางพระพุทธศาสนา ส่วนอาคารเรือนพื้นถิ่นแบบไต ก็มีความเป็นเอกลักษณ์ของเมืองด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะบริเวณถนนสิงหนาทบำรุงซึ่งเป็นพื้นที่เมืองเก่า มีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

ศักยภาพเป็นสิ่งที่ควรส่งเสริม อนุรักษ์และพัฒนาให้เหมาะสมต่อสภาวะการณ์ปัจจุบันโดยไม่ทำลายคุณค่าทางประวัติศาสตร์ แต่การพัฒนาเมืองในด้านวัฒนธรรมจะยั่งยืนได้นั้น ต้องประเมินสถานการณ์ของเมืองด้านปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคตด้วยเช่นกัน ซึ่งสาเหตุของปัญหาคือรากฐานสำคัญ ที่จะเชื่อมโยงไปยังการเป็นเมืองมรดกทางวัฒนธรรม เนื่องจากพื้นฐานที่สำคัญของการดำเนินชีวิตของสังคมเมือง คือ กายภาพ สังคม และเศรษฐกิจ เมืองจะอยู่ได้นั้น

ต้องอาศัยการพัฒนาและแก้ไขปัญหาทั้ง 3 ด้านควบคู่กันไป ถึงแม้ปัจจุบันเมืองแม่ฮ่องสอนมีวัฒนธรรม วิถีชีวิต สถาปัตยกรรมที่ยังคงมีคุณค่าสมบูรณ์อยู่ แต่หากไม่มีการดำเนินการป้องกันสำหรับในอนาคตแล้ว เมืองแม่ฮ่องสอนจะไม่ต่างไปจาก เมืองท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดอื่นๆ ที่ประสบมา ดังเช่น เชียงใหม่ ซึ่งเป็นเมืองที่มีธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวจำนวนมาก การอพยพย้ายเข้ามาในพื้นที่มีทั้งคนต่างจังหวัด คนต่างด้าว และที่สำคัญนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ส่งผลให้เมืองเติบโตอย่างรวดเร็ว อาคารสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ถูกทำลาย หรือแม้แต่อำเภอปาย ที่กล่าวไปแล้วข้างต้น จากทั้งสองกรณีนี้เป็นตัวอย่างสำคัญของวัฒนธรรมที่ถูกทำลายด้วยธุรกิจการท่องเที่ยว เพราะการพัฒนาได้มุ่งเน้นและให้ความสำคัญแก่นักท่องเที่ยวมากเกินไป กฎหมายเปิดช่องทางแก่นักลงทุน ผู้ประกอบการสำหรับธุรกิจด้านการพัฒนาที่ดิน อสังหาริมทรัพย์ รวมถึงธุรกิจการค้าข้ามชาติ เป็นการการพัฒนาเมืองที่ให้ความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจโดยเฉพาะ ส่งผลดีต่อรายได้ของคนในพื้นที่ หากเศรษฐกิจดีขึ้น แต่คุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัยต่ำลง วัฒนธรรม ความเป็นประวัติศาสตร์เลือนหาย มีเพียงคำบอกเล่าจากหนังสือ และจากการรับฟัง เมืองวัฒนธรรมเหลือแต่เพียงความเสื่อมโทรมทางสถาปัตยกรรม ประเพณี วิถีชีวิตถดถอยหายไป ก่อนที่เมืองแม่ฮ่องสอนจะประสบปัญหาเช่นนั้น ควรเริ่มพิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและอนาคต ทั้งศักยภาพและปัญหา เป็นบทบาทสำคัญในการผลักดันให้เกิดการพัฒนาเมือง ซึ่งเมืองแม่ฮ่องสอนมีศักยภาพเพียงพอสำหรับการพัฒนาเป็นเมืองมรดกทางวัฒนธรรม ด้วยแนวทางการดำเนินการในรูปแบบ “พิพิธภัณฑ์มีชีวิต”

ส่วนที่ 4

พิพิธภัณฑ์มีชีวิต (Living Museum) เมืองแม่ฮ่องสอน

"พิพิธภัณฑ์มีชีวิต" เป็นคำจำกัดความที่หมายถึงการพัฒนา และจัดการเมืองในรูปแบบหนึ่ง ที่ให้ความสำคัญต่อประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม ศิลปกรรมที่มีคุณค่า ซึ่งจะต้องพัฒนาและอยู่ร่วมกับวัฒนธรรม วิถีในการดำเนินชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์มีชีวิต มีความพิเศษแตกต่างจากพิพิธภัณฑ์ทั่วไป คือ นอกจากจะให้ความสำคัญต่อสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณสถานหรือโบราณวัตถุในการอนุรักษ์ และปรับปรุงให้ดีขึ้นแล้ว สภาพความเป็นอยู่คุณภาพชีวิตของผู้คนในพื้นที่ยังได้รับการฟื้นฟู และพัฒนาด้วยเช่นกัน

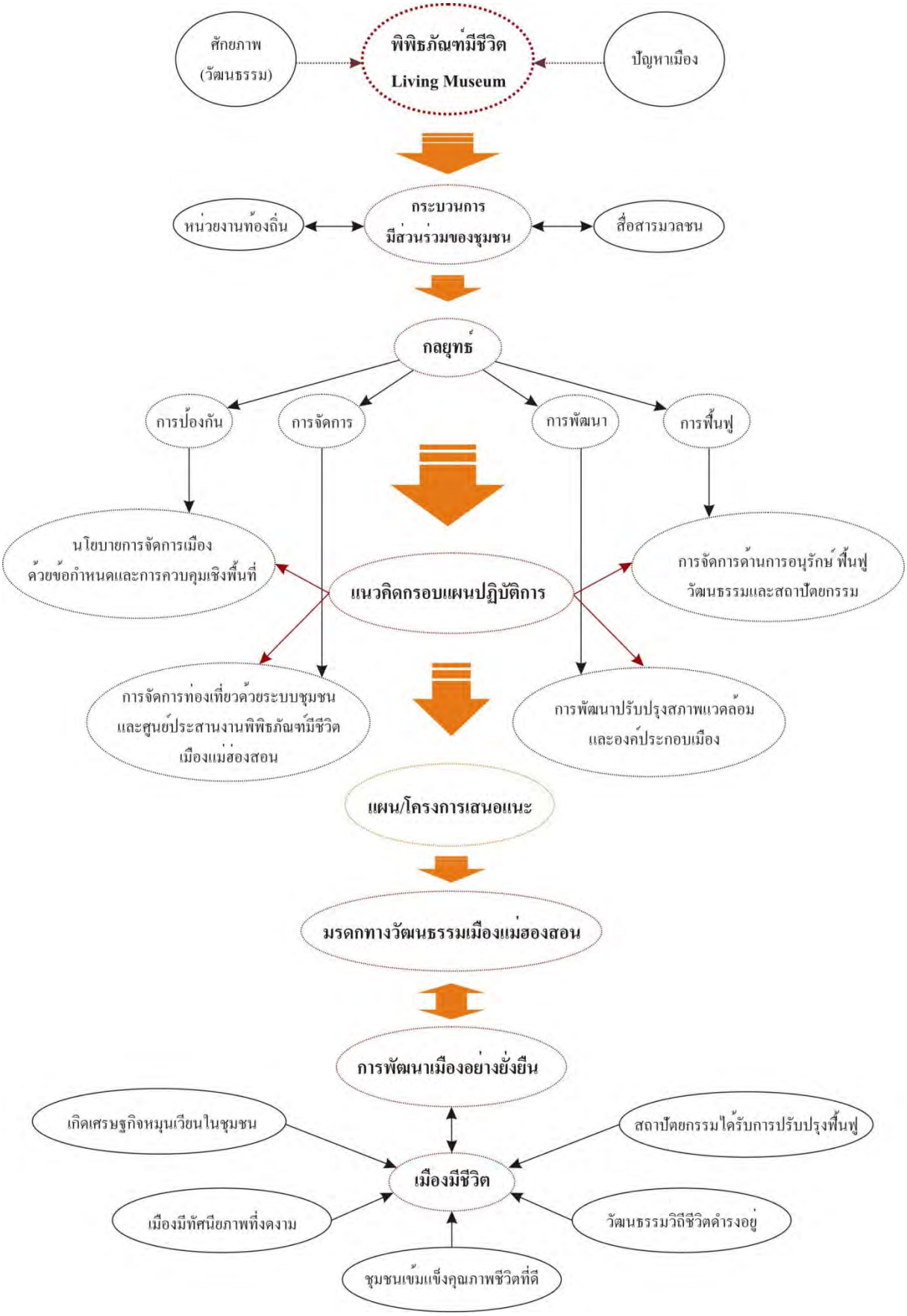
4.1 แม่ฮ่องสอนกับพิพิธภัณฑ์มีชีวิต (Living Museum)

แม่ฮ่องสอนมีความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม มีภาพประวัติศาสตร์ที่บอกเล่าเรื่องราวต่างๆ ผ่านช่วงเวลาอันยาวนาน ซึ่งสามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจน ผ่านวัฒนธรรมการแต่งกาย ภาษา อาหาร และประเพณีที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น ถึงแม้จะไม่สมบูรณ์ครบดังยุคก่อน แต่ยังคงรักษาภาพเก่าในอดีตไว้ได้เป็นอย่างดี แม่ฮ่องสอนจึงถือเป็นเมืองที่มีเสน่ห์ของความเป็นตัวตน สัมผัสได้ถึงความเป็นท้องถิ่นและมีดุลยภาพระหว่างสภาพธรรมชาติกับสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ประวัติศาสตร์ยังคงอยู่ในรูปแบบโบราณสถาน โบราณวัตถุ และวิถีชีวิตชุมชน ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ อย่างไรก็ตาม การอนุรักษ์ที่สัมฤทธิ์ผล จะต้องดำเนินควบคู่ไปกับการพัฒนา โดยใช้แนวทางการพัฒนาที่ไม่ทำให้เมืองสูญเสียรากเหง้าทางวัฒนธรรม ซึ่งจะต้องคำนึงถึงความเหมาะสม สอดคล้องต่ออัตลักษณ์เมือง และวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน

พิพิธภัณฑ์มีชีวิต ถือเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่ง ในการอนุรักษ์และพัฒนาให้ทั้งเมืองและผู้คนอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล มุ่งสร้างกลไกที่ผลักดันเศรษฐกิจชุมชนด้วยการส่งเสริมให้คนในชุมชนเคารพและตระหนักถึงแก่นแท้และความเป็นตัวตนทางวัฒนธรรมของเมือง โดยมีพื้นฐานจากความเข้าใจว่าทำไมเราจึงต้องอนุรักษ์ และเผยแพร่สิ่งเหล่านี้ ชุมชนต้องร่วมมือกันสร้างกฎระเบียบสำหรับการเป็นเมืองมรดกทางวัฒนธรรมมีข้อกำหนดและแนวทางของชุมชนที่ชัดเจนหรือส่งต่อให้คนรุ่นหลัง เพื่อให้แม่ฮ่องสอนเป็นเมืองอนุรักษ์ที่อยู่คู่กับวิถีชีวิตดั้งเดิมผสานกลมกลืนได้กับแนวคิดสมัยใหม่ ซึ่งก็คือการพัฒนาที่ยั่งยืนนั่นเอง

4.2 กรอบแนวความคิดการจัดการเมืองด้วย "พิพิธภัณฑ์มีชีวิต"

เป็นการจัดการเมืองที่ให้ความสำคัญต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการสร้างผลตอบแทนให้ชุมชนจากการส่งเสริมศักยภาพด้านวัฒนธรรม ร่วมกับการแก้ปัญหาของเมืองที่มีผลต่อวัฒนธรรม วิถีชีวิต สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ และด้านเศรษฐกิจชุมชนที่สร้างกลไกสำคัญให้เมืองมีการเจริญเติบโตอย่างมีแบบแผน ไม่ก้าวกระโดด ซึ่งมีลักษณะที่เหมาะสม และพอเพียงต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน การพัฒนาวัฒนธรรมร่วมกับเศรษฐกิจชุมชนจะช่วยให้เป้าหมาย คือ เมืองมรดกทางวัฒนธรรม มีความยั่งยืนด้วยกระบวนการที่เกิดจากชุมชนในท้องถิ่น

แผนภูมิที่ 4-1 กรอบแนวความคิดการจัดการเมืองด้วย “พิพิธภัณฑ์มีชีวิต”

4.3 กลยุทธ์เพื่อดำเนินโครงการพิพิธภัณฑ์มีชีวิต

กลยุทธ์หลักของกระบวนการภายในเพื่อดำเนินการโครงการพิพิธภัณฑ์มีชีวิต มีเป้าหมายหลัก คือ เป็นแนวทางหลัก และมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์ต่อกรอบแนวคิดแผนปฏิบัติการพิพิธภัณฑ์มีชีวิต เพื่อนำไปสู่แผนและโครงการเสนอแนะในการขับเคลื่อนกิจกรรม สร้างความเป็นได้ของการจัดทำพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน โดยกลยุทธ์เพื่อดำเนินโครงการพิพิธภัณฑ์มีชีวิต มีแนวทางที่สำคัญ 4 ประการ ดังนี้

4.3.1 การป้องกันหรือการควบคุม เป็นการสร้างเกราะป้องกันเมืองระหว่าง “เมืองมรดกทางวัฒนธรรม” และกระแสนิยมการท่องเที่ยวที่เป็นสาเหตุของการรุกรานที่ส่งผลร้ายต่อเมืองวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่ การป้องกันหรือการควบคุมสามารถสร้างเงื่อนไขจากการกำหนดขอบเขตข้อกำหนดที่สร้างขึ้นด้วยชุมชน ข้อกำหนดและเงื่อนไข เพื่อป้องกันหรือควบคุมเมืองมรดกทางวัฒนธรรม มีดังนี้

- การควบคุมจำกัดปริมาณและพฤติกรรมนักท่องเที่ยว ด้วยข้อกำหนดและเงื่อนไขของชุมชน จากการควบคุมธุรกิจสถานบันเทิง ด้านการกำหนดที่ตั้ง เวลา ปิด-เปิด และการจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ซึ่งการสร้างเงื่อนไข จะเป็นการจำกัดปริมาณของนักท่องเที่ยว และการคัดเลือกนักท่องเที่ยว อีกวิธีหนึ่ง เนื่องจากเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังนั้นนักท่องเที่ยวที่เข้ามายังพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่สนใจในวัฒนธรรม นอกจากนี้การสร้างภาพลักษณ์ให้มีความชัดเจนในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมยังสามารถจำกัดปริมาณนักท่องเที่ยวได้อีกรูปแบบหนึ่ง
- การป้องกันและควบคุมธุรกิจการค้าข้ามชาติ เพื่อสร้างความเหมาะสม ความสมดุลของเศรษฐกิจระหว่างเศรษฐกิจเมืองกับเศรษฐกิจระบบชุมชน รวมถึงการควบคุมด้านลักษณะทางกายภาพของอาคาร ความกลมกลืนในลักษณะสี วัสดุ ขนาด ต่ออาคารพื้นถิ่น ซึ่งชุมชนสามารถกำหนดเงื่อนไขของพื้นที่ตั้งและลักษณะรูปแบบของอาคารให้เหมาะสมต่อบริบท อัตลักษณ์ของเมืองแม่ฮ่องสอน
- การป้องกันและควบคุมด้วยการสร้างความเข้าใจให้กับชุมชน เพื่อเตรียมตัวสำหรับการท่องเที่ยวด้วยระบบชุมชนเมืองจากการดำเนินงานภายใต้พิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน
- การป้องกันและการควบคุมทางกายภาพด้านอาคารสิ่งก่อสร้างบริเวณพื้นที่โบราณสถาน หรือวัดที่มีความสำคัญของเมือง ด้วยเทศบัญญัติเมือง จากความต้องการของชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วมสำหรับการร่างข้อกำหนดเทศบัญญัติร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่น และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่

4.3.2 การจัดการเมือง เป็นการจัดการเมือง“มรดกทางวัฒนธรรม” ด้วยรูปแบบของพิพิธภัณฑ์มีชีวิต มีประเด็นหลักที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวด้วยระบบชุมชนเมือง หมายความว่าชุมชนเมืองแม่ฮ่องสอนมีส่วนรับผิดชอบและมีกิจกรรมที่สอดคล้องต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยมีศูนย์กลางการปฏิบัติงาน คือ ศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งการจัดการประกอบด้วย 3 สิ่ง ดังนี้

- นักท่องเที่ยว การจัดการนักท่องเที่ยวเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการท่องเที่ยว โดยที่ศูนย์ประสานงานฯ จะมีหน้าที่สำหรับการเผยแพร่สิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำสำหรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ที่นักท่องเที่ยวพึงปฏิบัติเมื่อเข้ามายังเมืองมรดกทางวัฒนธรรมแม่ฮ่องสอน
- ศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน เป็นศูนย์กลางการจัดการการท่องเที่ยวด้วยระบบชุมชนเมือง เป็นการจัดการด้านการประสานงานระหว่างนักท่องเที่ยว ชุมชน หน่วยงานท้องถิ่นและองค์กรภาคเอกชนต่างๆ นอกจากนี้ยังจัดการด้านการบริหารโครงการต่างๆ ที่อยู่ภายใต้ศูนย์ประสานงานฯ

- ชุมชน ทำหน้าที่เป็นเจ้าบ้านที่ดี แนวทางการจัดการชุมชน คือ การสร้างความเข้าใจและการเรียนรู้ให้กับชุมชนในการตระหนักถึงคุณค่าวัฒนธรรมด้วยแนวทางการจัดการของพิพิธภัณฑ์มีชีวิต

4.3.3 การพัฒนา นอกจากการอนุรักษ์แล้วซึ่งไม่เพียงพอต่อเมืองมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งการอนุรักษ์จะประสบผลสำเร็จได้ต้องมีการพัฒนาเมืองควบคู่กันไป ในการพัฒนาต้องสอดคล้องตามบริบทของเมืองท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การพัฒนาไม่ได้ตอบสนองต่อนักท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว แต่ต้องคำนึงถึงประโยชน์ คุณภาพชีวิตของชุมชนเมืองแม่ฮ่องสอนด้วยเช่นกัน โดยการพัฒนามีดังนี้

- การพัฒนาสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบเมือง เป็นการปรับปรุง และพัฒนาตกแต่งให้เมืองมีความสวยงามต่อการเป็นเมืองท่องเที่ยว
- การพัฒนาศูนย์กลางชุมชนหรือพื้นที่สาธารณะของชุมชน เพื่อพัฒนาให้สอดคล้องต่อการจัดการของพิพิธภัณฑ์มีชีวิต เช่น ศูนย์กลางชุมชนที่โหย่งกาดและวิทยาลัยชุมชน ซึ่งมีศักยภาพเพียงพอในการพัฒนาให้เป็นพิพิธภัณฑ์มีชีวิตของชุมชนให้มีความต่อเนื่องและสอดคล้องต่อศูนย์ประสานงานฯ รวมทั้งยังเป็นพื้นที่ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่สำคัญของเมือง นอกจากนี้อาคารที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมท้องถิ่น เจ้าของสามารถที่จะพัฒนาให้อาคารมีความพร้อมในการเปิดบ้านต้อนรับนักท่องเที่ยวให้เข้าเยี่ยมชมได้ โดยผ่านกระบวนการดำเนินงานของศูนย์ประสานงานฯ
- การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ทำจากอุตสหกรรมครัวเรือนของชุมชนเมืองแม่ฮ่องสอน หรือชนกลุ่มน้อย โดยการสร้างมูลค่า คุณภาพของสินค้าให้มีมาตรฐาน และมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นแตกต่างจากสินค้าในท้องถิ่นอื่น ผลิตภัณฑ์เหล่านี้จะเป็นของฝากหรือของที่ระลึกที่สร้างรายได้ให้แก่ท้องถิ่น

4.3.4 การฟื้นฟู เป็นการสร้างคุณค่าให้แก่โบราณสถาน วัด อาคารต่างๆ ที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นตลอดจนวัฒนธรรม วิถีชีวิต เพื่ออนุรักษ์สืบสานต่อไปให้คนรุ่นหลัง ดังนั้นการฟื้นฟูต้องอาศัยความร่วมมือจากสถาบันการศึกษาเป็นสำคัญ เพื่อปลูกฝังแนวคิดการตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรม ซึ่งเยาวชนจะเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนการฟื้นฟูต่อไปด้วยกระบวนการของพิพิธภัณฑ์มีชีวิต

กลยุทธ์เพื่อดำเนินการพิพิธภัณฑ์มีชีวิตจะเป็นกรอบใหญ่เพื่อนำไปสู่แนวคิดเชิงปฏิบัติเพื่อให้พิพิธภัณฑ์มีชีวิตเกิดกิจกรรมที่ขับเคลื่อนการดำเนินงานต่อไปอย่างเป็นรูปธรรม โดยกรอบแนวคิดแผนปฏิบัติการของพิพิธภัณฑ์มีชีวิตมีรายละเอียดดังข้อหัว 4.3

แผนภูมิที่ 4-2 กลยุทธ์เพื่อดำเนินโครงการพิพิธภัณฑ์มีชีวิต

4.4 กรอบแนวคิดแผนปฏิบัติการของพิพิธภัณฑ์มีชีวิต (Living Museum)

การพัฒนาในกรอบแนวคิดแผนปฏิบัติการ คือ การพัฒนาศักยภาพและการจัดการเมือง ทั้งในเชิงนโยบาย ในการออกข้อกำหนด มาตรการเพื่อป้องกันและควบคุมการก่อสร้างอาคาร และการใช้ประโยชน์ที่ดินในเมือง เชิงบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว โดยสร้างบทบาทการเป็นเจ้าบ้าน ให้แก่ชุมชนได้มีหน้าที่รับผิดชอบต่อการพัฒนาเมือง การปรับปรุงพื้นที่ด้านสภาพแวดล้อมหรือภูมิทัศน์เมือง การอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมอย่างเป็นรูปธรรม รวมถึงการจัดตั้งศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน (Living Museum Information Center) เพื่อเป็นศูนย์รวม และเชื่อมโยงระบบชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ด้วยกัน

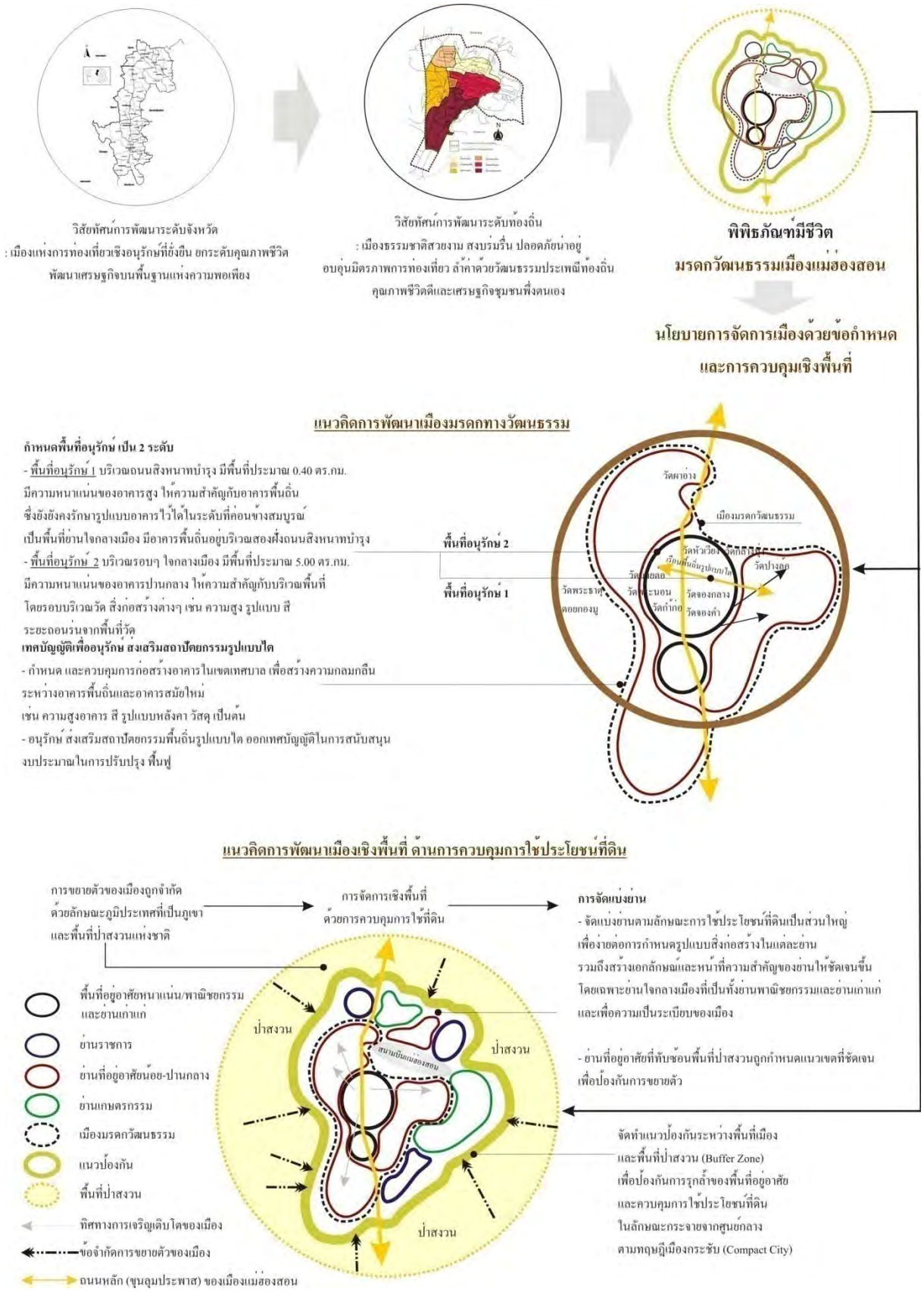
กรอบแผนปฏิบัติงานจะให้ผลตอบแทนที่ดีเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับความร่วมมือของหน่วยงานท้องถิ่น และชุมชนเป็นหลักรวมถึงการใส่ใจและให้ความสำคัญต่อภาระหน้าที่ที่จะต้องร่วมมือกันปฏิบัติเพื่อเมือง เพื่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเอง และเพื่อคนรุ่นหลัง กรอบปฏิบัติการของพิพิธภัณฑ์มีชีวิต ได้คำนึงถึงผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับเป็นสำคัญ เนื่องจากชุมชนเป็นผู้ที่ต้องอาศัยในพื้นที่จะได้รับผลกระทบโดยตรงจากการพัฒนา ดังนั้นกรอบปฏิบัติการจึงมีจุดมุ่งหมายให้ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการหลักในการพัฒนา เพราะชุมชนเป็นผู้อยู่อาศัย รับรู้ความเป็นมา และสภาวการณ์ของเมืองได้ดีสุด การดำเนินการในด้านต่างๆ จะต้องสะท้อนถึงผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ ไม่ใช่นักท่องเที่ยวเป็นหลัก เพราะสุดท้ายแล้วคนในพื้นที่หรือชุมชนจะต้องอาศัยและดำเนินชีวิตไปพร้อมๆ กับการเจริญเติบโตของเมือง กรอบปฏิบัติการของพิพิธภัณฑ์มีชีวิต มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.4.1 นโยบายการจัดการเมืองด้วยข้อกำหนดและการควบคุมเชิงพื้นที่

นโยบายการจัดการเมืองด้วยข้อกำหนดและการควบคุมพื้นที่ เป็นการจัดการเมืองเชิงพื้นที่ที่อยู่ในกรอบแนวทางการพัฒนาเมือง ตามวิสัยทัศน์การพัฒนาเมือง คือ เมืองมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการออกข้อกำหนด มาตรการเพื่อป้องกันและควบคุมการก่อสร้างอาคาร และการใช้ประโยชน์ที่ดินในเมืองอย่างคุ้มค่าและสอดคล้องกับ “เมืองมรดกวัฒนธรรม” ผลบังคับในทางปฏิบัติ จะทำให้การจัดการด้านการอนุรักษ์ ฟื้นฟู วัฒนธรรมและสถาปัตยกรรม มีความเป็นได้อย่างชัดเจน จากข้อกำหนดจะเป็นเกราะคุ้มกันการเจริญเติบโตของเมืองจากการพัฒนา โดยเฉพาะจากการท่องเที่ยว

ภาพที่ 4-1 ลักษณะภูมิประเทศเมืองแม่ฮ่องสอน

ภาพที่ 4-2 นโยบายการจัดการเมืองด้วยข้อกำหนดและการควบคุมเชิงพื้นที่ตามวิสัยทัศน์การพัฒนาเมือง

แนวคิดการพัฒนา “เมืองมรดกทางวัฒนธรรม” เชิงนโยบายการจัดการเมือง

- การบูรณาการระหว่างการพัฒนา “เมืองมรดกทางวัฒนธรรม” กับนโยบายการพัฒนาเมืองของหน่วยงานราชการ “เมืองมรดกทางวัฒนธรรม” จะเกิดผลในทางปฏิบัติได้จำเป็นต้องอาศัยแนวทางการพัฒนาแบบบูรณาการ จากการศึกษา พบว่า มีแนวคิดที่ส่งเสริมเมืองมรดกทางวัฒนธรรม คือ “เป็นเมืองศูนย์กลางการบริหารการปกครอง การศึกษา และอุตสาหกรรมการบริการการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน ถึงพร้อมทั้งแหล่งงาน การค้าและการบริการ และที่พักอาศัย บนพื้นฐานความเป็นเมืองกระทัดรัด ดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรม และเป็นมิตรกับสภาพแวดล้อม” (วิสัยทัศน์ผังเมืองรวมเมืองแม่ฮ่องสอน)[1] รวมถึง “เมืองธรรมชาติสวยงาม สงบร่มรื่น ปลอดภัยน่าอยู่ อบอุ่นมิตรภาพการท่องเที่ยวล้ำค่าด้วยวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น คุณภาพชีวิตดีและเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง” (วิสัยทัศน์เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน)

- การควบคุมพื้นที่จากการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการพัฒนาเมืองหรือการใช้ประโยชน์ที่ดิน เป็นการเตรียมความพร้อมเชิงพื้นที่ ที่ต้องอาศัยองค์ประกอบหลายส่วนทั้งทางด้านความร่วมมือของหน่วยงานท้องถิ่นโดยเฉพาะเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน และสำนักงานโยธาธิการและผังเมืองแม่ฮ่องสอน ประกอบด้วยชุมชน และภาคธุรกิจเอกชนร่วมกันจัดทำข้อกำหนด มาตรการควบคุมการเจริญเติบโตของพื้นที่ให้เหมาะสมต่อบทบาทอันควรจะเป็น ที่สอดคล้องต่อเมืองวัฒนธรรมหรือเมืองอนุรักษ์ หรือการจัดทำผังเมืองเฉพาะ คือ การจัดทำผังพื้นที่ชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อพื้นที่ประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญต่อชุมชน ทั้งอาคารสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ศาสนสถาน หรือโบราณสถานต่างๆ ถึงแม้ว่าจะไม่ได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน แต่หากชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่นมีการพิจารณาร่วมกันแล้วว่ามีคุณค่าแก่การอนุรักษ์ หน่วยงานท้องถิ่นก็สามารถจัดทำข้อกำหนด หรือจัดทำผังเฉพาะได้ เพื่อให้พื้นที่สำคัญเหล่านี้ได้รับการคุ้มครองและควบคุมการพัฒนาเมืองไปพร้อมกันโดยเฉพาะพื้นที่ในอนาคตที่อาจจะมีการพัฒนาสูง เป็นการสร้างความสมดุลของการจัดการเมืองระหว่างการควบคุมพื้นที่อนุรักษ์และการพัฒนาเมือง โดยเป็นการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเมืองทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม เพื่อสร้างความพร้อมในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต มีวิธีดังนี้

  - การวางแผนจัดเตรียมโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสมต่อเมือง
  - การกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน
  - การพัฒนาพื้นที่รกร้างเพื่อให้เกิดการใช้พื้นที่อย่างคุ้มค่าเป็นการลดปัญหาการกระจายตัวของเมืองอย่างไร้ทิศทาง
  - การจัดเตรียมพื้นที่อยู่อาศัยให้เหมาะสมต่อประชากรในอนาคต
  - ศึกษาประเภทของที่พักอาศัยที่เหมาะสมต่อรายได้ประชากร
  - อนุรักษ์ที่พักอาศัย อาคารสิ่งก่อสร้างที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น
  - กำหนดพื้นที่อนุรักษ์ตามระดับความเข้มข้นของบริเวณที่ควบคุมสิ่งก่อสร้าง
  - การปรับปรุง และออกแบบพื้นที่ชุมชน

- การบริหารจัดการ “เมืองมรดกทางวัฒนธรรม” องค์กรหลักที่มีบทบาทสำคัญต่อการบริหารจัดการเมือง คือ การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานท้องถิ่น หรือหน่วยงานที่มีอำนาจสั่งการได้ทันทีมีผลในทางปฏิบัติที่ชัดเจน รวมถึงความร่วมมือจากภาคประชาชน ภาคธุรกิจเอกชน และสื่อสารมวลชน ที่มีความสัมพันธ์ต่อการบริหารจัดการ รวมถึงการออกข้อกำหนด มาตรการควบคุมในการวางแผนสำหรับการอนุรักษ์ การบริหารจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรม ที่ยังคงอยู่ของอาคาร สิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ร่วมกับวิถีชีวิตของผู้คนที่อาศัยในพื้นที่ มีกิจกรรม ความสัมพันธ์

[1] การประชุมคณะอนุกรรมการพิจารณาด้านผังเมือง, สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน กระทรวงมหาดไทย, ปีพ.ศ.2548

ระหว่างคนในสังคม การบริหารจัดการเมืองต้องคำนึงถึงความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์ พัฒนาทางกายภาพของเมือง ประวัติศาสตร์และการพัฒนาเศรษฐกิจในระบบชุมชน (ดูรายละเอียดในหัวข้อ 4.3.2) ที่ต้องเกื้อหนุนให้เมืองเกิดการเคลื่อนไหวมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สร้างความมีชีวิตให้พื้นที่เมืองประวัติศาสตร์ เพื่อให้ความเป็นเมืองประวัติศาสตร์สมบูรณ์ด้วยวิถีชีวิต วัฒนธรรมของคนในชุมชน

จากแนวคิดการพัฒนา “เมืองมรดกทางวัฒนธรรม” เชิงนโยบายการจัดการเมือง สามารถแบ่งการวิเคราะห์เป็น 2 ส่วนด้วยกัน คือ

1. แนวคิดทฤษฎีการพัฒนาเมือง ที่อ้างอิงและทำการศึกษาจากทฤษฎีต่างๆ ที่สอดคล้องต่อรูปแบบและลักษณะการเจริญเติบโตของเมืองแม่ฮ่องสอน เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในแนวทางการพัฒนาเมืองมรดกทางวัฒนธรรม

2. การศึกษารูปแบบการจัดการทางด้านผังเมือง และข้อกำหนดของเทศบัญญัติ เพื่อควบคุมสิ่งก่อสร้างในพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อมรดกทางวัฒนธรรม

โดยมีรายละเอียดของการวิเคราะห์ทั้ง 2 ส่วน ดังนี้

1) การวิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีการพัฒนาเมืองที่มีความเหมาะสมต่อเมืองมรดกทางวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน

ในการจัดการเมืองเชิงพื้นที่ สิ่งสำคัญอีกประการ คือ การวิเคราะห์แนวคิดการพัฒนาเมือง เพื่อศึกษาทฤษฎีต่างๆ ของการพัฒนาเมืองที่มีความเหมาะสมและความสัมพันธ์ต่อบริบทของเมืองแม่ฮ่องสอน รวมถึงทางด้านวัฒนธรรม โดยทฤษฎี แนวคิดต่างๆ มีข้อดีและข้อเสียแตกต่างกัน ซึ่งเป็นการวิเคราะห์หาความเหมาะสม ความพอดีของรูปแบบการพัฒนาที่จะส่งผลดีต่อความเป็นเมืองวัฒนธรรม ทฤษฎีที่มีความสัมพันธ์ต่อเมืองแม่ฮ่องสอน ได้แก่ ทฤษฎีเมืองกระชับหรือเมืองอัดแน่น (Compact City)

เมืองกระชับ (Compact City) ในต้นทศวรรษที่ 1990 เป็นต้นมา[2] มีผู้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) โดยมีจุดประสงค์เพื่อแก้ไขวิกฤตการณ์ในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมเมือง มุ่งเน้นเพื่อให้เกิดการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม โดยมุ่งไปที่การเปลี่ยนแปลงระดับท้องถิ่นนำไปสู่ชุมชนเมืองที่ยั่งยืนในอนาคต โดยแนวความคิดเรื่องเมืองกระชับเป็นทฤษฎีที่มีผู้เสนอขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหารูปแบบการพัฒนาเมืองในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ที่มุ่งเน้นการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วมากเกินไป จนเป็นสาเหตุให้เกิดการทำลายสภาพแวดล้อม ทรัพยากรที่ใช้อย่างฟุ่มเฟือย การใช้ที่ดินอย่างสิ้นเปลืองและอย่างกระจัดกระจาย รัฐบาลมุ่งเน้นการสร้างถนน การพัฒนาดังกล่าวทำให้ชีวิตสังคมเมือง วัฒนธรรมเสื่อมถอย เกิดแหล่งเสื่อมโทรม Compact City เป็นกระแสที่พูดถึงการพยายามที่จะทำให้พื้นที่เมืองอยู่ในขอบเขตที่จำกัด ส่งผลให้การจัดการมีประสิทธิภาพมากขึ้น การพยายามใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีการจัดการบริหารเมืองแบบกระจายศูนย์กลาง (Decentralizations) เป้าหมาย คือ ความยั่งยืน ปกป้องที่ดินจากการลงทุนสูง ลดการรุกล้ำพื้นที่เกษตรกรรม ได้ผลในความน่าอยู่มีชีวิตชีวา และคุณค่าอื่นๆ ของที่ดินเป็นอีกรูปแบบของการเติบโตทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม มีระบบการเมืองที่ยุติธรรม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน

ในปีค.ศ.1996 ศาสตราจารย์ ไมค์ เจ็งส์ (Mike Jenks) มีผลงานวิจัยเกี่ยวกับความเป็นไปได้ของเมืองกระชับได้สรุปดังนี้

ข้อดีของเมืองกระชับ คือ ที่ดินในเมืองจะถูกใช้อย่างเต็มประสิทธิภาพย่านรกร้างและเสื่อมโทรมจะได้รับการฟื้นฟู สังคมจะอบอุ่นขึ้นด้วยกิจกรรมที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ของผู้คน การเดินทางด้วยรถยนต์ส่วนตัวจะลดลงทั้งระยะทางและปริมาณ การเดินเท้า การใช้รถจักรยาน และระบบบริการขนส่งสาธารณะจะเพิ่มขึ้น นอกจากนี้การควบคุม

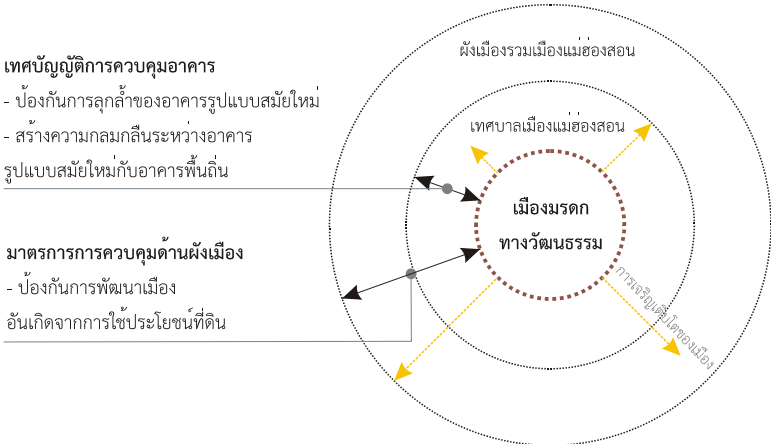
[2] มหาวิทยาลัยศิลปากร, การออกแบบชุมชนเมืองคืออะไร การติดตามหาคำตอบในรอบ 40 ปี, ปีพ.ศ.2545

ระบบสาธารณูปโภคมิให้ขยายตัวเกินขอบเขตที่กำหนดจะช่วยอนุรักษ์พื้นที่รอบนอกเมืองให้คงสภาพตามธรรมชาติและช่วยฟื้นฟูระบบนิเวศน์

ข้อเสียของเมืองกระชับ คือ เขตอนุรักษ์เมืองจะถูกคุกคาม สิ่งก่อสร้างใหม่ๆ จะทำลายย่านเก่าแก่ที่มีคุณค่า ที่ดินและที่พักอาศัยจะมีราคาสูงขึ้น พื้นที่เปิดโล่งจะลดลง ธุรกิจการค้าขายเลือกทำเลที่ตั้งได้ยาก ความเป็นส่วนตัวจะลดลง

จากการศึกษา และวิเคราะห์ทฤษฎีเมืองกระชับประกอบกับการศึกษารูปแบบการเจริญเติบโตของเมืองและปัญหาเมืองแม่ฮ่องสอน พบว่า มีความสอดคล้องต่อแนวคิดเมืองกระชับ แนวคิดนี้มาจากปัญหาการเจริญเติบโตของเมืองแบบไร้ทิศทาง (Urban Sprawl) มีสาเหตุมาจากการเพิ่มจำนวนประชากร การย้ายเข้าของแรงงานต่างด้าวสู่ตัวเมือง ก่อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่สาธารณะ พื้นที่ป่าสงวนเพื่อสร้างพื้นที่อยู่อาศัย และมีการปรับเปลี่ยนพื้นที่เกษตรกรรมเป็นพื้นที่อยู่อาศัย อย่างไรก็ตามข้อเสียของเมืองกระชับเป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลต่อความเสียหายทางวัฒนธรรม โดยจากความกระชับของเมือง คือ พื้นที่ถูกบีบมีการใช้งานของพื้นที่อย่างคุ้มค่า พื้นที่โล่งว่างถูกนำไปใช้ประโยชน์ เกิดการพัฒนาการใช้ที่ดินอย่างหนาแน่น เพราะเมืองถูกกำหนดขอบเขต ให้อยู่ในพื้นที่ที่จำกัด ดังนั้นอาจส่งผลกระทบต่อพื้นที่ศาสนสถาน หรือพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ อาจถูกบดบังด้วยตึกสูง ระยะถอยร่นน้อยลง และเกิดความขัดแย้งระหว่างรูปแบบอาคารสมัยใหม่กับอาคารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ดังนั้นนโยบายที่ต้องส่งต่อหน่วยงานระดับท้องถิ่น จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องมีวัตถุประสงค์ แนวคิดที่ชัดเจนเกี่ยวกับการควบคุม ป้องกันพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ดังนั้นคณะทำงานจึงได้กำหนดแนวคิดหลัก เพื่อที่จะสามารถแก้ไขปัญหาเมืองควบคู่กับการพัฒนาเมืองมรดกทางวัฒนธรรม โดยพิจารณาถึงปัญหาเมืองเป็นหลัก เนื่องจากปัญหาเมืองจะเชื่อมโยงต่อการพัฒนาทุกรูปแบบ แม้กระทั่งเมืองมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการพัฒนาเมืองเป็นไปอย่างยั่งยืน โดยใช้กรอบแนวความคิด “เมืองวัฒนธรรมที่ยั่งยืน”

แนวความคิด “เมืองวัฒนธรรมที่ยั่งยืน” หรือ Sustainable Cultural Compact City เป็นแนวความคิดที่สามารถพัฒนาเมืองแม่ฮ่องสอน เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบาย บทบาทการพัฒนาและวิสัยทัศน์จังหวัดแม่ฮ่องสอน คือ การพัฒนาเมืองเพื่อนำพาเมืองแม่ฮ่องสอนไปสู่การเป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมที่สามารถควบคุมและสนับสนุนการใช้ที่ดินให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด คำนึงถึงข้อกำหนด มาตรการที่ช่วยให้พื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของเมือง และมีความชัดเจนในแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนามากขึ้น โดยการพัฒนาที่ใช้นโยบายการจัดการเมืองด้วยข้อกำหนดและการควบคุมสิ่งก่อสร้าง สามารถแบ่งเป็น 2 แนวทาง คือ 1) การแก้ไขปัญหาเชิงพื้นที่ด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน และการควบคุมพื้นที่อนุรักษ์ 2) การจัดการเชิงพื้นที่ด้วยข้อกำหนด การควบคุมสิ่งก่อสร้างในเขตพื้นที่อนุรักษ์ โดยจะนำเสนอในหัวข้อถัดไป

ภาพที่ 4-3 แนวคิดนโยบายการจัดการเมืองด้วยข้อกำหนดและการควบคุมเชิงพื้นที่

2) การศึกษารูปแบบการจัดการทางด้านผังเมือง และข้อกำหนดของเทศบัญญัติ เพื่อควบคุมสิ่งก่อสร้างในพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อมรดกทางวัฒนธรรม

นโยบายการจัดการเมืองเชิงพื้นที่ เป็นการแก้ไขปัญหาเมืองที่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน โดยการแก้ไขปัญหาเชิงพื้นที่ด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน และการควบคุมพื้นที่อนุรักษ์ จากการขยายตัวของเมืองอย่างไร้ทิศทาง ประกอบกับพื้นที่เมืองหรือพื้นที่ราบมีเหมาะสมต่อการอยู่อาศัยนั้น ถูกจำกัดด้วยภูมิประเทศ ดังนั้นจากการศึกษาข้อดีของเมืองกระชับในข้างต้น แนวทางการพัฒนาจึงใช้การควบคุมทางด้านผังเมือง เป็นกรอบแนวทางการพัฒนาเมือง เพื่อให้หน่วยงานต่างๆ ในภาครัฐที่เกี่ยวข้องใช้ดำเนินงานให้เป็นไปตามบทบัญญัติ ในการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน ซึ่งการแก้ไขปัญหาเมือง ด้วยการจัดการทางด้านผังเมือง จากประเด็นปัญหาเมืองที่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน (ส่วนที่ 3) พบว่า ปัญหาที่ส่งผลต่อวัฒนธรรมเมือง คือ ประเด็นปัญหาที่ครอบคลุมทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ในภาพรวมของเมืองนั้นมีศักยภาพที่มีต้นทุนทางวัฒนธรรมสูง ดังนั้นปัญหาที่ส่งกระทบต่อเมือง ในการใช้มาตรการควบคุมทางด้านผังเมืองนั้น ต้องอาศัยแนวทางของการใช้บังคับในลักษณะการควบคุมตามดุลพินิจ (Discretionary) ของหน่วยงานท้องถิ่นร่วมกับชุมชน โดยในที่นี้เป็นการพัฒนาเมืองเพื่อชุมชน ประกอบกับเป็นการพัฒนาเมืองตามสภาวการณ์ที่สอดคล้องต่อเมืองท่องเที่ยวที่เกิดการพัฒนาที่เป็นพลวัต (Dynamics) ดังนั้นการวินิจฉัยการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินที่สอดคล้องต่อเมืองมรดกทางวัฒนธรรมนั้น ควรมาจากชุมชนร่วมพิจารณา โดยเฉพาะโครงการที่มีผลกระทบทางการลงทุนและสภาพแวดล้อมเมือง นอกจากนี้ยังต้องศึกษาบทความที่เกี่ยวข้องกับเมืองอนุรักษ์หรือเมืองวัฒนธรรมของกองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม (Natural and Cultural Environmental Conservation Division) เพื่อจะได้ทราบถึงแนวทางการจัดการพื้นที่ด้วยข้อกำหนด หรือกฎหมายต่างๆ ที่ช่วยให้หน่วยงานท้องถิ่นมีเครื่องมือที่สามารถเอื้อต่อการปฏิบัติการ และมีผลบังคับใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า มีหลายฉบับ และหลายลักษณะ และที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรง[3] ได้แก่

- พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 ฉบับที่ 2 พ.ศ.2525 และ ฉบับที่ 3 พ.ศ.2535 สามารถกำหนดพื้นที่เมืองเก่าให้เป็นพื้นที่อนุรักษ์เมืองได้ในกฎกระทรวงผังเมืองรวม หรือกำหนดพื้นที่อนุรักษ์เพื่อดำเนินโครงการต่างๆ โดยประกาศเป็นผังเมืองเฉพาะ ซึ่งต้องออกเป็นพระราชบัญญัติผังเมืองเฉพาะ ดังปรากฏรายละเอียดของการสำรวจเพื่อวางและจัดทำผังเมืองรวมหรือผังเมืองเฉพาะในหมวดที่ 2 การวางและจัดทำผังเมืองรวมในหมวดที่ 3 และการวางและจัดทำผังเมืองเฉพาะในหมวดที่ 5 ซึ่งในมาตรา 28 อนุมาตราที่ 3 ข้อ (ฉ) และ (ช) ได้มีการระบุอย่างชัดเจนถึงสาระสำคัญของแผนผังเมืองหรือแผนผังบริเวณว่าสามารถออกแผนผังกำหนดบริเวณของสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่สำคัญของเมืองเก่าได้ ดังนี้

(ฉ) แผนผังแสดงบริเวณที่ตั้งของสถานที่หรือวัตถุที่มีประโยชน์หรือคุณค่าในทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์หรือโบราณคดีที่พึงจะส่งเสริมดำรงรักษาหรือบูรณะ

(ช) แผนผังแสดงบริเวณที่มีทรัพยากรธรรมชาติหรือภูมิประเทศที่งดงามหรือมีคุณค่าในทางธรรมชาติ รวมทั้งต้นไม้เดี่ยวหรือต้นไม้หมู่ที่พึงจะส่งเสริมหรือบำรุงรักษา และในมาตราเดียวกันนี้ในอนุมาตรที่ 5 ก็ได้กำหนดข้อกำหนดที่เป็นประโยชน์ในการอนุรักษ์และพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมของเมืองเก่าในข้อ (ฉ) (ช) และ (ซ) ดังนี้

[3] กองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม Natural and Cultural Environmental Conservation Division (http://www.onep.go.th)

(ฉ) การส่งเสริมดำรงรักษาหรือบูรณะสถานที่หรือวัตถุที่มีประโยชน์หรือคุณค่าในทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์หรือโบราณคดี

(ช) การดำรงรักษาที่โล่ง

(ซ) การส่งเสริมหรือบำรุงรักษาต้นไม้เดี่ยวหรือต้นไม้หมู่

- พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535 เป็นกฎหมายที่ปกป้องคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมที่มีประสิทธิภาพที่สุด คือการประกาศเป็นโบราณสถาน รวมทั้งสามารถประกาศเขตที่ดินโบราณสถานได้ตามความในมาตรา 7 วรรคแรก ที่ว่า เพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษาและการควบคุมโบราณสถานให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ ให้อธิบดีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษาขึ้นทะเบียนโบราณสถานใดๆ ตามที่อธิบดีเห็นสมควรได้ และให้มีอำนาจกำหนดเขตที่ดินตามที่เห็นสมควรเป็นเขตของโบราณสถานโดยให้ถือว่าเป็นโบราณสถานด้วยก็ได้... และถึงแม้ว่าจะไม่ได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน แต่หากมีการพิจารณาแล้วว่ามีคุณค่า ถือเป็นโบราณสถานก็ได้รับการคุ้มครองเช่นกัน

- พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.2522 และ พ.ศ.2535 ในหลายมาตราซึ่งท้องถิ่นสามารถประยุกต์ใช้เพื่อออกเป็นเทศบัญญัติหรือกฎหมายท้องถิ่นอื่นๆ เพื่อให้มีการพัฒนาในพื้นที่เมืองเก่าอย่างเหมาะสมได้

- พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ซึ่งสามารถออกกฎกระทรวงเพื่อกำหนดให้พื้นที่เมืองเก่าเป็นพื้นที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และมีการควบคุมการพัฒนาได้ ดังปรากฏในมาตรา 43 ของพระราชบัญญัติฉบับนี้ความว่า ในกรณีที่ปรากฏว่าพื้นที่ใดมีลักษณะเป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธารหรือมีระบบนิเวศน์ตามธรรมชาติที่แตกต่างจากพื้นที่อื่นโดยทั่วไป หรือมีระบบนิเวศน์ตามธรรมชาติที่อาจถูกทำลายหรืออาจได้รับผลกระทบกระเทือนจากกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ได้โดยง่ายหรือเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าทางธรรมชาติหรือศิลปกรรมอันควรแก่การอนุรักษ์และพื้นที่นั้นยังมิได้ถูกประกาศ กำหนดให้เป็นเขตอนุรักษ์ให้รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมีอำนาจออกกฎกระทรวงกำหนด ให้พื้นที่นั้นเป็นเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งสามารถกำหนดมาตรการคุ้มครองได้ตามมาตรา 44

นอกจากนั้น จังหวัดสามารถออกประกาศจังหวัด เพื่อควบคุมกิจกรรมบางประการที่ไม่เหมาะสมกับพื้นที่เมืองเก่า เช่น ประกาศของจังหวัดน่านที่ห้ามมิให้รถบรรทุกผ่านพื้นที่อนุรักษ์ เป็นต้น

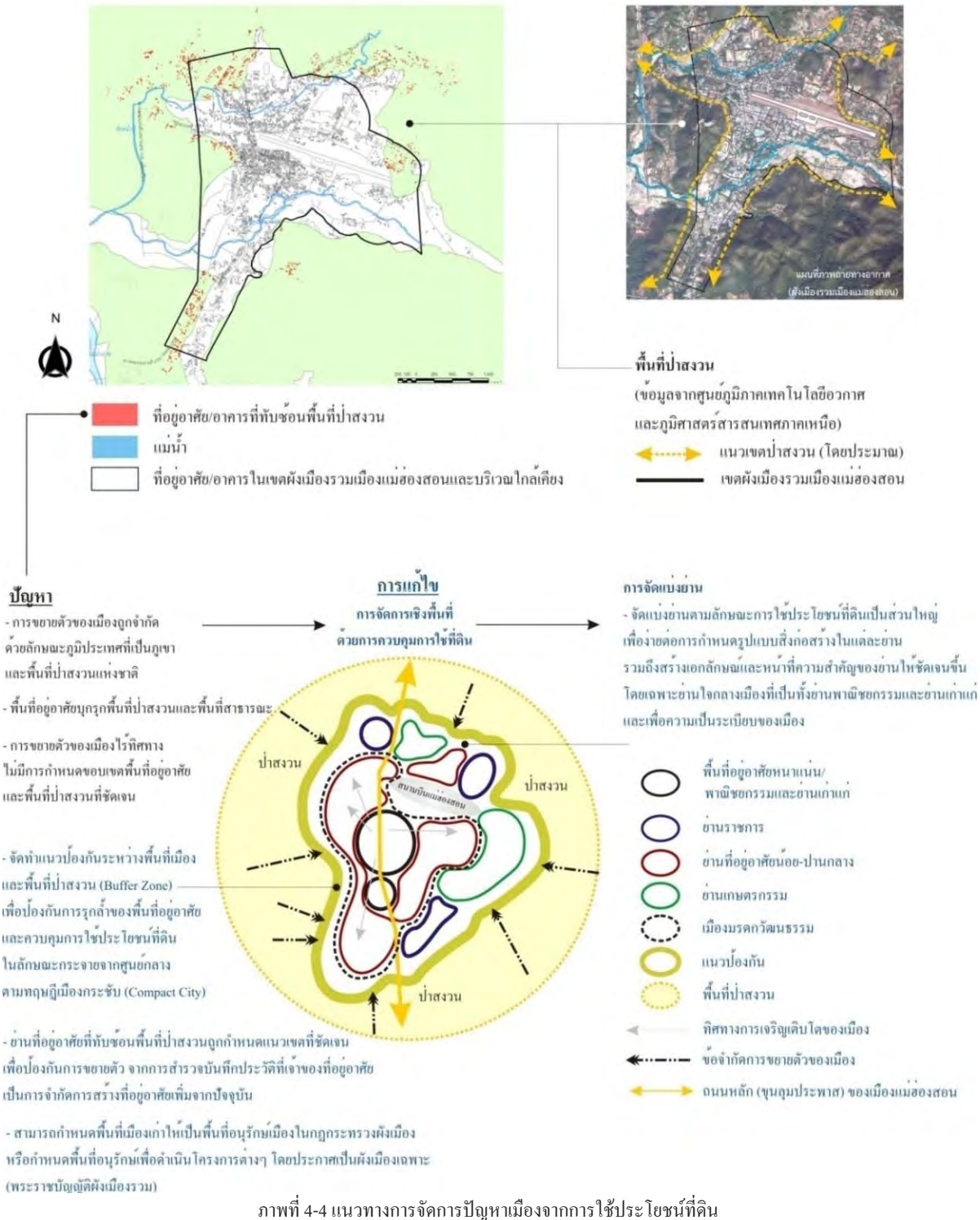
ในส่วนของภาคประชาชน ยังสามารถเสนอให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นออกข้อบัญญัติท้องถิ่นได้ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น พ.ศ.2542 ซึ่งมีการระบุไว้อย่างชัดเจนในมาตรา 4 ว่า ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใดมีจำนวนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อประธานสภาท้องถิ่น เพื่อดำเนินการให้สภาท้องถิ่นพิจารณาออกข้อบัญญัติท้องถิ่นได้ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเองก็สามารถออกข้อบัญญัติท้องถิ่นในลักษณะต่างๆ แล้วแต่กรณี อาทิ เทศบัญญัติในกรณีของเทศบาล หรือข้อบังคับตำบลในกรณีขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งออกตามความในมาตรา 71 ของพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 ที่ว่า องค์การบริหารส่วนตำบลอาจออกข้อบังคับตำบลเพื่อใช้บังคับในตำบลได้ เท่าที่ไม่ขัดต่อกฎหมายหรืออำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ในการนี้จะกำหนดค่าธรรมเนียมที่จะเรียกเก็บและกำหนดโทษปรับผู้ฝ่าฝืนด้วยก็ได้ แต่มิให้กำหนดโทษปรับเกิน 500 บาท

จะเห็นได้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า เอื้อต่อการอนุรักษ์พื้นที่ทางประวัติศาสตร์เมืองเป็นอย่างดี แต่ต้องอาศัยภาคประชาชนร่วมมือกับหน่วยงานท้องถิ่นดังกล่าวข้างต้น ในปัจจุบันผังเมืองรวมเมืองแม่ฮ่องสอน กำลังอยู่ในช่วงรอความเห็นของคณะกรรมการผังเมือง เพื่อที่จะขยายระยะเวลาการใช้บังคับกฎกระทรวง หรือการใช้แผนผังที่ปรับปรุง ครั้งที่ 2 ต่อไปอีก[4] เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงด้านการใช้ที่ดินน้อย โดยสำนักงาน

[4] สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน, การประชุมคณะอนุกรรมการพิจารณาด้านผังเมือง, กันยายน 2548

โยธาธิการและผังเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้มีนโยบายการพัฒนาเมืองที่สอดคล้องต่อทางจังหวัด คือ ให้จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ โบราณสถาน และศิลปวัฒนธรรม มีการกำหนดย่านศาสนสถาน ของกลุ่มวัดที่มีการกระจุกตัวอยู่บริเวณกลางเมือง ในส่วนของข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน ผังเมืองรวมเมืองแม่ฮ่องสอน (ปรับปรุงครั้ง 2) มีสาระสำคัญ คือ ดำรงรักษาศิลปวัฒนธรรมและพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ซึ่งมีนัยยะสำคัญต่อทิศทางการเจริญเติบโต และการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินของเมือง เพื่อประโยชน์ในด้านการรักษา และป้องกันการคุกคามบริเวณพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ด้วยเช่นกัน

2.1) แนวทางการจัดการปัญหาเมืองจากการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ภาพที่ 4-4 แนวทางการจัดการปัญหาเมืองจากการใช้ประโยชน์ที่ดิน

2.2) แนวทางการจัดการควบคุมพื้นที่เมืองอนุรักษ์ด้วยผังเมืองเฉพาะ

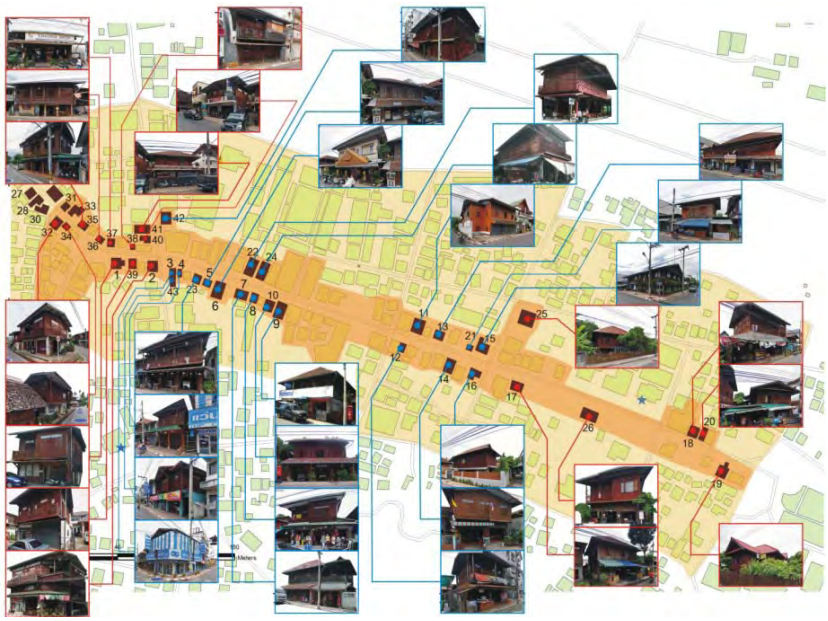
จากแนวคิดการพัฒนาเมืองมรดกทางวัฒนธรรม เป็นการจัดการเชิงพื้นที่ด้วยข้อกำหนด การควบคุมสิ่งก่อสร้างในเขตพื้นที่อนุรักษ์ (การส่งเสริมเมืองอนุรักษ์) โดยมาจากปัญหาเมืองที่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน (จากการศึกษา ในห้อข้อ 3.7) ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากภาพรวมปัญหาเมืองอันหมายถึง สังคม เศรษฐกิจ และกายภาพ ที่ส่งผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ โดยเฉพาะอาคารที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ศาสนสถานของเมือง จากการวิเคราะห์ปัญหาในข้างต้น เป็นเหตุผลสำคัญในการจัดการเมืองเชิงพื้นที่ด้วยข้อกำหนด การควบคุมสิ่งก่อสร้างในเขตพื้นที่อนุรักษ์ คือ การจัดทำผังเฉพาะตามพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 ฉบับที่ 2 พ.ศ.2525 และ ฉบับที่ 3 พ.ศ.2535 ที่สามารถกำหนดพื้นที่เมืองเก่าให้เป็นพื้นที่อนุรักษ์เมืองได้ในกฎกระทรวงผังเมืองรวม หรือกำหนดพื้นที่อนุรักษ์เพื่อดำเนินโครงการต่างๆ โดยประกาศเป็นผังเมืองเฉพาะ ซึ่งต้องออกเป็นพระราชบัญญัติผังเมืองเฉพาะ ดังปรากฏรายละเอียดของการสำรวจเพื่อวางและจัดทำผังเมืองรวมหรือผังเมืองเฉพาะในหมวดที่ 2

- **การกำหนดขอบเขตพื้นที่อนุรักษ์** จากการศึกษาสภาพพื้นที่และลักษณะอาคารของคณะทำงาน พบว่า บริเวณย่านถนนสิงหนาทบำรุง ซึ่งครอบคลุมป๊อกกาดเก่า ป๊อกกลางเวียง และป๊อกตะวันออก อาคารยังคงมีลักษณะความดั้งเดิม ประกอบกับความสำคัญของย่านที่มีประวัติความเป็นมา และมีวัดที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรม ศิลปกรรมที่มีความสำคัญต่อเมือง ถึงแม้ว่าไม่ได้อาคารและวัดในพื้นที่เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนไม่ได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน แต่หากชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่นมีการพิจารณา เข้าใจถึงความสำคัญการอนุรักษ์และเห็นถึงคุณค่า ก็สามารถที่จะร่วมกันจัดทำพื้นที่อนุรักษ์ได้เช่นกัน ซึ่งจากขอบเขตพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ที่มีการสำรวจของหน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดแม่ฮ่องสอน ศูนย์วัฒนธรรม จังหวัดแม่ฮ่องสอน และการสำรวจ วิเคราะห์สภาพพื้นที่และลักษณะอาคารของคณะทำงาน จึงกำหนดขอบเขตพื้นที่การอนุรักษ์ทั้งสองพื้นที่ ดังนี้

พื้นที่อนุรักษ์ 1 พื้นที่บริเวณสองฝั่งถนนสิงหนาทบำรุง มีพื้นที่ประมาณ 0.40 ตร.กม. มีความสำคัญ คือ มีอาคารรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ที่ยังคงรักษารูปแบบอาคารไว้ได้ในระดับดี อยู่บริเวณย่านใจกลางเมืองในลักษณะพาณิชยกรรม มีความหนาแน่นของอาคารสูง ซึ่งได้มีการศึกษาในรายละเอียดเบื้องต้นแล้วในหัวข้อ 3.3

พื้นที่อนุรักษ์ 1
(บริเวณถนนสิงหนาทบำรุง)

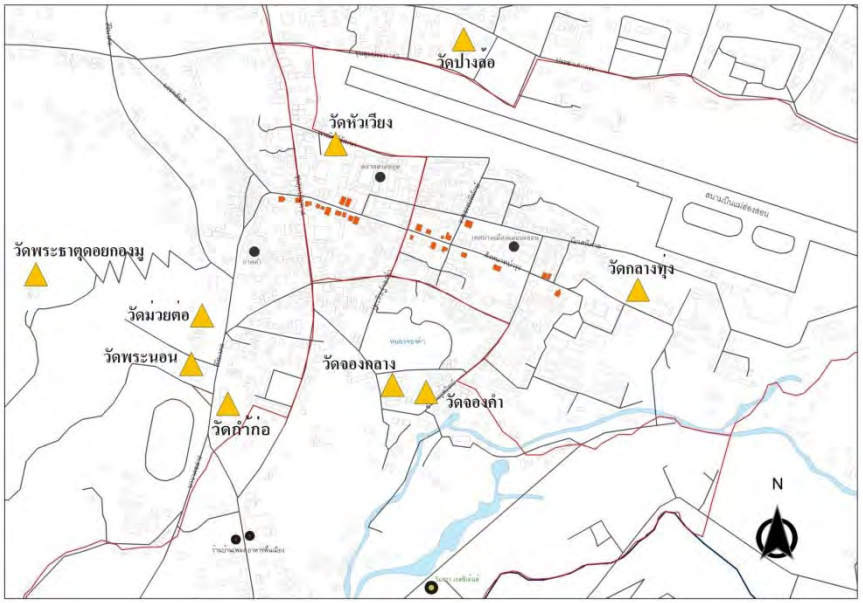

ภาพที่ 4-5 พื้นที่อนุรักษ์ 1

พื้นที่อนุรักษ์ 2 พื้นที่เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน มีพื้นที่ 6 ตร.กม. มีความสำคัญ คือ เป็นพื้นที่ที่มีศาสนสถานหรือวัดที่มีความสำคัญของเมือง เป็นวัดที่มีสถาปัตยกรรม ศิลปกรรมแบบไต บางวัดมีพิพิธภัณฑ์แสดงวัตถุโบราณต่างๆ ดังได้ศึกษาไปแล้วในหัวข้อ 3.5.4 จากการศึกษา สำรวจ พบว่า วัดบางแห่งมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่น่าสนใจ มีอายุร้อยกว่าปี รวมถึงเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของเมือง ซึ่งในพื้นที่เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน มีวัดทั้งหมด 11 แห่ง ถึงแม้ว่าบางวัดเป็นวัดที่มีอายุไม่ถึงร้อยปี แต่ด้วยคณะศรัทธาประกอบกับรูปแบบสถาปัตยกรรมของวัด จึงเป็นสาเหตุของการกำหนดพื้นที่อนุรักษ์

พื้นที่อนุรักษ์ 2
(เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน)

ภาพที่ 4-6 พื้นที่อนุรักษ์ 2

- **แนวทางการดำเนินงาน** จากการศึกษา วิเคราะห์กรณีศึกษาพื้นที่เมืองเก่าต่างๆ พบว่าส่วนใหญ่ มีมาตรการที่นอกจากจะช่วยควบคุมและป้องกันพื้นที่อนุรักษ์ต่อพื้นที่บริเวณโดยรอบแล้ว ยังเป็นการพัฒนาเมืองอีกด้วย โดยมีมาตรการ เช่น มาตรการทางการผังเมืองโดยการกำหนด ควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน มาตรการเกี่ยวกับการออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์เมือง มาตรการควบคุมอาคารสิ่งก่อสร้าง เป็นต้น ในการศึกษา รูปแบบและแนวทางการจัดทำข้อกำหนดงานผังเมือง สำนักผังเมืองรวมและผังเมืองเฉพาะ กรมโยธาธิการและผังเมือง มีข้อกำหนดสำหรับที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทย ดังนี้

ข้อกำหนด : ที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทย[5] ที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทย ให้ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการอนุรักษ์เมืองโบราณ โบราณสถาน

[5] สำนักผังเมืองรวมและผังเมืองเฉพาะ กรมโยธาธิการและผังเมือง

โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมท้องถิ่นเท่านั้น (กรณีเป็นการกำหนดในพื้นที่ที่ขึ้นทะเบียนของกรมศิลปากร)

ที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทย ให้ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมท้องถิ่น การท่องเที่ยว การอยู่อาศัย พาณิชยกรรม สถาบันราชการ การสาธารณูปโภคและสาธารณูปการเท่านั้น

ที่ดินประเภทนี้ ห้ามใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจการตามที่กำหนด ดังต่อไปนี้

1. โรงงานทุกจำพวกตามกฎหมายว่าด้วยโรงงาน
2. คลังน้ำมันเชื้อเพลิงและสถานที่ที่ใช้ในการเก็บรักษาน้ำมันเชื้อเพลิงที่ไม่ใช่ก๊าซปิโตรเลียมเหลวและก๊าซธรรมชาติเพื่อจำหน่ายที่ต้องขออนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิง เว้นแต่เป็นสถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิง
3. สถานที่บรรจุก๊าซ สถานที่เก็บก๊าซ และห้องบรรจุก๊าซ สำหรับก๊าซปิโตรเลียมเหลวตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิง แต่ไม่หมายความรวมถึงสถานีบริการ ร้านจำหน่ายก๊าซ สถานที่ใช้ก๊าซ และสถานที่จำหน่ายอาหารที่ใช้ก๊าซ
4. เลี้ยงสัตว์ทุกชนิดเพื่อการค้า
5. สุสานและฌาปนสถาน ตามกฎหมายว่าด้วยสุสานและฌาปนสถาน
6. โรงแรมตามกฎหมายว่าด้วยโรงแรม*
7. จัดสรรที่ดินเพื่อประกอบอุตสาหกรรม
8. จัดสรรที่ดินเพื่อประกอบพาณิชยกรรม
9. จัดสรรที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย
10. การอยู่อาศัยหรือประกอบพาณิชยกรรมประเภทอาคารขนาดใหญ่**
11. สถานที่เก็บสินค้าหรือพักสินค้าหรือสิ่งของ เพื่อประโยชน์ทางการค้าหรืออุตสาหกรรมแต่ไม่รวมถึงการเก็บสินค้าหรือสิ่งของเพื่อรอการจำหน่าย ณ สถานที่นั้น
12. โรงฆ่าสัตว์
13. ไซโลเก็บผลิตผลทางการเกษตร
14. กำจัดมูลฝอย
15. ซื้อขายหรือเก็บเศษวัสดุ
16. ซื้อขายหรือเก็บชิ้นส่วนเครื่องจักรกลเก่า

การใช้ประโยชน์ที่ดินริมฝั่งแม่น้ำ ลำคลอง หรือแหล่งน้ำสาธารณะ ให้มีที่ว่างตามแนวขนานริมฝั่งตามสภาพธรรมชาติของแม่น้ำ ลำคลอง หรือแหล่งน้ำสาธารณะไม่น้อยกว่า 6 เมตร เว้นแต่เป็นการก่อสร้างเพื่อการคมนาคมขนส่งทางน้ำหรือการสาธารณูปโภค

พรบ.ควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522

“อาคารขนาดใหญ่” ** คือ อาคารที่ก่อสร้างเพื่อใช้อาคารหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของอาคารเป็นที่อยู่อาศัยหรือเป็นที่ประกอบกิจการประเภทเดียวหรือหลายประเภท โดยมีพื้นที่รวมกันทุกชั้นหรือชั้นหนึ่งชั้นใดในหลังเดียวกันเกิน 2,000 ตารางเมตร หรืออาคารที่มีความสูงตั้งแต่ 15.00 เมตรขึ้นไป และมีพื้นที่รวมกันทุกชั้นหรือชั้นใดชั้นหนึ่งในหลังเดียวกันเกิน 1,000 ตารางเมตร แต่ไม่เกิน 2,000 ตารางเมตร การวัดความสูงของอาคารให้วัดจากระดับพื้นดินที่ก่อสร้างถึงพื้นดาดฟ้า สำหรับอาคารทรงจั่วหรือปั้นหยาให้วัดจากระดับพื้นดินที่ก่อสร้างถึงยอดผนังของชั้นสูงสุด

“โรงแรม” * คือ อาคารหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของอาคารที่ใช้เป็นโรงแรมตามกฎหมายว่าด้วยโรงแรม

นอกจากจะนำข้อกำหนดที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทย ของกรมโยธาธิการและผังเมืองมาเป็นแนวทางการดำเนินการบริเวณพื้นที่อนุรักษ์ 1 และ 2 แล้ว ในการจัดทำต้องคำนึงถึงสภาพพื้นที่รอบๆ บริเวณที่จะอนุรักษ์ด้วยเนื่องจากพื้นที่ในการอนุรักษ์ในแต่ละเมืองแตกต่างกันตามลักษณะทางเศรษฐกิจ และสังคม ดังนั้นเพื่อให้ข้อกำหนดมีผลที่สอดคล้องต่อบริบทพื้นที่จึงต้องมีการศึกษาแนวโน้มการใช้ที่ดินในอนาคตของเมืองและพื้นที่บริเวณโดยรอบและต้องได้รับความเห็นชอบจากชุมชนในพื้นที่ ในการออกข้อกำหนดการควบคุมสิ่งก่อสร้างบริเวณพื้นที่โดยรอบวัด หรือพื้นที่อนุรักษ์ นอกจากข้อกำหนดด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินของทางผังเมืองแล้ว ยังมีแนวทางการจัดการควบคุมพื้นที่เมืองอนุรักษ์ด้วยเทศบัญญัติการควบคุมอาคาร ซึ่งปืนแนวทางการจัดการ เกี่ยวกับ อาคาร สิ่งก่อสร้างในพื้นที่เมืองอนุรักษ์ซึ่งหน่วยงานท้องถิ่นสามารถทำได้และมีผลในทางปฏิบัติได้ทันที รวมถึงขั้นตอนการดำเนินการออกข้อกำหนดมีกระบวนการที่เร็วกว่าการกระบวนการของผังเมือง โดยเทศบัญญัติการควบคุมอาคารมีรายละเอียด ดังนี้

2.3) แนวทางการจัดการควบคุมพื้นที่เมืองอนุรักษ์ด้วยเทศบัญญัติการควบคุมอาคาร

วัตถุประสงค์ของการออกข้อกำหนดและข้อเสนอแนะในการควบคุมอาคาร คือ การกำกับให้เกิดความกลมกลืนของมุมมองด้านกายภาพทางสายตา การสร้างความกลมกลืนนั้นมีองค์ประกอบหลักอยู่ 3 ส่วน คือ

- ความกลมกลืนในด้านของรูปทรง (FORM) การสร้างรูปทรงใหม่ (BUILD FORM) ทั้งตัวอาคาร รูปทรงหลังคา มุมลาดชันขององค์ประกอบอื่นๆทางสถาปัตยกรรม

- ควากลมกลืนในด้านขนาดและสัดส่วน (SCALE AND PROPORTION) การปรากฏของขนาดสัดส่วน ที่มาจากฐานวิธีคิดเดียวกันกับอาคารข้างเคียง

- ความกลมกลืนด้านส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรม (ELEMENT) เช่น หน้าตาอาคาร (FACADE) วัสดุผิวอาคาร ช่องเปิด ป้ายที่ติดกับอาคาร กันสาด และส่วนตกแต่งทางวัฒนธรรมในอาคาร

การกำกับเพื่อให้เกิดความกลมกลืนทางสายตาสามารถสร้างได้ก็ต่อเมื่อควบคุมในส่วนของรูปทรง และสัดส่วน แต่ถ้าจะสร้างให้ผลนั้นเกิดความรู้สึกถึงเอกลักษณ์ ความงาม ความประทับใจได้นั้นจะต้องสามารถควบคุมถึงระดับส่วนประกอบอาคาร ดังนั้นการออกข้อกำหนดและข้อเสนอแนะในถนนสิงหนาทบำรุงนี้จึงได้ทำทั้งสามส่วน

จากการแบ่งกลุ่มลักษณะกายภาพของอาคารบนถนนสิงหนาทบำรุงสามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มได้แก่

- อาคารประเภทเรือนไม้
- อาคาร โครงสร้างคอนกรีตความสูงไม่เกิน 9 เมตร
- อาคาร โครงสร้างคอนกรีตความสูงไม่เกิน 12 เมตรขึ้นไป

กระบวนการออกข้อกำหนดเพื่อการควบคุมลักษณะ รูปแบบ รูปทรงหรือสัดส่วน ระยะหรือระดับ และแนวทางการเลือกใช้องค์ประกอบและวัสดุตกแต่งของอาคาร และบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง รื้อถอน เคลื่อนย้ายและใช้หรือเปลี่ยนการใช้อาคารบางชนิดในเขตพื้นที่อนุรักษ์

การควบคุมอาคารปัจจุบันอยู่ภายใต้อำนาจตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.2522[6] ซึ่งตราขึ้น “เพื่อประโยชน์แห่งความมั่นคงแข็งแรง ความปลอดภัย การป้องกันอัคคีภัย การสาธารณสุข การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การผังเมือง การสถาปัตยกรรม และการอำนวยความสะดวกแก่การจราจร ตลอดจนการอื่นที่จำเป็น (มาตรา 8) เป็นการปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการควบคุมการสร้างอาคาร และกฎหมายว่าด้วยการควบคุมการก่อสร้างในเขตเพลิงไหม้ที่มีอยู่เดิมและรวมให้เป็นกฎหมายฉบับเดียวกัน

การควบคุมอาคารมักจะผนวกวัตถุประสงค์ของการผังเมืองที่จะต้องเชื่อมโยงกับการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อควบคุมการพัฒนาพื้นที่ให้สอดคล้องกับสถานการณ์และสภาพที่เปลี่ยนไปของเมือง ดดยเน้นไปที่การท่องเที่ยวเชิง

[6] เอกสารประกอบการสอน 2503 681 กฎหมายผังเมือง Urban Planning Legislation

อนุรักษ์และเคารพต่อสถานที่ โดยให้หน่วยงานสร้างขอบเขตข้อกำหนดหรือมาตรการณ์มาควบคุม ให้เป็นไปตามเจตนารมย์ อย่างไรก็ตาม **การควบคุมอาคารซึ่งออกเป็นกฎระเบียบที่ใช้บังคับโดยทั่วไปทุกท้องถิ่น หรือออกเป็นข้อบัญญัติท้องถิ่น (เทศบัญญัติ คือ กฎหมายที่เทศบาลออกเพื่อใช้บังคับในเขตเทศบาล) ที่ใช้บังคับเฉพาะในแต่ละท้องถิ่น** มักมีข้อจำกัดโดยไม่สามารถจำแนกรายละเอียดได้ตามสภาพความแตกต่างของพื้นที่ บริเวณหรือย่านของเมือง อีกทั้งยังไม่มีเงื่อนไขของระยะเวลาการบังคับใช้ ซึ่งจะทำให้การควบคุมนั้นๆ เกิดกระบวนการปรับเปลี่ยนที่สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของเมืองอย่างเป็นพลวัต

เทศบัญญัติ คือ กฎหมายที่เทศบาลออกเพื่อใช้บังคับในเขตเทศบาลทั้งนี้อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติเทศบาล พศ.2496

ผู้เสนอร่างเทศบัญญัติ ได้แก่ นายกเทศมนตรี สมาชิกสภาเทศบาล หรือราษฎรผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตเทศบาลตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น พศ.2542

ร่างเทศบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน จะเสนอได้ก็ต่อเมื่อมีคำรับรองของนายกเทศมนตรี

ผู้พิจารณา ได้แก่ สภาเทศบาล

ผู้อนุมัติ ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัด

ผู้ตรา ได้แก่ นายกเทศมนตรี

ขั้นตอนการดำเนินการออกข้อกำหนด ในการจัดทำร่างเทศบัญญัติ **ข้อกำหนดการควบคุมอาคาร** มีขั้นตอนในการจัดทำดังนี้

1) สำรวจ รูปแบบ ประเภท การใช้สอยตลอดจนความสวยงามของอาคาร ที่มีอยู่ในเขตเทศบาลทั้งหมด และศึกษา วิเคราะห์อาคารรูปแบบดั้งเดิม (มีอายุมาก) จัดแบ่งประเภท อายุ ยุค รูปแบบทางด้านสถาปัตยกรรม รวมถึงการจัดเก็บ

2) จัดทำโครงการ “จัดทำข้อกำหนดและข้อเสนอแนะ เพื่อจัดทำข้อกำหนดท้องถิ่น/เทศบัญญัติแนวทางการพัฒนาและการควบคุมอาคาร ในพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอน ตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522” เพื่อขออนุมัติจากนายกเทศมนตรี และขอการสนับสนุนด้านวิชาการและข้อเสนอแนะจาก สนง.โยธาธิการและผังเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน รวมถึงผู้เชี่ยวชาญเฉพาะ หรือผู้มีความรู้ และประสบการณ์ด้านสถาปัตยกรรม

3) จัดทำร่างเทศบัญญัติ โดยได้ทำคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานจัดทำร่างเทศบัญญัติ ซึ่ง ประกอบด้วยผู้บริหารของเทศบาล ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้นำชุมชน ซึ่งในการจัดทำร่างเทศบัญญัติควรปรึกษาเรื่องแนวทางการยกร่างกับโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน รวมทั้งผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ในเรื่องข้อกำหนดการควบคุมอาคาร และกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เมื่อจัดทำร่างเทศบัญญัติแล้วเสร็จจึงส่งร่างเทศบัญญัติดังกล่าวให้กองช่าง เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนตรวจสอบความถูกต้อง

4) ขั้นตอนการจัดเวทีประชาคม เพื่อให้ประชาชน ผู้ประกอบการ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และผู้ที่เกี่ยวข้องทั่วไปได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อเทศบัญญัติ โดยเชิญคณะผู้บริหาร ได้แก่ นายกเทศมนตรี รองนายกเทศมนตรี ปลัดเทศบาล รวมทั้งพนักงานและลูกจ้างของเทศบาล ผู้ประกอบกิจการทุกกิจการ ผู้นำชุมชน ประชาชนทุกหลังคาเรือน ผู้สื่อข่าว และอาสาสมัครหรือผู้ที่สนใจ

ในการเชิญผู้เข้าร่วมประชุม ใช้วิธีการทำหนังสือเชิญ แจกใบปลิว เคาะประตูบ้านเชิญชวน เผยแพร่ประชาสัมพันธ์โดยออกเสียงตามสาย และในการออกเสียงตามสายควรชี้แจงให้ประชาชนได้ทราบถึงความสำคัญของการประชุมทำประชาคมเรื่องการยกร่างเทศบัญญัติ เช่น “ทุกคนควรจะต้องมีส่วนร่วม เพื่อมาช่วยกันร่วมตัดสินใจสร้างกติกาของเทศบาลร่วมกัน ซึ่งเทศบาลได้เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มามีส่วนร่วมแล้ว ถ้ากฎ กติกา หลักเกณฑ์ วิธีการ และมาตรการที่กำหนดในข้อกำหนดของท้องถิ่น(เทศบัญญัติ) ไม่ถูกใจ หรือปฏิบัติได้ยาก หรือไม่เหมาะสมสำหรับพื้นที่ของ

เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน จะได้หาแนวทางที่เหมาะสมกว่า ในการแก้ไขปัญหาด้านข้อกำหนดการควบคุมอาคาร" ในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องมาเข้าร่วมทำประชาคมนั้นต้องประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึง โดยมีการประชาสัมพันธ์ทุกวัน ทุกรูปแบบ และใช้วิธีจูงใจให้ประชาชนให้รู้สึกว่าตนเองมีส่วนสำคัญที่ช่วยผลักดันให้ข้อกำหนดควบคุมอาคารส่งผลต่อพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ

5) เสนอร่างเทศบัญญัติที่ผ่านเวทีประชาคมสู่สภาเทศบาล เพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบ ซึ่งในขั้นตอนนี้ผู้รับผิดชอบงาน ต้องสามารถอธิบายถึงความสำคัญและความจำเป็นของการจัดทำเทศบัญญัติ รวมทั้งข้อกำหนดด้านวิชาการในแต่ละเรื่องให้ผู้บริหารเทศบาล/สภาเทศบาลเข้าใจถึงความสำคัญและความจำเป็นที่จะใช้มาตรการกฎหมายตามพระราชบัญญัติการควบคุมอาคาร เพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาท้องถิ่นและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

6) นำร่างเทศบัญญัติที่ผ่านสภาเทศบาลเสนอให้ผู้ว่าราชการจังหวัดพิจารณาเห็นชอบ

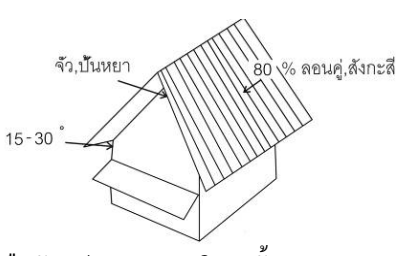
7) นำเทศบัญญัติไปประกาศใช้

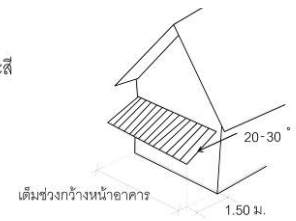
(ร่าง) ข้อกำหนดเพื่อการควบคุมลักษณะ รูปแบบ รูปทรงหรือสัดส่วน ระยะหรือระดับ และแนวทางการเลือกใช้องค์ประกอบและวัสดุตกแต่งของอาคาร และบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง รื้อถอน เคลื่อนย้ายและใช้ หรือเปลี่ยนการใช้อาคารบางชนิดในเขตพื้นที่อนุรักษ์

<u>ส่วนที่ 1 ข้อกำหนดและข้อเสนอแนะด้านรูปทรงของอาคาร</u>

1) ในการก่อสร้างหรือดัดแปลง ข้อกำหนดด้านรูปทรงของอาคารพักอาศัยและอาคารพานิชย์ทุกประเภท

- เจ้าของหรือผู้ครอบครองอาคาร ต้องรักษาตำแหน่งโครงสร้างทางวิศวกรรม และรูปแบบสถาปัตยกรรมให้คงสภาพเดิม โดยให้รูปทรงหลังคาประกอบไปด้วย หลังคาทรงจั่วหรือปั้นหยา มีความลาดชันของหลังคาอยู่ระหว่าง 15 ถึง 30 องศา และไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 วัสดุมุงหลังคา ต้องมุงด้วยกระเบื้องลอนคู่หรือสังกะสี
- ในการก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคารบริเวณชั้น 1 ของอาคาร เสนอแนะให้มีกันสาดที่มีความกว้างเท่ากับช่วงกว้างของหน้าอาคาร ยื่นออกมา 1.50 เมตร ความลาดชันของกันสาดอยู่ระหว่าง 20 ถึง 35 องศา

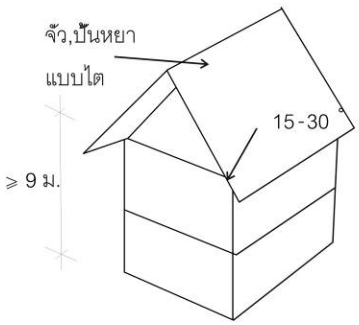

- ในการก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคารบริเวณชั้น ๒ ของอาคาร เสนอแนะให้มีระเบียงไม้ โดยวัสดุที่เลือกใช้ในการก่อสร้างหรือดัดแปลงระเบียงไม้ กำหนดให้ใช้ไม้วัสดุหลัก ที่มีลวดลายพื้นถิ่น หรือลวดลายเรขาคณิต

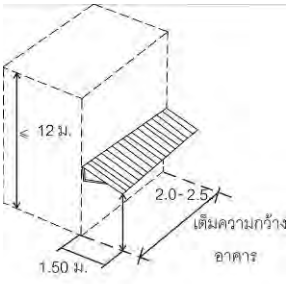

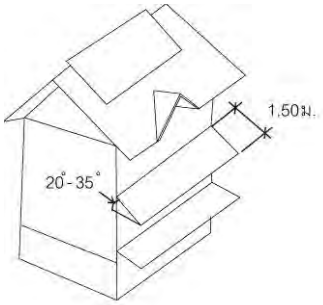
2) ในการก่อสร้างหรือดัดแปลง ข้อกำหนดด้านรูปทรงของอาคารพักอาศัยและอาคารพานิชย์ (ประเภทอาคาร คสล. ความสูงไม่เกิน 9 เมตร)

- กำหนดให้อาคารมีองค์ประกอบหลังคา ในรูปแบบจั่ว ปั้นหยา ที่มีมุมชันของหลังคาอยู่ที่ระหว่าง 15 ถึง 30 องศา หรือรูปแบบหลังคาของอาคารสาธารณะแบบไต

- ในการก่อสร้างหรือดัดแปลง ข้อกำหนดด้านรูปทรงของอาคารพักอาศัยและอาคารพาณิชย์ (ประเภทอาคาร คสล. ความสูงไม่เกิน 12 เมตร)
    - ต้องมีรูปทรงอาคารสี่เหลี่ยมและมีกันสาดขนาดกว้างเท่าความกว้างอาคาร ยื่นออกมา 3.50 เมตร ความสูงจากพื้นอยู่ระหว่าง 2.00 ถึง 2.40เมตร
    - ควรมีการนำเอาองค์ประกอบของรูปทรงสถาปัตยกรรมไตมาเป็นส่วนประกอบอาคาร เช่นซุ้มทางเข้า หลังคาซ้อนชั้น บริเวณชั้นที่ 2 และ 3 ควรมีกันสาดความกว้างเท่ากับช่วงกว้างของหน้าอาคารยื่นออกมา 1.50 เมตร ความลาดชันอยู่ระหว่าง 20 ถึง 35 องศา

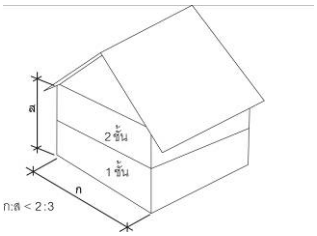

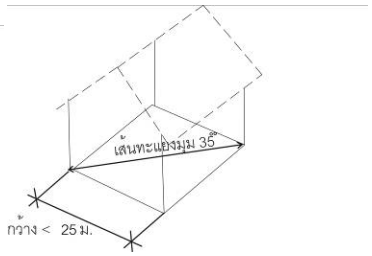

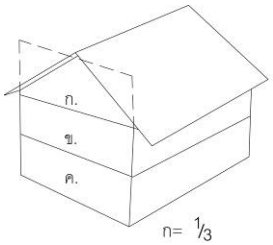
<u>ส่วนที่ 2 ข้อกำหนดและข้อเสนอแนะด้านสัดส่วนของอาคาร</u>

1) ในการก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคาร ข้อกำหนดด้านสัดส่วนของอาคาร

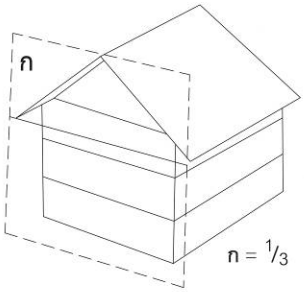
- อาคารพักอาศัยและอาคารพาณิชย์ (ประเภทอาคารเรือนไม้) กำหนดให้ด้านที่กว้างที่สุดของอาคาร มีความกว้างได้ไม่เกิน 25 เมตร และเส้นทแยงมุมไม่เกิน 35 เมตร เพื่อควบคุมขนาดของอาคาร
- อาคารพักอาศัยและอาคารพาณิชย์ (ประเภทอาคาร คสล. ความสูงไม่เกิน 9 เมตร)
    - ความสูงของอาคารต้องมีอัตราส่วนความสัมพันธ์กับความกว้างในอัตราส่วนไม่เกิน 2:3 มีการแบ่งชั้นอาคารได้ไม่เกิน 2 ชั้น และในภาพด้านอาคาร
    - สัดส่วนของหลังคาควรมีสัดส่วน 1: 3 ของภาพรวมอาคารทั้งหมด

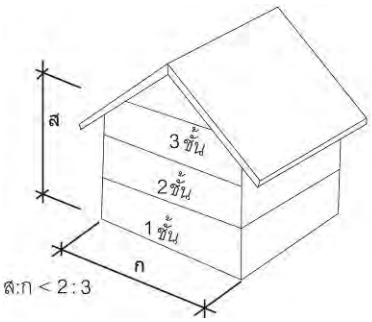

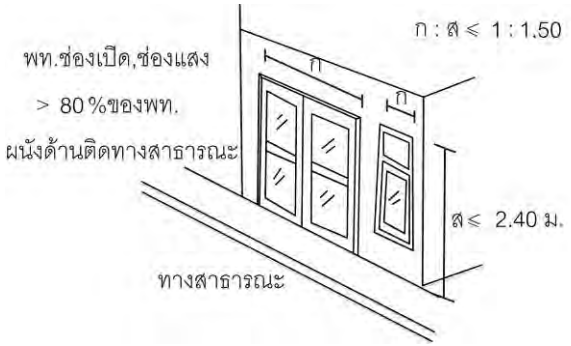
- อาคารพักอาศัยและอาคารพาณิชย์ (ประเภทอาคาร คสล. ความสูงไม่เกิน 12 เมตร)
  - ความสูงของอาคารต้องมีอัตราส่วนความสัมพันธ์กับความกว้างในอัตราส่วนไม่เกิน 2:3 มีการแบ่งชั้นอาคารได้ไม่เกิน 3 ชั้น และในภาพด้านอาคาร
  - สัดส่วนของหลังคาควรมีสัดส่วน 1: 3 ของภาพรวมอาคารทั้งหมด

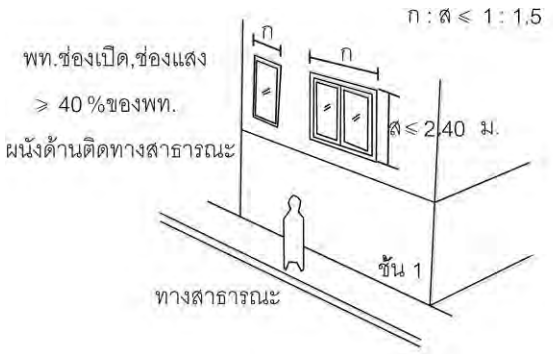

<u>ส่วนที่ 3 ข้อกำหนดและข้อเสนอแนะด้านช่องแสงหรือช่องเปิด</u>

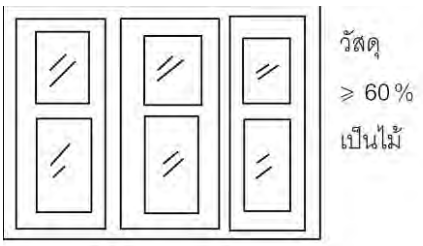
1) ในการก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคาร กำหนดให้ชั้นที่ 1 ของอาคารที่มิใช่โถงโล่ง ต้องมีช่องแสงหรือช่องเปิดที่สามารถเปิดเชื่อมโยงการสัญจรกับพื้นที่ภายนอกได้ ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80 ของพื้นที่ผนังด้านที่ติดทางเท้าสาธารณะ โดยให้สัดส่วนของแต่ละช่องแสงหรือช่องเปิดมีความกว้างต่อความสูง ไม่มากไปกว่า 1:1.5 และระยะความสูงต้องไม่เกิน 2.40 เมตร

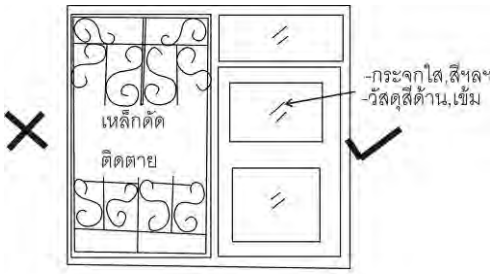
2) ในการก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคาร กำหนดให้ชั้นที่ 2 ของอาคาร ต้องมีช่องแสงหรือช่องเปิด ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 40 ของผนังด้านที่ติดถนนสาธารณะ โดยให้สัดส่วนของแต่ละช่องแสงหรือช่องเปิดมีความกว้างต่อความสูง ไม่มากไปกว่า 1:1.5 และระยะความสูงต้องไม่เกิน 2.40 เมตร

3) ในการก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคาร วัสดุที่ใช้ในการทำช่องเปิดช่องแสงหรือช่องเปิด ต้องประกอบไปด้วยไม้เป็นวัสดุหลัก คือมีการใช้ไม้ในอัตราส่วนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 60

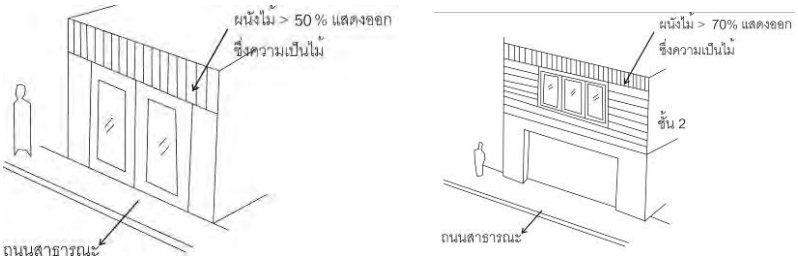
4) ในการก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคาร เสนอแนะควรมีทั้งช่องแสงหรือช่องเปิด ที่ติดตายหรือเปิดปิดได้ตามสภาพภูมิอากาศ ไม่ควรใช้เหล็กดัดประเภทติดตาย วัสดุรองที่ใช้ในการทำบานลูกฟักช่องแสงหรือช่องเปิด ควรใช้ กระจกใส กระจกฝ้า กระจกสี กระจกสีลายลูกฟักสีเขียว สีเหลือง หรือสีน้ำเงิน วัสดุโลหะสีด้าน เข้ม ไม่มีความมันวาว เช่นสีดำ สีชาเข้ม สีน้ำตาล

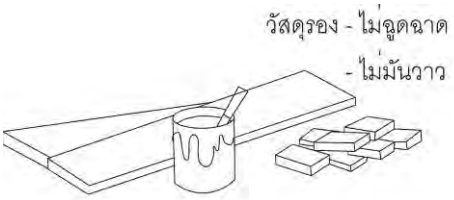
<u>ส่วนที่ ข้อกำหนดและข้อเสนอแนะด้านวัสดุบุผิวผนังอาคารภายนอก</u>

1) ในการก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคาร อาคารพักอาศัยและอาคารพาณิชย์ (ประเภทอาคารเรือนไม้)

- กำหนดให้ชั้นที่ 1 ของอาคาร ผนังด้านที่ติดกับถนนสาธารณะ วัสดุบุผิวผนังอาคารภายนอก ต้องประกอบด้วยผนังไม้และช่องแสงหรือช่องเปิด ที่มีวัสดุเป็นไม้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 50 ติดตั้งทั้งทางแนวตั้ง แนวนอน หรือผสมผสานระหว่างแนวตั้งกับแนวนอนเท่านั้น ตัวแผ่นไม้ทาสีรักษาเนื้อไม้ หรือสีทาไม้ที่ได้ผลลัพธ์ในการแสดงออกถึงความเป็นไม้ชัดเจน
- ในการก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคาร กำหนดให้ชั้นที่ 2 ของอาคาร ผนังด้านที่ติดกับถนนสาธารณะ วัสดุบุผิวผนังอาคารภายนอก ต้องประกอบด้วยผนังไม้และช่องแสงหรือช่องเปิด ที่มีวัสดุเป็นไม้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 70 ติดตั้งทั้งทางแนวตั้ง แนวนอน หรือผสมผสานระหว่างแนวตั้งกับแนวนอนเท่านั้น ตัวแผ่นไม้ทาสีรักษาเนื้อไม้ หรือสีทาไม้ที่ได้ผลลัพธ์ในการแสดงออกถึงความเป็นไม้ชัดเจน

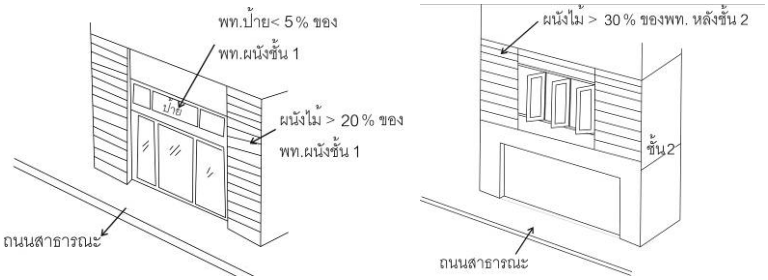

- ในการก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคาร เสนอแนะให้วัสดุบุผิวผนังอาคารภายนอกที่มีความเหมาะสมรองลงมา ควรเป็นวัสดุที่ไม่มีสีฉูดฉาด มันวาว เช่น แผ่นไฟเบอร์ซีเมนต์บอร์ดสำเร็จรูปสีธรรมชาติ ผนังก่ออิฐโชว์แนว วัสดุโลหะผิวด้าน สีเข้ม หรือผนังก่ออิฐฉาบปูนเรียบทาสีขาวขุ่น สีครีมเหลืองหรือสีดินแดง

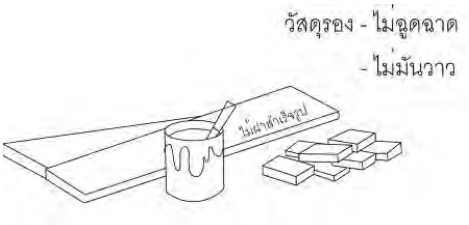

2) ในการก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคาร อาคารพักอาศัยและอาคารพาณิชย์ (ประเภทอาคาร คสล. ความสูงไม่เกิน 9 เมตร)

- กำหนดให้ผนังด้านที่ติดกับถนนสาธารณะ ในชั้น1 ใช้วัสดุบุผิวผนังอาคารภายนอก ที่ประกอบด้วยผนังไม้และช่องแสงหรือช่องเปิด ที่มีวัสดุเป็นไม้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 20 ตัวแผ่นไม้ทาสีรักษาเนื้อไม้ หรือสีทาไม้ที่ได้ผลลัพธ์ในการแสดงออกถึงความเป็นไม้ชัดเจนสามารถติดตั้งป้ายโฆษณาได้ไม่เกินร้อยละ 5 ของพื้นที่ผิวอาคาร
- กำหนดให้ชั้นที่ 2 ด้านที่ติดกับถนนสาธารณะต้องประกอบด้วยผนังไม้และช่องเปิดที่มีวัสดุไม้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 20 ตัวแผ่นไม้ทาสีรักษาเนื้อไม้ หรือสีทาไม้ที่ได้ผล ห้ามติดตั้งป้ายโฆษณาทุกประเภทในพื้นผิวอาคารชั้นที่สอง กำหนดให้ผิวอาคารภายนอกทาสี ขาว ครีม เทาอ่อน และสีส้มอิฐเป็นหลัก มีสีอื่นปนอยู่ได้ไม่เกินร้อยละ 5 ของพื้นที่ผิวอาคารทั้งหมด ห้ามใช้สีวาด ขีด หรือพ่นเป็นลวดลายสัญลักษณ์ หรือทำให้พื้นผิวไม่เรียบร้อย

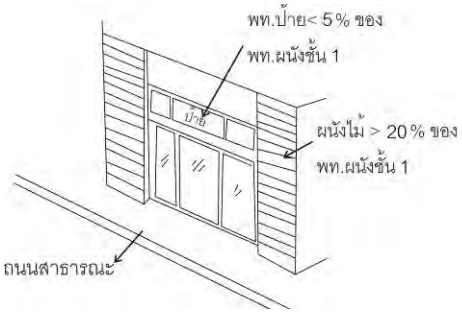

- ชั้นที่สองของอาคารควรใช้ไม้ฝาสำเร็จรูปทาสีประกอบเข้ากับผนังก่ออิฐฉาบปูนเพื่อสร้างพื้นผิวที่ลดความกระด้างของปูน

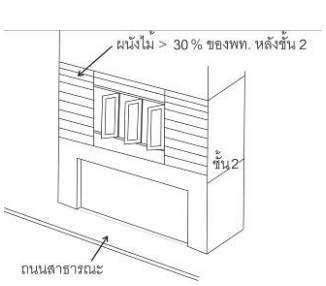

3) ในการก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคาร อาคารพักอาศัยและอาคารพาณิชย์ (ประเภทอาคาร คสล. ความสูงไม่เกิน 12 เมตร)

- กำหนดให้ชั้นที่ 1 ของอาคาร ผนังด้านที่ติดกับถนนสาธารณะ วัสดุบุผิวผนังอาคารภายนอก ต้องประกอบด้วยผนังไม้และช่องแสงหรือช่องเปิด ที่มีวัสดุเป็นไม้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 20 ตัวแผ่นไม้ทาสีรักษาเนื้อไม้ หรือสีทาไม้ที่ได้ผลลัพธ์ในการแสดงออกความเป็นไม้ชัดเจนสามารถติดตั้งป้ายโฆษณาได้ไม่เกินร้อยละ 5 ของพื้นที่ผิวอาคารชั้นที่ 1

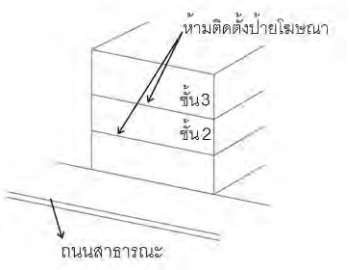

- กำหนดให้ชั้นที่ 2 ด้านที่ติดกับถนนสาธารณะต้องประกอบด้วยผนังไม้และช่องเปิดที่มีวัสดุไม้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 30 ตัวแผ่นไม้ทาสีรักษาเนื้อไม้ หรือสีทาไม้ที่ได้ผลลัพธ์ในการแสดงออกถึงความเป็นไม้ชัดเจน
- กำหนดให้ชั้นที่ 3 ด้านที่ติดกับถนนสาธารณะต้องประกอบด้วยผนังไม้และช่องเปิดที่มีวัสดุไม้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 20 ตัวแผ่นไม้ทาสีรักษาเนื้อไม้ หรือสีทาไม้ที่ได้ผลลัพธ์ในการแสดงออกถึงความเป็นไม้ชัดเจน

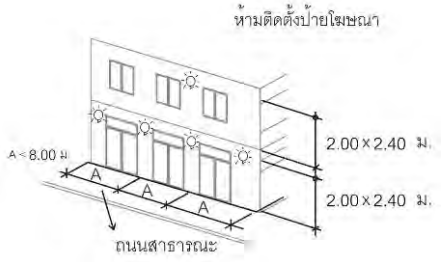
- ห้ามติดตั้งป้ายโฆษณาทุกประเภทในพื้นผิวอาคารชั้นที่ 2 และ 3
- วัสดุรอง ควรเป็นวัสดุที่ไม่มีสีฉูดฉาด มันวาว เช่น บอร์ดสำเร็จรูปสีเทา สีคอนกรีต ผนังก่ออิฐโชว์แนว วัสดุโลหะผิวด้าน สีเข้ม หรือทาสี ขาวขุ่น สีดินแดง สีครีม

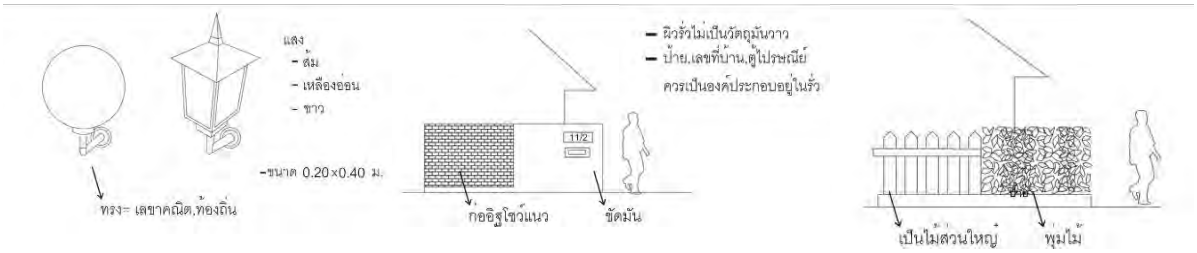

<u>ส่วนที่ 5 ข้อกำหนดและข้อเสนอแนะด้านแสงสว่างกับอาคาร</u>

1) ในการก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคาร กำหนดให้ผนังด้านนอกของชั้นที่ 1 ด้านที่ติดกับถนนสาธารณะต้องมีการติดตั้งโคมไฟ หรือไฟกิ่งทุกระยะไม่เกิน 8 เมตรโดยมีความสูงจากพื้นระหว่าง 2.00 ถึง 2.40 เมตร และผนังด้านนอกของชั้นที่ 2 ด้านที่ติดถนนสาธารณะติดตั้งโคมไฟ หรือไฟกิ่งไม่น้อยกว่า 1 จุด โดยที่มีความสูงจากพื้นชั้นที่ 2 ระหว่าง 2.00 ถึง 2.40 เมตร

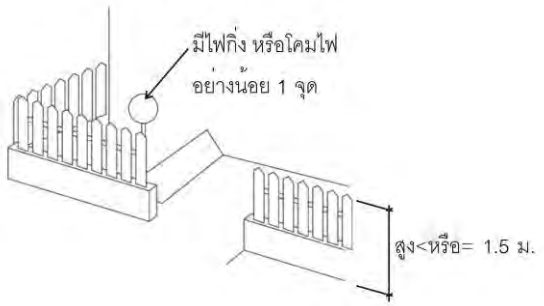

2) ในการก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคาร แสงที่ออกจากหลอดไฟควรเป็นแสงสีส้ม สีเหลืองอ่อนหรือสีขาว มีรูปทรงเรขาคณิต หรือรูปทรงของโคมท้องถิ่น ขนาดโดยประมาณ 0.20x0.40 เมตร

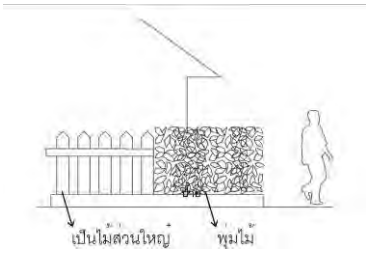
ส่วนที่ 6 ข้อกำหนดและข้อเสนอแนะด้านรั้วของอาคาร

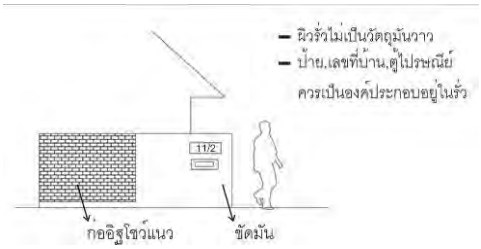
1) ในการก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคาร รั้วของอาคารกำหนดให้มีความสูงไม่เกิน 1.50 เมตรและมีโคมไฟหรือไฟกิ่งหน้าบ้านไม่น้อยกว่า 1 จุด

2) ในการก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคาร รั้วของอาคารควรมีลักษณะ

- รั้วไม้เป็นส่วนประกอบหลัก หรือรั้วไม้พุ่มที่มีประโยชน์ในการนำไปประกอบอาหารได้ สีที่ใช้ทารั้วควรเป็นสีเข้มเช่นสีน้ำตาล สีย้อมไม้ หรือสีดำ
- รั้วก่ออิฐให้โชว์แนวการก่อ ส่วนรั้วฉาบปูนให้ขัดมัน หรือทาสี ขาว สีอิฐ
- ผิวรั้วไม่ควรมีลักษณะวัตถุมันวาว ป้ายร้านค้าหรือหมายเลขที่บ้าน ตู้ไปรษณีย์ควรเป็นองค์ประกอบที่อยู่ในรั้ว

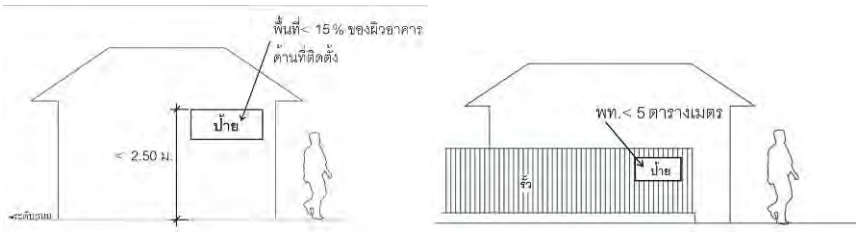

ส่วนที่ 7 ข้อกำหนดและข้อเสนอแนะด้านป้าย

1) ในการติดตั้งป้ายที่ติดกับอาคาร กำหนดให้ป้ายมีความสูงจากระดับถนนอยู่ในความสูงไม่เกิน 2.50 เมตร และมีพื้นที่ไม่เกินร้อยละ 15 ของพื้นที่ผิวอาคารด้านมีการติดตั้งป้าย

2) ในการติดตั้งป้ายที่ติดกับรั้ว กำหนดให้ป้ายมีพื้นที่รวมกันไม่เกิน 5 ตารางเมตร

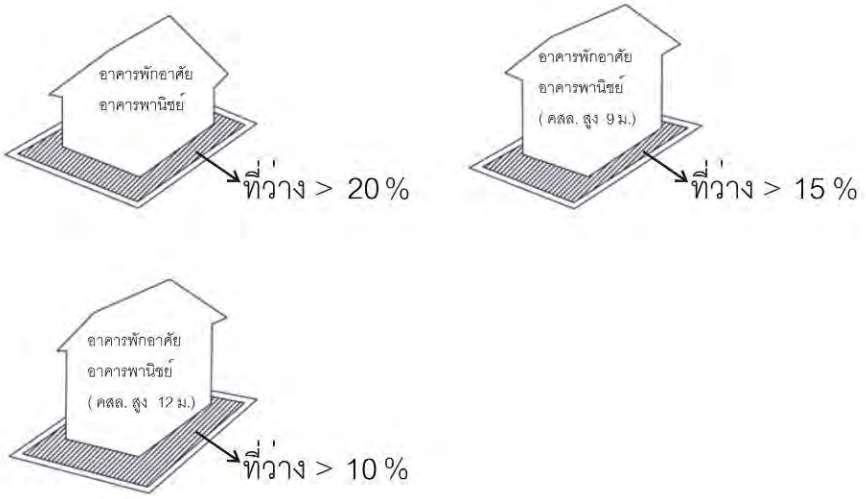

3) วัสดุที่ใช้ในการทำป้าย ควรใช้วัสดุประเภทไม้ มีตัวหนังสือไม้แกะนูนต่ำ ทาสีกลมกลืน เช่น สีน้ำตาลเข้ม สีขาวขุ่น โทนสีธรรมชาติ หรือ ป้ายโลหะผิวด้าน รูปแบบตัวหนังสือเรียบง่ายไม่หวือหวา

ส่วนที่ 8 ข้อกำหนดและข้อเสนอแนะด้านที่ว่างโดยรอบอาคาร

1) ในการก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคาร กำหนดให้มีที่ว่างโดยรอบอาคาร

- อาคารพักอาศัยและอาคารพาณิชย์ (ประเภทอาคารเรือนไม้) ไม่ต่ำกว่า ร้อยละ 20 ของพื้นที่ทั้งหมด
- อาคารพักอาศัยและอาคารพาณิชย์ (ประเภทอาคาร คสล. ความสูงไม่เกิน 9 เมตร) ไม่ต่ำกว่า ร้อยละ 15 ของพื้นที่ทั้งหมด
- อาคารพักอาศัยและอาคารพาณิชย์ (ประเภทอาคาร คสล. ความสูงไม่เกิน 12 เมตร) ไม่ต่ำกว่า ร้อยละ 10 ของพื้นที่ทั้งหมด

นโยบายการจัดการเมืองด้วยข้อกำหนดและการควบคุมเชิงพื้นที่ ที่ประกอบด้วยแนวทางการจัดการควบคุมพื้นที่เมืองอนุรักษ์ด้วยผังเมืองเฉพาะ และแนวทางการจัดการควบคุมพื้นที่เมืองอนุรักษ์ด้วยเทศบัญญัติการควบคุมอาคาร เป็นแนวทางเสนอแนะสำหรับการควบคุมพื้นที่เมืองเพื่อให้สิ่งก่อสร้างในพื้นที่เมืองมีความกลมกลืนร่วมกับความเป็นมาทางวัฒนธรรม เพื่อภาพลักษณ์สำหรับการเป็น “เมืองมรดกทางวัฒนธรรม”

4.4.2 การจัดการด้านการอนุรักษ์ ฟื้นฟูวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรม

จากสภาวการณ์ในปัจจุบันที่มรดกทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของแม่ฮ่องสอนมีแนวโน้มที่จะเสื่อมถอย จากปัจจัยการเข้ามาแทนที่ของกระแสโลกาภิวัฒน์ ทุนนิยม และอิทธิพลจากตะวันตก ซึ่งส่งผลให้เกิดการแสดงออกหรือความเข้าใจทางวัฒนธรรมแบบผิดจุดประสงค์และอาจเป็นการทำลายมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าให้สูญหายไปตามกาลเวลา ดังนั้น กระบวนการจัดการอนุรักษ์และฟื้นฟูนั้น จำเป็นที่จะต้องวางแนวทางที่สอดคล้องกันในทุกมิติทางวัฒนธรรม เพื่อให้เห็นสภาพปัญหาจากสาเหตุที่แท้จริง การวางแผนดำเนินการอย่างบูรณาการ รวมไปถึงแนวทางในอนาคต อันเป็นการวางรากฐานกระบวนการอนุรักษ์ฟื้นฟูอย่างยั่งยืน ดังที่กล่าวมาข้างต้นสามารถจำแนกกรอบการอนุรักษ์ฟื้นฟูได้ดังนี้

1) การอนุรักษ์และพัฒนาด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนเมืองแม่ฮ่องสอน

จากการที่แม่ฮ่องสอนมีชื่อเสียงด้านการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและวัฒนธรรม เพราะเป็นเมืองที่มีมรดกทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจ ไม่ว่าจะเป็นความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนโดยเฉพาะชาวไต การแต่งกาย ภาษา อาหาร ดนตรีนาฏศิลป์ รวมถึงประเพณีที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อทางพุทธศาสนา ดังนั้นจะเห็นได้ว่ามรดกทางวัฒนธรรมเป็นกลไกสำคัญที่สัมพันธ์กับเมืองและคนในเมืองอย่างเหนียวแน่น แต่ในปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่สืบเนื่องมาจากกระแสโลกาภิวัฒน์และวัฒนธรรมตะวันตก ส่งผลให้รูปแบบวัฒนธรรมที่มีมาแต่เดิมเริ่มสูญหาย หรือใช้เพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวอย่างไม่เคารพต่อคุณค่า รวมถึงคนในพื้นที่ตระหนักถึงคุณค่าทาง อัตลักษณ์น้อยลง อันจะนำมาซึ่งวิกฤตการล่มสลายทางวัฒนธรรมในอนาคต ดังนั้นในกระบวนการดำเนินงานของโครงการจึงเป็นแนวทางอนุรักษ์พัฒนาระบบความเข้าใจในตัวบุคคล ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน และความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนในระดับจังหวัด ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญในการแสดงออกหรือสะท้อนภาพวัฒนธรรมมาแต่เดิม หากมีการจัดการระบบความเชื่อมโยงของวิถีชีวิตที่เหมาะสม จะนำไปสู่กระบวนการรักษารูปแบบทางวัฒนธรรม การสืบต่อจากรุ่นสู่รุ่น รวมถึงการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับยุคสมัย ซึ่งเหล่านี้ล้วนมาจากการสะท้อนจากระบบการจัดการด้วยตัวชุมชนเอง อันจะเป็นการตระหนักรู้และเข้าใจรากเหง้าของตัวตน ทั้งเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรมจากปัจจัยภายนอกต่อไปในอนาคต โดยมีกรอบแผนปฏิบัติการที่สอดคล้องต่อกิจกรรมของพิพิธภัณฑ์มีชีวิต ดังนี้

1.1) การส่งเสริมการแต่งกายชุดไต จากการศึกษารายละเอียดของวัฒนธรรมการแต่งกายด้วยชุดไต (ในหัวข้อ 3.4.2 การแต่งกาย) จะเห็นได้ว่าปัจจุบันการแต่งกายด้วยชุดไตยังคงพบเห็นในพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอน โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลงานสำคัญทางศาสนา และทุกวันศุกร์เจ้าที่ของหน่วยงานราชการ นักเรียนจะแต่งกายด้วยชุดไตซึ่งถือเป็นเครื่องแบบที่ต้องแต่งเป็นประจำในวันศุกร์ แสดงให้เห็นถึงความรัก ความตระหนักรู้คุณค่าในวัฒนธรรมของตน ดังนั้นกรอบแนวคิดแผนปฏิบัติการจึงเป็นเพียงแนวทางสนับสนุนที่เกื้อหนุนให้วัฒนธรรมการแต่งกายมีความชัดเจน และแพร่หลายมากขึ้น ซึ่งนอกเหนือจากคนในพื้นที่จะแต่งกายในชุดไตเป็นประจำอยู่แล้ว หากผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยวได้เห็นและซึมซับในสิ่งที่ชุมชนร่วมใจกันแต่งกาย จะเป็นแรงกระตุ้นให้ผู้มาเยือนเกิดความรู้สึกอยากแต่งกายเหมือนคนในชุมชน โดยอยากเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ถือเป็นแนวร่วมที่ช่วยส่งเสริมวัฒนธรรมการแต่งกายชุดไต สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อคนในชุมชนเริ่มปฏิบัติก่อน และรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของคุณค่าวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งกรอบแผนปฏิบัติสามารถแบ่งได้ ดังนี้

- การรณรงค์และส่งเสริมให้ทุกสถาบันการศึกษาและทุกระดับ รวมถึงหน่วยงานของเอกชน มีนโยบายการแต่งกายชุดไตในวันศุกร์
- การประกวดการแต่งกายชุดไตในงานประเพณี หรือวันสำคัญต่างๆ ของเมืองแม่ฮ่องสอน ในระดับผู้ใหญ่และเด็ก
- สื่อสิ่งพิมพ์ ต่างๆ มีบทความที่ส่งเสริมการแต่งกายชุดไต

1.2) การส่งเสริมอาหารไต อาหารไตเป็นอาหารพื้นถิ่นที่มีรสชาติที่เป็นเอกลักษณ์ แตกต่างจากอาหารของจังหวัดอื่นๆ ในภาคเหนือ ปัจจุบันบางสถาบันการศึกษา เช่น โรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ได้มีวิชาการทำอาหารไต ซึ่งเป็นวิชาที่จัดอยู่ในหลักสูตรการเรียนการสอน ถือเป็นการอนุรักษ์ที่ยั่งยืน คือการสืบทอดให้แก่คนรุ่นหลัง จากการสำรวจลงพื้นที่ของคณะทำงาน พบว่า ในพื้นที่เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนมีร้านที่ขายอาหารไต ประมาณ 8-10 ร้าน ส่วนใหญ่เปิดบริการมานานแล้ว และลูกค้าส่วนใหญ่เป็นคนในชุมชน มีนักท่องเที่ยวมาใช้บริการสูงในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่ตลาดสายหยุด ซึ่งมีอาหารไตมากมายหลายชนิดจำหน่ายในราคาท้องตลาด เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ซึ่งนอกจากจะมีอาหารไตจำหน่ายแล้ว ยังมีของฝากต่างๆ ที่เป็นผลิตภัณฑ์จากท้องถิ่น เช่น ถั่วงา น้ำผึ้ง ถั่วเน่าแค้บ ฯลฯ รวมถึงผักพื้นบ้านต่างๆ ที่มีตามฤดูกาล ซึ่งถือเป็นจุดเด่นของวัฒนธรรมทางด้านอาหารที่น่าสนใจอีกเช่นกัน ดังนั้นจึงมีกรอบแผนปฏิบัติการ ดังนี้

- การจัดตั้งศูนย์ หรือเปิดบ้านสอน และสาธิตการทำอาหารไต แก่ผู้ที่สนใจ
- งานประเพณีต่างๆ สอดแทรกวัฒนธรรมด้านอาหารไต เช่น การประกวดทำอาหารไต อาจจะเป็นการประกวดทำอาหารไตแบบประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัยใหม่ เป็นต้น
- ทุกสถาบันการศึกษาในเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน มีกิจกรรมเสริม หรือวิชาที่ส่งเสริมอาหารไต เช่น วิชาการทำขนมไต อาหารไต เป็นต้น
- ร้านอาหารที่จำหน่ายอาหารไต ภาครัฐควรมีการส่งเสริม เช่น การจัดทำป้ายประกาศเกียรติคุณ

1.3) การส่งเสริมประเพณี ปัจจุบันประเพณีต่างๆ ของเมืองแม่ฮ่องสอนได้รับความสนใจมากขึ้น ซึ่งเกิดจากสื่อในการนำเสนอรวมถึงเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากจังหวัดอื่นๆ ประเพณีของชาวไตมีการจัดกิจกรรมทุกเดือน กิจกรรมส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องต่อวันสำคัญทางศาสนา และการดำเนินชีวิต ดังนั้นประเพณีต่างๆ ที่เกิดขึ้นจึงกลายเป็นวัฒนธรรม วิถีชีวิตที่สะท้อนถึงรูปแบบการดำเนินชีวิตของชาวไต ในการจัดทำสื่อเผยแพร่ สิ่งสำคัญ คือ การสอดแทรกความเป็นมา สาเหตุของการจัด และคติความเชื่อของคนในพื้นที่ เพื่อให้ผู้ที่สนใจได้เข้าใจและรับข้อมูลโดยถูกต้อง มีกรอบแผนปฏิบัติการ ดังนี้

- การจัดสื่อเผยแพร่ประเพณีทางระบบเครือข่ายอินเตอร์เนต หนังสือ วารสารที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว สื่อทางโทรทัศน์เป็นต้น ในการจัดทำสื่อควรมีบริบทของความเป็นเมือง ข้อกำหนดที่นักท่องเที่ยวพึงปฏิบัติ เมื่อเข้ามาเยี่ยมชม คือ การท่องเที่ยวเชิงเคารพ
- หน่วยงานท้องถิ่นควรมีการจัดงานประเพณีให้ครบทั้ง 12 เดือน และส่งเสริมรูปแบบการจัดให้มีความชัดเจนขึ้น
- สถาบันการศึกษาร่วมส่งเสริมโดยการให้นักเรียน นักศึกษาร่วมกิจกรรมประเพณี

1.4) การส่งเสริมภาษาไต ปัจจุบันคนในท้องถิ่นที่มีเชื้อสายไต ส่วนใหญ่ยังคงพูดคุยด้วยภาษาไต เป็นภาษาเฉพาะพื้นถิ่นและภาษาไตไม่มีลักษณะคล้ายภาษาเหนือ จึงทำให้เกิดเอกลักษณ์เฉพาะขึ้น นอกจากนี้สถาบันการศึกษาบางแห่ง เช่น โรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน มีวิชาภาษาไต ซึ่งจัดอยู่ในหลักสูตร มีการสื่อสารพูดคุยด้วยภาษาไตในโรงเรียน เนื่องจากเด็ก นักเรียนบางคนมาจากครอบครัวที่สื่อสารกันด้วยภาษาไต โดยกรอบแผนปฏิบัติการ มีดังนี้

- การจัดสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น วารสาร คู่มือท่องเที่ยว หรือแผนที่ ควรจัดให้มีการแปลเป็นภาษาไตด้วย
- สถาบันการศึกษาในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนควรสอดแทรกวิชาภาษาไตเป็นวิชาเสริม หรือเพิ่มในหลักสูตรการเรียนการสอนด้วย
- ป้ายต่างๆ บริเวณสถานที่ท่องเที่ยวหรือสถานที่สำคัญของเมือง ควรมีการแปลด้วยภาษาไต

1.5) การส่งเสริมดนตรี นาฏศิลป์ไต ปัจจุบันดนตรีหรือการแสดงแบบไต เริ่มเลือนหายไป คณะวงดนตรีแบบดั้งเดิมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยรวมถึงความเข้าใจถึงศิลปะการแสดง ดนตรีแบบไตที่แปรเปลี่ยนไปปราชญผู้รู้เกี่ยวกับศิลปะเหล่านี้เริ่มเหลือน้อย ขาดผู้สืบทอด ปัจจุบันโรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ได้มีวิชาเกี่ยวกับดนตรี นาฏศิลปไตเพื่อฝึกสอนนักเรียน และเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมแขนงนี้ให้คงอยู่ต่อไป ดังนั้นจึงมีกรอบแผนปฏิบัติการ ดังนี้

- สถาบันการศึกษา ในเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนเปิดวิชาดนตรี นาฏศิลปไต
- จัดประกวดวงดนตรี การแสดงฟ้อนรำแบบไตในระดับเยาวชน
- จัดตั้งชมรมอนุรักษ์ เพื่อฝึกสอน สืบทอดความรู้แก่คนรุ่นหลัง

2) การอนุรักษ์และพัฒนาคุณค่าด้านสถาปัตยกรรมของเมืองแม่ฮ่องสอน

สถาปัตยกรรมในเมืองแม่ฮ่องสอนนับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ เป็นกายภาพที่ช่วยสะท้อนภาพลักษณ์ของวัฒนธรรมและวิถีชีวิตได้อย่างเด่นชัดและสอดคล้องกันเป็นระบบ สถาปัตยกรรมสามารถบอกเล่าความเป็นมาของพัฒนาการตั้งถิ่นฐานของเมือง ความเชื่อ รวมถึงวิถีชีวิตของคนที่แสดงออกผ่านรูปแบบทางสถาปัตยกรรมในแต่ละยุคสมัย ซึ่งเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของแม่ฮ่องสอนมีความหลากหลายแตกต่างกันตามประเภท ได้แก่

- สถาปัตยกรรมที่แสดงออกถึงความเชื่อทางพุทธศาสนาเช่น วัดที่มีลักษณะเฉพาะแบบวัฒนธรรมไต มีองค์ประกอบภายในวัด การวางผังที่มีรูปแบบเฉพาะ พื้นที่วัดมีความเกี่ยวโยงกับกิจกรรมประเพณีและพื้นที่ชุมชนอย่างมีระบบ

- สถาปัตยกรรมแบบเรือนพื้นถิ่นที่แสดงออกถึงภูมิปัญญาในการสร้างที่อยู่อาศัยของชาวไต ซึ่งมีความกลมกลืนทั้งพื้นที่ใช้งาน การแก้ไขปัญหาจากภูมิอากาศ ความเชื่อ เทคนิคการก่อสร้างการวางผัง รวมถึงความงามเชิงสถาปัตยกรรม อันเป็นการสะท้อนถึงวิถีชีวิตของผู้อยู่อาศัยเป็นอย่างดี

- สถาปัตยกรรมแบบเรือนร้านค้า ซึ่งโดยมากตั้งอยู่บนถนนสิงหนาทบำรุง ที่เดิมเป็นจุดศูนย์กลางการค้าของแม่ฮ่องสอนในอดีต รูปแบบสถาปัตยกรรมมีการผสมผสานหลากหลายวัฒนธรรม มีรูปแบบและเอกลักษณ์ขององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่า ทั้งเป็นลักษณะอาคารที่อยู่อาศัยกึ่งพาณิชยกรรม โดยสถาปัตยกรรมได้ถ่ายทอดเรื่องราววิถีชีวิตและประวัติศาสตร์ของเมืองในยุคหนึ่ง ซึ่งยังหลงเหลือมาจนถึงปัจจุบัน

จากปัญหาผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัฒน์และการขยายตัวอย่างรวดเร็วของชุมชนเมือง ซึ่งมีผลต่อค่านิยมและวิถีชีวิตของคนในแม่ฮ่องสอน ทำให้สถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าถูกละเลย บางแห่งถูกรื้อทำลายเปลี่ยนเป็นสถาปัตยกรรมรูปแบบใหม่ บางแห่งถูกปล่อยทิ้งร้างให้ทรุดโทรมตามกาลเวลา บ้างถูกกว้านซื้อจากนักลงทุนเพื่อปรับเปลี่ยนการใช้งานโดยละเลยความหมายและคุณค่าของตัวสถาปัตยกรรมเดิม ซึ่งตัวอย่างที่กล่าวมานี้ล้วนเป็นปัจจัยทำให้ความเข้าใจในคุณค่าของสถาปัตยกรรมเดิมถูกละทิ้งหรือบิดเบือนจากความเป็นจริง ยังผลให้สถาปัตยกรรมที่เป็นตัวบอกเล่าเรื่องราวและเป็นเครื่องมือเรียนรู้ประวัติศาสตร์ให้กับคนรุ่นหลังสูญหายไปตามกาลเวลา

ดังนั้นกระบวนการอนุรักษ์และพัฒนาคุณค่าด้านสถาปัตยกรรมจึงเน้นที่การให้ความรู้เชิงคุณค่าของสถาปัตยกรรมต่อคนในพื้นที่และคนทั่วไป แสดงให้เห็นความความเชื่อมโยงระหว่างสถาปัตยกรรมกับวิถีชีวิตและประวัติศาสตร์ ในรูปแบบของการเรียนรู้เชิงประจักษ์ กระบวนการรวมกลุ่มเพื่อการจัดการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม รวมไปถึงการออกแบบปรับปรุงสถาปัตยกรรมเดิม อันเป็นการแสดงออกถึงศักยภาพในการใช้งานอาคารเก่าแบบร่วมสมัยโดยรักษาความหมายละคุณค่าเดิมไว้ ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นกระบวนการปลูกฝังความเข้าใจเชิงคุณค่า และค่านิยมในการอนุรักษ์อาคารสถาปัตยกรรมต่อไปในอนาคต โดยมีแนวทางการดำเนินงานและกรอบแผนปฏิบัติการ ดังนี้

2.1) บ้านเก่าหรือเรือนพื้นถิ่นสถาปัตยกรรมไต

แนวทางการดำเนินการออกแบบและปรับปรุง จากการสำรวจ ศึกษาโครงสร้าง รูปแบบรายละเอียดของส่วนตกแต่ง และองค์ประกอบของบ้านเก่าเพื่อให้ทราบถึงเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่นไต ขั้นตอนต่อไปเป็นการนำเสนอแนวทางการดำเนินงานเพื่อการอนุรักษ์ ฟื้นฟูบ้านเก่า เพื่อนำไปจัดทำโครงการ โดยแนวทางการดำเนินงานการออกแบบและปรับปรุง มีดังนี้

รวบรวมข้อมูลพื้นฐานอาคารเก่าเพื่อการอ้างอิงและเก็บรักษา เป็นการศึกษาเก็บข้อมูลของอาคารเก่าที่มีคุณค่าของพื้นที่โดยการลงพื้นที่สำรวจ เพื่อจัดทำข้อมูลในการอ้างอิงเอกลักษณ์ของอาคาร รวมถึงเป็นฐานข้อมูลในการเก็บรักษาเพื่อสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ในอนาคต ในกระบวนการเก็บข้อมูลอาคารสถาปัตยกรรมนั้นมีการสืบค้นข้อมูลอ้างอิงถึงมิติประวัติศาสตร์ของเมือง เป็นแนวทางที่ช่วยในการสืบค้นประวัติของอาคาร รวมถึงการศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างสถาปัตยกรรมกับวิถีชีวิต ค่านิยม คนหรือสภาพสังคมในยุคต่างๆ ทั้งในระดับของความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถาปัตยกรรมหรือในระดับสถาปัตยกรรมกับพื้นที่ โดยมิติทางเรื่องราวทางประวัติศาสตร์จะเป็นข้อมูลที่ช่วยอธิบายปรากฏการณ์ รูปแบบและองค์ประกอบที่สะท้อนออกมาผ่านสถาปัตยกรรมให้เกิดความเข้าใจแก่ผู้ที่ต้องการศึกษา รวมถึงการรักษาคุณค่าของอาคารในมิติประวัติศาสตร์ให้คงอยู่

นอกเหนือจากกระบวนการศึกษาข้อมูลในมิติทางประวัติศาสตร์แล้วนั้น การลงพื้นที่สำรวจกายภาพของตัวอาคารเก่ายังสามารถอ้างอิงเทคนิควิธีการที่เกิดจากภูมิปัญญาของการก่อสร้างอาคารในอดีต โดยองค์ความรู้จะมีความเชื่อมโยงกับสกุลช่าง อิทธิพลและพัฒนาการของวัฒนธรรมที่สื่อผ่านสถาปัตยกรรม หรือแม้กระทั่งการผสมรวมกันของรูปแบบสถาปัตยกรรมที่หลากหลายในอาคารเดียว โดยชุดองค์ความรู้เชิงเทคนิคภูมิปัญญาในการก่อสร้างอาคารนั้นจะช่วยเป็นแนวทางในการอ้างอิงและเก็บรวบในเอกลักษณ์ทางกายภาพขององค์ประกอบในส่วนต่างๆของอาคาร ซึ่งสามารถจำแนกเป็นกลุ่มองค์ความรู้ได้แก่

- ผังอาคารและการใช้งาน แสดงออกถึงวิถีชีวิตของผู้อยู่อาศัยในอาคารรวมถึงกิจกรรมที่เกิดขึ้นตามประเภทการใช้งานของอาคารนั้นๆ รวมถึงพื้นที่ภูมิทัศน์บริเวณโดยรอบอาคาร
- รูปแบบรูปทรงอาคาร แสดงออกถึงรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่สะท้อนการแก้ปัญหาที่เกิดจากสภาพแวดล้อม รูปทรงที่เอื้อต่อการใช้งานภายใน รวมถึงการบ่งบอกถึงอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมในเชิงกายภาพ
- วัสดุ เป็นการแสดงออกถึงภูมิปัญญาในการใช้วัสดุที่มีในท้องถิ่นรวมถึงเทคนิควิธีการแปรรูปวัสดุก่อสร้างอาคารที่ได้จากไม้ภายใต้อิทธิพลของการค้าไม้ให้เกิดความงาม ความสวยงาม รวมถึงความทนทานที่ตอบสนองความต้องการทั้งในด้านการใช้งานและสุนทรียภาพ
- เทคนิคการก่อสร้าง เป็นการแสดงออกถึงเทคนิควิทยาการในเชิงช่างในการออกแบบโครงสร้างให้เกิดความแข็งแรงทนทานผสมผสานกับความงามของรูปแบบที่เกิดจากระบบโครงสร้างในอาคาร
- องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม เป็นสิ่งที่แสดงออกถึงอัตลักษณ์ของสังคมวัฒนธรรมที่มีความประณีต มีคุณค่า รวมถึงการส่งเสริมภาพลักษณ์ในจุดต่างๆให้กับตัวอาคารไม่ว่าจะเป็นรูปแบบของประตู หน้าต่าง ช่องลม เป็นต้น

ศึกษาแนวทางการปรับปรุงอาคารเก่าอย่างเหมาะสม จากการศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของอาคารเก่า สามารถนำองค์ความรู้มาใช้ในการเข้าไปจัดการกับอาคารที่มีคุณค่า ไม่ว่าจะเป็นการซ่อมแซม

ปรับปรุง หรือแม้กระทั่งการปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้งานของอาคาร เพื่อสามารถอ้างอิงวิธีการในการเข้าไปจัดการอาคารเก่าอย่างเหมาะสม เป็นการนำเทคนิคภูมิปัญญาที่ได้จากการศึกษาประวัติศาสตร์มาใช้อย่างถูกต้องตรงตามแบบดั้งเดิมรวมถึงประยุกต์ใช้กับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อให้กระบวนการปรับปรุงอาคารเก่าสามารถคงมิติทางคุณค่าและกายภาพของสถาปัตยกรรมเก่าให้เด่นชัด

แนวทางการปรับปรุงอาคารใหม่ให้กลมกลืนกับย่านอนุรักษ์ ในการพัฒนาและการขยายตัวเมืองในปัจจุบันนับเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบให้เกิดกลุ่มอาคารสมัยใหม่เพื่อตอบสนองความต้องการรวมถึงค่านิยมของวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป ในแนวทางการปรับปรุงอาคารใหม่ให้กลมกลืนกับย่านอนุรักษ์เป็นการนำองค์ความรู้จากการศึกษาองค์ประกอบและคุณค่าของสถาปัตยกรรมเก่ามาประยุกต์ปรับปรุงให้องค์ประกอบของผิวหน้าอาคารที่มีรูปแบบแตกต่างไปจากกลุ่มอาคารเก่าที่มีอยู่ในย่าน จากเดิมปัญหาที่รูปแบบของอาคารใหม่ส่งผลกระทบต่อมุมมองและการรับรู้ของคนที่เข้ามาในย่านที่ไม่เชื่อมต่อและไม่มีเอกภาพ เนื่องจากรูปแบบผิวหน้าอาคารที่แสดงออกมาในย่านมีรูปแบบที่ไม่เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน การเข้าไปศึกษาและจัดการปรับสภาพผิวหน้าอาคารที่แตกต่างจากเอกลักษณ์เดิมของย่านจะเป็นการช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ของย่านให้มีความเป็นเอกภาพและแสดงออกถึงคุณค่าของสถาปัตยกรรมในระดับย่านให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น อันจะเป็นปัจจัยตอบสนองการรับรู้ความเป็นย่านอนุรักษ์ให้แก่คนภายในพื้นที่และเป็นการดึงดูดผู้ที่สนใจจากภายนอกในการเข้ามารับรู้ถึงคุณค่าของสถาปัตยกรรมในระดับย่าน โดยมีแนวทางการปรับปรุง ดังนี้

การออกแบบด้านหน้าอาคาร Design Facade

- กันสาดหลังคาที่ยื่นออกมาจากอาคาร โดยทำให้เหมือนหรือคล้ายกัน มีความกลมกลืนกันไปทั้งย่าน เช่น องศาหลังคา วัสดุทำหลังคา สีของหลังคาและสีของตัวอาคาร
- นอกเหนือจากกันสาด ยังมีเรื่องของผ้าเต้นกันแดดฝนด้านหน้าอาคารควรกำหนดรูปแบบให้เป็นรูปแบบและสีเดียวกัน
- การกำหนดรูปแบบและขนาดของป้ายที่ติดด้านหน้าอาคาร ร้านค้าต่าง ๆ ให้มีรูปแบบเหมือนเมื่อครั้งอดีต มีขนาดที่เหมาะสม มีความเป็นระเบียบสวยงาม

ส่วนประกอบอาคารและสิ่งแวดล้อม

- รั้วบ้านที่เป็นคอนกรีตหรือซีเมนต์บลอค ทำการปรับปรุงด้ายการปลูกต้นไม้บัง เช่น ต้นตีนตุ๊กแก หรือไม้พุ่มหรือเปลี่ยนเป็นรั้วไม้ โดยรักษารูปแบบที่เคยเป็นมาแต่ในอดีต
- การปรับภูมิทัศน์ ด้วยการปลูกต้นไม้ระหว่างอาคาร โดยด้านหน้าอาคารจะเป็นไม้เลื้อยหรือไม้ดอก ด้านหลังอาคารจะปลูกมะพร้าวและต้นหมาก สำหรับบางอาคาร เช่น อาคารธนาคารกรุงไทย ใช้การปรับภูมิทัศน์ช่วยด้วยการปลูกต้นไม้ใหญ่เพื่อให้บดบังความใหญ่โตของอาคารลงบางส่วน และสร้างความร่มรื่นให้กับด้านหน้าอาคาร ด้านข้างอาคารทางเข้าตลาดสายหยุด ปลูกไม้ดอกที่มีพุ่มขนาดกลางเพื่อบดบังหน้าอาคารที่มีขนาดใหญ่

ตัวอย่างการปรับปรุงอาคาร

เจ้าของบ้านคุณบุญจิรา ทองเขียว

ก่อนการปรับปรุง

หลังการปรับปรุง

ภาพที่ 4-7 การปรับปรุงอาคาร (เจ้าของบ้านคุณบุญจิรา ทองเขียว)

เจ้าของบ้านคุณตวงรัตน์ รัตนรำพึง

ก่อนการปรับปรุง

หลังการปรับปรุง

ภาพที่ 4-8 การปรับปรุงอาคาร (เจ้าของบ้านคุณตวงรัตน์ รัตนรำพึง)

ร้านบ้านไทย

ก่อนการปรับปรุง

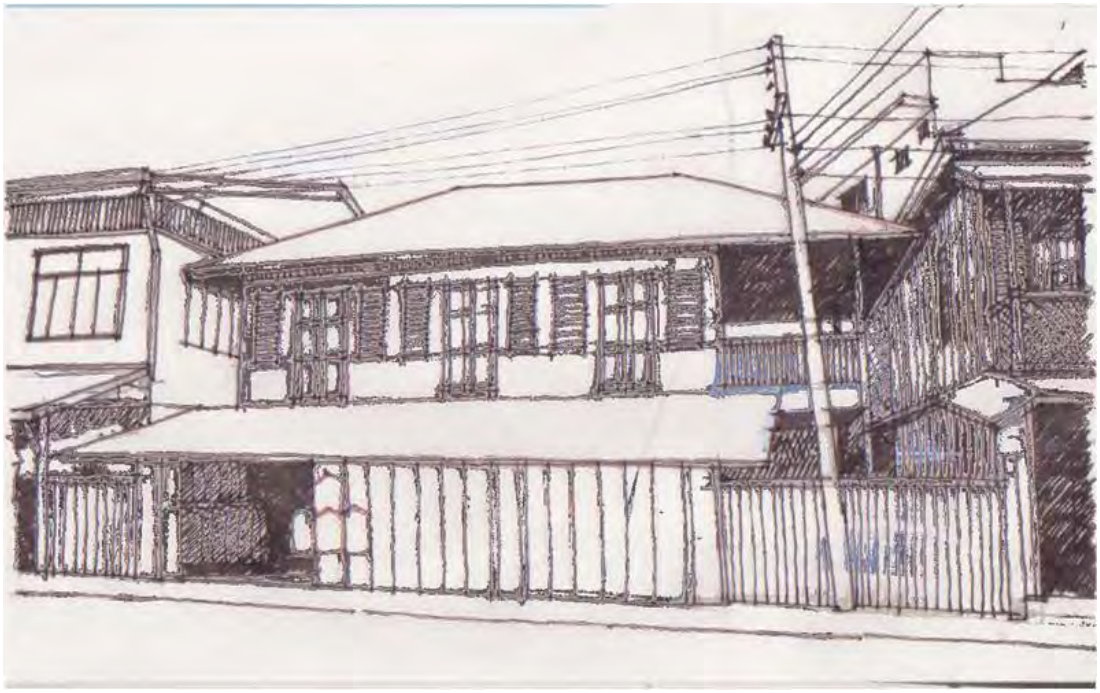
หลังการปรับปรุง

ภาพที่ 4-9 การปรับปรุงอาคาร (ร้านบ้านไทย)

ร้านภูเจริญ

ก่อนการปรับปรุง

หลังการปรับปรุง

ภาพที่ 4-10 การปรับปรุงอาคาร (ร้านภูเจริญ)

ด้านหน้าธนาคารกรุงไทย (ถนนสิงหนาทบำรุง)

ก่อนการปรับปรุง

หลังการปรับปรุง

ภาพที่ 4-11 การปรับปรุงอาคาร (ด้านหน้าธนาคารกรุงไทย)

ศึกษาและจัดทำรวบรวมเอกลักษณ์ของอาคารเก่าเมืองแม่ฮ่องสอน (Building Code)

สำหรับอ้างอิงถึงความเป็นเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมสำหรับอาคารใหม่ จากกระบวนการศึกษาที่ได้มาซึ่งข้อมูลพื้นฐานของอาคารเก่าที่มีคุณค่า กระบวนการเพื่อการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้เพื่อการนำไปใช้ โดยกระบวนการที่สำคัญคือการเปรียบเทียบและสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาองค์ประกอบเฉพาะและจุดร่วมขององค์ประกอบต่างๆ ในแง่กายภาพสถาปัตยกรรมเป็นเครื่องมือบ่งชี้ถึงจุดเด่นที่มีความเฉพาะในการนำไปอ้างอิงหรือเป็นข้อกำหนดร่วมกันในการออกแบบสถาปัตยกรรมใหม่ให้เกิดเอกลักษณ์ โดยชุดข้อมูลที่ได้จะบอกถึงสัดส่วนของอาคารที่เป็นเอกลักษณ์ วัสดุ สีของอาคาร รูปแบบรูปทรง รวมไปถึงการตกแต่งและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมซึ่งสามารถนำไปเป็นแนวทางการออกแบบอาคารใหม่ให้มีรูปแบบที่สะท้อนคุณค่าของสถาปัตยกรรมให้สอดคล้องกับพื้นที่ รวมถึงเป็นข้อมูลอ้างอิงในการรื้อสร้างอาคารเก่าที่ทรุดโทรมให้คงแบบแผนตามรูปแบบดั้งเดิม

กรอบแผนปฏิบัติการ

- การสร้างเครือข่ายอนุรักษ์อาคารพื้นถิ่นไต หรือการจัดตั้งชมรมอนุรักษ์สถาปัตยกรรมไต เพื่อส่งเสริม และอนุรักษ์อาคารพื้นถิ่น โดยการจัดตั้ง และหางบประมาณ กองทุนสำหรับปรับปรุงฟื้นฟูอาคาร รวมถึงการเป็นที่ปรึกษา สำหรับผู้ที่ต้องการปรับปรุง ดัดแปลงอาคาร หรือก่อสร้างอาคารใหม่ให้อยู่ในรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น จากในอดีตเมื่อปีพ.ศ.2548 ทางเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนร่วมกับชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ได้จัดทำโครงการอนุรักษ์บ้านเรือนเก่า ปัจจุบันยังไม่มีความชัดเจนในแนวทางปฏิบัติมากนัก ดังนั้นการจัดตั้งชมรม มีการตั้งคณะทำงาน และจัดตั้งกองทุน จะทำให้เกิดการเคลื่อนไหวในแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนขึ้น

- การปรับปรุงป้ายประกาศเกียรติคุณผู้อนุรักษ์อาคารพื้นถิ่น ปัจจุบันเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนได้มีการจัดทำป้ายประกาศเกียรติคุณให้แก่เจ้าของบ้าน ที่ดูแลรักษาโครงสร้าง รูปแบบของอาคารไว้ได้เป็นอย่างดี โดยเนื้อหาป้ายส่วนใหญ่เป็นประวัติของบ้าน เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ แต่เนื่องจากภาษาไตเป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมของเมืองแม่ฮ่องสอน ดังนั้นทางเทศบาลจึงต้องการเพิ่มภาษาไตในป้ายด้วย ดังนั้นจึงควรมีการปรับปรุงป้ายและมอบป้ายเพิ่มแก่เจ้าของที่อนุรักษ์อาคารพื้นถิ่นไว้

- กิจกรรมเปิดบ้านต้อนรับนักท่องเที่ยว
    - กิจกรรมชมบ้านไต ทางเทศบาลควรขอความร่วมมือจากเจ้าของบ้านหรืออาคารที่ได้รับมอบป้ายประกาศเกียรติคุณให้ร่วมมือกับทางเทศบาลในการอนุญาตให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจได้ชมภายในบ้านด้วย
    - กิจกรรมพักบ้านไต เป็นการส่งเสริมระบบเศรษฐกิจในระบบชุมชน รวมถึงเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมความเป็นอยู่ และลักษณะสภาพพื้นที่การใช้สอยภายในบ้านรูปแบบไตด้วยเช่นกัน

ซึ่งกิจกรรมการชมบ้านและพักบ้านไตนั้นจะต้องอยู่ในกรอบแผนปฏิบัติของการจัดการท่องเที่ยวด้วยระบบชุมชน โดยจะนำเสนอรายละเอียดในหัวข้อถัดไป

2.2) วัด

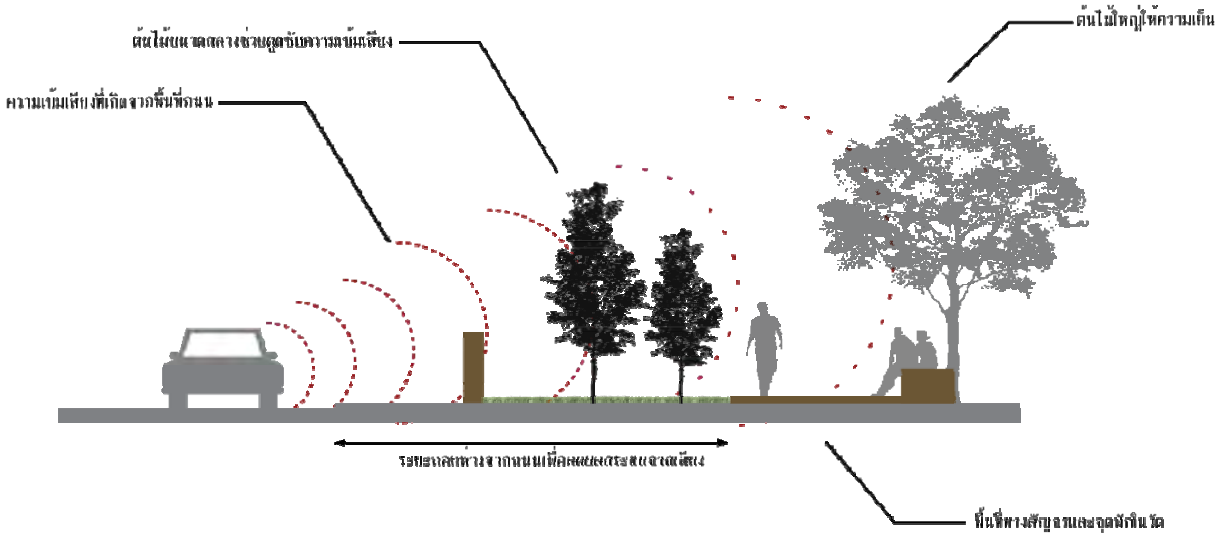
วัด นับเป็นสถานที่สำคัญทางศาสนา เป็นพื้นที่ส่วนกลางของชุมชนในการทำกิจกรรมทั้งในส่วนของกิจกรรมทางศาสนาโดยตรงหรือเป็นพื้นที่ประกอบกิจกรรมตามเทศกาล โดยโลกทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนชาวไตในจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้นมีความผูกพันกับพระพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่น ดังแสดงออกผ่านการรวมกลุ่มชุมชนโดยมีวัดเป็นพื้นที่สำคัญหรืออยู่ในพื้นที่สำคัญของชุมชน รวมไปถึงวัฒนธรรมวิถีชีวิต เทศกาลต่างๆล้วนมีสาระสำคัญเชื่อมโยงไปสู่ความหมายหรือกิจกรรมที่อยู่บนพื้นฐานของศาสนา ดังนั้นพื้นที่ของวัดในระดับความสัมพันธ์กับพื้นที่เมืองนั้นจึงมีความสำคัญ ทั้งยังมีมิติในเชิงความหมาย คุณค่า และเป็นพื้นที่สะท้อนให้เห็นถึงมิติของวิถีชีวิตของคนไต

จากการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลาที่บริบทของเมืองมีการพัฒนา ยังผลให้ระบบวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ปรับเปลี่ยนไปตามกิจกรรมของเมืองและสมัยนิยม พื้นที่วัดจึงถูกซ้อนทับด้วยกิจกรรมของเมืองหรือพฤติกรรมการใช้พื้นที่ของคนที่เปลี่ยนแปลงไป ผลที่เกิดขึ้นคือมิติของพื้นที่ของวัดนั้นถูกลดความสำคัญและถูกบดบังในเชิงคุณค่าด้วยระบบการตีมูลค่าตามแบบอย่างกระแสโลกาภิวัฒน์ ทำให้ความเข้าใจของคนในพื้นที่มองวัดเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธ์ ยากต่อการเข้าถึงหรือต้องมีกิจกรรมเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับศาสนาโดยเฉพาะเจาะจง ส่งผลถึงพฤติกรรมการใช้พื้นที่ของคนมองว่าการเข้ามาใช้พื้นที่วัดเป็นสิ่งที่ไกลตัว นำมาซึ่งภาวะเสื่อมโทรมของพื้นที่วัดและความไม่ชัดเจนในมิติทางความงาม และความหมายของวัดที่มีต่อวิถีของคนและพื้นที่เมือง ดังนั้นแนวทางการปรับปรุงพื้นที่วัดจึงมีแนวทางในการปรับปรุงทั้งในแง่ของมิติกายภาพและมิติเชิงความหมาย ความงาม และการรับรู้ของผู้ที่เข้ามาใช้พื้นที่ ให้เกิดความเชื่อมโยงและรื้อฟื้นระบบการใช้พื้นที่วัดและความงามในอดีตให้เด่นชัดขึ้นและพัฒนาควบคู่กับพฤติกรรมการใช้พื้นที่ กิจกรร และบริบทของเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป

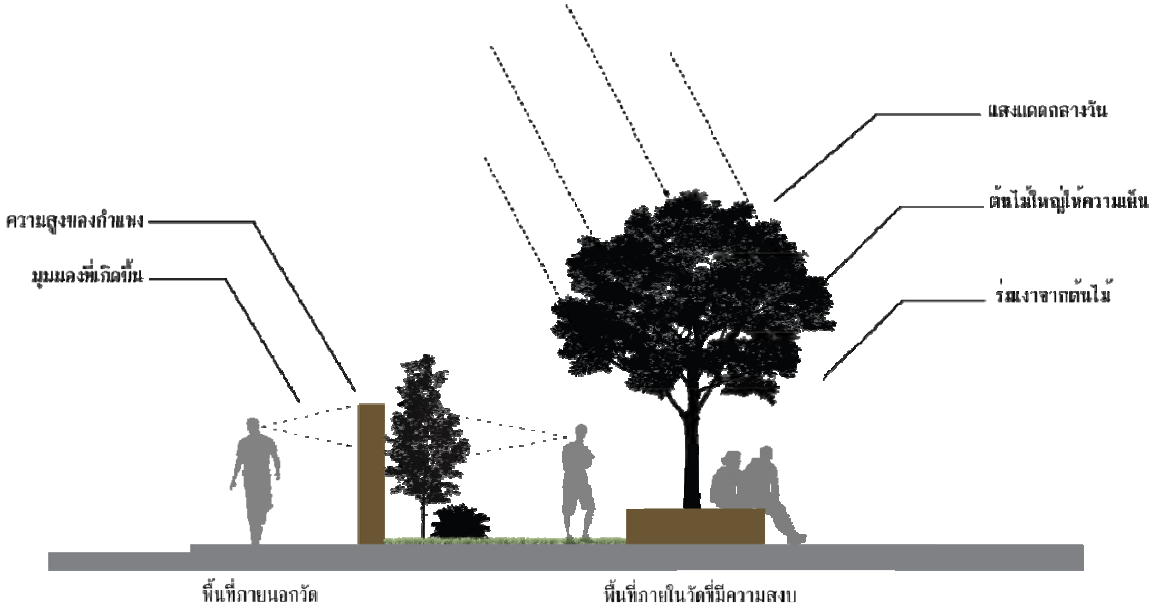
ในแนวทางการศึกษาปรับปรุงพื้นที่วัดจึงมีกรอบแนวคิดในการจำแนกองค์ประกอบที่เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างระบบการใช้พื้นที่อย่างเหมาะสม สามารถรองรับกิจกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับศาสนาและชุมชน โดยองค์ประกอบในการสร้างระบบพื้นที่วัดสามารถจำแนกได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 4-3 แนวคิดองค์ประกอบในการสร้างพื้นที่วัด

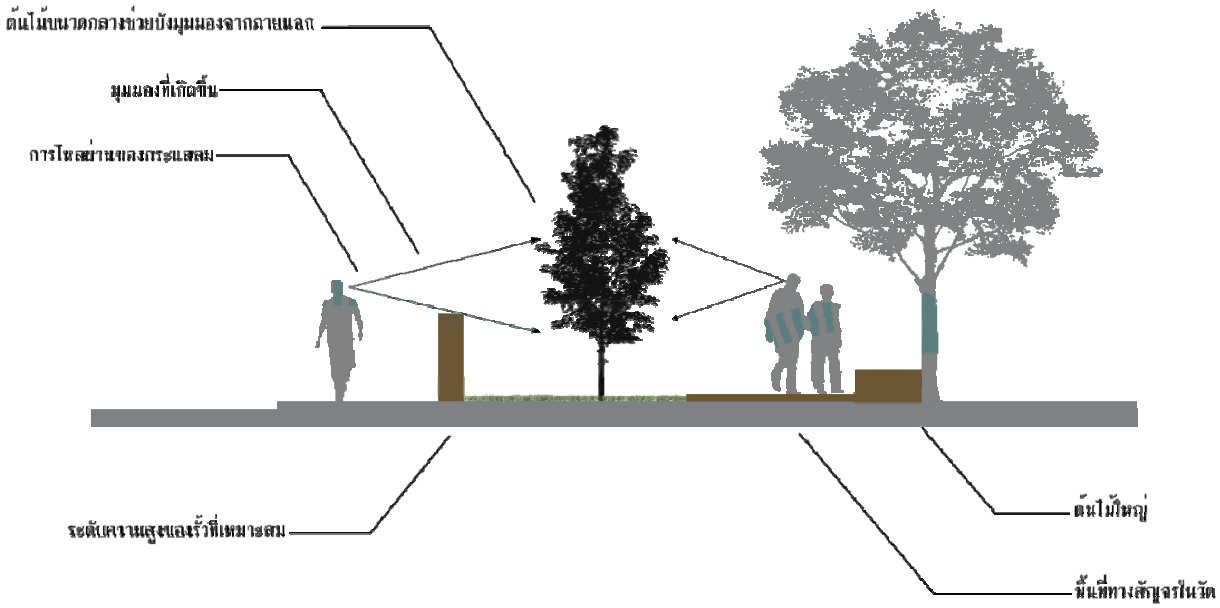
-

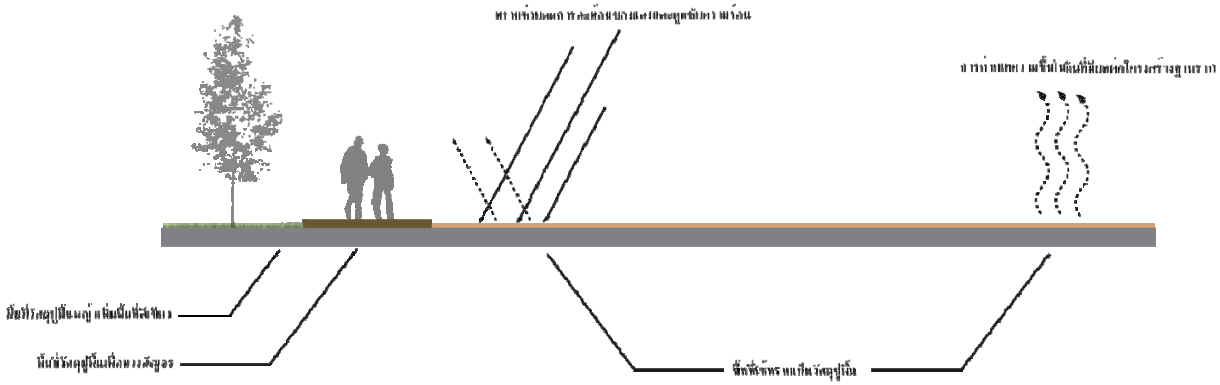
ภาพที่ 4-12 แนวทางการออกแบบปรับปรุงเพื่อแก้ไขปัญหามลภาวะทางเสียง

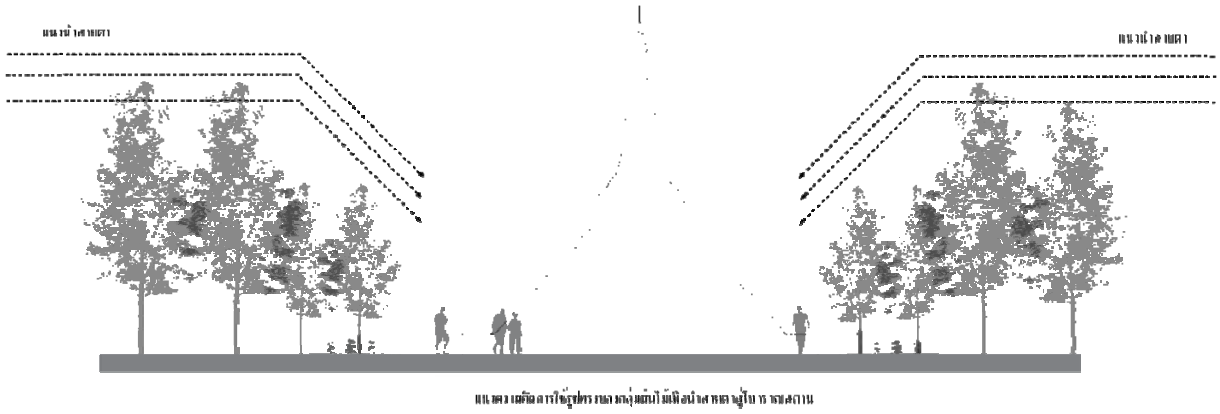
ภาพที่ 4-13 แนวทางการออกแบบปรับปรุงเพื่อแก้ไขปัญหาด้านมุมมอง

ภาพที่ 4-14 แนวทางการออกแบบปรับปรุงเพื่ออุณหภูมิและการถ่ายเทอากาศ

ภาพที่ 4-15 แนวทางการออกแบบปรับปรุงวัสดุปูพื้น

ภาพที่ 4-16 แนวทางการออกแบบปรับปรุงเพื่อการเน้นมุมมอง

4.4.3 การจัดการท่องเที่ยวด้วยระบบชุมชนเมืองและศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน

จากนโยบายการส่งเสริมแม่ฮ่องสอนให้เป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่มีเหตุจากเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่บอกเล่าเรื่องราวผ่านสถานที่สำคัญ เช่น วัดและบ้านเก่า ที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรม ศิลปกรรมพื้นถิ่นแบบไต รวมถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ประกอบไปด้วย ภาษา อาหาร การแต่งกาย ประเพณี การละเล่น การแสดงดนตรี และนาฏศิลป์ สิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นปัจจัยให้เกิด เป็น “มรดกทางวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน” ขึ้น ประกอบกับวิสัยทัศน์ของทางเทศบาลที่เห็นความสำคัญของอัตลักษณ์เมืองแม่ฮ่องสอน จึงเกิดแนวคิดที่จะอนุรักษ์ ควบคู่กับการพัฒนา เพื่อให้พื้นที่เมือง พื้นที่ทางประวัติศาสตร์ ยังคงอยู่ร่วมกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนในยุคใหม่ ในแนวคิด เมืองเก่าในยุคสมัยใหม่ จากการศึกษาโครงการจากแผนพัฒนาสามปี (พ.ศ.2552-2554) เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน พบว่า มีโครงการที่ส่งเสริมนโยบาย “มรดกทางวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน” หลายโครงการด้วยกัน เช่น โครงการฝึกอบรมด้านศิลปะและวัฒนธรรมแก่สมาชิกชุมชน โครงการจัดการท่องเที่ยวแบบ Home Stay โครงการจัดงานด้านวัฒนธรรม โครงการการสร้างสรรค์เอกลักษณ์ของเมือง โครงการก่อสร้างปรับปรุงศิลปะวัฒนธรรมตามวัดต่างๆ ในเขตเทศบาล รวมถึงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เป็นต้น ประกอบกับหน่วยงาน สกว. ที่ได้เล็งเห็นศักยภาพของเมืองแม่ฮ่องสอน จึงได้มอบหมายให้คณะทำงานจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ศึกษาความเป็นไปได้สำหรับพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน ดังนั้นคณะทำงานจึงได้ทำการลงพื้นที่สำรวจ และศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในด้านศักยภาพของเมือง และนิยามของ “พิพิภัณฑ์มีชีวิต” (โดยได้นำเสนอรายละเอียดดังส่วนที่ 2 และส่วนที่ 3 ในข้างต้นแล้ว) จึงสรุปได้ว่าหากต้องการที่จะอนุรักษ์ควบคู่กับการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน ด้วยการจัดการที่เรียกว่า “พิพิธภัณฑ์มีชีวิต” นั้น จึงควรมีการจัดการท่องเที่ยวด้วยระบบชุมชนเมืองที่เชื่อมโยงด้วยศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิต โดยมีสิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึง คือ ความเป็นอยู่ของชุมชนร่วมกับการอนุรักษ์ พัฒนาเมือง มีแนวคิด ดังนี้

แนวคิด การดำเนินการในด้านต่างๆ จะต้องสะท้อนถึงผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ ไม่ใช่นักท่องเที่ยว โดยถือว่านักท่องเที่ยวเป็นผู้มาเยือน เป็นผู้ที่มาเสพความเป็นเมืองวัฒนธรรม ผลประโยชน์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับ คือ ความรู้ทางวัฒนธรรม และความอิ่มเอมจากการที่ได้มาสัมผัสวัฒนธรรม วิถีชีวิตอีกรูปแบบหนึ่ง ที่สะท้อนถึงอารยธรรมเมืองทางประวัติศาสตร์ ทั้งสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน อาคารบ้านเรือน ที่มีคุณค่ารวมถึงวัฒนธรรม เป็นการฟื้นฟูอารยธรรมจากอดีตให้หวนคืนสู่สภาวปัจจุบันด้วยการตระหนักรู้ถึงคุณค่าในวิถีชีวิต จารีตเดิม ซึ่งผลตอบแทนที่ชุนชมได้รับ คือ ความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ที่แสดงออกทางด้านวัตถุสิ่งของ รวมถึงความมีชีวิตทางวัฒนธรรมที่ผ่านรูปแบบวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนอย่างเป็นธรรมชาติ

1) การท่องเที่ยวด้วยระบบชุมชนเมือง ในอนาคตเมืองแม่ฮ่องสอนคงเหลีกเลี่ยงไม่ได้กับเศรษฐกิจที่มาจากการท่องเที่ยว คงปฏิเสธไม่ได้ว่ากระแสการท่องเที่ยวเมืองที่มีทรัพยากรธรรมชาติและประวัติศาสตร์กำลังเป็นที่นิยมสูงมากในยุคปัจจุบัน หากแต่จะเตรียมการรับมือในแนวทางใดที่เหมาะสมและสอดคล้องต่อบริบท วิถีชีวิตของคนเมืองแม่ฮ่องสอนสอนอย่างแท้จริง การจัดการเมืองในแนวทางของพิพิธภัณฑ์มีชีวิต คือ ประวัติศาสตร์ต้องอยู่คู่กับวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนโดยเป็นไปตามยุคสมัย ดังนั้นการอนุรักษ์ต้องมาจากความร่วมมือของผู้อยู่อาศัยหรือชุมชนด้วย หากชุมชนไม่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการจัดการด้านท่องเที่ยว และเพิกเฉยคิดว่าเป็นหน้าที่ของหน่วยงานราชการแล้ว จะส่งผลให้เศรษฐกิจมีบทบาทที่เหนือกว่าการอนุรักษ์ ก่อให้เกิดปัญหาเมืองตามมา โดยมีตัวอย่างของเมืองที่ประสบปัญหา เช่น อำเภอปาย (ดังได้กล่าวไปแล้วในส่วนที่ 3.7) ชุมชนจึงมีส่วนสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวเนื่องจากเป็นเจ้าบ้าน การท่องเที่ยวจะส่งผลกระทบต่อพื้นที่เมือง พื้นที่อยู่อาศัยของคนในชุมชน ดังนั้นชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมการดำเนินการ

การท่องเที่ยวด้วยระบบชุมชนเมือง คือ การที่ชุมชนเข้ามามีบทบาท หรือมีส่วนร่วมต่อกระบวนการดำเนินงานของการจัดการด้านการท่องเที่ยวร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่น โดยที่ชุมชนสามารถสร้างเงื่อนไข กำหนดกิจกรรมให้

นักท่องเที่ยว โดยกิจกรรมนั้นต้องสอดคล้อง และไม่ขัดแย้งต่อต่อพฤติกรรม วิถีชีวิตเดิมของชุมชนในด้านวัฒนธรรม ซึ่งการดำเนินการจะเกิดขึ้นจากการประสานงานผ่านศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน

2) ศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน (Living Museum Information Center) มีบทบาทหน้าที่เป็นตัวกลางประสานงานระหว่างนักท่องเที่ยว ชุมชน หน่วยงานท้องถิ่น ภาคเอกชน และประวัติศาสตร์ โดยทางเทศบาลและคณะทำงานได้นำเสนออาคาร รสพ.ที่ตั้งอยู่บริเวณถนนสิงหนาทบำรุงใกล้กับตลาดสายหยุด ให้จัดตั้งเป็นศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งอาคาร รสพ. มีรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของเมืองแม่ฮ่องสอน ดังนั้นการออกแบบอาคารจึงเป็นการ ปรับปรุงอาคารเก่าให้เหมาะสมกับการใช้งานร่วมสมัย โดยยังคงความหมายและคุณค่าของสถาปัตยกรรมเดิมไว้ ในส่วนของการต่อเติมจึงเป็นการเพิ่มพื้นที่การใช้สอย โดยใช้วัสดุก่อสร้างและรูปแบบที่มีความสอดคล้องกับรูปแบบอาคารเดิม แต่ภาพรวมรูปแบบของอาคารใหม่จะไม่ขัดแย้งหรือทำให้รูปแบบสถาปัตยกรรมเก่าลดความโดดเด่นลงไป นอกเหนือจากการปรับปรุงออกแบบด้านกายภาพและการใช้สอยดังที่กล่าวมาแล้ว เหตุผลในการออกแบบยังเพื่อต้องการแสดงศักยภาพของอาคารเก่าที่สามารถปรับปรุงเพื่อใช้งานและมีรูปแบบที่น่าสนใจ มีความกลมกลืนกับสถาปัตยกรรมในย่าน จะเป็นการแสดงให้เห็นทางเลือกของการจัดการอาคารเก่าต่อผู้ที่สนใจ สามารถนำไปประยุกต์เพื่อสร้างแนวทางการอนุรักษ์อาคารอื่นๆ ต่อไป โดยมีแนวทางในการดำเนินการ และพื้นที่ใช้สอย ดังนี้

บทบาทหน้าที่ของศูนย์ข้ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน

- เชื่อมโยงข่าวสาร ประสานงานระหว่างนักท่องเที่ยว ชุมชนเมืองแม่ฮ่องสอนและเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน
- ศูนย์รวมการศึกษา เรียนรู้ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน
- พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์เมืองแม่ฮ่องสอน
- ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ด้านการท่องเที่ยวของเมืองแม่ฮ่องสอน
- ให้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวของเมืองแม่ฮ่องสอนแก่ผู้ที่สนใจ หรือนักท่องเที่ยว เช่น เทศกาลงานประเพณี สถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ (บ้าน วัด) ที่พักแบบ Home Stay กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม
- จัดรายการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวในลักษณะเป็นหมู่คณะและเป็นรายบุคคล
- เป็นศูนย์กลางและจุดเริ่มต้นของนักท่องเที่ยว ในการท่องเที่ยว “มรดกทางวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน
- เป็นศูนย์การจัดนิทรรศที่เกี่ยวกับ “มรดกทางวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน
- เป็นพื้นที่สาธารณะ สำหรับนักท่องเที่ยว และคนเมืองแม่ฮ่องสอน
- เป็นศูนย์กลางการดำเนินงานของโครงการที่อยู่ภายใต้การจัดการของศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งรายรายละเอียดในแต่ละโครงการจะนำเสนอในส่วนที่ 6 ของรายงานต่อไป

3) การทดลองจัดการท่องเที่ยวเพื่อเป็นกรณีศึกษาแก่ชุมชน จากการศึกษา วิเคราะห์ในด้านการจัดการท่องเที่ยวด้วยระบบชุมชนเมือง ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของโครงการออกแบบเบื้องต้นและการศึกษาความเป็นไปได้สำหรับศึกษาพิพิธภัณฑ์มีชีวิตของเมืองแม่ฮ่องสอน โดยคณะทำงานได้นำความสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวด้วยระบบชุมชนเมืองเป็นแนวคิดในการทดลองการจัดรายการนำเที่ยวสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของเมืองแม่ฮ่องสอน เพื่อให้ทราบถึงข้อดีข้อเสียและความเป็นไปได้ในการดำเนินการในการจัดนำเที่ยวครั้งต่อไป โดยได้ทำการเปรียบเทียบและไตร่ตรองถึงผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับรวมถึงความเป็นไปได้ถึงหน้าที่ที่ชุมชนต้องรับภาระดำเนินการต่อไป จากการทดลองการจัดรายการนำเที่ยว พบปัญหา อุปสรรค และข้อดีที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ดังนี้

ข้อดีการจัดนำเที่ยว

- การจัดทัวร์ทำให้ชาวบ้านที่เกี่ยวข้องตื่นตัว เห็นถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม สถาปัตยกรรม และวัฒนธรรมรอบตัว ส่งผลถึงการหวงแหนในถิ่นที่อยู่และเกิดการอนุรักษ์
- ชาวบ้านที่เกี่ยวข้องได้รับผลประโยชน์เต็มๆ ไม่โดนหักหัวคิว ไม่ได้ทำในเชิงการค้า
- ชาวบ้านมีความภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมของตน ที่ได้รับความสนใจ
- นักท่องเที่ยวได้รับความประทับใจ และตระหนักถึงเอกลักษณ์และความสวยงามของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
- ผู้จัดได้รับรู้ถึงข้อดีข้อเสีย เพื่อนำไปต่อยอด พัฒนา และปรับปรุงแผนการท่องเที่ยวต่อไป

ปัญหา อุปสรรคในการจัดนำเที่ยว “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม : ตามหาร่องรอยวัฒนธรรมเมือง” จากการจัดนำเที่ยวเมื่อวันที่ 2-4 เมษายน 2553 ทำให้ทราบถึงข้อดี ข้อเสีย ปัญหา อุปสรรคระหว่างการดำเนินการ ซึ่งก่อนการดำเนินจะต้องมีการวางแผนรองรับสถานการณ์ที่หากไม่ได้เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ ในการจัดรายการนำเที่ยวครั้งนี้ ถือเป็นกรณีศึกษาหรือโครงการนำร่อง ที่ต้องนำปัญหาต่างๆ ไปแก้ไข และปรับใช้ให้เหมาะสมต่อชุมชน หรือรูปแบบการจัดนำเที่ยวนี้อาจจะไม่เหมาะสมต่อการจัดการด้วยระบบชุมชนเลยก็เป็นได้ อย่างไรก็ตามปัญหา อุปสรรคการดำเนินการในครั้งนี้ จะเป็นทางเลือกให้กับชุมชนได้พิจารณาถึงบทบาทในการจัดการท่องเที่ยวด้วยระบบชุมชนต่อไป ซึ่งจากการดำเนินงานคณะทำงานพบปัญหา อุปสรรค ดังนี้

- การจัดหานักท่องเที่ยวในลักษณะเป็นกลุ่ม เป็นเรื่องที่ค่อนข้างยาก
- ความเกี่ยวข้องกับชุมชน ยังส่งผลในวงแคบ เฉพาะ บ้านและร้านค้า ที่อยู่ในโปรแกรมทัวร์เท่านั้นที่ได้รับประโยชน์โดยตรง ซึ่งถือว่าเป็นจำนวนน้อย
- ความสนใจของนักท่องเที่ยวที่จะมาเข้าร่วมโปรแกรมนี้ ยังมีน้อย ประกอบกับระยะเวลา 3 วัน 2 คืน อยู่แต่ในเมืองแม่ฮ่องสอน ยังไม่เป็นที่ดึงดูดนักและค่าใช้จ่ายสูง ซึ่งปริมาณคนเข้าร่วมทัวร์หากน้อยมาก จะส่งผลต่อความถี่การจัดทัวร์ และความต่อเนื่องในการดำเนินงาน ทั้งผู้จัด และสถานที่เข้าร่วมทัวร์
- ไม่มี Highlight ของงาน การจัดลำดับทัวร์ ไม่มีความสัมพันธ์กัน ทั้งในเชิงพื้นที่ หรือ ในเชิงประวัติศาสตร์
- การกระจายรายได้ลงสู่ชุมชนยังมีผลที่น้อย
- ระยะทางการเดินทาง เป็นปัญหาอย่างหนึ่งที่ทำให้งบประมาณการท่องเที่ยวสูงขึ้น แต่ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับความสามารถในการจ่ายของกลุ่มนักท่องเที่ยวด้วย
- เนื่องจากระยะเวลาที่คณะทำงานดำเนินงาน อยู่ในช่วงที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนประสบปัญหาเรื่องหมอกควัน จากการเผาป่า จึงส่งผลกระทบต่อทัศนวิสัยของการบิน ทำให้เครื่องบินที่นักท่องเที่ยวโดยสารมา ไม่สามารถเดินทางมายังสนามบินแม่ฮ่องสอนได้ตามเวลาที่ระบุไว้ เป็นผลกระทบไปยังระยะเวลาของการเยี่ยมชมยังสถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ
- ระยะเวลาการดำเนินการอยู่ในช่วงฤดูร้อน จึงทำให้เป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งในการเดินชมบรรยากาศเรือนพื้นถิ่น บริเวณถนนสิงหนาทบำรุง รวมถึงการเดินไปยังสถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ ที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกัน จึงทำให้การจัดรายการท่องเที่ยว ต้องคำนึงถึงสภาพอากาศด้วยเช่นกัน
- ระยะเวลาการดำเนินการอยู่ในช่วงที่ชุมชนกำลังเตรียมงานในเทศกาลปอยส่างลอง ซึ่งเจ้าของเรือนพื้นถิ่นบางหลังต้องช่วยชุมชนในการจัดเตรียมงานที่โหย่งกาดด้วย ดังนั้นคณะทำงานต้องนัดหมายเวลาที่ชัดเจน

- ระยะเวลาการดำเนินการไม่ได้อยู่ในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว ดังนั้นร้านค้า ร้านอาหารบางร้านปิดกิจการชั่วคราว ทำให้คณะทำงานต้องปรับเปลี่ยนร้านใหม่ และส่งผลให้รายการท่องเที่ยวอื่นๆ ปรับเปลี่ยนใหม่ตามไปด้วย
- นักท่องเที่ยวมีความความชอบที่แตกต่างๆ กัน ดังนั้นระยะเวลาการเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ จึงแตกต่างกันด้วย คณะทำงานจึงต้องควบคุมระยะเวลาในเยี่ยมชมให้ชัดเจนด้วย
- ช่วงเวลาก่อนมื้ออาหารในบางครั้ง คณะทำงานไม่ได้ติดต่อไปยืนยันอย่างชัดเจน จึงทำให้ทางร้านไม่ได้เตรียมตัว ส่งผลให้ได้รับบริการที่ช้าขึ้น ที่นั่งไม่เพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยว
- นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ เป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับงานทางด้านสถาปัตยกรรม ศิลปกรรมเป็นอย่างดี จึงทำให้การให้ข้อมูลของมัคคุเทศน์น้อยไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร

การประเมินผลจากการจัดโครงการมัคคุเทศก์น้อย โครงการนักเขียนน้อย

ข้อดี และประโยชน์ที่ได้รับ

- เยาวชนที่ผ่านการฝึกอบรม สามารถนำความรู้ความสามารถที่มีอยู่ ไปใช้ในการทำงานพิเศษในโครงการการท่องเที่ยวเชิงเคารพ นอกเหนือจากเวลาเรียน
- ในอนาคตที่การท่องเที่ยวเข้ามามีบทบาท คนในพื้นที่ที่ได้รับการฝึกอบรม สามารถนำสิ่งที่ได้เรียนรู้มาประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพต่อไป โดยไม่ต้องเสียเงินให้คนข้างนอก เพื่อไม่ให้เกิดการรั่วไหลของเงินทองออกนอกจังหวัด
- การฝึกอบรมมัคคุเทศก์น้อย เป็นการสร้างเยาวชนตัวอย่าง ที่มีความสนใจในเรื่องท้องถิ่น ให้มีความรู้ที่ถูกต้องในเชิงลึกมากขึ้น และสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปเผยแพร่ต่อไป ทั้งจากรุ่นสู่รุ่น หรือ แก่นักท่องเที่ยว
- โครงการนักเขียนน้อยเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กๆ และ เยาวชน ในท้องถิ่น ได้ฝึกทักษะการค้นคว้าหาข้อมูล เรียบเรียงและนำเสนอ เกี่ยวกับชุมชนของตน อย่างภาคภูมิใจ

ปัญหา และ อุปสรรคในการดำเนินงาน

- การจัดกิจกรรมแต่ละครั้งจำเป็นต้องมีเงินทุนเพื่อสนับสนุน การทำกิจกรรมแต่ละครั้งอย่างต่อเนื่อง
- ไม่มีผู้ที่รับผิดชอบในการอบรม วิทยากร รวมทั้ง เวลาที่แน่นอนในการอบรม
- ไม่มีแนวทางที่ชัดเจน ฐานข้อมูลหลักน้อย และยังขัดแย้ง

การประเมินผลจากโครงการการจัดตั้งศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงเคารพ (ณ อาคารรสพ.เก่า)

ข้อดี และประโยชน์ที่ได้รับ

- มีหน่วยงานที่รับผิดชอบหลัก เพื่อให้เกิดความสะดวกในการดำเนินงาน และการประสานงาน
- มีสถานที่ที่เป็นจุดเริ่มของนักท่องเที่ยว ก่อนการเที่ยวชมเมือง
- สามารถเผยแพร่ข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพตรงกับกลุ่มเป้าหมาย

ปัญหา และ อุปสรรคในการดำเนินงาน

- ที่ผ่านมาศูนย์ประสานงานฯ ไม่มีบทบาทความสำคัญอะไรเกี่ยวกับ ทัวร์เลย ทั้งๆ ที่ควรจะเป็นศูนย์ข้อมูลหลัก หรือ ได้รับการแนะนำ ให้รู้จัก อาจเนื่องจากอาคาร รสพ ยังปรับปรุงไม่เสร็จ

การประเมินผลจากโครงการจัดทำฐานข้อมูล

ข้อดี และประโยชน์ที่ได้รับ

- ข้อมูลพื้นฐานถูกจัดเก็บอยู่ในที่เดียวกัน สามารถค้นหาง่าย ไม่เสียเวลาในการรวบรวมเนื้อหาเพื่อเอาไปประกอบสื่อต่างๆ และนำไปใช้ได้ทันที
- ข้อมูลที่ถูกจัดเก็บอย่างเป็นระเบียบ สามารถเผยแพร่ และ ส่งต่อให้หน่วยงานอื่นที่มารับช่วงต่อได้อย่างสะดวก
- การเพิ่มเติมข้อมูลในอนาคตทำได้โดยง่ายดาย และเป็นแบบแผน

ปัญหา และ อุปสรรคในการดำเนินงาน

- ข้อมูลบางอย่างสูญหาย เนื้อหาไม่ครบ ในช่วงแรกของการทำงาน (phase ก่อนหน้า) เนื่องจากไม่มีการวางแผนจัดเก็บข้อมูลมาก่อน
- เสียเวลาในการรื้อข้อมูลเก่า เรียบเรียง แล้วตามจัดเก็บไฟล์ ทั้งรูปภาพและเนื้อหา
- ปัญหาด้านลิขสิทธิ์ข้อมูล เนื่องจากข้อมูลบางอย่างถูกเก็บมาจากแหล่งข้อมูลที่ไม่อาจระบุได้ชัดเจน เช่น จากในเวบไซด์ต่างๆ

การประเมินผลจากโครงการสื่อสิ่งพิมพ์ เพื่อประกอบการท่องเที่ยวเชิงเคารพ

ข้อดี และประโยชน์ที่ได้รับ

- นักท่องเที่ยวได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง เกิดความเข้าใจในระบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และเคารพสถานที่
- เป็นสิ่งเชื่อมโยงภาครัฐและภาคประชาชนเข้าด้วยกัน ลดช่องว่าง โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นสื่อ

ปัญหา และ อุปสรรคในการดำเนินงาน

- งบประมาณในการจัดพิมพ์อาจมีจำกัด แต่ควรให้มีความต่อเนื่องในการจัดพิมพ์สื่อ
- การทำสื่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนิตยสารรายสองเดือน ยังไม่มีผู้เชี่ยวชาญรับผิดชอบอย่างจริงจัง ผนวกกับข้อมูลที่ต้องเรียบเรียง ทำให้การจัดทำแต่ละฉบับต้องเสียเวลามากกว่าที่ควรเป็น

จากปัญหา อุปสรรคต่างๆ ของการจัดนำเที่ยวของคณะทำงาน ทำให้สามารถประเมินได้ว่า หากชุมชนต้องรับภาระจัดการนำเที่ยว ในรูปแบบเดียวกับที่คณะทำงานดำเนินการทดลอง อาจจะประสบปัญหาหลายประการ และการจัดนำเที่ยวในรูปแบบนี้จะส่งผลในระยะสั้นเท่านั้น เพราะหากชุมชนต้องจัดหากลุ่มนักท่องเที่ยวเอง รวมถึงการรวมกลุ่มกันเพื่อจัดดำเนินงานอาจจะเป็นเรื่องยาก ซึ่งจากการศึกษาชุมชนเมืองแม่ฮ่องสอนในเบื้องต้น พบว่า ส่วนใหญ่ชุมชนบริเวณถนนสิงหนาทบำรุงมีอาชีพค้าขาย อาจมีข้อจำกัดด้านเวลา ดังนั้นอาจจะขัดแย้งต่อการดำเนินงานของคณะทำงานซึ่งเป็นการจัดการท่องเที่ยวแบบสำเร็จรูป คือ มีการท่องเที่ยวตามรายการท่องเที่ยวที่ได้เตรียมไว้แล้ว แต่มีความแตกต่างจากบริษัทนำเที่ยวของภาคเอกชน คือ คณะทำงานได้มีการจัดเตรียม พูดคุยสร้างความเข้าใจกับเจ้าของบ้านในการนำนักท่องเที่ยวเข้าชมบ้าน รวมถึงมีการติดต่อทางโรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน เรื่องการจัดมัคคุเทศก์น้อยเล่าประวัติความเป็นมา และแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว เช่น วัดต่างๆ

แนวทางการดำเนินของคณะทำงานมุ่งหวังให้ชุมชน เช่น เจ้าของบ้านพื้นถิ่น ร้านค้าร้านอาหาร กลุ่มชุมชน กลุ่มผู้เฒ่า ปราชญ์ชุมชน หรือกลุ่มเยาวชนที่มีความรู้ ความสามารถ และความตระหนักรู้ถึงคุณค่าวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน แสดงบทบาท ร่วมกันอนุรักษ์ เผยแพร่สิ่งเหล่านี้แก่นักท่องเที่ยว สิ่งสำคัญอีกประการ คือ การเน้นย้ำถึงการปฏิบัติตนของนักท่องเที่ยวในการเข้ามาเยือน ชุมชนเมืองต้องมีความชัดเจนในจุดยืน ความเป็นเมืองมรดกทางวัฒนธรรม โดยการแสดงออกถึงการจัดตั้งข้อกำหนด กฎเกณฑ์ในการเข้ามาท่องเที่ยว รวมถึงชุมชนเมืองต้องกระทำเป็นตัวอย่างที่ดี

ให้แก่นักท่องเที่ยว สิ่งเหล่านี้จะเป็นเงื่อนไขสำคัญของการจัดการการท่องเที่ยวด้วยระบบชุมชนเมือง ซึ่งจะต้องอยู่ภายใต้กรอบการดำเนินงานของศูนย์ประสานงานพิพิพธภัณฑ์เมืองแม่ฮ่องสอน

4) กรอบการดำเนินงานของศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอนที่เชื่อมโยงด้วยระบบชุมชน จากการประเมินการจัดนำเที่ยว “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม: ตามหาร่องรอยวัฒนธรรมเมือง” เป็นผลให้กรอบแนวคิดการดำเนินงานของศูนย์ประสานงานฯ มีเป้าหมายที่มุ่งไปสู่การคำนึงถึงรูปแบบการดำเนินงานที่สอดคล้องต่อพฤติกรรมการอยู่อาศัย วิถีการดำเนินชีวิตตามปกติของคนในชุมชน มากกว่าการคาดหวังผลกำไรจากการท่องเที่ยว ดังนั้นกรอบการดำเนินงานของศูนย์ มีดังนี้

4.1) การจัดการด้านบริการนักท่องเที่ยว เป็นงานบริการแก่นักท่องเที่ยวในด้านการให้ข้อมูลแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว กิจกรรม เทศกาลงานประเพณี ที่นักท่องเที่ยวสนใจ โดยมีกิจกรรม ดังนี้

- แนะนำสถานที่ท่องเที่ยว เช่น เรือนพื้นถิ่น วัด สถานที่สำคัญในเมืองแม่ฮ่องสอน
- แนะนำกิจกรรม แบ่งเป็นกิจกรรมในส่วนของศูนย์ประสานงานฯ เช่น การเรียนรู้ศึกษา ประวัติศาสตร์เมืองผ่านรูปแบบหนังสือ ภาพถ่าย ดีวีทัศน์ แบบจำลอง (นิทรรศการ) และกิจกรรมร่วมกับชุมชน เช่น การเรียนรู้อาหารไต การชมการแสดง การชมบ้าน วัด การปั่นจักรยาน เป็นต้น

โดยแบ่งนักท่องเที่ยวที่เข้ามาติดต่อยังศูนย์เป็น 2 ประเภท ได้แก่

- นักท่องเที่ยวเป็นคณะที่ติดต่อผ่านบริษัทนำเที่ยว
- นักท่องเที่ยวทั่วไป

นักท่องเที่ยวสามารถเลือกรายการท่องเที่ยวได้ตามรายการที่ทาง

4.2) การจัดการด้านการประชาสัมพันธ์ เป็นศูนย์กลางข้อมูล ข่าวสาร โดยทำหน้ากระจายข่าวเผยแพร่ ด้านการท่องเที่ยว “มรดกทางวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน” ไปยังสถาบันการศึกษาต่างๆ ที่ทำการเรียนการสอนเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม เผยแพร่งานเทศกาลวันสำคัญ ประเพณีต่างๆ ผ่านเวบไซด์ โดยมีกิจกรรม ดังนี้

4.3) การจัดการด้านการประสานงาน ศูนย์ประสานงานฯทำหน้าเป็นตัวกลาง เชื่อมโยงระหว่างนักท่องเที่ยว หน่วยงานเทศบาล ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สภาวัฒนธรรมจังหวัด วิทยาลัยชุมชน มีบทบาทสำคัญต่อการท่องเที่ยวด้วยระบบชุมชน

4.4) การจัดการด้านกิจกรรม โดยแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ กิจกรรมคือ กิจกรรมภายใต้ศูนย์ประสานงานฯ และกิจกรรมที่ต้องประสานงานกับชุมชน

4.5) การจัดตั้งชมรมภายใต้ศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน ศูนย์เป็นที่พบปะประชุม รับข้อมูลข่าวสารของทางกลุ่มชมรมต่างๆ

กรอบการดำเนินงานทั้ง 5 เป็นการจัดการการท่องเที่ยวด้วยระบบชุมชน ที่จะต้องมีโครงการมารองรับเพื่อให้การจัดการมีผลในทางปฏิบัติ ซึ่งโครงการจะอยู่ภายใต้การจัดการของศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน (รายละเอียดแต่ละโครงการจะนำเสนอในส่วนที่ 6) นอกจากนี้กรอบการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตยังเป็นการสร้างเงื่อนไขให้แก่นักท่องเที่ยว โดยมีนัยยะสำคัญของการจัดการด้วยระบบชุมชนแฝงอยู่ เป็นการสร้างข้อบังคับและข้อกำหนดของชุมชนเอง โดยผ่านกระบวนการดำเนินงานของศูนย์ประสานงานฯ โดยศูนย์มีเงื่อนไขการบริการ คือ

- เงื่อนไขด้านเวลาการเข้าชมเรือนพื้นถิ่น หรือกิจกรรมที่ชุมชนมีส่วนร่วม
- เงื่อนไขด้านพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว สิ่งที่นักท่องเที่ยวพึงปฏิบัติ
- เงื่อนไขด้านกิจกรรมที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

กิจกรรมต่างๆ ของผู้มาเยือน นักท่องเที่ยวที่ผ่านกระบวนการจัดการภายใต้ศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน รวมถึงการท่องเที่ยวด้วยระบบชุมชนเมืองจะส่งผลดีต่อเมือง ชุมชน และนักท่องเที่ยวที่เข้ามาสัมผัสเมืองมรดกทางวัฒนธรรม ดังนี้

ผลประโยชน์ที่เมืองจะได้รับ

- นโยบายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หรือ “มรดกทางวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน” เกิดผลในทางปฏิบัติ
- เกิดการบูรณาการพัฒนาเมืองจากกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน
- การอนุรักษ์และปรับปรุง ฟื้นฟูเมือง สถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นไปอย่างยั่งยืนด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน
- สภาพแวดล้อมดีขึ้น ส่งผลต่อภาพลักษณ์ของเมือง
- เศรษฐกิจการท่องเที่ยวเจริญเติบโตแบบไม่ก้าวกระโดด อยู่ในการควบคุมโดยระบบชุมชน

ผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ

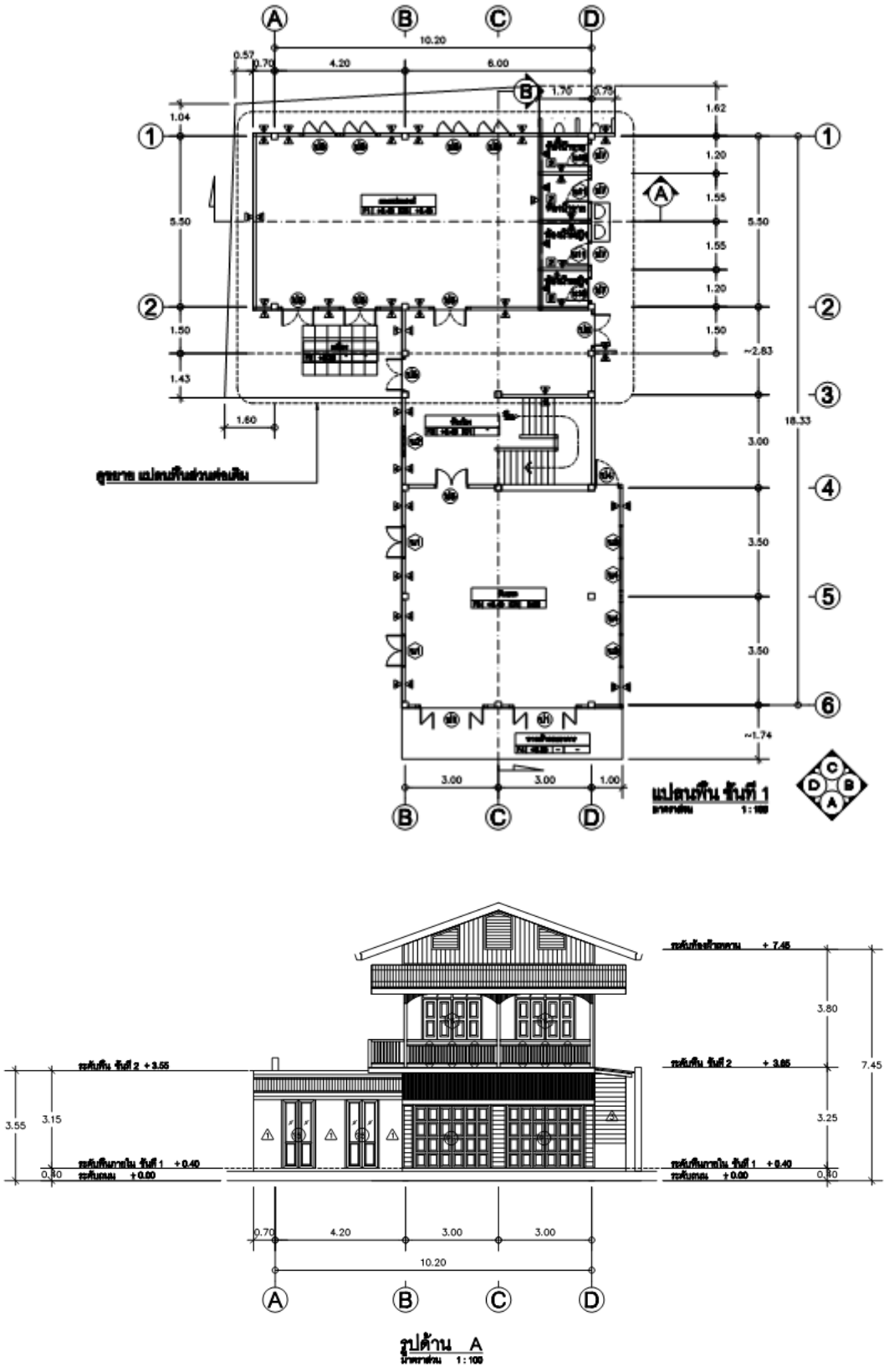
- เกิดการสร้างเศรษฐกิจด้วยระบบชุมชน การเติบโตไม่ก้าวกระโดด แต่เป็นไปอย่างยั่งยืนและพอเพียงต่อการดำเนินชีวิต
- สร้างความภาคภูมิใจแก่ตัวเอง
- สภาพความเป็นอยู่ของชุมชนเมืองดีขึ้นและมีพื้นที่สาธารณะเพิ่มมากขึ้น
- มีพื้นที่กลางสำหรับรับฟังข้อคิดเห็น หรือปัญหาด้านต่างๆ ของชุมชน เพื่อสะท้อนภาพชุมชนได้จากผู้ที่อยู่อาศัย
- วิถีชีวิต กิจวัตรประจำวันของชุมชนไม่ได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยว

ผลประโยชน์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับ

- ได้รับความรู้ในด้านวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมเมืองแม่ฮ่องสอน
- ได้สัมผัสอย่างใกล้ชิดกับวิถีชีวิตคนเมืองแม่ฮ่องสอน
- ได้ท่องเที่ยว “มรดกทางวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน” ในรูปแบบที่ครบวงจร

5) พื้นที่ใช้สอยของข้อมูลพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน โดยแบ่งพื้นที่เป็นส่วนต่างๆ ตามหน้าที่การใช้สอย และบทบาทของศูนย์ประ รวมถึงตอบสนองต่อพฤษติกรรมของนักท่องเที่ยว และกลุ่มผู้ใช้งาน เช่น ชุมชนเมืองแม่ฮ่องสอน ชมชมต่างๆ ที่อยู่ภายใต้ศูนย์**ประสานงานฯ โดยสามารถแบ่งพื้นที่เป็น 4 ส่วน ดังนี้**

- ส่วนพักผ่อน ชุมชุม ประกอบด้วย ลานสาธารณะ ห้องน้ำ
- ส่วนสำนักงาน ประกอบด้วย ประชาสัมพันธ์ ส่วนรับแขก สื่อสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวกับการท่อเงที่ยว และมุมขายของที่ระลึก
- ส่วนนิทรรศการ ประกอบด้วย พื้นที่จัดแสดงภาพประวัติศาสตร์ วัตถุโบราณ แบบจำลองผังชุมชนเรือนพื้นถิ่น ชุดไต หนังสือที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมืองแม่ฮ่องสอน
- ส่วนการเรียนรู้ แสดงลำดับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์เมืองผ่านวีดีทัศน์ หรือ Multimedia

ภาพที่ 4-17 แปลนพื้นและรูปด้าน ศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน

แนวคิดกรอบแผนปฏิบัติการสำหรับการจัดการท่องเที่ยวด้วยระบบชุมชนเมืองและศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน จะมีบทบาทสำคัญต่อการจัดการเมืองด้วยพิพิธภัณฑ์มีชีวิต ในการจัดการที่เกี่ยวกับการเชื่อมโยงคนกับระบบการท่องเที่ยว ผลจากการทดลองดำเนินการโครงการนำร่อง การนำเที่ยว “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม : ตามหาร่องรอยวัฒนธรรมเมือง” จะเป็นกรณีศึกษาที่ส่งผลต่อแนวคิดรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวด้วยระบบชุมชน ผลจากการทดลอง พบว่า การจัดนำเที่ยวในลักษณะที่จะให้ชุมชนจัดหากลุ่มนักท่องเที่ยวเองนั้น เป็นเรื่องที่ยาก และจะส่งผลต่อการท่องที่ยวที่ไม่ยั่งยืน ดังนั้นหากมีการจัดการภายใต้ศูนย์ที่เชื่อมโยงด้วยชุมชน จะทำให้วิถีการดำเนินชีวิตในประจำวันของชุมชนไม่เปลี่ยนแปลง เกิดระบบเศรษฐกิจที่หมุนเวียนหล่อเลี้ยงภายในชุมชนที่ถูกดูแลและจัดการโดยคนในชุมชน เมื่อเศรษฐกิจดีขึ้น สภาวการณ์จ้างงานเพิ่มขึ้นคนที่เคยออกไปทำงานนอกพื้นที่ก็จะกลับเข้ามาทำงานในพื้นที่ ทำให้เมืองอยู่ได้ (หมุนวัยนด้วยระบบเศรษฐกิจชุมชน) วัฒนธรรมอยู่ได้ คนอยู่ได้ เกิดเป็นวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนดำรงอยู่คู่กับวัฒนธรรมเมือง

4.4.4 การพัฒนาปรับปรุงสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบของเมือง

สภาพแวดล้อมและองค์ประกอบของเมืองนับเป็นปัจจัยทางกายภาพที่จะช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ของเมืองให้เด่นชัด ทั้งยังรองรับกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดบนพื้นที่ กระบวนการปรับปรุงสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบเมืองเป็นการจัดระบบ ระเบียบให้กับภาพรวมของเมืองท่องเที่ยวให้สะดวกต่อการใช้งาน ความปลอดภัย การสัญจรให้เหมาะสมกับขนาดและกิจกรรมของเมือง การรักษาภาพลักษณ์ของเมืองแม่ฮ่องสอนให้กลมกลืนสวยงาม รวมไปถึงการเพิ่มพื้นที่สีเขียวเพื่อส่งเสริมสุขภาวะ อันเป็นประโยชน์ต่อวิถีชีวิตของชาวแม่ฮ่องสอนและนักท่องเที่ยว โดยทั้งหมดตั้งอยู่บนแนวคิดการใช้ภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมในการเชื่อมโยงมรดกทางวัฒนธรรมทั้งเชิงกายภาพและประวัติศาสตร์ให้เป็นระบบ และมีความกลมกลืนในระดับเมือง จากกระบวนการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้น เป็นการพัฒนาในขอบข่ายที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาในระดับของเมือง โดยต้องมีความเชื่อมโยงมาจนถึงมิติของผังเมือง กฎหมายหรือเทศบัญญัติ เพื่อให้เกิดจุดร่วมหรือมาตรฐานที่สอดคล้องตรงกันและเป็นทิศทางในการปฏิบัติต่อไปในอนาคต

จากปัญหาด้านสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบของเมืองในปัจจุบันที่ยังขาดความเป็นระเบียบ ขาดเอกภาพ และไม่สอดคล้องกับอัตลักษณ์พื้นถิ่น สาเหตุหลักมาจากการขาดกรอบควบคุมในการดูแลจัดการ ทำให้เกิดความหลากหลายขององค์ประกอบทางกายภาพเมือง ซึ่งส่งผลกระทบต่อเมืองทั้งทางตรงและทางอ้อม ที่สำคัญคือปัญหาเหล่านี้ได้ลดทอนคุณค่าของความเป็นเมืองมรดกทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นด้านกายภาพที่เกิดทัศนอุจาด หรือแม้แต่เป็นอุปสรรคต่อการใช้พื้นที่เมืองของคนในพื้นที่เป็นผลให้ระบบชุมชนมีแนวโน้มที่จะสูญหายและเริ่มเปลี่ยนแปลงเป็นระบบชุมชนเมืองอย่างเต็มตัว ซึ่งปัจจัยนี้เองจะเป็นการทำลายพื้นฐานวงจรของวัฒนธรรมพื้นถิ่นให้สูญสลายไปอย่างรวดเร็ว

ดังนั้นแนวทางการพัฒนาปรับปรุงสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบของเมือง จึงต้องเน้นที่การทำความเข้าใจลักษณะกายภาพของเมืองและพฤติกรรมการใช้พื้นที่ของคนแม่ฮ่องสอน รวมไปถึงปัจจัยอื่นๆที่ส่งผลกระทบเกี่ยวข้องกับระบบการดำรงชีวิตและระบบของเมือง เพื่อนำมาออกแบบกระบวนการปรับปรุงพัฒนาบนพื้นฐานสถานการณ์จริง โดยมุ่งเน้นไปที่การสร้างภาพลักษณ์ความเป็นเมืองมรดกทางวัฒนธรรม การจัดการพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและสอดคล้องกับการใช้งานด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมจากคนในพื้นที่ โดยมีแผนปฏิบัติการ ดังนี้

1) ความปลอดภัยในการสัญจร เป็นเรื่องหลักที่ต้องให้ความสำคัญ เนื่องจากผู้คนที่ใช้รถใช้ถนนในเมืองแม่ฮ่องสอนมิได้มีเพียงแต่ชาวเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนเท่านั้น แต่รวมไปถึงผู้ที่อยู่ในหมู่บ้านรอบนอก นักท่องเที่ยวจากต่างอำเภอและต่างจังหวัด หรือแม้แต่ชาวต่างชาติ การสัญจรในเมืองจึงหลากหลาย ทั้งเมืองแม่ฮ่องสอนเป็นเมืองขนาดเล็ก การใช้เส้นทางร่วมกันระหว่าง คน จักรยาน มอเตอร์ไซค์ รถยนต์ รถตู้ ฯลฯ จึงเป็นเรื่องปกติที่พบเห็นทั่วไป ที่ต้องให้ความเอาใจใส่ให้เกิดความปลอดภัยในทุกรูปแบบการสัญจรอย่างทัดเทียมกัน

2) การสร้างเสริมเอกลักษณ์ของเมือง ก็เป็นอีกสิ่งที่ควรคำนึงถึง ให้ชาวเมืองมีความพอใจในสิ่งที่เป็นรากฐาน รู้สึกถึงความสำคัญของสิ่งปลูกสร้างเดิมที่มีต่อวิถีชีวิต มีความภูมิใจที่จะนำเสนอสิ่งเหล่านั้นสู่สายตาผู้คนทั่วไป นับว่าเป็นความโชคดีของชาวเมืองแม่ฮ่องสอนที่ภาครัฐอย่างเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนได้ให้ความสำคัญและส่งเสริมในเรื่องนี้อยู่แล้ว หากแต่ยังมีบางจุดซึ่งหากได้รับการดูแล ปรับปรุงเพิ่มเติม ก็จะทำให้เมืองแม่ฮ่องสอนมีความปลอดภัย มีเอกลักษณ์ มีทัศนียภาพสวยงามและน่าอยู่ยิ่งขึ้นไป สำหรับคนในพื้นที่เองและผู้คนที่เดินทางมาเยี่ยมเยือน ดังข้อเสนอแนะต่อไปนี้

2.1) มุมมองของถนน เป็นสิ่งสำคัญที่ก่อให้เกิดการรับรู้ถึงภาพรวมของเมือง ความสวยงามเป็นระเบียบเรียบร้อยและความสะดวกในการเดินทาง หากได้รับการวางแผนจัดการที่เป็นระบบจะทำให้เกิดความสวยงาม การใช้ชีวิตของคนในท้องถิ่นและการเดินทางของนักท่องเที่ยวมีความปลอดภัยมากขึ้น

ปัญหามุมมองของถนน

- บางจุดของถนนมีมุมที่สวยงามมองขึ้นไปยังพระธาตุดอยกองมู ในอนาคตอาจจะมีการก่อสร้างตึกสูงบดบังทัศนียภาพ
- กันสาดหลากสี และป้ายโฆษณาหลากหลาย บดบังความสวยงามของอาคารอนุรักษ์ และทำให้เมืองดูรกรุงรังขาดการจัดการ
- ป้ายสำคัญ หรือ หัวฉีดน้ำดับเพลิง ถูกบดบังด้วย ป้ายอื่นๆ และเสาไฟฟ้า ทำให้เกิดความผิดพลาดในการเดินทางหรือเมื่อเกิดเหตุด่วนเหตุร้าย
- มีป้ายยื่นออกไปยังทางเดินรถสาธารณะ สร้างอันตราย
- สายไฟฟ้า สายโทรศัพท์ ถูกโยงอย่างสับสนวุ่นวาย ไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย เกิดความไม่สวยงาม อาจก่อให้เกิดอันตรายในอนาคต
- ถนนบางสายไม่มีการตีเส้นแบ่งทางจราจรอย่างชัดเจน อาจก่อให้เกิดอุบัติเหตุได้ง่าย
- ถนนสายรองจะเป็นถนนที่ไม่มีทางเท้า การเดินทางด้วยเท้าจึงไม่ปลอดภัย เมื่อมีการขับขี่เร็ว หรือมีปริมาณจราจรที่คับคั่งมากขึ้น
- แผงโซล่าร์เซลล์ หน้าโรงพยาบาลตรงตำแหน่งทางสามแพร่งและอยู่ในระดับที่ต่ำมาก ทำให้เกิดแสงสะท้อนใส่ตาผู้ที่สัญจรไปมา เกิดอันตรายในการขับขี่ และยังสะท้อนความร้อนเข้าเมือง

แนวทางเสนอแนะและแก้ปัญหามุมมองถนน

- ออกกฎเทศบัญญัติห้ามสร้างอาคารสูงในแนวที่จะเป็นการบดบังทัศนีย์ภาพพระธาตุดอยกองมู
- กำหนดสีสันของเมืองโดยรวม มีนโยบายการติดกันสาดให้มีสีกลมกลืนกับสภาพอาคารอนุรักษ์ ติดป้ายโฆษณาแต่จำเป็น เพื่อลดทัศนะอุจาด
- ป้ายบอกทางที่สำคัญควรติดตั้งใหม่ ไม่ให้โดนเสาไฟฟ้าบังในทิศทางที่รถวิ่ง หัวดับเพลิงที่ติดตั้งไปแล้วแต่โดนบังถ้าย้ายไม่ได้ อาจจะมีสัญลักษณ์ที่เห็นง่ายบอกไว้เพื่อไม่ให้รถดับเพลิงขับเลย
- ป้ายที่ยื่นออกไปยังเขตถนนสาธารณะ ควรรื้อถอนหรือแก้ไขปรับปรุง
- หากมีงบประมาณเพียงพอ การนำสายไฟ สายโทรศัพท์ร้อยใส่ท่อลงใต้ดิน บนถนนสิงหนาทบำรุง และขุนลุมประพาสในเขตเมืองแม่ฮ่องสอน จะเป็นการแก้ปัญหามุมมองถนน และการสร้าง Hub ใต้ดิน จะสะดวกต่อการซ่อมบำรุงโดยไม่ขวางทางจราจร หากงบประมาณจำกัด ให้นำสายโทรศัพท์ ที่พันกันยุ่งเหยิงมาแก้และจัดเก็บอย่างเรียบร้อย
- ถนนใหญ่ตีเส้นแบ่งช่องทางจราจรให้ชัดเจน ทั้งเส้นเหลืองและเส้นขาว
- ถนนเล็กที่ไม่มีทางเท้า ควรตีเส้นไหล่ทางเส้นให้มีขอบเขตกว้างพอสำหรับเดินเท้าและปั่นจักรยาน

- แนะนำทางโรงพยาบาลให้ย้ายแผงโซล่าร์เซลล์ให้สูงขึ้น ไม่ให้สะท้อนมายังผู้ใช้รถใช้ถนน เพื่อป้องกันอุบัติเหตุ

2.2) ทางเท้า ทางเท้าในเมืองแม่ฮ่องสอนส่วนใหญ่จะอยู่บนถนนเส้นหลักได้แก่ ถนนขุนลุมประพาส และถนนสิงหนาทบำรุง ทางเท้าบริเวณหน้าอาคารเก่าจะสูงกว่าหน้าบ้าน สืบเนื่องมาจากการทำระดับถนนที่สูงขึ้น จึงทำให้เกิดลักษณะของทางเท้าสองชั้น จากจุดนี้เราสามารถใช้ประโยชน์จากการแบ่งระดับของทางเท้าเพื่อสร้างพื้นที่กึ่งสาธารณะ และสร้างพื้นที่ทางเดินที่ไร้สิ่งกีดขวาง เพื่อความสะดวกในการเดินเท้าของชาวบ้านชาวเมือง

ปัญหาของทางเท้า

- มีสิ่งกีดขวางถาวรมากมายบนทางเท้าสาธารณะ ไม่ว่าจะเป็น ป้ายบอกทางที่ขาดการจัดระเบียบ ตู้โทรศัพท์ ตู้ไปรษณีย์ ถังขยะ ตู้กดน้ำดื่ม แปลงปลูกดอกไม้
- มีการรุกล้ำทางเท้าสาธารณะ ได้แก่ การจอดรถจักรยานยนต์บนทางเท้า การติดตั้งป้ายโฆษณา เก้าอี้ กระถางต้นไม้ จานดาวเทียม ขาร่ม เหล็กค้ำกันสาด หรือ แผงขายของ
- ทางเดินด้านหลังของป้ายรถเมล์ มืดและอันตรายในการเดิน

แนวทางเสนอแนะและแก้ปัญหาทางเท้า

ทางเท้าที่ดีควรจะง่ายต่อการเข้าถึง เป็นระนาบ เส้นตรง ไม่มีสิ่งกีดขวาง เพื่อความสะดวกรวดเร็วในการเดินทาง ทางเทศบาลควรสร้างแนวทางเท้าสาธารณะ และจัดระเบียบสิ่งกีดขวางถาวรบนทางเท้า

- ป้ายบอกทางและป้ายจราจรติดในตำแหน่งที่มองเห็นง่าย ไม่ซ้ำซ้อน
- วางตำแหน่งตู้โทรศัพท์และตู้ไปรษณีย์ให้ง่ายต่อการเข้าถึง ไม่วางบนทางเท้าที่แคบมากๆที่ไม่มีช่องให้เดิน หากไม่มีที่วางควรเอาตู้ออกและออกแบบหลังคากันสาดแบบใหม่ เพื่อให้สะดวกทั้งคนที่โทรศัพท์และคนที่เดินผ่าน โดยไม่ต้องลงมาเดินบนถนนให้กีดขวางทางรถ
- แปลงปลูกดอกไม้บางจุด แทนที่จะให้ความสวยงามแต่กลับเป็นสิ่งกีดขวางให้เดินลำบากเหมือนทางวงกต
- ออกแบบที่วางถังขยะให้กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม เพื่อความสวยงามและออกแบบให้สูงพอป้องกันสัตว์มาคุ้ย
- ปรับปรุงพื้นที่ยกระดับใต้ตู้กดน้ำดื่มให้ไม่เดินสะดุด และสร้างขอบเขตที่ชัดเจน แต่ไม่รกรุงรัง
- ออกแบบทางเดินด้านหลังป้ายรถเมล์ให้ สว่างและสะอาด เพื่อให้คนใช้เป็นทางเดินหลัก โดยไม่ลงไปเดินบนถนน
- ออกกฎข้อห้ามไม่ให้ประชาชนจอดรถบนทางเท้า หรือนำป้ายโฆษณาร้านค้า ข้าวของส่วนบุคคลเช่น เก้าอี้ กระถางต้นไม้ จานดาวเทียม ขาร่ม เหล็กค้ำกันสาด หรือ แผงขายของ มาวาง ติดตั้ง ในเขตทางเท้าสาธารณะ

2.3) ป้ายข้อมูล ป้ายบอกทาง และแผนที่ ข้อมูลต่างๆ ที่เราต้องการบอก ไม่ว่าจะเป็นการบอกทาง แผนที่ หรือข้อมูลจำเพาะเฉพาะสถานที่ ควรทำให้มีความชัดเจน อ่านง่าย และป้ายที่ใช้บรรจุข้อมูลเหล่านั้นควรให้ความเคารพในสภาพแวดล้อมเมือง และต้องไม่โดดเด่นเกินไปจนบดบังความสวยงามของเมือง สิ่งปลูกสร้างและสถานที่สำคัญ

ปัญหาของป้ายข้อมูล แผนที่ ป้ายบอกทาง

- ความหลากหลายของป้ายไม่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สร้างความสับสน
- เกิดความซ้ำซ้อนของป้ายที่ให้ข้อมูลแบบเดียวกันจากหลายหน่วยงาน
- ป้ายจำนวนมากชำรุด เสียหาย ผุพัง เลือนลาง หรือบรรจุข้อมูลที่ล้าสมัย ไม่ถูกต้อง
- การใส่หลังคาซ้อนชั้น หรือหลังคาแบบจองให้ป้ายต่างๆอย่างไม่ถูกกาลเทศะ

แนวทางเสนอแนะและแก้ปัญหาป้ายข้อมูล ป้ายบอกทาง และแผนที่

- มีนโยบายกำหนดสีสัน เนื้อหา ลักษณะ และแนวทางการติดป้ายข้อมูลสถานที่อย่างชัดเจน ไม่เห็นแก่การโฆษณาสำหรับป้ายในอนาคต เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบ มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวและลดความซ้ำซ้อน
- ป้ายที่มีอยู่เดิมแต่มีเนื้อหาซ้ำซ้อนจัดการโดยจัดกลุ่มและรวมเอาไว้ในที่เดียว ป้ายข้อมูลที่มีสีสันฉูดฉาดควรปรับปรุงแก้ไขให้สีกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม ไม่โดดเด่นเกินไป เพื่อความเคารพในสถานที่ ถ้าแก้ไขไม่ได้ควรรื้อออก
- ป้ายเก่าที่บรรจุข้อมูลล้าสมัย ป้ายที่ชำรุด ป้ายที่ข้อมูลเลือนราง ควรได้รับการแก้ไข ปรับปรุง หรือรื้อถอนออก

2.4) ที่จอดรถ ตามถนนหลักจะมีการกำหนดขอบเขตบริเวณที่สามารถจอดรถได้ข้างทาง และที่ห้ามจอด มีการกำหนดให้จอดรถเฉพาะในวันคู่ วันคี่ สลับกันไปซึ่งก็สร้างความเป็นระเบียบได้ดี บริเวณที่จอดรถรับส่งหลังตลาดมีจำนวนมากพอสำหรับผู้ใช้ตลาดในช่วงเวลาปกติ แต่ในกรณีช่วงเทศกาล หรือวันหยุดยาว เมืองแม่ฮ่องสอนจะคับคั่งมากขึ้น การวางแผนเรื่องที่จอดรถในเมืองจึงมีความสำคัญ

ปัญหาที่จอดรถ

- ขาดแคลนจุดจอดรถสาธารณะ ซึ่งในอนาคตอาจจะมีปัญหาที่จอดรถยนต์ไม่เพียงพอรองรับคนแม่ฮ่องสอนเองและนักท่องเที่ยว
- รถจักรยานยนต์จอดไม่เป็นที่เป็นทาง ผู้คนต้องการความสบายมากเกินไปทำให้เกิดกรณีจอดบนทางเท้ากีดขวางเส้นทางเดิน

แนวทางเสนอแนะและแก้ปัญหาที่จอดรถ

- กำหนดจุดจอดรถสาธารณะสำหรับคนในเมืองและนักท่องเที่ยว เช่น กรณีการให้บริเวณ รสพ.เป็นศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิต และมีที่จอดรถสำหรับผู้สนใจเดินเล่นบนถนนสิงหนาทราชา
- บริเวณสถานที่สำคัญ และวัดต่างๆ มีการจัดขอบเขตพื้นที่จอดรถได้พร้อมตีเส้นให้เรียบร้อย
- ห้ามไม่ให้มีการจอดรถบนเขตทางเท้า และบังคับใช้พื้นที่ห้ามจอดอื่นๆ

2.5) พื้นที่กิจกรรม พักผ่อนหย่อนใจ แม้ในเมืองแม่ฮ่องสอนมีพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจหลักๆ คือ บริเวณสวนสาธารณะหนองจองคำ แต่แทบจะไม่มีใครมาเดินเลยในเวลากลางวัน ถึงแม้จะเย็นๆค่ำๆลงแล้วก็ยังมีน้อย นอกเสียจากโซนถนนคนเดินที่มีพ่อค้าแม่ขายและนักท่องเที่ยวมาสร้างความคึกคัก ชาวเมืองส่วนใหญ่จะใช้ไหย่งกาด หรือพื้นที่หน้าบ้านตัวเองเป็นพื้นที่พักผ่อน เสวนา หรือทำกิจกรรมเล็กๆน้อยๆ มากกว่าการเดินทางไปยังสวนสาธารณะ แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในเมืองที่ต้องการพื้นที่กิจกรรมย่อยในระดับชุมชนที่เข้าถึงได้ง่าย สบายๆ และเป็นกันเอง

ปัญหาของพื้นที่กิจกรรม พักผ่อนหย่อนใจ

- พื้นที่พักผ่อนสาธารณะยังไม่ชัดเจนพอ ขาดพื้นที่กิจกรรม ที่คนภายนอกสามารถเข้ามาร่วมใช้ได้

แนวทางเสนอแนะและแก้ปัญหาพื้นที่กิจกรรม พักผ่อนหย่อนใจ

- การกำหนดพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจทั้งสาธารณะและกึ่งสาธารณะย่อยๆในชุมชนนอกจากจะสอดคล้องกับการใช้ชีวิตของผู้อาศัยในชุมชนแล้ว ยังเกิดประโยชน์แก่ผู้ที่สัญจรผ่านไปมาอีกด้วย
- จัดให้มีพื้นที่พักผ่อนสาธารณะย่อยๆในเขตเมือง เช่น บริเวณข้างสถานธนานุบาล หลังตลาดสายหยุด อาคารรสพ.
- ปรับปรุงพื้นที่ระหว่างตึกให้สะอาดเรียบร้อย มีที่นั่ง ปลูกต้นไม้ตามสมควร
- พื้นที่หน้าบ้าน ร้าน บนถนนสิงหนาทบำรุง ที่เป็นพื้นที่ลดระดับจากทางเท้าลงไป สามารถประยุกต์ให้เป็นพื้นที่พักผ่อนกึ่งสาธารณะได้ โดยการวางม้านั่ง หรือปลูกต้นไม้ให้ร่มเงา

ตัวอย่างแนวทางการออกแบบและปรับปรุงถนน

1. ประเภท A (ไม่มีทางเท้า มีทางระบายน้ำ)

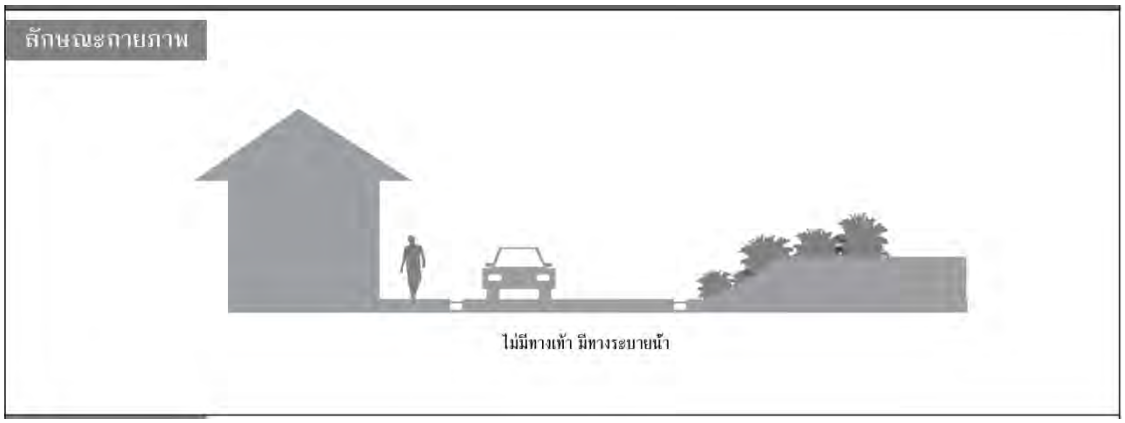
ประเภทถนน	scheme 1	scheme 2
A ไม่มีทางเท้า มีทางระบายน้ำ	1. จอดรถสองทางสลับวัน	1. จอดรถทางเดียว
	2. ทางเดินสัญจร2ฟาก ใช้ที่กั้นทางเดินแบบขอบลูกระนาด	2. ทางเดินฟากเดียว ใช้ที่กั้นทางเดินสูง 15-20
	3. ทางเดินฝั่งติดอาคารควรปรับวัสดุปูพื้นให้เรียบร้อย	3. ฟากทางเดินควรปรับวัสดุปูพื้นให้เรียบร้อย
	4. เปลี่ยนวัสดุปิดฝาท่อให้ง่ายต่อการเดิน เปิดเป็นระยะ	4. ใช้ฝาท่อแบบเดิม
	5. ปลูกต้นไม้หรือเพิ่มพื้นที่สีเขียว	5. ฝั่งที่จอดรถควรปลูกต้นไม้หรือเพิ่มพื้นที่สีเขียว

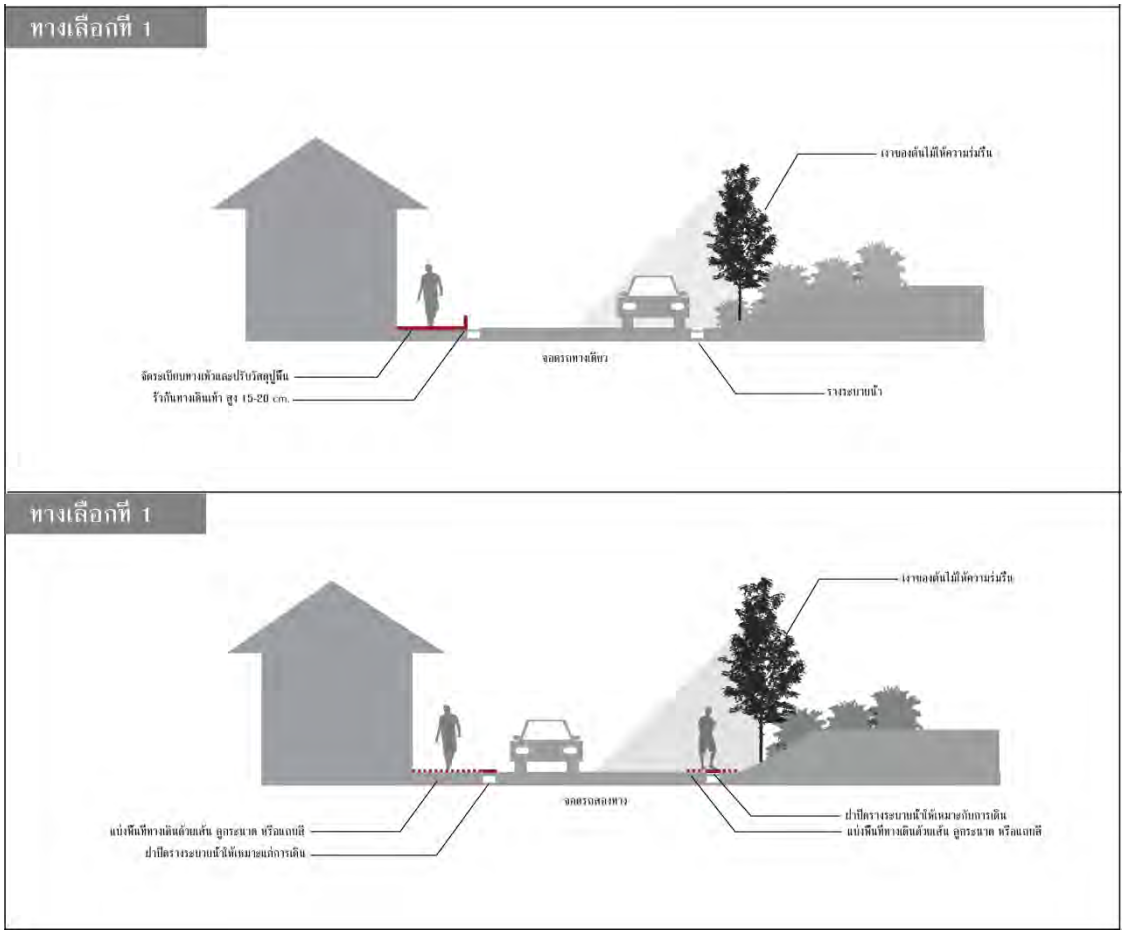
สภาพปัญหา

แนวทางการปรับปรุง

ประเภทถนน	scheme 1	scheme 2
B ไม่มีทางเท้า ไม่มีทางระบายน้ำ	1. ตีเส้นสีเพื่อแบ่งพื้นที่ทางเดิน	2. แบ่งพื้นที่ทางเดินด้วยวัสดุปูพื้น หรือที่กั้น
	2. จัดระเบียบพื้นที่ทางเดิน	2. จัดระเบียบพื้นที่ทางเดิน
	3. จอดรถสองทางสลับวัน	3. จอดรถสลับวัน
	4. จัดสร้างทางระบายน้ำ	4. จัดสร้างทางระบายน้ำ
	5. ตีเส้นแบ่งพื้นที่ระหว่างบ้านกับทางเท้า	5. ยกระดับพื้นที่ระหว่างบ้านกับทางเท้า

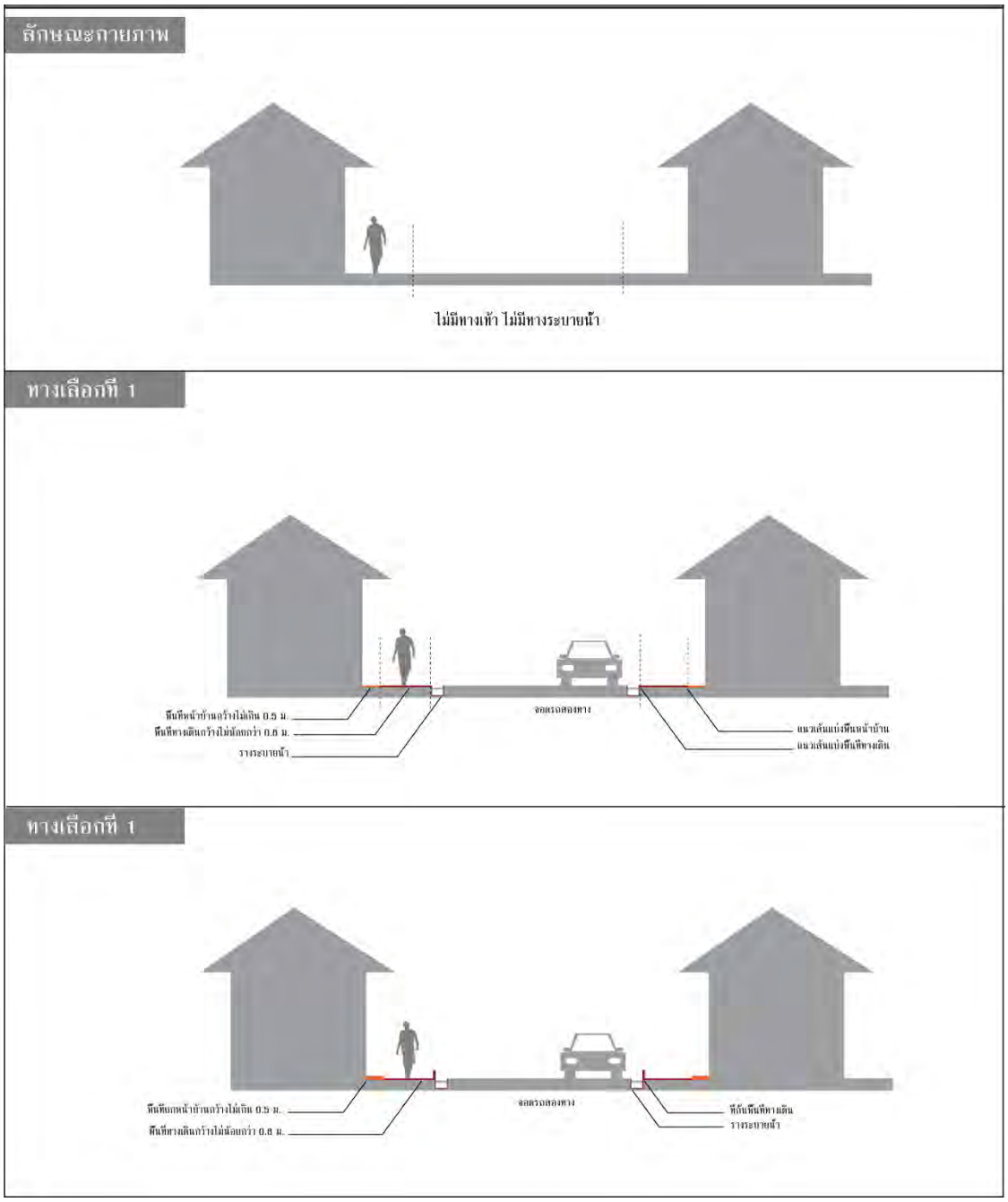
2. ประเภท B (ไม่มีทางเท้า ไม่มีทางระบายน้ำ)

สภาพปัญหา

แนวทางการปรับปรุง

3. ประเภท C (ทางเท้าฟากเดียว)

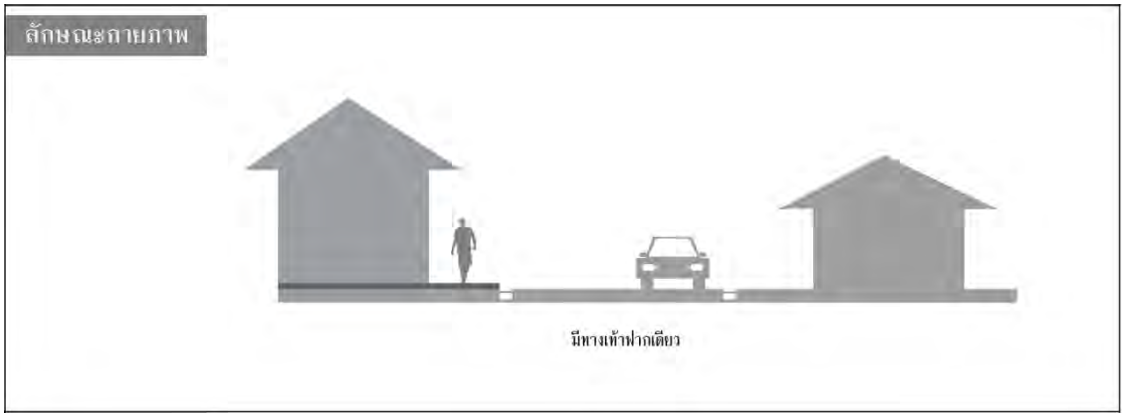
ประเภทถนน	scheme 1	scheme 2
C ทางเท้าฟากเดียว	1. จอดรถทางเดียว	1. จอดรถสองทางสลับวัน
	2. เดินได้ฟากเดียว	2. เดินได้สองฟาก
	3. จัดระเบียบพื้นที่ทางเดินปราศจากสิ่งกีดขวาง	3. จัดระเบียบพื้นที่ทางเดินปราศจากสิ่งกีดขวาง
	4. แบ่งพื้นที่วางบนทางเดินของด้วยการตีเส้นหรือวัสดุโดยต้องมีพื้นที่ทางเดินกว้างไม่น้อยกว่า 0.8ม.	4. แบ่งพื้นที่วางบนทางเดินของด้วยการตีเส้นหรือวัสดุและแบ่งทางเดินด้านที่ไม่มีทางเท้าด้วยการตีเส้นหรือวัสดุกว้างไม่ต่ำกว่า0.8ม. โดยไม่อนุญาตให้วางของ
	5. แบ่งพื้นที่วางของบนทางเดินโดยตีเส้นหรือวัสดุ โดยต้องเหลือพื้นที่ทางเดินเท้ากว้างไม่ต่ำกว่า 0.8 ม.	5. พื้นที่ทางเดินฝั่งที่ไม่มีทางเท้าควรออกแบบวัสดุปิดฝาทางระบายน้ำให้เหมาะกับการเดิน
	6. พื้นที่ฝั่งที่ไม่มีทางเท้าควรปลูกต้นไม้เพื่อให้ร่มเงารวมถึงพืชสีเขียว	6. พื้นที่ทางเดินฝั่งที่ไม่มีทางเท้าสามารถวางอุปกรณ์สาธารณะได้ โดยไม่รบกวนพื้นที่ทางเดิน

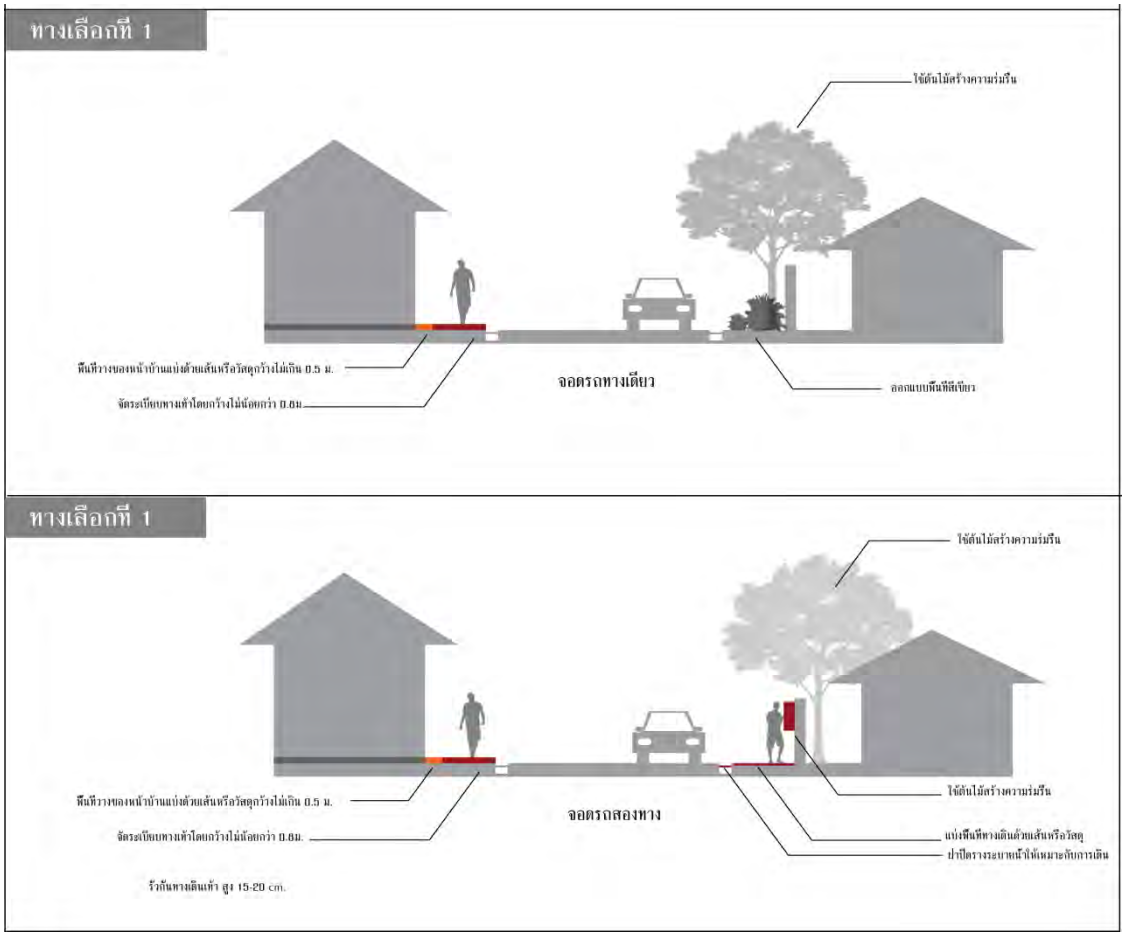
สภาพปัญหา

แนวทางการปรับปรุง

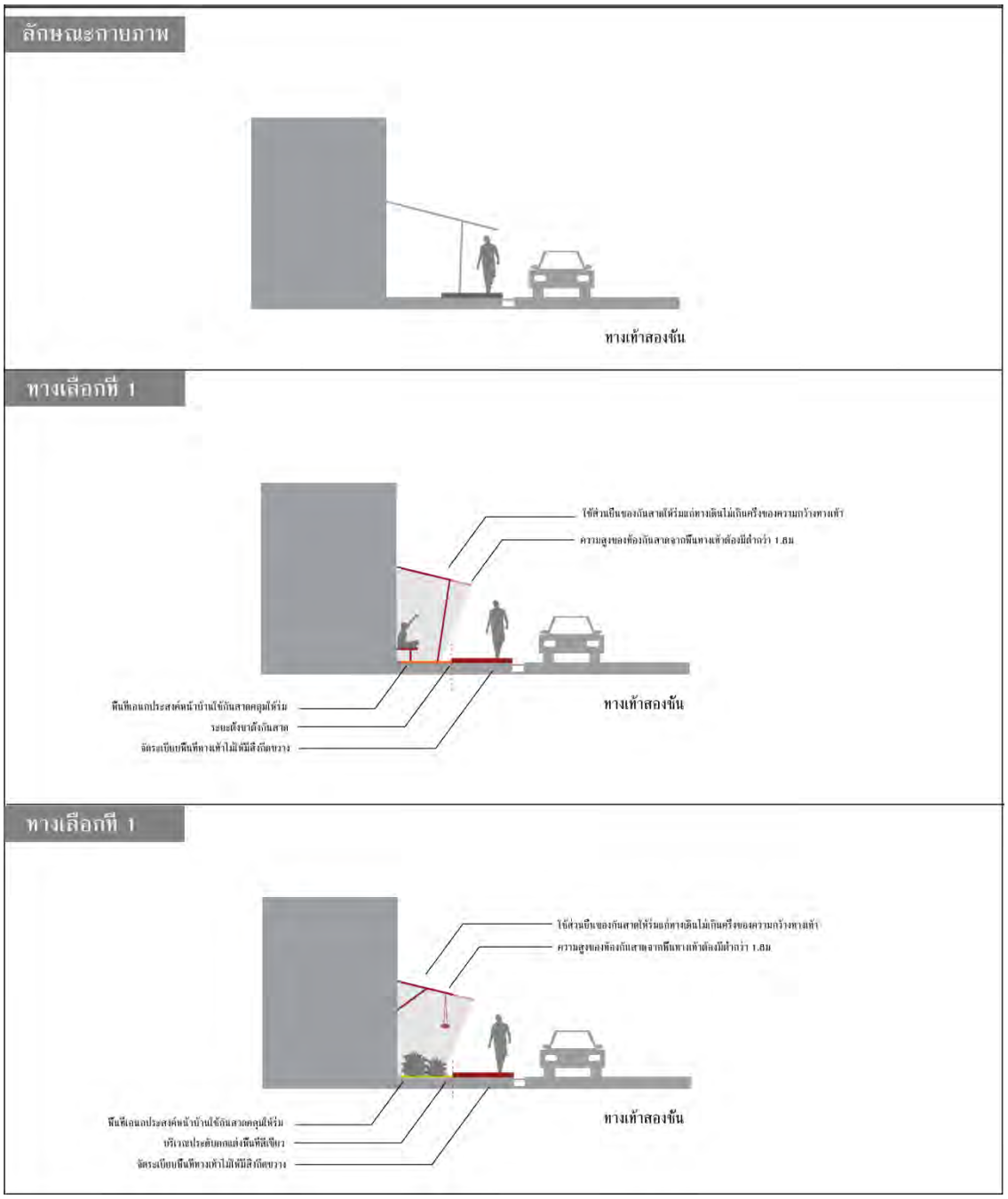
ประเภทถนน	scheme 1	scheme 2
D ทางเท้าสองชั้น	1. จอดรถสองทางสลับวัน	1. จอดรถสองทางสลับวัน
	2. ใช้พื้นที่หน้าบ้านโดยมีกันสาดคลุมให้ร่ม	2. แบ่งพื้นที่หน้าบ้านเพื่อปลูกต้นไม้
	3. กันสาดแบบมีขาตั้งจะวางขาตั้งได้ไม่เกินระยะพื้นที่หน้าบ้าน และความสูงของปลายกันสาดจากพื้นทางเท้าต้องมีต่ำกว่า 1.8ม.	3. สามารถแขวนพืชกระถางแต่ต้องไม่ล้ำระยะทางเดิน ให้มีความสูงจากพื้นดินไม่น้อยกว่า2ม. เว้นแต่จะวางทิ้งช่วงให้สามารถเข้าออกได้
	4. หน้าบ้านจัดเป็นพื้นที่ค่าขายหรือพื้นที่ว่างเอนกประสงค์	4. หน้าบ้านจัดเป็นพื้นที่ค่าขายหรือพื้นที่ว่างเอนกประสงค์

4. ประเภท C (ทางเท้าสองชั้น)

สภาพปัญหา

แนวทางการปรับปรุง

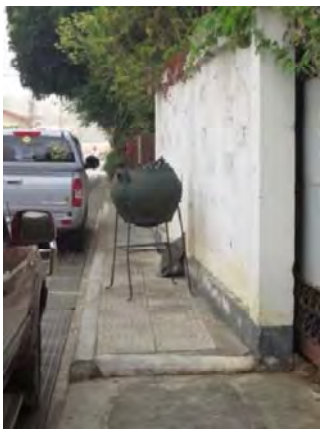
5. ประเภท C (ทางเท้าสองชั้น)

ประเภทถนน	scheme 1	scheme 2
E ทางเท้าแคบ (กว้างมากกว่า 1.8 ม.)	1. จัดระเบียบพื้นที่ทางเดินปราศจากสิ่งกีดขวาง	1. จัดระเบียบพื้นที่ทางเดินปราศจากสิ่งกีดขวาง
	2. แบ่งพื้นที่วางของหรือพื้นที่เอนกประสงค์บนทางเดินเป็นระยะไม่เกิน 1 ใน 3 ของความกว้างทางเท้า	2. แบ่งพื้นที่ปลูกต้นไม้บนทางเดินเป็นระยะไม่เกิน 1 ใน 3 ของความกว้างทางเท้า
	3. ระยะยื่นของกันสาด สามารถยื่นได้มากสุดไม่เกิน 2 ใน 3 ของความกว้างทางเท้า	3. สามารถแขวนพืชกระถางแต่ต้องม่เกิน 1 ใน 3 ของความกว้างทางเดิน ให้มีความสูงจากพื้นดินไม่น้อยกว่า2ม. เว้นแต่จะวางทิ้งช่วงให้สามารถเข้าออกได้
	4. ในกรณีที่กันสาดมีขาตั้ง จุดตั้งขากันสาดห่างจากอาคารได้ไม่เกิน 1 ใน 3 ของความกว้างถนน	
	5. ระยะต่ำสุดของขอบกันสาดนับจากพื้นทางเท้าไม่น้อยกว่า1.8 ม.	

ประเภทถนน	scheme 1	scheme 2
E ทางเท้าแคบ (กว้างน้อยกว่า 1.8ม.)	1. จัดระเบียบพื้นที่ทางเดินปราศจากสิ่งกีดขวาง	1. จัดระเบียบพื้นที่ทางเดินปราศจากสิ่งกีดขวาง
	2. แบ่งพื้นที่วางของบนทางเดินโดยตีเส้นหรือวัสดุโดยต้องเหลือพื้นที่ทางเดินเท้ากว้างไม่ต่ำกว่า 0.8 ม.	2. แบ่งพื้นที่วางของบนทางเดินโดยตีเส้นหรือวัสดุโดยต้องเหลือพื้นที่ทางเดินเท้ากว้างไม่ต่ำกว่า 0.8 ม.
	3.กันสาดคลุมพื้นที่ทางเดินไม่เกินระยะชายคา ระยะท้องกันสาดนับจากพื้นทางเดินไม่ต่ำกว่า 3.2 ม.	3. แบ่งพื้นที่ปลูกต้นไม้โดยต้องเหลือพื้นที่ทางเดินกว้างไม่น้อยกว่า 0.8ม.

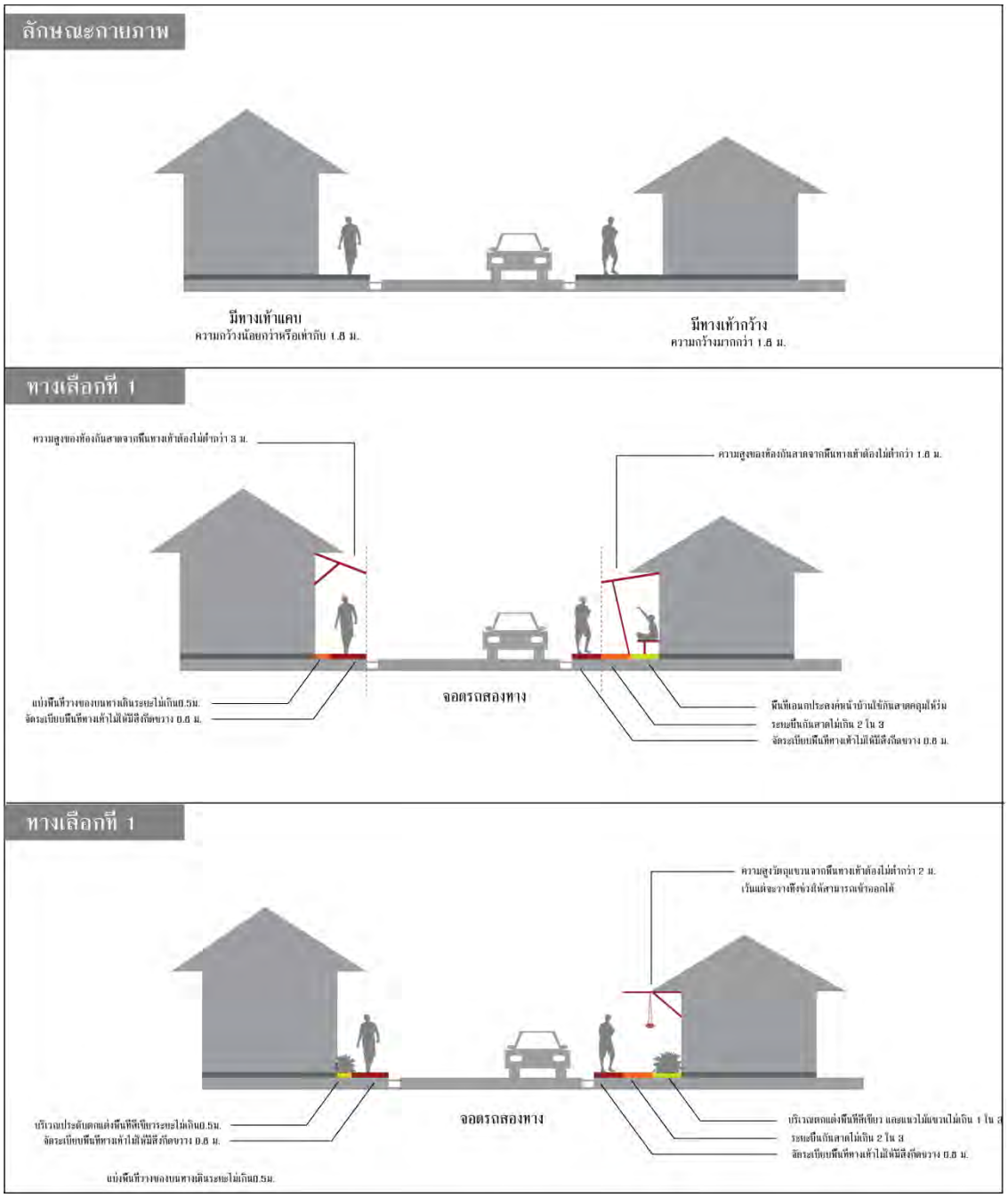
สภาพปัญหา

แนวทางการปรับปรุง

จากการศึกษา วิเคราะห์แนวคิดการจัดการเมืองด้วยพิพิธภัณฑ์มีชีวิต รวมถึงกรอบแนวคิดแผนปฏิบัติการของพิพิธภัณฑ์มีชีวิต โดยเป็นการสรุปแนวทางการจัดการเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม คือ จัดตั้งโครงการนำร่องหรือทดลองจัดนำเที่ยว รวมถึงการจัดทำแผนและโครงการอื่นๆ ในการป้องกัน และแก้ไขปัญหาที่จะเกิดขึ้น เพื่อให้การจัดการเมืองมรดกทางวัฒนธรรมมีวิธีการดำเนินการให้เป็นไปตามแผนการที่วางไว้ ซึ่งรายละเอียดของโครงการจะนำเสนอในส่วนที่ 5

ส่วนที่ 5

กิจกรรมส่งเสริมพิพิธภัณฑ์มีชีวิต (Living Museum) เมืองแม่ฮ่องสอน

การจัดทำโครงการออกแบบเบื้องต้นและการศึกษาความเป็นไปได้สำหรับพิพิธภัณฑ์มีชีวิตของเมืองแม่ฮ่องสอน ได้มีกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมในหลายภาคส่วน เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ “พิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน” เกิดจากการทำงานร่วมกันของชุมชน หน่วยงานท้องถิ่น ภาคธุรกิจเอกชน และคณะทำงาน โดยมีโครงสร้างของกิจกรรมการดำเนินงานในหลายรูปแบบเป็นส่วนสนับสนุน และส่งเสริมแต่ละส่วนอย่างเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน เป็นผลให้เกิดการบูรณาการแนวทางการดำเนินงานในทิศทางเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมที่เป็นโครงการนำร่องสำหรับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นการทดลองการจัดนำเที่ยวเพื่อจำลองเหตุการณ์การจัดการท่องเที่ยว หากชุมชนต้องรับภาระการนำเที่ยวต่อจากคณะทำงาน รวมทั้งการทดลองจัดนำเที่ยวจะช่วยให้สามารถทราบถึงข้อดี ข้อเสีย ข้อจำกัด ผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ เป็นการพิจารณาถึงการจัดการนำเที่ยวที่เหมาะสมต่อชุมชน ซึ่งจะเป็นทางเลือกอย่างหนึ่งของการจัดการท่องเที่ยวด้วยระบบชุมชนเมือง ในการจัดทำโครงการพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่อสอนนี้ คณะทำงานได้จัดกิจกรรมที่จะช่วยส่งเสริมการดำเนินงานของโครงการให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ คือ

1. การประชุมเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมระหว่างคณะทำงาน ชุมชน และหน่วยงานท้องถิ่น
2. การศึกษาสำรวจพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ ฟื้นฟูวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมของเมืองแม่ฮ่องสอน
3. กิจกรรม “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม : ตามหาร่องรอยวัฒนธรรมเมือง”
4. สื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการประชาสัมพันธ์โครงการพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน

5.1 การประชุมเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมระหว่างคณะทำงาน ชุมชน และหน่วยงานท้องถิ่น

5.1.1 การประชุมเพื่อจัดตั้งคณะทำงานโครงการฯ จัดขึ้นเมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2552 ณ ห้องประชุมเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน โดยประเด็นสำคัญของการประชุม คือ

- การจัดตั้งคณะทำงานโครงการ โดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ชุมชนเมืองแม่ฮ่องสอน และวิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน
- ความคืบหน้าของแบบร่างการปรับปรุงอาคาร รสพ. ซึ่งมีแผนการก่อสร้างในเดือนพฤษภาคม 2553
- การประชาสัมพันธ์โครงการ โดยเป็นการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น แผนที่ คู่มือท่องเที่ยว รูปแบบแสดงข้อมูลของสถานที่ต่างๆ (ป้าย) รูปแบบการแสดงออกของชุมชน ด้านการแต่งกายชุดพื้นถิ่นโดยเฉพาะในวันสำคัญทางศาสนา เทศกาลงานประเพณีต่างๆ รวมถึงรูปแบบการพัฒนา ปรับปรุงภูมิทัศน์เมืองซึ่งถือเป็นการประชาสัมพันธ์ในลักษณะสุนทรียภาพที่เกื้อหนุนเมืองท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
- การขอความร่วมมือจากทุกฝ่าย โดยเฉพาะชุมชนเมืองแม่ฮ่องสอนซึ่งมีผู้ประสานคือคุณเทพินท์ พงษ์วดี (ประธานเครือข่ายชุมชนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน)เป็นแกนหลักตัวแทนของชุมชนที่คอยให้การสนับสนุนและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีตลอดโครงการ

ภาพที่ 5-1 การประชุมเพื่อจัดตั้งคณะทำงานโครงการฯ

5.1.2 การเสวนากลุ่มชุมชนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน (สภาน้ำเมี่ยง) จัดขึ้นเมื่อวันที่ 14 มกราคม 2553 ณ โหย่งกาด (ที่ทำการป๊อกกาดเก่า) เป็นการประชุมกลุ่มย่อยระหว่างกลุ่มผู้แทนชุมชนเมืองแม่ฮ่องสอน เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน สกว. และคณะทำงาน ในประเด็นศักยภาพของชุมชนที่มีความสำคัญต่อพิพิธภัณฑ์มีชีวิต โดยให้ชุมชนเป็นผู้เสนอข้อมูล และจะทำให้วัตถุประสงค์ในการจัดประชุมบรรลุเป้าหมาย คือ ข้อคิดเห็นที่มาจากชุมชนเป็นหลัก อันเป็นข้อมูลที่แท้จริง เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานในขั้นต่อไป ผลจากการเสวนาพบว่า ชุมชนมีความภูมิใจ และเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมพื้นถิ่นของตน อันได้แก่ สถาปัตยกรรมอาคาร วัด ประเพณี เรื่องเล่า การแต่งกาย และภาษาเป็นต้น หลังจากได้นำเสนอข้อมูลแล้วจึงจัดกิจกรรมให้ชุมชนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจถึงแนวทางวิธีการจัดการ เช่น มีการประชาสัมพันธ์สื่อทางวัฒนธรรม รณรงค์ให้ร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม โดยการแต่งชุดไตทุกวันศุกร์ เป็นต้น ข้อมูลจากการเสวนาครั้งนี้ได้นำไปเป็นประเด็นความต้องการของชุมชนเพื่อนำเข้าสู่ที่ประชุมของระดับหน่วยงานท้องถิ่นเพื่อการจัดประชุมครั้งต่อไป

ภาพที่ 5-2 การเสวนากลุ่มชุมชนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน (สภาน้ำเมี่ยง)

ภาพที่ 5-2 การเสวนากลุ่มชุมชนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน (สภาน้ำเมี่ยง)

5.1.3 เวทีเสวนาเรื่อง "ก้าวต่อไปของแม่ฮ่องสอนสู่เมืองมรดกทางวัฒนธรรม เมืองพิพิธภัณฑ์มีชีวิต" จัดขึ้นเมื่อวันที่ 16 มกราคม 2553 ณ ห้องประชุมวิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน ซึ่งจัดทำโดย โครงการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืนของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน จากการสนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และวิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน การจัดประชุมในครั้งนี้คณะทำงานได้นำเสนอข้อมูลจากการเสวนาของสภาน้ำเมี่ยง ณ โหย่งกาด รวมถึงความก้าวหน้าในการศึกษาและสำรวจศักยภาพ เป็นการสรุปข้อมูลเบื้องต้นพอสังเขป เนื่องจากทางวิทยาลัยชุมชนได้มีการเก็บข้อมูลพื้นฐานด้านศักยภาพของเมืองมาโดยละเอียดแล้ว โดยเฉพาะด้านวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของเมืองแม่ฮ่องสอน ประเด็นสำคัญของการประชุม คือ เพื่อต้องการการยืนยันในที่ประชุมถึงความพร้อมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คณะทำงาน และชุมชน ในการสร้างปัจจัยที่ส่งเสริมความเป็นไปได้ของการจัดทำ "พิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน"

ภาพที่ 5-3 เวทีเสวนา "ก้าวต่อไปของแม่ฮ่องสอนสู่เมืองมรดกทางวัฒนธรรม เมืองพิพิธภัณฑ์มีชีวิต"

ภาพที่ 5-3 เวทีเสวนา “ก้าวต่อไปของแม่ฮ่องสอนสู่เมืองมรดกทางวัฒนธรรม เมืองพิพิธภัณฑ์มีชีวิต”

5.1.4 รายงานความก้าวหน้า “โครงการออกแบบเบื้องต้นและการศึกษาความเป็นไปได้สำหรับพิพิธภัณฑ์มีชีวิตของเมืองแม่ฮ่องสอน” จัดขึ้นเมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2553 ณ ห้องประชุมเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน คณะทำงานได้นำเสนอกิจกรรมที่ส่งเสริมพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน โดยมีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเมืองมรดกทางวัฒนธรรม ทั้งกระบวนการดำเนินงานของการจัดนำเที่ยว กระบวนการจัดทำสื่อ สิ่งพิมพ์ เพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว และเพื่อเป็นข้อมูลแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว วัฒนธรรมประเพณีและ วิถีชีวิตของชาวเมืองแม่ฮ่องสอน กิจกรรมที่คณะทำงานนำเสนอเป็นลักษณะโครงการนำร่องหรือการจำลองเหตุการณ์เมื่อมีกลุ่มนักท่องเที่ยวเข้ามาเยือน ชุมชนมีส่วนรับผิดชอบ มีภาระหน้าที่อย่างไรต่อการนำเที่ยว เพื่อจะได้ทราบถึงข้อดี ข้อเสียของการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งจะมีประโยชน์ต่อการตัดสินใจในการคัดเลือกแนวทางการจัดนำเที่ยวที่เหมาะสมต่อชุมชนให้มากที่สุดและไม่ขัดแย้งต่อวิถีการดำเนินชีวิตเดิมของชุมชน ทั้งนี้คณะทำงานได้มีการทดลองจัดนำเที่ยวขึ้นระหว่างวันที่ 2-4 เมษายน 2553

ภาพ ที่ 5-4 การประชุมความก้าวหน้าโครงการฯ

นอกจากนี้ยังมีการประชุมอื่นๆ ที่ไม่ได้จัดเป็นทางการ เพื่อให้โครงการมีผลบังคับใช้ได้เร็วขึ้น โดยมีการจัดประชุมกลุ่มย่อย ดังนี้

ภาพที่ 5-5 การร่วมเสนอแนวคิดการออกแบบแผนที่ท่องเที่ยว ตราประทับศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน บ้านเก่า และวัด

5.2 การศึกษาสำรวจพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ ฟื้นฟูสถาปัตยกรรมของเมืองแม่ฮ่องสอน

การศึกษาสำรวจพื้นที่เพื่ออนุรักษ์ ฟื้นฟูสถาปัตยกรรมของเมืองแม่ฮ่องสอน เป็นการนำเสนอกิจกรรมการลงพื้นที่เพื่อสำรวจสภาพอาคาร วัดและบ้านเรือน ที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรม ศิลปกรรมพื้นถิ่นที่มีคุณค่าควรอนุรักษ์โดยเริ่มจากการสัมภาษณ์เจ้าของอาคาร และเก็บข้อมูลเพื่อทำการรวบรวม ศึกษาถึงเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไต นอกจากนี้ยังได้ทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับตัวอาคาร และความต้องการของเจ้าของอาคารในประเด็นการอนุรักษ์เรือนพื้นถิ่น เพื่อนำไปเป็นข้อมูลสำหรับการอนุรักษ์ และการออกเทศบัญญัติ ซึ่งได้นำเสนอในเนื้อหาส่วนที่ 4 แล้ว รวมถึงการนำข้อมูลที่ได้ไปพิจารณาประกอบกับแนวทางการดำเนินงานอนุรักษ์และพัฒนาต่อไป เพื่อเชื่อมโยงไปสู่ส่วนเสนอแนะโครงการที่จะนำเสนอในส่วนที่ 5 ในการศึกษาสำรวจพื้นที่เพื่ออนุรักษ์ ฟื้นฟูสถาปัตยกรรมของเมืองแม่ฮ่องสอนโดย แบ่งกิจกรรมเป็น 2 กรณีศึกษา คือ การสำรวจบ้านและวัด ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

การสำรวจบ้านเก่า จากการสำรวจเรือนพื้นถิ่นที่ยังหลงเหลืออยู่ในพื้นที่นั้น พบว่าเรือนบางหลังถูกอนุรักษ์ในระดับที่ค่อนข้างดี แต่บางหลังการคงอยู่ของเรือนพื้นถิ่นก็เป็นไปโดยธรรมชาติ คงอยู่ได้เพราะเจ้าของไม่มีฐานะทางเศรษฐกิจเพียงพอที่จะรื้อถอนสร้างเรือนใหม่ หรือผู้อาศัยเป็นผู้สูงอายุที่ไม่มีทั้งความคิดที่จะรื้อถอนหรือความคิดที่จะอนุรักษ์

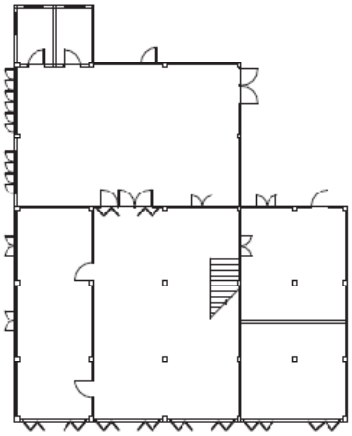
ภาพที่ 5-6 การลงพื้นที่สำรวจ และสัมภาษณ์เจ้าของเรือนพื้นถิ่น รวมถึงการวัดขนาดสัดส่วนโครงสร้างของเรือนพื้นถิ่นพอสังเขป

ตัวอย่างการเก็บข้อมูล

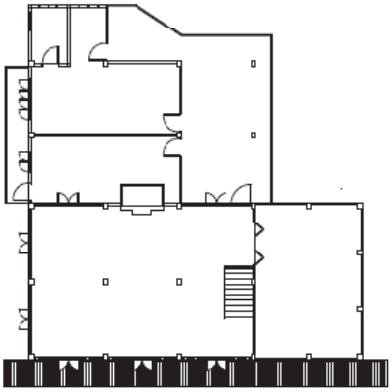
บ้านคุณตาบุญเลิศ วิรัตนาภรณ์ บ้านเลขที่ 32 ถนนสิงหนาทบำรุง

แปลนชั้น 1

แปลนชั้น 2

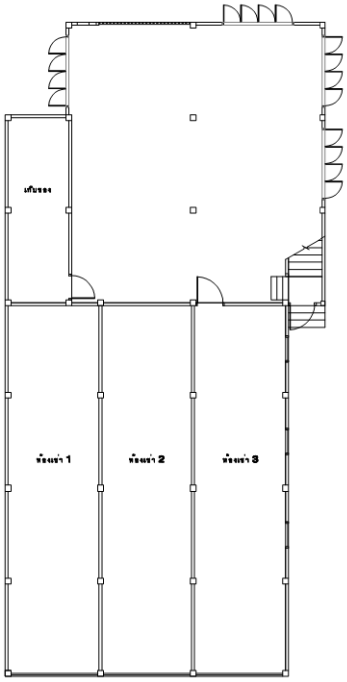

ด้านหน้าอาคาร

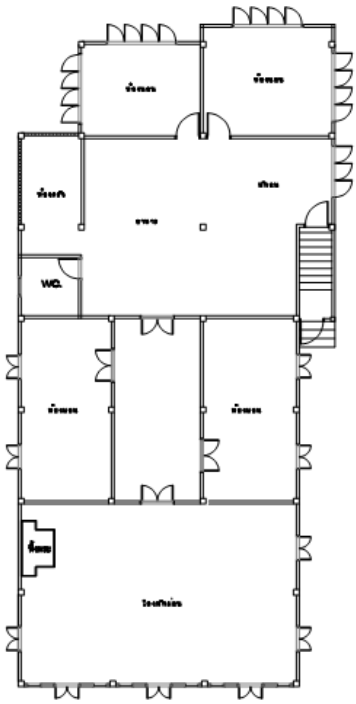
บ้านคุณบุญจิรา ทองเขียว บ้านเลขที่ 38 ถนนสิงหนาทบำรุง

แปลนชั้น 1

แปลนชั้น 2

ด้านหน้าอาคาร

ภาพที่ 5-7 ตัวอย่างการเก็บข้อมูลเรือนพื้นถิ่น

การสำรวจวัด วัดในเมืองแม่ฮ่องสอนมีทั้งหมด 11 วัด แต่ละวัดมีความสำคัญที่แตกต่างกัน และเนื่องจากเป็นสถาปัตยกรรม ศิลปกรรมที่มีลักษณะเฉพาะในการปรับปรุงฟื้นฟูหรือซ่อมแซมจึงต้องอาศัยช่างผู้เชี่ยวชาญเท่านั้น เพื่อให้การปรับปรุงยังคงเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมเดิม ดังนั้นกิจกรรมการปรับปรุงฟื้นฟูวัดของคณะทำงาน จึงเป็นการปรับปรุงสภาพแวดล้อมบริเวณศาสนสถานของวัด เพื่อส่งเสริมให้ตัวศาสนสถานมีความงดงามยิ่งขึ้นและสร้างบรรยากาศในการเที่ยวชมวัดให้มีความร่มรื่น

5.3 กิจกรรม “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม : ตามหาร่องรอยวัฒนธรรมเมือง”

จากการศึกษาวิเคราะห์ในด้านการจัดการท่องเที่ยวด้วยระบบชุมชนเมือง ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของโครงการออกแบบเบื้องต้นและการศึกษาความเป็นไปได้สำหรับศึกษาพิพิธภัณฑ์มีชีวิตของเมืองแม่ฮ่องสอน โดยคณะทำงานได้นำความสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวด้วยระบบชุมชนเมืองเป็นแนวคิดในการทดลองการจัดรายการนำเที่ยวสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของเมืองแม่ฮ่องสอน เพื่อให้ทราบถึงข้อดีข้อเสียและความเป็นไปได้ในการดำเนินการในการจัดนำเที่ยวครั้งต่อไป โดยได้ทำการเปรียบเทียบและพิจารณาถึงผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับรวมถึงความเป็นไปได้ในหน้าที่ที่ชุมชนต้องรับภาระดำเนินการต่อไป เนื้อหาในส่วนนี้เป็นการนำเสนอกิจกรรมขั้นตอนการดำเนินงานของคณะทำงานในการดำเนินการต่างๆ เพื่อการจัดเตรียมการนำเที่ยว ดังนี้

5.3.1 ขั้นตอนการดำเนินการการจัดนำเที่ยว

ขั้นตอนจัดเตรียมงานก่อนการนำเที่ยวเมืองมรดกทางวัฒนธรรมของคณะทำงาน

1) ศึกษาข้อมูลด้านสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของเมืองแม่ฮ่องสอน จากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หนังสือ วารสารท่องเที่ยวต่างๆ รวมถึงแหล่งข้อมูลจากอินเตอร์เนต
2) คณะทำงานร่วมประชุมวางแผนเพื่อจัดเตรียมการท่องเที่ยว จัดเตรียมอุปกรณ์ สิ่งของจำเป็นสำหรับความสะดวกในการท่องเที่ยว เช่น อาหารและเครื่องดื่ม และจัดเตรียมสิ่งพิมพ์ต่างๆ เพื่อนำเสนอข้อมูล

ประกอบการท่องเที่ยว เช่น แผนที่ คู่มือท่องเที่ยว รายการท่องเที่ยว และประสานงานด้านการเดินทาง รถโดยสารในพื้นที่ การจองตั๋วเครื่องบินล่วงหน้า พร้อมทั้งตรวจสอบสภาพอากาศ

3) เดินทางสำรวจพื้นที่ สถานที่ท่องเที่ยวเมืองแม่ฮ่องสอนตามรายการท่องเที่ยว เพื่อจะได้ทราบถึงสภาพความพร้อมของพื้นที่และระยะทางในการเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแต่ละแห่ง นัดหมายเจ้าของร้านอาหาร เจ้าของเรือนพื้นถิ่นแจ้งกำหนดการวัน เวลา และจำนวนนักท่องเที่ยวที่จะเข้าชม รวมถึงสำรวจและสอบถามข้อมูลที่พัก เพื่อเตรียมสำรองห้องพัก
4) นัดหมายยันยืนแจ้งกำหนดการเดินทางครั้งสุดท้ายกับคณะนักท่องเที่ยว รถโดยสารในพื้นที่ ร้านอาหารและเจ้าของสถานที่ที่จะเข้าชม

ภาพที่ 5-8 การลงพื้นที่สำรวจ และนัดหมายเจ้าของเรือนพื้นถิ่นและร้านอาหารต่างๆ

5.3.2 รายการกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน

การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน เป็นกิจกรรมที่คณะทำงานได้ทดลองจัดในช่วงวันที่ 2 – 4 เมษายน 2553 เป็นเวลา 3 วัน ซึ่งอยู่ภายใต้ขอบข่ายของโครงการหรือกิจกรรมที่ส่งเสริมการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน โดยมีกิจกรรมการท่องเที่ยว ดังนี้

กิจกรรมท่องเที่ยวในวันที่ 2 เมษายน 2553 (วันแรก) เดินทางเชียงใหม่-แม่ฮ่องสอน สักการะเจ้าข้อมือเหล็กและชมเรือนพื้นถิ่นสถาปัตยกรรมรูปแบบไต

1) คณะทำงาน และยุวชนนำเที่ยวต้อนรับคณะท่องเที่ยวที่สนามบินแม่ฮ่องสอน

ภาพที่ 5-9 คณะทำงานพูดคุย ชี้แจงรายละเอียดแก่ยุวชนนำเที่ยวเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวและการต้อนรับคณะท่องเที่ยวที่สนามบินแม่ฮ่องสอน

ภาพที่ 5-10 คุณครูเขมมณีและยุวชนนำเที่ยวจากโรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ช่วยทำหน้าที่แนะนำสถานที่ท่องเที่ยวเมืองแม่ฮ่องสอน

2) บริการอาหารกลางวันแก่คณะนักท่องเที่ยวด้วยอาหารพื้นเมืองที่ร้านร่มจินดา พร้อมทั้งมอบย่ามผ้าทอมือฝีมือชาวบ้านพร้อมคู่มือท่องเที่ยวเป็นของที่ระลึกต้อนรับการมาเยือนของนักท่องเที่ยว

ภาพที่ 5-11 คณะทำงานมอบย่ามสะพาย สำหรับใส่คู่มือท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวระหว่างรอรับประทานอาหารกลางวัน

ภาพที่ 5-12 บรรยากาศภายในร้านร่มจินดา และอาหารพื้นถิ่น (น้ำพริกอ่อง)

3) เยี่ยมชมบ้านโบราณรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแบบไต (สมัยรัชกาลที่ 5) เจ้าของ คือ อ.วัฒนา

ภาพที่ 5-13 นักท่องเที่ยวเยี่ยมชม พูดคุย สอบถามเกี่ยวกับบ้านโบราณ

4) สักการะศาลเจ้าเมือง เจ้าพ่อข้อมือเหล็ก (สิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองแม่ฮ่องสอน)

ภาพที่ 5-14 คณะทำงานร่วมกับนักท่องเที่ยวสักการะและคุณครูเขมมณีเล่าประวัติความเป็นมาเจ้าพ่อข้อมูลเหล็ก

5) เยี่ยมชมอาคารรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแบบไต บ้านคุณตาบุญเลิศ ผู้มีแนวคิดการอนุรักษ์

ภาพที่ 5-15 คุณตาบุญเลิศและคุณยายนันทาเจ้าของบ้าน ร่วมพูดคุยเล่าประวัติความเป็นมาของบ้าน

ภาพที่ 5-16 คุณตาบุญเลิศและคุณยายนันทาร่วมถ่ายรูปเป็นที่ระลึก และเลี้ยงเครื่องดื่มแก่นักท่องเที่ยว

6) เยี่ยมชมอาคารรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไต บ้านคุณยายตวงรัตน์

ภาพที่ 5-17 คุณยายตวงรัตน์เปิดบ้านต้อนรับให้นักท่องเที่ยวเยี่ยมชมบ้าน

ภาพที่ 5-18 บรรยากาศภายในบ้านซึ่งด้านล่างเปิดเป็นร้านขายของประเภทงานศิลปะ ภาพวาด ภาพปัก สิ่งทอ ของตกแต่งบ้าน ฯลฯ

7) เยี่ยมชมโรงแรมเก่า (โรงแรมสงวนสิน) อยู่บริเวณเยื้องกับบ้านคุณยายตวงรัตน์ เจ้าของคือ คุณจำเริญ

ภาพที่ 5-19 บรรยากาศภายในและภายนอกโรงแรมสงวนสิน

กิจกรรมท่องเที่ยวในวันที่ 3 เมษายน 2553 (วันที่สอง) ร่วมตักบาตร ชมบรรยากาศตลาดหัวเวียง เที่ยววัดจองกลาง วัดจองคำ พบปะพูดคุยและดูการเตรียมงานปอยส่างล่องที่โหย่งกาด จากนั้นชมการสาธิตการอีดน้ำมันงาแบบโบราณ พลบค่ำชมบรรยากาศพระอาทิตย์ตกดินและความงามของวัดพระธาตุดอยกองมู และรับประมานอาหารเย็นพร้อมรับชมการแสดงดนตรี และการฟ้อนรำแบบไต

8) คณะทำงานและนักท่องเที่ยวร่วมการตักบาตร

ภาพที่ 5-20 บรรยากาศการตักบาตรบริเวณอาคาร รสพ.

9) ชมบรรยากาศ เลือกซื้อของฝากภายในตลาดหัวเวียง รับประทานอาหารเช้าภายในตลาดหัวเวียง และร้านโจ๊กเสวย ร้านอาหารชื่อดังเมืองแม่ฮ่องสอน

ภาพที่ 5-21 บรรยากาศภายในตลาดหัวเวียง

10) แวะดู แวะชิมร้านขนมพื้นถิ่นเมืองแม่ฮ่องสอน บริเวณในซอยถนนสิงหนาทบำรุง

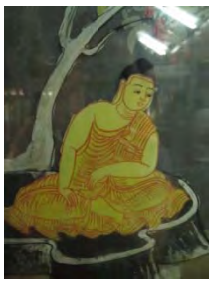

ภาพที่ 5-22 อาละหว่าจุ่ง ขนมพื้นถิ่น

11) ชมสถาปัตยกรรม ศิลปกรรมวัดจองกลาง และจองคำ

ภาพที่ 5-23 บรรยากาศบริเวณวัดจองกลาง วัดจองคำ

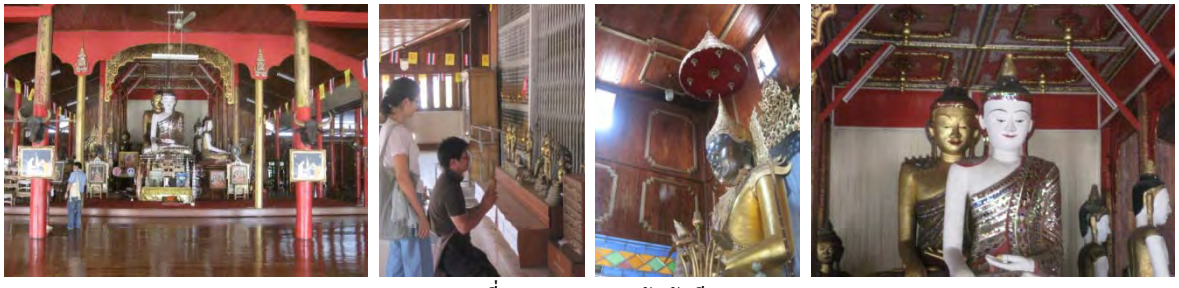
12) ชมการเตรียมงานเทศกาลปอยส่างล่องของชุมชนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน

ภาพที่ 5-24 บรรยากาศการเตรียมงานปอยส่างลอง ณ โหย่งกาด

13) ชมสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และสักการะพระเจ้าพาละแข่งวัดหัวเวียง

ภาพที่ 5-25 บรรยากาศวัดหัวเวียง

14) ชมการสาธิตการอีดงาแบบโบราณและเลือกซื้อผลิตภัณฑ์จากงา

ภาพที่ 5-26 คณะท่องเที่ยวชมอุปกรณ์ ต้นงา และผลิตภัณฑ์จากงา เช่น น้ำมันงา ขนมงา เป็นต้น

15) ชมวัดพระธาตุดอยกองมู (วัดคู่บ้าน คู่เมืองแม่ฮ่องสอน) และชมบรรยากาศพระอาทิศย์ตกดินที่ร้านก่อนตะวันลับแนวเหลี่ยมภูผา (Before Sunset)

ภาพที่ 5-27 ชมบรรยากาศพระอาทิตย์ตกดิน

16) เดินชมบรรยากาศยามเย็นบริเวณหนองจองคำ รับประทานอาหารเย็นพร้อมชมการแสดงวัฒนธรรมไต ที่ร้านซันฟลาวเวอร์ริมหนองจองคำ และเดินเที่ยวชม ซื้อของฝากถนนคนเดิน

ภาพที่ 5-27 การแสดงเป่าใบไม้เป็นเสียงเพลง

กิจกรรมท่องเที่ยวในวันที่ 4 เมษายน 2553 (วันที่สาม) ชมประเพณีปอยส่างลอง ที่บ้านห้วยขาน ตำบลหมอกจำแป อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จากนั้นชมสถาปัตยกรรม ศิลปกรรมวัดก้ำก่อ วัดพระนอน และวัดม่วยต่อ ร่วมเสวนาเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินการจัดนำเที่ยวในครั้งนี้

17) ประเพณีปอยส่างลอง วัฒนธรรมไต

ภาพที่ 5-28 ขบวนแห่ (โป๊กข้าวตอกและต้นครัวหลุ)

ภาพที่ 5-29 นักท่องเที่ยวและมัคคุเทศก์น้อย ร่วมพักรับประทานอาหาร

18) เยี่ยมชมวัดก้ำก่อ วัดพระนอน และวัดม่วยต่อ

ภาพที่ 5-30 นักท่องเที่ยวและมัคคุเทศก์น้อย เยี่ยมชมวัดและพิพิธภัณฑ์ในวัดพระนอน

19) คณะท่องเที่ยว คณะทำงานและเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ร่วมประชุม แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดนำเที่ยว “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม : ตามหาร่องรอยวัฒนธรรมเมือง”

ภาพที่ 5-31 คณะท่องเที่ยว คณะทำงานและหน่วยงานเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน

ภาพที่ 5-32 คณะท่องเที่ยว คณะทำงานและนายก รองนายกเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ร่วมถ่ายภาพเป็นที่ระลึก

ขั้นตอนการดำเนินงานในวันนำเที่ยวของคณะทำงาน

ตาราง 5-1 กิจกรรมการจัดเตรียมของคณะทำงานและกิจกรรมของนักท่องเที่ยว

วันที่	กิจกรรมของนักท่องเที่ยว	กิจกรรมของคณะทำงาน
พุธ 31 มี.ค.- 1 เม.ย. 53 (วันเตรียมงานของคณะทำงาน)	-	- จัดเตรียมอุปกรณ์ ตรวจเช็คความเรียบร้อย ตามแผนกำหนดการที่วางไว้ - นัดหมายคุณครูเขมมณี และมัคคุเทศน์น้อย (นักเรียน) จากโรงเรียนเทศบาลเมือง แม่ฮ่องสอน เรื่องการต้อนรับ การให้ข้อมูลด้านสถานที่ท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว
ศุกร์ที่ 2 เม.ย. 53 (วันเที่ยว)	10.15 น. พร้อมกันที่สนามบินเชียงใหม่	- ตรวจเช็คราย์ชื่อผู้โดยสาร - ติดป้ายกระเป๋า เช็คอิน - ถ่ายภาพร่วมกัน
	11.15 – 11.50 จากเชียงใหม่ถึงสนามบินแม่ฮ่องสอน	- คณะทำงานพร้อมยุวชนนำเที่ยว รอรับที่สนามบิน - แจกย่าม คู่มือท่องเที่ยว แผนที่
	12.00 – 12.15 ออกจากสนามบินแม่ฮ่องสอน สักการะศาลเจ้าเมือง เจ้าพ่อข้อมือเหล็ก	- เตรียมสถานที่ (เย็นวันที่ 1 เม.ย.) - เตรียมดอกไม้ ธูป เทียน (เช้า 2 เม.ย.) กล่าวต้อนรับอย่างเป็นทางการ
	12.15 - 13.15 บริการอาหารกลางวัน อาหารไต ร้านร่มจินดา	- เตรียมอาหาร เครื่องดื่ม - สถานที่ - แนะนำอาหารไต
	13.15 - 15.00 ชมบ้านเก่า บริเวณถนนสิงหนาทบำรุง - บ้านอาจารย์วัฒนา - บ้านคุณตาบุญเลิศ - บ้านคุณยายตวงรัตน์	- นำชมบ้านเก่า - บรรยายลักษณะสถาปัตยกรรม - จุดเข้าห้องน้ำ

ตาราง 5-1 กิจกรรมการจัดเตรียมของคณะทำงานและกิจกรรมของนักท่องเที่ยว (ต่อ)

วันที่	กิจกรรมของนักท่องเที่ยว	กิจกรรมคณะงาน
ศุกร์ที่ 2 เม.ย. 53	15.15 - 16.00 ดื่มน้ำร้านเฮินยายแก้ว ลูกทัวร์สั่งเครื่องดื่มและชำระเงินเอง	- ดูแลความเรียบร้อย บรรยายเสริม
	16.15 - 17.30 ชมวัดพระธาตุดอยกองมู บูชาพระธาตุ ซื้อของที่ระลึก	- จัดของบูชาพระธาตุ (ธาตุทั้ง 4)
	ชมบรรยากาศพระอาทิตย์ตกดิน Before Sunset	- ดูแลความเรียบร้อยสถานที่
	17.30 - 18.15 เข้าที่พัก เฟิร์น ริมธาร รีสอร์ท	- ติดต่อที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว แจกกุญแจห้อง - อธิบายการใช้ห้องพัก - นัดหมายเวลาทานอาหารเย็น - ส่งกระเป๋าตามห้อง
	18.30 - 20.00 รับประทานอาหารเย็นที่ร้านชายทุ่ง	- เช็คความเรียบร้อยสถานที่ (ตอนเย็น 1 เม.ย.) - จองโต๊ะสั่งอาหาร (ตอนเย็น 1 เม.ย.) - เช็คความพร้อมอาหาร เครื่องดื่ม - แนะนำร้านอาหาร เจ้าของร้าน - ดูแลระหว่างรับประทานอาหาร
	20.00 เดินทางกลับที่พัก	- นัดหมายเวลากิจกรรมในวันพรุ่งนี้ก่อนเข้าห้องพัก
เสาร์ที่ 3 เม.ย. 53	06.00 ออกเดินทางจากที่พัก	- เช็คจำนวนคน
	06.30 – 07.00 ทำบุญตักบาตร หน้าร้านเฮินยายแก้ว (เปลี่ยนแปลงเป็นบริเวณหน้าอาคาร รสพ.)	- เตรียมอาหารตักบาตร ตะกร้าใส่ของและ เสื่อ
	07.00 – 08.30 เดินชมตลาดสายหยุด รับประทานอาหารเช้าที่ร้านโจ๊กเสวย	- นัดหมายเวลา - จองโต๊ะร้านโจ๊กเสวย
	08.45 – 10.00 เดินจากตลาดมาชมวัดหัวเวียง	- ผู้บรรยาย (มัคคุเทศน์น้อย)
	10.00 – 11.20 วัดจองกลาง วัดจองคำ	- ผู้บรรยาย (มัคคุเทศน์น้อย)
	11.20 - 12.30 ชมการเตรียมปอยส่างล่อง ของชุมชน	- ช่วยชุมชนเตรียมอาหาร ขนม น้ำ
	11.45 – 13.00 อาหารกลางวัน ที่ร้านเจ๊สมไก่ตุ๋น	- แนะนำร้าน เจ้าของร้าน - จัดโต๊ะ สั่งอาหาร เครื่องดื่ม - ชำระเงิน
	ของหวานที่ร้านขนมไทยพี่แอ๋ว	- แนะนำขนม - สั่งมาทานที่ร้านเจ๊สม - ชำระเงิน
	13.00 – 15.30 หมู่บ้านปางหมู ชมการอีดงา	- บรรยายการอีดงาจากเจ้าของกิจการ - เตรียมน้ำดื่ม ผ้าเย็น
	16.00 – 18.00 สักการะพญาสิงหนาทราชา เดินชมหนองจองคำ	- ผู้บรรยาย (มัคคุเทศน์น้อย) - เตรียมน้ำดื่ม ผ้าเย็น

ตาราง 5-1 กิจกรรมการจัดเตรียมของคณะทำงานและกิจกรรมของนักท่องเที่ยว (ต่อ)

วันที่	กิจกรรมของนักท่องเที่ยว	กิจกรรมคณะงาน
เสาร์ที่ 3 เม.ย. 53	18.00- 19.30 อาหารเย็น ร้านซันฟลาวเวอร์ และชมการแสดง	- อาหาร เครื่องดื่ม - การแสดง (ติดต่อวงดนตรีพื้นเมือง และรำล่วงหน้า)
	19.30 - 20.30 ถนนคนเดิน	- นัดหมายเวลาขึ้นรถกลับที่พัก
	เข้าที่พัก	- นัดหมายเวลาและกิจกรรมวันต่อไป
อาทิตย์ที่ 4 เม.ย. 53	08.00 - 09.00 อาหารเช้าที่ใบเฟิร์นริมธาร รีสอร์ท	- ดูแลความเรียบร้อน เช็คเอ้าท์
	09.30 – 11.00 หมู่บ้านกระเหรี่ยง (เปลี่ยนเป็นชมเทศกาลปอยส่างลอง ที่บ้านห้วยขาน ตำบลหมอกจำแป่ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน)	- น้ำดื่มและผ้าเย็น
	11.20 – 12.10 ซื้อของฝากของที่ระลึกที่ตลาด/ ถนนขุนลุมประพาส/ เดินชมชุมชนป๊อกกาด (เปลี่ยนเป็นวัดก้ำก่อ พระนอน และม่วยต่อ)	- น้ำดื่มและผ้าเย็น
	12.20 – 13.10 อาหารกลางวันที่ร้านข้าวซอยป้านุญ	- แนะนำร้าน เจ้าของร้าน - สั่งอาหาร เครื่องดื่ม - ชำระเงิน
	13.15-14.30 นั่งรถชมบ้านไต ชมการเตรียมปอยส่างลองที่โหย่งกาด (เปลี่ยนเป็นการประชุม ณ เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน)	- เตรียมอาหารว่าง เครื่องดื่ม - บรรยาย - กล่าวขอบคุณก่อนขึ้นรถไปสนามบิน ถ่ายภาพร่วมกัน - คณะทำงานนำกระเป๋า ไปเช็คอินล่วงหน้า
	15.30 ไปสนามบินแม่ฮ่องสอนเตรียมเดินทางกลับ	ตรวจสอบความเรียบร้อย
	16.10 - 16.45 เดินทางกลับสู่เชียงใหม่โดยสวัสดิภาพ	รับที่สนามบินเชียงใหม่ เช็คความเรียบร้อย รับกระเป๋า คณะงานเช็คของชำระค่าใช้จ่าย ก่อนเดินทางกลับ

5.3.3 การจัดเตรียมอุปกรณ์ เอกสารประกอบการท่องเที่ยว

อุปกรณ์และเอกสารประกอบการท่องเที่ยวเป็นส่วนสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้ทราบถึงข้อมูลเบื้องต้นของสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ และลำดับการเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยว เพื่อที่นักท่องเที่ยวจะได้รับรู้ถึงความเป็นมา ความสำคัญ และลักษณะเบื้องต้นของสถานที่ที่จะไปเยี่ยมชม เป็นการสร้างความเข้าใจในคุณค่าและเคารพต่อธรรมเนียมหรือประเพณีของสถานที่นั้นๆ โดยอุปกรณ์และเอกสารประกอบการท่องเที่ยว มีดังนี้

1) ย่าม เป็นกระเป๋าสะพายที่เป็นผลิตภัณฑ์จากกลุ่มชนเผ่าในแม่ฮ่องสอน ซึ่งถือเป็นของที่ระลึกจากคณะทำงาน

ภาพที่ 5-33 ย่ามอุปกรณ์เสริมสำหรับใส่แผนที่ คู่มือท่องเที่ยว ฯลฯ

2) แผนที่ท่องเที่ยวที่แสดงสถานที่สำคัญและจุดท่องเที่ยวของเมือง และแสดงจุดบอกที่ตั้งสถานที่ตามรายการการท่องเที่ยวสำหรับคณะนักท่องเที่ยว เพื่อให้มองเห็นภาพรวมของเมือง ความเชื่อมโยงและระยะทางระหว่างสถานที่ต่างๆ แม้ในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงกำหนดการหรือเหตุขัดข้อง นักท่องเที่ยวก็สามารถเดินทางด้วยตนเองตามแผนที่

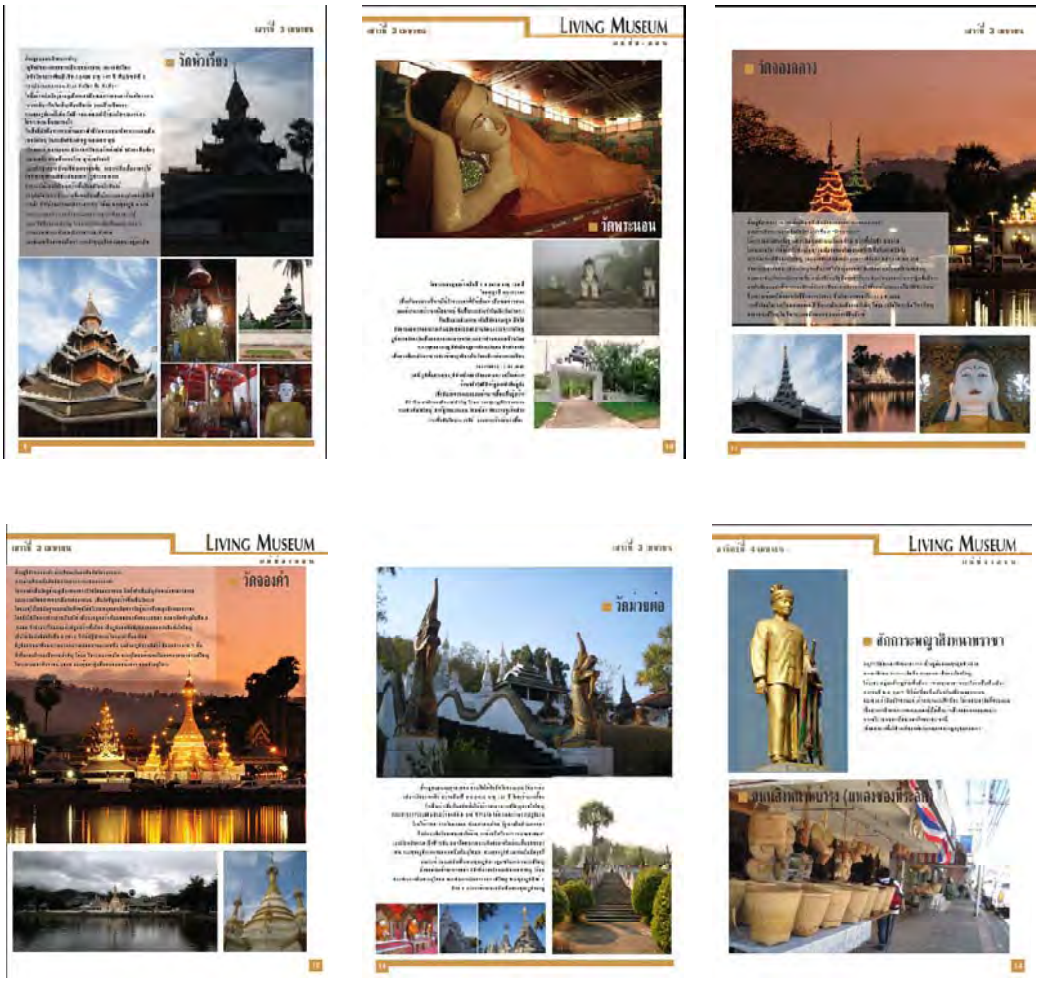

ภาพที่ 5-34 แผนที่พิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน

3) คู่มือท่องเที่ยว สำหรับพกพา ขนาดประมาณ210 x 148.5ซม. เป็นคู่มือที่รวบรวมเนื้อหาสรุปเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆและวัฒนธรรมประเพณีของเมืองแม่ฮ่องสอน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ทำความรู้จักและเข้าใจลักษณะชีวิตความเป็นอยู่และประวัติความเป็นมาของสถานที่สำคัญและประเพณีต่างๆของเมืองแม่ฮ่องสอน

ภาพที่ 5-35 คู่มือท่องเที่ยว

ภาพที่ 5-35 คู่มือท่องเที่ยว

5.4 สื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการประชาสัมพันธ์โครงการพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน

การจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อประชาสัมพันธ์เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการเป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื่องจากการจัดทำสื่อจะช่วยเผยแพร่บอกกล่าว บทบาทของเมือง สิ่งที่เมืองต้องการนำเสนอให้บุคคลภายนอกได้รับรู้ถึงอัตลักษณ์ ความเป็นเมืองมรดกทางวัฒนธรรมที่นำเสนอด้วยสัญลักษณ์ แทนความเป็นตัวตน ในการนำเสนอรายละเอียดข้อมูลที่เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวจะช่วยให้นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจเมืองในเบื้องต้นได้เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเยี่ยมชมในสถานที่ต่างๆ ซึ่งคณะทำงานได้ทำการออกแบบสื่อสิ่งพิมพ์ที่มีรูปแบบแนวคิดที่สอดคล้องต่อ “พิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน” จากกระบวนการจัดทำที่ได้มีการระดมความคิดเห็นของคนในชุมชน เพื่อให้สื่อสิ่งพิมพ์นั้นมีความเหมาะสมต่อบริบทพื้นที่มากที่สุด โดยมีสิ่งพิมพ์ที่ได้ออกแบบและจัดทำขึ้น ดังนี้

5.4.1 สัญลักษณ์พิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน

พิพิธภัณฑ์มีชีวิต
เมืองแม่ฮ่องสอน

พิพิธภัณฑ์มีชีวิต
เมืองแม่ฮ่องสอน

แนวความคิดหลักในการออกแบบตราสัญลักษณ์มาจากการนำเสนอวัฒนธรรม ประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของเมืองแม่ฮ่องสอน เป็นการแสดงออกถึงวิถีชีวิตของชาวไต ดังนั้นตราสัญลักษณ์จึงเป็นการจำลองกลิ่นอายของประเพณีปอยส่างลอง ผสานกับรูปแบบสถาปัตยกรรมไตบนพื้นหลัง เปรียบเสมือนภาพของวัฒนธรรมประเพณีที่ยังคงดำเนินอยู่ร่วมกับสถาปัตยกรรมที่ทรงคุณค่า

5.4.2 แผนที่ท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน

เนื้อหาของการจัดทำแผนที่ เป็นการรวบรวมและจัดเส้นทางสำหรับเดินหรือปั่นจักรยานท่องเที่ยวในตัวเมืองแม่ฮ่องสอน โดยเส้นทางดังกล่าวจะผ่านสถานที่สำคัญในการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เพื่อให้สะดวกต่อการเดินทางและเป็นข้อมูลสำหรับการท่องเที่ยว การออกแบบจึงเน้นที่การสื่อสารด้วยภาพ เนื่องจากเป็นรูปแบบที่ไม่ซับซ้อนและง่ายต่อการทำความเข้าใจ รวมถึงการเน้นรูปแบบที่จูงใจให้เกิดความสนใจใช้งานหรือเก็บสะสมเป็นที่ระลึก

5.4.3 ตราประทับประจำสถานที่และกิจกรรมต่างๆในโครงการพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน

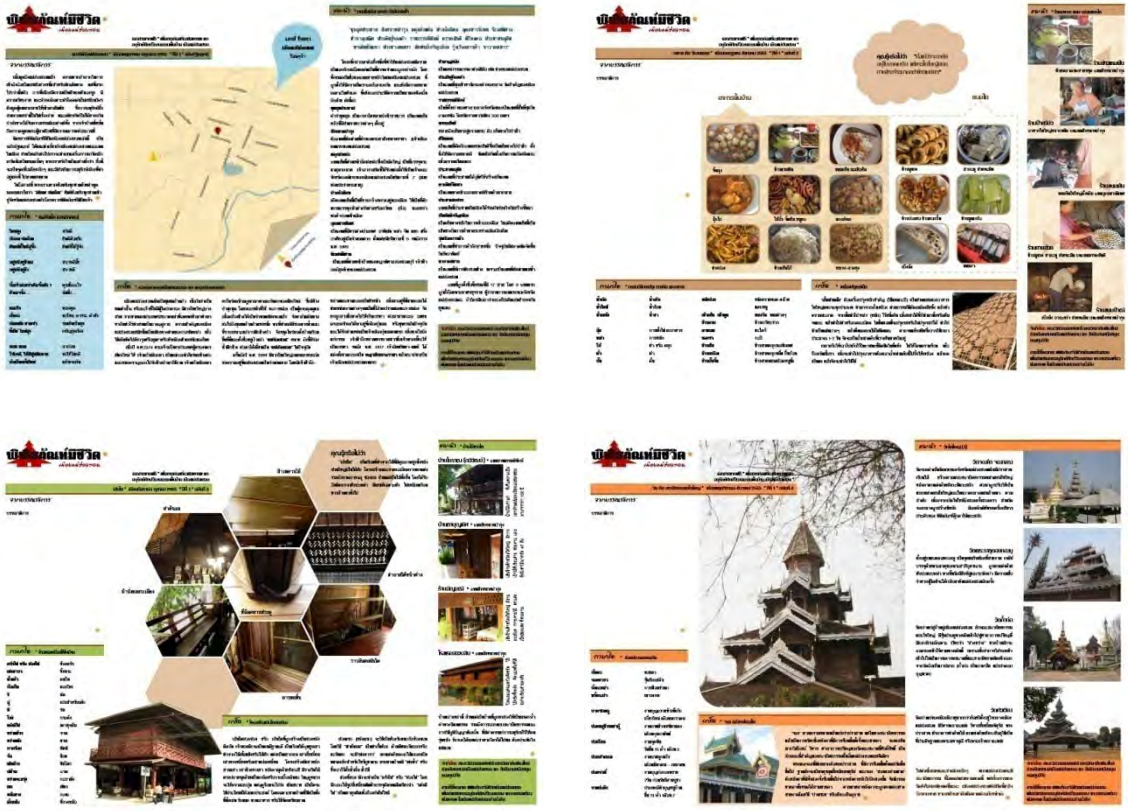
การออกแบบตราประทับเน้นที่การใช้เอกลักษณ์หรือจุดเด่นของในแต่ละสถานที่มาทำการลดรูปเพื่อง่ายต่อการผลิต แต่ยังคงกลิ่นอายของสถานที่หรือประเพณีนั้นๆอยู่ โดยที่รูปแบบจะสื่อสารออกมาอย่างง่ายเพื่อการเข้าถึงทุกกลุ่ม

5.4.4 โปสเตอร์ประชาสัมพันธ์ “พิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน”

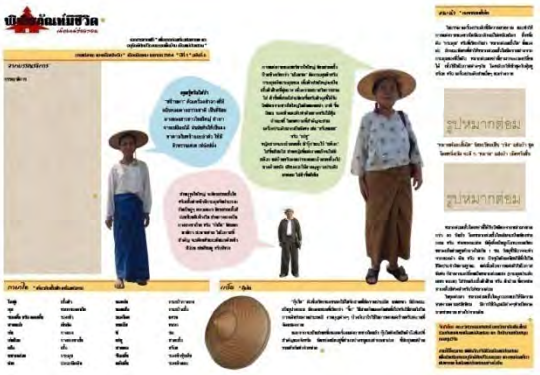

การออกแบบเน้นการนำจุดเด่นของเมืองแม่ฮ่องสอน นำมาจัดวางและนำเสนอในรูปแบบงานศิลปะ2มิติ เพื่อให้เกิดความสวยงาม แสดงออกถึงศักยภาพของเมืองแม่อ่องสอนในด้านวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว

5.4.5 วารสารรายเดือนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: พิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน

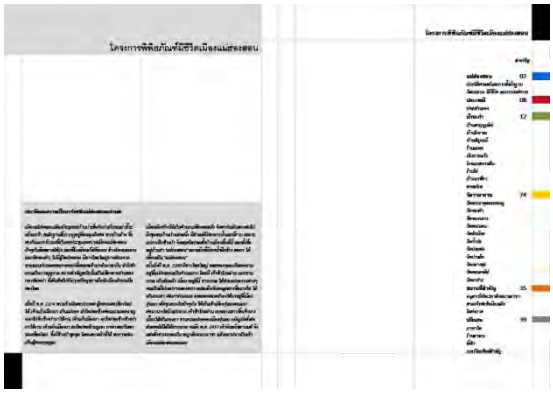

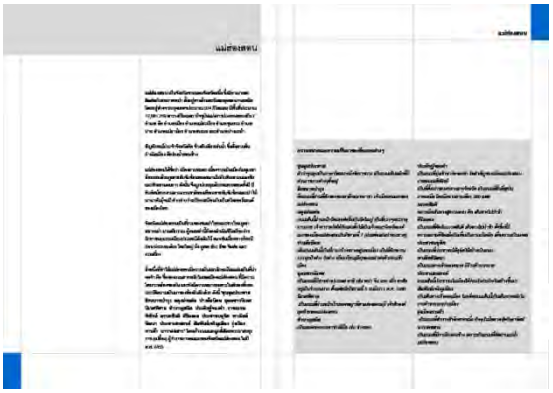

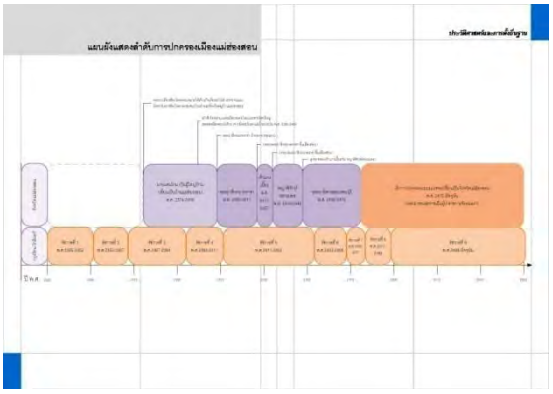

5.4.6 หนังสือรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ “เมืองแม่ฮ่องสอน”

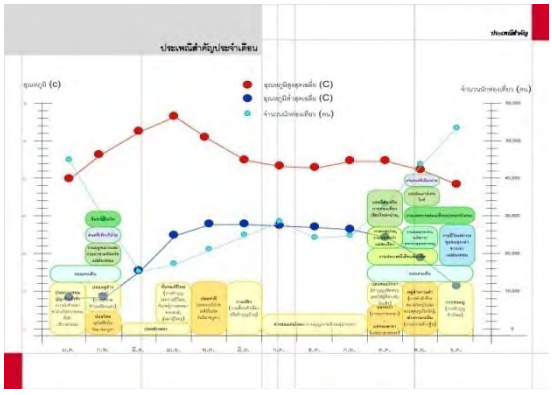
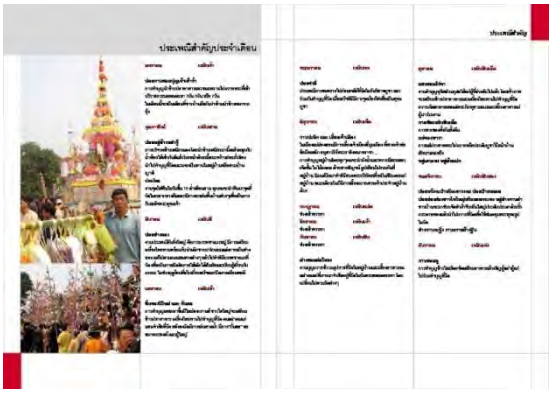

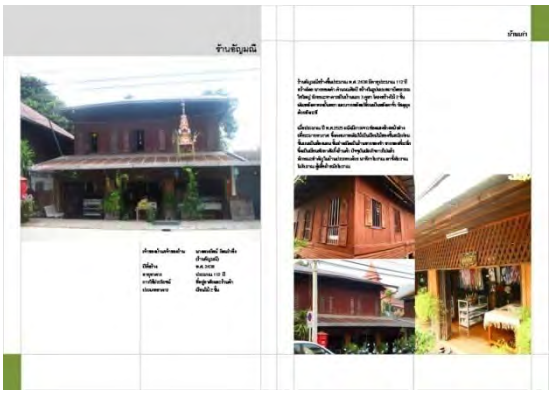

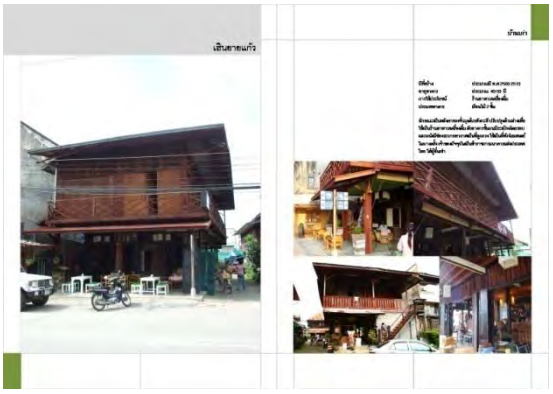

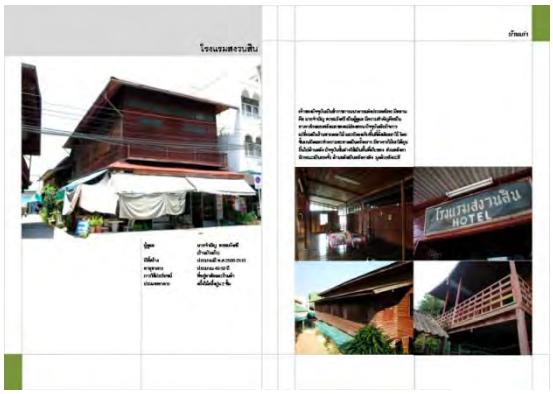

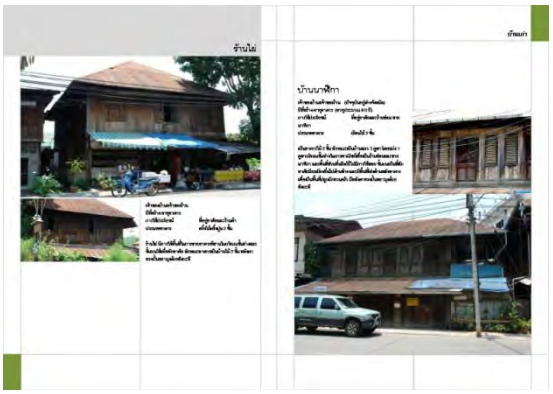

บ้านโบราณ

ร้านสัญมณี

ร้านตะขอ

เสินสายแก้ว

โรงแรมสงวนสิน
โรงแรมสงวนสิน
HOTEL

ร้านไผ่
บ้านนาฬิกา

บ้านเก่าที่ควรอนุรักษ์

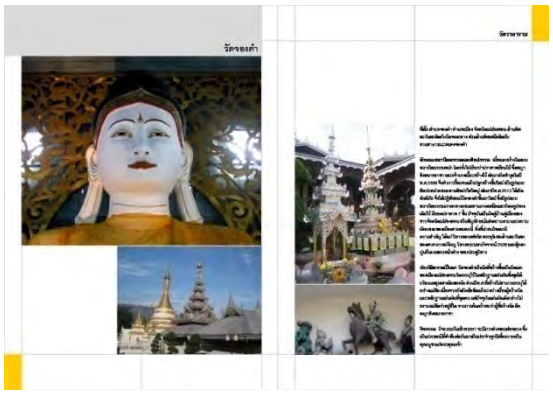

บ้านเก่าที่ควรอนุรักษ์

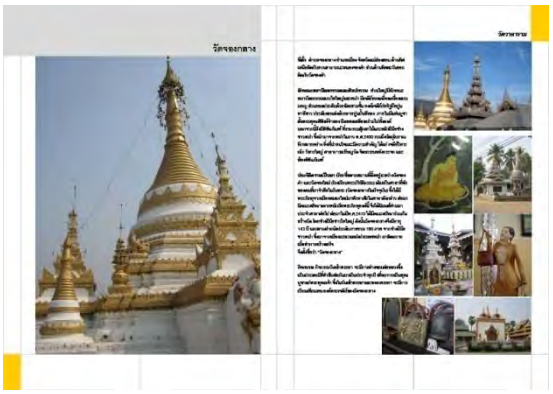

บ้านเก่าที่ควรอนุรักษ์

บ้านเก่าที่ควรอนุรักษ์

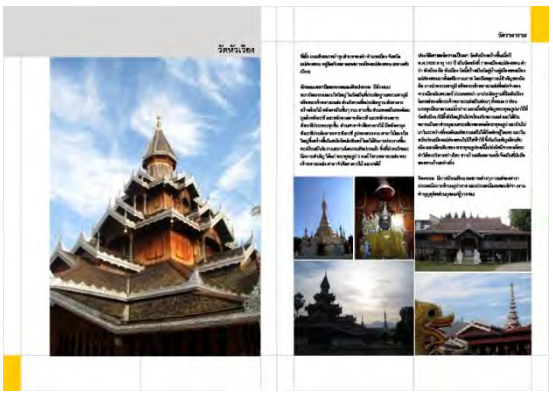

บ้านเก่าที่ควรอนุรักษ์

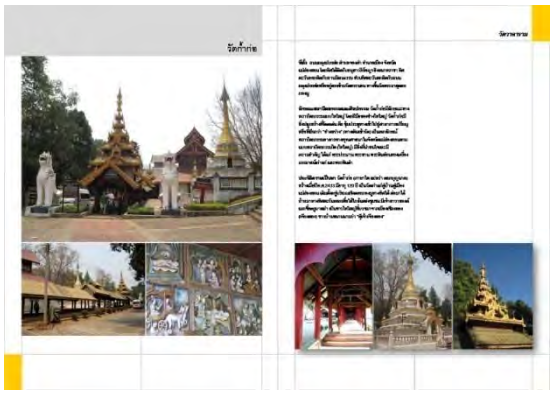

วัดพระธาตุดอยกองมู

วัดของค่า

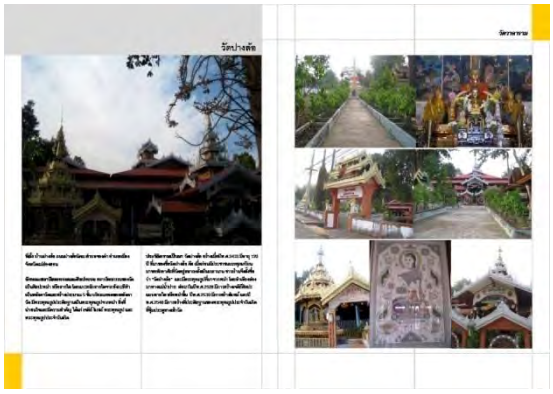

วัดของกลาง

วัดพระนอน

วัดหัวเรือง

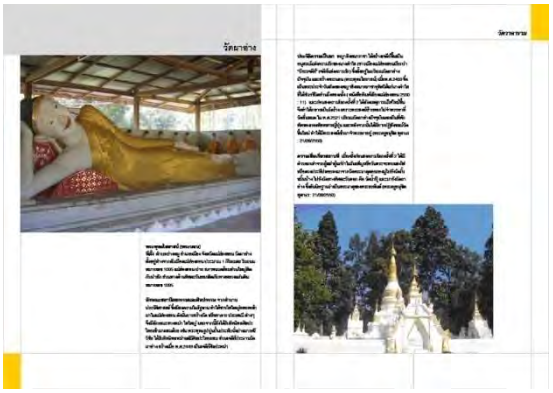

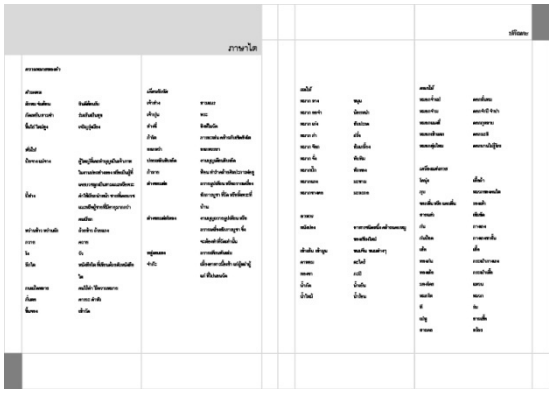

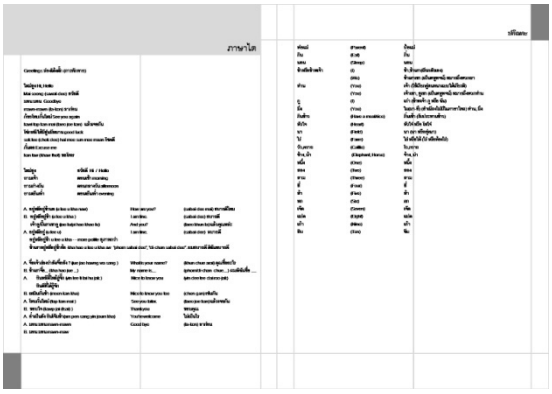

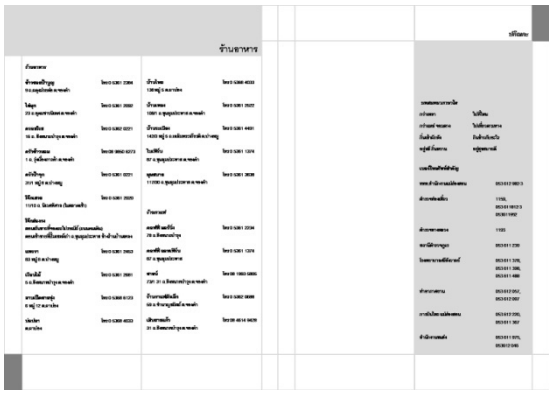

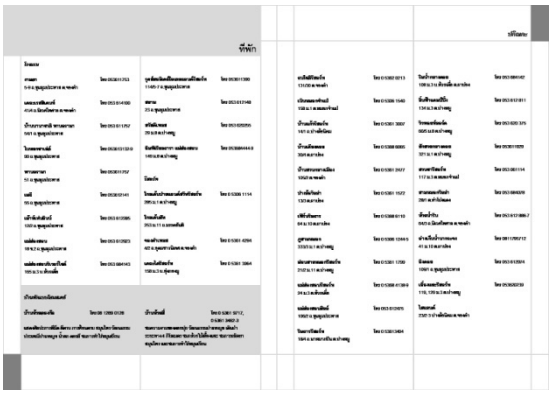

ถนนคนเดิน

ศาลเจ้าพ่อหัวเมืองเหนือ

ภาษาไต

ภาษาไต

ร้านอาหาร

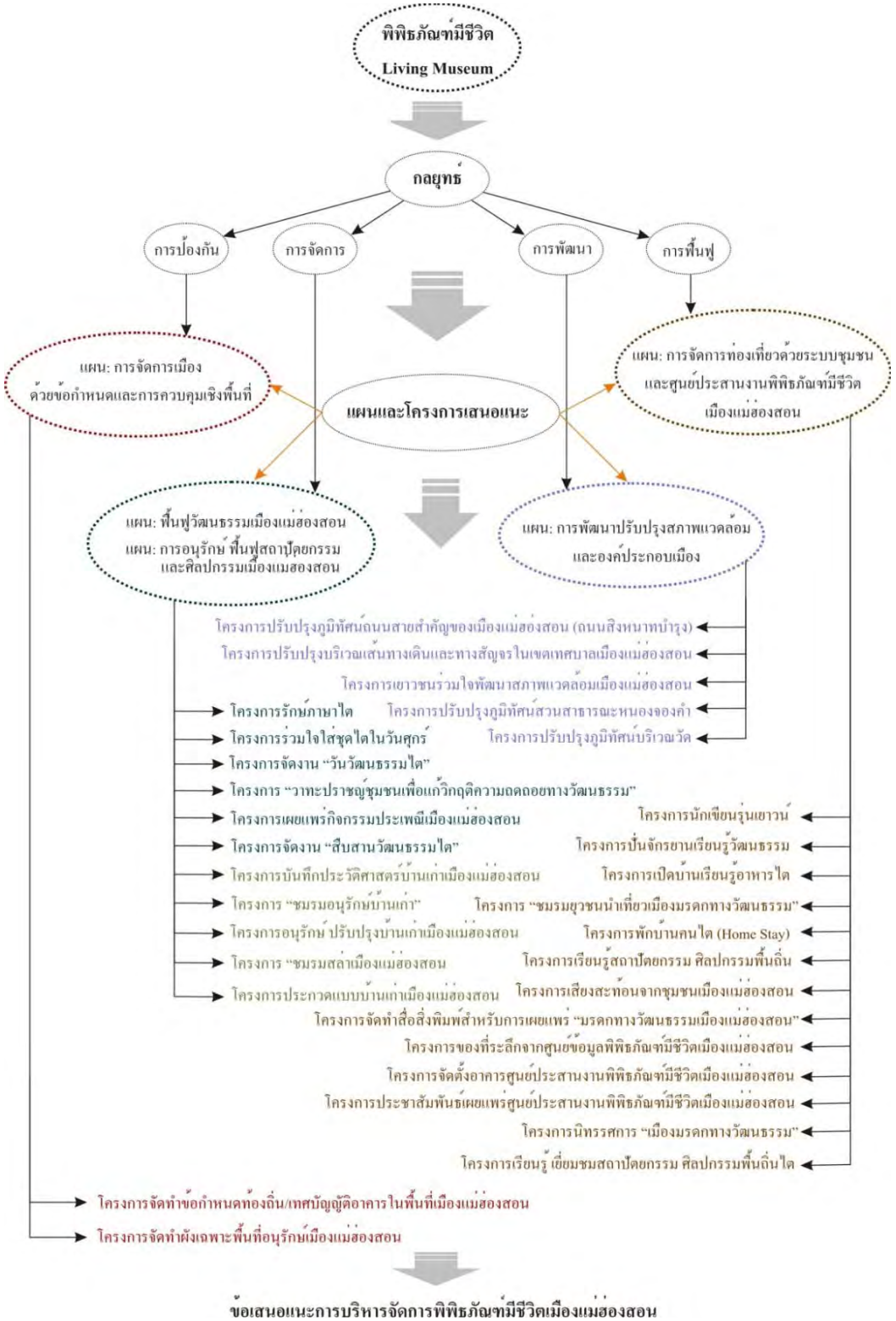

ที่พัก

เกสท์เฮ้าส์ และ ร้านรถเช่า

ส่วนที่ 6

แผนและโครงการเสนอแนะสำหรับพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน

จากการนำเสนอแนวทางความคิดการจัดการเมืองด้วย “พิพิธภัณฑ์มีชีวิต” ที่นำเสนอ 2 ประเด็นหลักที่มีความเชื่อมโยงกัน ได้แก่ 1) กลยุทธ์เพื่อดำเนินโครงการพิพิธภัณฑ์มีชีวิต ซึ่งเป็นกรอบใหญ่เพื่อนำไปสู่ 2) แนวคิดแผนปฏิบัติการและแผนปฏิบัติการจะบรรลุผลได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยการจัดทำแผนและโครงการเสนอแนะเพื่อให้การจัดการเมืองพิพิธภัณฑ์มีชีวิต มีแนวทางในการปฏิบัติที่ชัดเจนและสอดคล้องแนวทางของพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน

แผนภูมิ 6-1 แผนและโครงการเสนอแนะสำหรับพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน

6.1 แผน : การพัฒนาปรับปรุงสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบของเมือง มีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาด้านกายภาพของเมือง เพื่อส่งเสริมการเป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และเพื่อให้เมืองมีความเป็นระเบียบ มีทัศนียภาพที่สวยงาม

1. โครงการเยาวชนร่วมใจพัฒนาสภาพแวดล้อมเมืองแม่ฮ่องสอน
2. โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์สวนสาธารณะหนองจองคำ
3. โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ถนนสายสำคัญของเมืองแม่ฮ่องสอน (ถนนสิงหนาทบำรุง)
4. โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณวัดในเมือง
5. โครงการปรับปรุงบริเวณเส้นทางเดินและทางสัญจรในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน

6.1.1 โครงการเยาวชนร่วมใจพัฒนาสภาพแวดล้อมเมืองแม่ฮ่องสอน

หลักการและเหตุผล

การพัฒนาปรับปรุงเมืองในปัจจุบัน ผู้มีหน้าที่หลักในการพัฒนาสภาพแวดล้อมเมือง คือ เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน โดยในการพัฒนา ปรับปรุง หรือทำความสะอาดพื้นที่เมือง เช่น ถนน สวนสาธารณะ หรือพื้นที่สาธารณะต่างๆ อาจจะมีการดำเนินการได้ไม่ทั่วถึง นอกจากหน่วยงานราชการแล้ว หน้าที่การพัฒนาเมือง คือ คนในพื้นที่ด้วย โดยเฉพาะเยาวชนคนรุ่นหลังที่จะต้องอาศัยอยู่ในพื้นที่เมืองต่อไป นอกจากจะทำให้สภาพแวดล้อมเมืองสะอาด สวยงามแล้ว ยังสร้างกิจกรรมมีส่วนร่วมให้แก่เยาวชนในการรวมกลุ่มการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เพื่อการพัฒนาสภาพแวดล้อมเมือง เช่น การทำความสะอาดบริเวณพื้นที่วัด บริเวณพื้นที่สวนสาธารณะ บริเวณถนนสายสำคัญของเมือง เป็นต้น การปลูกต้นไม้ตกแต่งงานภูมิทัศน์ โดยกิจกรรมการพัฒนาสภาพแวดล้อมต่างๆ อาจมีการเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์เมือง ในการดำเนินงานในช่วงแรกอาจจะต้องมีการประสานงานไปยังโรงเรียนต่างๆ ภายในเมืองแม่ฮ่องสอน ให้มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมนี้อย่างทั่วถึง

วัตถุประสงค์

1) เพื่อให้เยาวชนเมืองแม่ฮ่องสอนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
2) เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างสถาบันการศึกษาและเยาวชนเมืองแม่ฮ่องสอน
3) เพื่อให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเมือง
4) เพื่อให้เมืองมีสภาพแวดล้อมที่มีดีเหมาะสมต่อเมืองท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
5) เพื่อให้เยาวชนเกิดความภูมิใจที่มีส่วนช่วยให้เมืองมีสภาพแวดล้อมที่ดี

กิจกรรมและการดำเนินงาน

1) ประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมไปยังสถาบันศึกษาในเมืองแม่ฮ่องสอน
2) กำหนดพื้นที่เป้าหมายการพัฒนาปรับปรุง มอบหมายงานจัดแบ่งหน้าที่ เตรียมอุปกรณ์
3) ดำเนินการพัฒนา ปรับปรุงพื้นที่สาธารณะที่เสื่อมโทรมภายในเมือง
4) สรุปและดำเนินผลการดำเนินงานของโครงการ

6.1.2 โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์สวนสาธารณะหนองจองคำ

หลักการและเหตุผล

จากความสำคัญของหนองจองคำซึ่งเป็นสถานที่มีความสำคัญของเมืองแม่ฮ่องสอนมายาวนาน เป็นองค์ประกอบสำคัญของเมืองในอดีต เนื่องด้วยสภาพภูมิประเทศของเมืองเป็นพื้นที่สูง จำเป็นที่จะต้องมีพื้นที่แจกจ่ายน้ำทั้งยามปกติและในหน้าแล้ง นอกจากนี้หนองจองคำยังเป็นพื้นที่รองรับน้ำในฤดูฝนในการระบายน้ำจากบริเวณชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

ทั้งยังเป็นแหล่งทรัพยากรน้ำจืดที่สำคัญของเมือง เป็นแหล่งน้ำสำหรับอุปโภคบริโภครวมถึงเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของชุมชน จึงนับเป็นองค์ประกอบหลักของเมืองที่มีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวแม่ฮ่องสอนอย่างแนบแน่น สังเกตได้จากคติการวางพื้นที่หนองน้ำในพื้นที่ส่วนกลางของเมืองใกล้กับสถานที่ศักดิ์สิทธ์หรือวัดสำคัญของเมือง เป็นการแสดงออกให้เห็นถึงความสำคัญในการใช้พื้นที่อันเป็นพื้นที่ส่วนกลาง รองรับปริมาณการใช้งานในระดับของเมือง

ในปัจจุบัน บริเวณหนองจองคำได้มีการปรับปรุงการใช้พื้นที่เป็นสวนสาธารณะหนองจองคำ มีกิจกรรมในพื้นที่หลักคือการพักผ่อนหย่อนใจ กิจกรรมด้านสุขภาพ รวมถึงสร้างภาพลักษณ์ของเมืองท่องเที่ยวในระดับของภูมิทัศน์ที่ช่วยส่งเสริมพื้นที่วัดจองคำและวัดจองกลางให้เด่นชัดมากขึ้น แต่ด้วยสภาพของพื้นที่ในปัจจุบันที่ได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยว ปริมาณกิจกรรมที่หลากหลาย รวมไปถึงระบบการจัดการฟื้นฟูทางกายภาพที่ยังขาดสมดุล ทำให้ภาพรวมของพื้นที่เกิดความเสื่อมโทรม ดังนั้นโครงการการปรับปรุงภูมิทัศน์สวนสาธารณะหนองจองคำจึงเน้นกระบวนการออกแบบปรับปรุงพื้นที่ในด้านกายภาพเพื่อการฟื้นฟูพื้นที่และระบบการจัดการดูแลพื้นที่อย่างยั่งยืน โดยเนื้อหาของโครงการสามารถจำแนกได้ คือ

1. กระบวนการหาแนวทางออกแบบปรับปรุงและร่วมกำหนดทิศทางการใช้พื้นที่สวนสาธารณะหนองจองคำ
2. การลงมือปรับปรุงกายภาพแบบมีส่วนร่วมระหว่างเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนและชุมชน
3. การวางแผนการจัดการดูแลและควบคุมการใช้พื้นที่อย่างเหมาะสมจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

วัตถุประสงค์

1) เพื่อหาแนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์สวนสาธารณะหนองจองคำ
2) เพื่อสร้างกระบวนการเชิงปฏิบัติในการพัฒนากายภาพบนพื้นฐานการมีส่วนร่วม
3) เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อกำหนดในการดูแลรักษา การจัดการ และควบคุมการใช้พื้นที่อย่างเหมาะสม
4) เพื่อเป็นการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนความรู้ในการปรับปรุงดูแลรักษาพื้นที่หนองจองคำให้แก่ชุมชน
5) เพื่อให้ชุมชนตระหนักถึงคุณค่าของหนองจองคำและเกิดความหวงแหนร่วมกัน
6) เพื่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการวางแผนระหว่างภาครัฐและชุมชน

กิจกรรมและการดำเนินการ

1) จัดประชุมเชิงปฏิบัติการหาแนวทางปรับปรุงภูมิทัศน์และกรบวนการรักษาสวนสาธารณะหนองจองคำ
2) กิจกรรมปฏิบัติการลงพื้นที่ปรับปรุงกายภาพแบบมีส่วนร่วม
3) จัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ ให้ความรู้ และขอความร่วมมือในการช่วยกันดูแลรักษาหนองจองคำ ทั้งจากเทศบาลเมืองและภาคชุมชน

6.1.3 โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ถนนสายสำคัญของเมืองแม่ฮ่องสอน (ถนนสิงหนาทบำรุง)

หลักการและเหตุผล

เนื่องจากถนนสิงหนาทบำรุงเป็นถนนสายสำคัญของเมืองแม่ฮ่องสอน มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับพัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรมที่มีความสำคัญทั้งในมิติทางประวัติศาสตร์และในมิติของภาพลักษณ์ที่โดดเด่นของเมือง ดังเห็นได้จากการที่ถนนสิงหนาทบำรุงเป็นถนนสายเศรษฐกิจที่สำคัญของเมือง มีสถานที่สำคัญ กิจกรรมและธุรกิจที่หลากหลายวางตัวเกาะไปในแนวเดียวกับเส้นถนน นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบทางกายภาพที่เป็นมรดกทางประวัติศาสตร์เช่นอาคารสถาปัตยกรรมที่ช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ของย่านถนนให้เกิดบรรยากาศของย่านประวัติศาสตร์

แต่ด้วยผลกระทบจากการขยายตัวของเมืองและสภาพวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลง รวมถึงวัฒนธรรมทางการค้าในบริบทปัจจุบัน ทำให้องค์ประกอบที่ส่งเริมให้เกิดเอกลักษณ์ของย่านถูกบดบังหรือดัดแปลงเพื่อตอบสนองการใช้งานที่

เปลี่ยนแปลงไป ทำให้เกิดผลกระทบโดยตรงกับมิติเชิงคุณค่าของย่านที่แสดงออกผ่านกายภาพสู่การรับรู้โดยการมอง ดังนั้น การปรับปรุงและรื้อฟื้นภาพลักษณ์ของย่านประวัติศาสตร์จึงเน้นที่กระบวนการสร้างการรับรู้ของคนที่อยู่ในพื้นที่ย่าน อันจะเป็นการเสริมสร้างภาพลักษณ์ของย่านอย่างเหมาะสม โดยมุ่งเน้นที่องค์ประกอบสำคัญคือองค์ประกอบทางกายภาพและองค์ประกอบที่แสดงออกผ่านวิถีชีวิตของคนในย่าน ซึ่งกระบวนการเหล่านี้ต้องอยู่บนพื้นฐานความร่วมมือจากเจ้าของอาคารหรือชุมชนบูรณาการร่วมกับภาครัฐในการส่งเสริมและดูแลภูมิทัศน์ของย่านอย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์

1) เพื่อปรับปรุงภูมิทัศน์บนถนนสิงหนาทบำรุงบนพื้นฐานของมิติเชิงคุณค่า
2) เพื่อจัดระบบที่เหมาะสมในการใช้พื้นที่และภูมิทัศน์ของย่านให้เอื้อต่อระบบวิถีชีวิตของคนในย่าน
3) เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ดูแล และจัดการภูมิทัศน์และภูมิวัฒนธรรมร่วมกันอย่างบูรณาการ
4) เพื่อวางแนวทางและกำหนดกรอบทิศทางของการรักษาภูมิทัศน์ของย่านเพื่อรองรับคนในพื้นที่และนักท่องเที่ยว

กิจกรรมและการดำเนินการ

1) ศึกษาและหาแนวทางปรับปรุงภูมิทัศน์ของย่านบนพื้นฐานของคุณค่าและประวัติศาสตร์
2) ประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อหาแนวทางและความร่วมมือจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง
3) จัดนิทรรศการเพื่อนำเสนอและรับฟังมุมมองที่สะท้อนจากความคาดหวังของชุมชนที่มีต่อการปรับปรุงภูมิทัศน์บนถนนสิงหนาทบำรุง
4) จัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติระดับชุมชนที่เกี่ยวเนื่องกับการปรับปรุงภูมิทัศน์ของถนนสิงหนาทบำรุง
5) รณรงค์และขอความร่วมมือจากเจ้าของอาคารและพื้นที่ในการส่งเสริมภาพลักษณ์
6) จัดการปรับปรุงพื้นที่ต้นแบบในการแสดงออกถึงศักยภาพภายหลังการปรับปรุง

6.1.4 โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณวัดในเมือง

หลักการและเหตุผล

จากการเปลี่ยนแปลงในบริบทของเมืองที่มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไป ยังผลให้ระบบวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ปรับเปลี่ยนไปตามกิจกรรมของเมืองและสมัยนิยม พื้นที่วัดซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมและศาสนาจึงถูกซ้อนทับด้วยกิจกรรมของเมืองหรือพฤติกรรมการใช้พื้นที่ของคนที่เปลี่ยนแปลงไป ผลที่เกิดขึ้นคือมิติของพื้นที่ของวัดนั้นถูกลดความสำคัญและถูกบดบังในเชิงคุณค่าด้วยระบบการตีมูลค่าตามแบบอย่างกระแสโลกาภิวัฒน์ ทำให้ความเข้าใจของคนในพื้นที่มองวัดเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธ์ ยากต่อการเข้าถึงหรือต้องมีกิจกรรมเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับศาสนาโดยเฉพาะเจาะจง ส่งผลถึงพฤติกรรมการใช้พื้นที่ของคนมองว่าการเข้ามาใช้พื้นที่วัดเป็นสิ่งที่ไกลตัว นำมาซึ่งภาวะเสื่อมโทรมของพื้นที่วัดและความไม่ชัดเจนในมิติทางความงาม และความหมายของวัดที่มีต่อวิถีของคนและพื้นที่เมือง ดังนั้นโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์วัดจึงมีแนวทางในการปรับปรุงทั้งในแง่ของมิติกายภาพให้สอดคล้องกับมิติเชิงความหมาย ความงาม และการรับรู้ของผู้ที่เข้ามาใช้พื้นที่ ให้เกิดความเชื่อมโยงและรื้อฟื้นระบบการใช้พื้นที่วัดให้คงคุณค่าและความหมายเช่นในอดีต

วัตถุประสงค์

1) เพื่อการศึกษาลักษณะสภาพการใช้พื้นที่วัดในปัจจุบัน
2) เพื่อศึกษาหาแนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์อย่างเหมาะสม
3) เพื่อให้เกิดกิจกรรมการใช้พื้นที่วัดอย่างเป็นสัดส่วนและมีประสิทธิภาพ
4) เพื่อเน้นมิติทางคุณค่าและความงามทางสถาปัตยกรรมให้เด่นชัด
5) เพื่อสร้างบรรยากาศของการเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของคนในพื้นที่และรองรับการท่องเที่ยว

6) เพื่อสร้างแนวทางการจัดการดูแลภูมิทัศน์วัดอย่างยั่งยืน

กิจกรรมและการดำเนินการ

1) ศึกษาสภาพการใช้พื้นที่ ข้อมูลและพฤติกรรมการใช้งานในปัจจุบัน
2) ศึกษาองค์ประกอบของการสร้างพื้นที่ที่เหมาะสมกับสภาพบริบทของวัด
3) ประชุมวางแผนเพื่อเสนอแนวทางร่วมกันระหว่างภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง
4) ดำเนินการปรับปรุงภูมิทัศน์วัดโดยเน้นบทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชน
5) จัดกิจกรรมตัวอย่างเพื่อเน้นกระบวนการใช้พื้นที่วัดอย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสม
6) จัดกิจกรรมดูแลพัฒนาภูมิทัศน์วัดหลังจากโครงการปรับปรุงเพื่อเป็นการสร้างเสริมระบบการช่วยกันดูแลพื้นที่วัดจากชาวชุมชน

6.1.5 โครงการปรับปรุงบริเวณเส้นทางเดินและทางสัญจรในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน

หลักการและเหตุผล

จากการที่พื้นที่ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน มีลักษณะพื้นที่ที่ค่อนข้างกระชับ สามารถเดินทางไปยังจุดสำคัญต่างๆที่น่าสนใจภายในเมืองได้โดยใช้เวลาไม่นานนัก การเดินทางด้วยการเดินเท้านับเป็นทางเลือกหนึ่งของการเดินทางที่จะช่วยให้สามารถเรียนรู้และสัมผัสบรรยากาศของเมืองแม่ฮ่องสอนที่มีศักยภาพในด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมได้อย่างเต็มที่ ทั้งยังมีผลดีต่อการช่วยลดมลภาวะและปริมาณการใช้ยานพาหนะให้กับเมือง แต่ในสภาพของเส้นทางสัญจรในปัจจุบันมีการใช้งานที่หลากหลาย มีระบบการใช้งานที่แตกต่างกันซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการเดินเท้า ทำให้ความนิยมในการเดินสัญจรไม่เป็นที่นิยม เนื่องจากมีสิ่งกีดขวางเป็นอุปสรรคต่อทางเดิน มีสิ่งบดบังทัศนะวิสัยที่สวยงามของย่าน รวมถึงความปลอดภัยของการใช้ทางสัญจร

โครงการปรับปรุงบริเวณเส้นทางเดินและทางสัญจรจึงเน้นแนวทางของการปรับปรุงเพื่อให้ความสำคัญต่อระบบการใช้เส้นทางเดินให้เกิดความสะดวกและตอบสนองความต้องการใช้งานได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ทั้งยังเป็นการสร้างแรงจูงใจให้กับผู้ที่สัญจรในเมืองให้หันมาใช้ทางเดินเพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายในการเดินทางและลดปริมาณการใช้ยานพาหนะในเมือง เป็นการสร้างเสริมสุขภาวะให้แก่คนในพื้นที่รวมถึงการกระจายรายได้สู่ร้านค้าที่เกิดขึ้นจากศักยภาพการเข้าถึงพื้นที่ด้วยการเดิน ที่สำคัญคือการปรับปรุงให้เกิดกระบวนการจัดการพื้นที่บริเวณทางเท้าอย่างเป็นระบบ

วัตถุประสงค์

1) เพื่อศึกษาปัญหาและศักยภาพของทางเท้าในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน
2) เพื่อศึกษาหาแนวทางการปรับปรุงให้สอดคล้องกับพฤติกรรมการใช้งานพื้นที่ทางเท้า
3) เพื่อศึกษาหาแนวทางการปรับปรุงเพื่อจูงใจให้เกิดการใช้งานทางเท้ามากขึ้น
4) เพื่อให้ทางเท้าและระบบทางสัญจรเกิดความปลอดภัยและมีประสิทธิภาพสูงสุด
5) เพื่อหาข้อกำหนดร่วมกันในการดูแลและจัดระเบียบพื้นที่ทางเดินอย่างเป็นระบบ

กิจกรรมและการดำเนินการ

1) ศึกษาปัญหาและศักยภาพของเส้นทางเดินในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน
2) การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อหาทางออกร่วมกันในการจัดการปรับปรุงและแนวทางในการจัดระบบการใช้งานให้สอดคล้องกับบริบทเมือง กิจกรรม รวมถึงการดูแลรักษาให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด
3) ลงมือปฏิบัติการปรับปรุงเส้นทางเดนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมจากชุมชน
4) จัดกิจกรรมรณรงค์การเดินเท้าภายในเมือง
5) จัดกิจกรรมเดินชมเมืองผ่านสถานที่สำคัญเพื่อการเรียนรู้

6) จัดกิจกรรมเดินวิ่งรอบเมืองยามเช้าเพื่อส่งเสริมสุขภาวะ
7) จัดกิจกรรมรณรงค์การร่วมกันดูแลรักษาพื้นที่ทางเดินในระดับชุมชน

6.1.6 โครงการประกวดหน้าบ้านน่ามอง

หลักการและเหตุผล

การเป็นเมืองท่องเที่ยวสิ่งที่ควรคำนึงถึงในอันดับต้นๆ คือ ภาพลักษณ์ของเมืองที่เป็นส่วนส่งเสริมสร้างบรรยากาศให้เมืองท่องเที่ยว โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในรูปแบบการเดินชมเมือง อาคารเรือนพื้นถิ่น หรือการท่องเที่ยวด้วยจักรยาน จากกรอบแนวคิดแผนปฏิบัติของพิพิธภัณฑ์มีชีวิต ด้านการสร้างเสริมเอกลักษณ์ของเมือง เป็นการส่งเสริมให้เกิดโครงการประกวดหน้าบ้านน่ามองขึ้น เพื่อให้ทัศนียภาพ มุมมองต่างๆ ของเมืองมีความงดงาม เหมาะสมต่อการเป็นเมืองท่องเที่ยว การทำให้อาคารภายในชุมชนมีความร่มรื่น สวยงาม สะอาดเรียบร้อยโดยหน่วยงานท้องถิ่นต้องมีวิธีการรณรงค์ และกระตุ้นให้ทุกบ้านเริ่มต้นด้วยการดูแลรักษาความสะอาดที่อยู่อาศัยของตนเอง รวมถึงการขยายผลไปให้ชุมชนร่วมกันพัฒนาสภาพแวดล้อมของตนเองให้สวยงาม น่าอยู่ มีความเป็นระเบียบ ซึ่งการประกวดนี้จะให้ความสำคัญต่อผู้ที่มีบ้านอยู่ริมถนนสายสำคัญของเมือง ได้แก่ ถนนขุนลุมประพาส ถนนสิงหนาทบำรุง ถนนศิริมงคล ถนนประดิษฐจองคำ ถนนมรรคสันติ เป็นต้น เนื่องจากเป็นเส้นทางสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยหน่วยงานภาครัฐต้องเริ่มให้แนวทางและสร้างแรงจูงใจในเบื้องต้นขึ้นก่อน จึงจะสามารถเชื่อมโยงไปยังการสร้างบรรยากาศเมืองน่าอยู่ให้เป็นจริงได้

วัตถุประสงค์

1) เพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์ของเมืองท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
2) เพื่อให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น
3) เพื่อสร้างทัศนียภาพ บรรยากาศการชมเมืองให้กับผู้มาเยือน
4) เพื่อให้ชุมชนเกิดแรงกระตุ้นในการร่วมมือกันรักษาความสะอาดและตกแต่งหน้าบ้านต่อไป

กิจกรรมและการดำเนินการ

1) ประชุมจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน
2) ประชาสัมพันธ์ การจัดการประกวด
3) จัดงบประมาณสำหรับเงินรางวัล
4) ประกาศผลผู้ชนะ เผยแพร่กิจกรรมโครงการและจัดทุกระยะอย่างต่อเนื่อง (6 เดือน/ครั้ง)

6.2 แผน : พัฒนาฟื้นฟูวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน มีวัตถุประสงค์เพ่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และเพื่ออนุรักษ์ เผยแพร่วัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน

1. โครงการรักษ์ภาษาไต
2. โครงการร่วมใจใส่ชุดไตในวันศุกร์
3. โครงการจัดงาน “สืบสานวัฒนธรรมไต”
4. โครงการ “วาทะปราชญ์ชุมชน เพื่อแก้วิกฤติความถดถอยทางวัฒนธรรม”
5. โครงการเผยแพร่กิจกรรมประเพณีเมืองแม่ฮ่องสอน

6.2.1 โครงการรักษ์ภาษาไต

หลักการและเหตุผล

ภาษาไตเป็นวัฒนธรรมอีกรูปแบบหนึ่งที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นของเมืองแม่ฮ่องสอน โดยมีทั้งภาษาพูด และภาษาเขียน ซึ่งถือเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งสำหรับผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยว ปัจจุบันยังคงได้ยินการสื่อสารกันด้วยภาษาไตที่ฟังไม่คุ้นหู ภาษาไตถือว่าเป็นภาษาหลักของเมืองแม่ฮ่องสอนซึ่งคนส่วนใหญ่จะใช้สื่อสารกัน แม้กระทั่งในสถานศึกษา เช่น โรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ที่มีการเรียนการสอนภาษาไต และบางครอบครัวสื่อสารกันด้วยภาษาไตดังนั้นเด็กนักเรียนส่วนใหญ่จึงสามารถใช้ภาษาไตได้ ภาษา ถือว่าเป็นวัฒนธรรมที่เด่นชัดที่สุดสะท้อนให้เห็นถึงเชื้อสาย บรรพบุรุษ ของชาวเมืองแม่ฮ่องสอนได้เป็นอย่างดี ดังนั้นโครงการรักษ์ภาษาไต จึงมีเป้าหมายที่จะอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมแขนงนี้ให้อยู่คู่ชาวเมืองแม่ฮ่องสอนสืบไป

วัตถุประสงค์

1) เพื่ออนุรักษ์ภาษาไต ทั้งภาษาพูดและภาษาเขียนให้คงอยู่
2) เพื่อเผยแพร่วัฒนธรรม
3) เพื่อสร้างเอกลักษณ์ให้กับเมืองท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
4) เพื่อให้เยาวชนได้เรียนรู้ และภูมิใจในวัฒนธรรม

กิจกรรมและการดำเนินการ

1) การออกแบบป้ายสถานที่ต่างๆ มีคำแปลเป็นภาษาไต
2) การจัดตั้งป้ายกลอน วลี บทความ เป็นภาษาไตทั้งตัวอักษรและคำแปลภาษาไต ตามสถานที่ท่องเที่ยวหรือพื้นที่สาธารณะ เช่น ลานวัฒนธรรม สวนสาธารณะหนองจองคำ และบริเวณศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน เป็นต้น โดยมีการเปลี่ยนบทความทุกๆ อาทิตย์
3) จัดประกวดกลอนหรือบทความในหัวข้อ “เมืองมรดกทางวัฒนธรรม” เป็นภาษาไต โดยบทความหรือกลอนที่ได้รับรางวัลจะถูกนำไปจัดตั้งเผยแพร่ตามสถานที่สาธารณะต่างๆ ในเมือง รวมถึงการจัดลงเผยแพร่ในวารสารพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน
4) การรณรงค์การเรียนการสอนภาษาไตให้อยู่ในหลักสูตรของทุกโรงเรียนในเมืองแม่ฮ่องสอน
5) จัดตั้งงบประมาณเพื่อรณรงค์การอนุรักษ์ภาษาไต

6.2.2 โครงการร่วมใจใส่ชุดไตในวันศุกร์

หลักการและเหตุผล

วัฒนธรรมไตที่มีเอกลักษณ์อีกรูปแบบหนึ่ง คือ ด้านการแต่งกาย ซึ่งชาวไทใหญ่มีศิลปะการแต่งกายที่แสดงถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ปัจจุบันการแต่งชุดไตในเมืองแม่ฮ่องสอนยังพบเห็นได้ทั่วไป โดยส่วนใหญ่จะเป็นวัยชราที่ยังคงใส่เสื้อแขนยาวต่อไหล่สาบเสื้อป้ายทับไปด้านขวา ใส่ผ้าซิ่น และสวมกุ๊บ นอกจากนี้ยังพบเห็นการแต่งกายไตในกิจกรรมประเพณีที่สำคัญของชาวไต เช่น ประเพณีปอยส่างลอง โดยถือเป็นประเพณีใหญ่ของเมืองแม่ฮ่องสอน และงานบุญต่างๆ รวมถึงการแต่งชุดไตของเด็กนักเรียนในวันศุกร์ ซึ่งเกิดจากแนวคิดของสถาบันการศึกษาที่มีการรณรงค์ให้เด็กนักเรียนแต่งกายชุดไตในวันศุกร์ โครงการนี้จึงเป็นการขยายผลมายังชุมชน ภาคเอกชน เพื่อให้เมืองมีภาพลักษณ์ที่สอดคล้องต่อเมืองท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์

1) เพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์เมืองท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

2) สร้างสัญลักษณ์ของการเตรียมพร้อม การเป็นเมืองมรดกทางวัฒนธรรม จากการรวมกลุ่มใส่ชุดไตของชุมชนในวันศุกร์
3) เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมการแต่งแบบไตไม่ให้สูญหาย
4) เพื่อให้เยาวชนตระหนึกถึงคุณค่าวัฒนธรรม

กิจกรรมและการดำเนินการ

1) รณรงค์ส่งเสริมให้โรงเรียนทุกแห่งในเมืองแม่ฮ่องสอนร่วมใส่ชุดไตในวันศุกร์
2) เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์รณรงค์พร้อมใจใส่ชุดไตในวันศุกร์
3) กำหนดสิทธิพิเศษสำหรับคนในพื้นที่ที่แต่งกายชุดไตในวันศุกร์
4) กำหนดสิทธิพิเศษสำหรับนักท่องเที่ยวที่แต่งกายชุดไตในการเยี่ยมชนเมือง

6.2.3 โครงการจัดงาน “สืบสานวัฒนธรรมไต”

หลักการและเหตุผล

เนื่องจากการเป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่มีแนวคิดการส่งเสริมวัฒนธรรมวิถีชีวิตของคนไต ที่ประกอบด้วยวัฒนธรรมหลายรูปแบบ ทั้งด้านอาหาร การแต่งกาย ภาษา ประเพณี และศิลปะการดนตรี การแสดงละเล่น นาฏศิลป์ ทั้งหมดนี้รวมกันเป็นวัฒนธรรมวิถีชีวิตคนแม่ฮ่องสอน จะเห็นได้ว่าเมืองแม่ฮ่องสอนมีเอกลักษณ์ทางด้านวัฒนธรรมอย่างเด่นชัด และปัจจุบันยังคงอยู่ พบเห็นสัมผัสได้ ถึงแม้จะไม่สมบูรณ์แบบดังแต่ก่อน แต่โดยส่วนใหญ่ยังคงรูปแบบโครงสร้างทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของเมือง ดังนั้นเพื่อให้วัฒนธรรมเหล่านี้คงอยู่สืบไป จึงมีการดำเนินโครงการจัดงาน “วัฒนธรรมไต” เพื่อเผยแพร่วัฒนธรรมเหล่านี้ และเพื่อให้เกิดแรงกระตุ้นการรับรู้สร้างจิตสำนึกแก่คนในชุมชนต่อความสำคัญทางวัฒนธรรม

การจัดกิจกรรม “วัฒนธรรมไต” จะมีการจัดปีละครั้ง โดยมีศูนย์กลาง คือ ศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน มีการปิดถนนสิงหนาทบำรุงตลอดแนวถนน ตั้งแต่สี่แยกครอสโรสจนถึงสี่แยกบริเวณสถานีตำรวจท่องเที่ยวแม่ฮ่องสอน และสามารถแยกกิจกรรมบางส่วนไปจัดยังลานวัฒนธรรม ซึ่งกิจกรรมบางอย่างอาจต้องใช้พื้นที่มาก เช่น กิจกรรมการละเล่นพื้นบ้าน (ม้าก๊อบแก๊บ (ม้ากะลา) ม้าโต้งต้าง (เดินต่อขา) หมากขว่าง) หรือการประกวดทำอาหารไต โดยอาจจะต้องคำนึงถึงการเชื่อมโยงเส้นทางการเดินเที่ยวและกิจกรรมอย่างต่อเนื่องด้วย โดยกิจกรรมต่างๆ สามารถแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ

- กิจกรรมการแข่งขันระหว่างชุมชนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนทั้ง 6 ป๊อก
- กิจกรรมการแข่งขันระหว่างโรงเรียนในพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอน
- กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวเข้าร่วมด้วย

กิจกรรมที่จัดขึ้นภายในงานส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญแก่วัฒนธรรมทั้งด้านอาหาร การแต่งกาย ภาษา ประเพณี และศิลปะการดนตรี การแสดงละเล่น นาฏศิลป์

วัตถุประสงค์

1) เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมไต
2) เพื่อเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
3) เพื่อสร้างความสามัคคีแก่ชุมชนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน
4) เพื่อให้เยาวชนคนรุ่นหลังได้ตระหนักถึงคุณค่าวัฒนธรรม
5) เพื่อฟื้นฟูรื้อฟื้นวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เริ่มสูญหายให้คงอยู่
6) เพื่อสร้างกิจกรรมกระบวนการมีส่วนร่วมให้แก่ชุมชนเมือง

7) เพื่อสร้างความสนุกสนานในเชิงสร้างสรรค์แก่คนในชุมชน

กิจกรรมและการดำเนินการ

1) ชุมชนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนร่วมกับเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนประชุมวางแผนการจัดเตรียมงาน
2) การจัดกิจกรรมในวัน “วัฒนธรรมไต” มีกิจกรรม ดังนี้

- ประกวดแต่งกายงามแบบไต (รุ่นเด็ก รุ่นหนุ่มสาว รุ่นผู้เฒ่า)
- ประกวดฟ้อนไต
- ประกวดการทำอาหารแบบไต
- ประกวดการกล่าวสุนทรพจน์ภาษาไต
- การแข่งขันการละเล่นพื้นบ้าน
- การประกวดวาดภาพในหัวข้อ “มรดกทางวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน”
- การแข่งขันปั่นจักรยานค้นหามรดกทางวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน

6.2.4 โครงการ “วาทะปราชญ์ชุมชน เพื่อแก้วิกฤติความถดถอยทางวัฒนธรรม”

หลักการและเหตุผล

โครงการ “วาทะปราชญ์ชุมชน เพื่อแก้วิกฤติความถดถอยทางวัฒนธรรม” มีที่มาจากความต้องการหาทางออกของปัญหาความถดถอยทางวัฒนธรรม ซึ่งจะต้องทราบถึงรายละเอียดเหตุผล ปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาอย่างแท้จริง โดยผู้ที่ให้คำตอบ คือ คนที่อยู่อาศัยในพื้นที่ดั้งเดิมและมีแนวคิดการอนุรักษ์เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ประกอบกับวิสัยทัศน์ที่อยากเห็นแม่ฮ่องสอนเป็นเมืองที่มีมรดกทางวัฒนธรรม ตามนโยบายที่วางไว้ โครงการนี้จะช่วยให้ชุมชนได้มองเห็นภาพสะท้อนของตัวเองในอนาคต และการกระทำในปัจจุบันที่ส่งผลต่อวัฒนธรรมในอนาคต การพูดคุย และรับฟังความคิดเห็นจากหลายๆ ฝ่ายจะช่วยให้มองเห็นต้นเหตุของการเกิดปัญหาที่แท้จริง และนำไปสู่แนวทางการแก้วิกฤตความถดถอยทางวัฒนธรรมได้

วัตถุประสงค์

1) เพื่อแก้ไขปัญหาความถดถอยทางวัฒนธรรม
2) เพื่อให้ชุมชนได้รับทราบ และตระหนักถึงสถานการณ์ของเมืองที่ส่งผลถึงวัฒนธรรม
3) เพื่อสร้างเวทีสาธารณะ เปิดโอกาสให้ชุมชนและผู้มาเยือนได้แสดงความคิดเห็น
4) สร้างบทบาทผู้นำการพัฒนาเมืองด้วยระบบชุมชน
5) สร้างกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนเมืองแม่ฮ่องสอน

กิจกรรมและการดำเนินการ

1) การเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์การจัดโครงการ และเรียนเชิญปราชญ์ชุมชนเข้าร่วมการเสวนา
2) การจัดเตรียมสถานที่บริเวณศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน
3) ร่วมแก้ไขปัญหาความถดถอยทางวัฒนธรรม และเร่งดำเนินการตามที่ประชุม
4) ประเมินผลการจัด และนัดหมายการจัดงานครั้งต่อไป โดยจะต้องจัดอย่างต่อเนื่อง

6.2.5 โครงการเผยแพร่กิจกรรมประเพณีเมืองแม่ฮ่องสอน

หลักการและเหตุผล

เมืองแม่ฮ่องสอนมีประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทใหญ่ซึ่งยังคงมีการรักษาสืบทอดจนถึงปัจจุบัน โดยมีกิจกรรมประเพณีในแต่ละเดือน ทั้ง 12 เดือน แต่ละประเพณีในแต่ละเดือนมีวัตถุประสงค์ในการจัดที่ชัดเจน โดยมีความเกี่ยวข้องต่อศาสนา วิถีการดำเนินชีวิต และการประกอบอาชีพ ซึ่งถือได้ว่าประเพณีเป็นสิ่งที่ผูกพันกับความเป็นอยู่ของคนไทใหญ่ในแม่ฮ่องสอน และมีการยึดถือปฏิบัติสืบเนื่องกันมาโดยตลอด แต่ในยุคปัจจุบันกระแสความนิยมตะวันตก ชาวไทในแม่ฮ่องสอนได้รับเอาความเจริญทางเทคโนโลยีและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของสังคมเมืองเข้ามาแทนที่วัฒนธรรมของตน ประกอบกับกาลเวลาที่เริ่มมีผลต่อความสำคัญของประเพณีที่มีการเปลี่ยนแปลงลดบทบาทลง ดังนั้นเพื่อให้ประเพณีเหล่านี้คงอยู่คู่กับเมืองมรดกทางวัฒนธรรม รวมถึงเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จึงควรมีการเผยแพร่เพื่อให้คนรุ่นหลังได้ตระหนักถึงประเพณีจากบรรพบุรุษ และเผยแพร่ต่อผู้มาเยือน นักท่องเที่ยวได้เห็นถึงความเป็นวัฒนธรรมที่สร้างความเป็นตัวตนให้กับเมืองแม่ฮ่องสอน

วัตถุประสงค์

1) เพื่อส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
2) เพื่ออนุรักษ์ให้กับคนรุ่นหลังและสืบสานต่อไป
3) เพื่อให้ประเพณีดำรงอยู่คู่กับชุมชนและเมืองแม่ฮ่องสอน
4) เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้กับชุมชนเมืองแม่ฮ่องสอน
5) เพื่อสร้าง และรักษาคุณค่าความเป็นเอกลักษณ์ของเมืองมรดกทางวัฒนธรรม
6) เพื่อรื้อฟื้นประเพณีที่เริ่มสูญหายให้คงอยู่

กิจกรรมและการดำเนินการ

1) เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน สภาวัฒนธรรม วิทยาลัยชุมชน ชุมชนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน และสถาบันการศึกษา ร่วมประชุมเพื่อวางแผนการจัดกิจกรรมประเพณีไต 12 เดือน
2) การจัดกิจกรรมประเพณีแต่ละเดือน ควรให้สถาบันการศึกษามีส่วนร่วม เพื่อให้เยาวชนได้เข้าใจถึงการจัดกิจกรรมและความสำคัญในกิจกรรมเหล่านี้ เพื่อเป็นรากฐานในการสืบสานประเพณีต่อไป
3) ในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง ควรมีการบันทึก เก็บข้อมูลเพื่อเผยแพร่ และเป็นข้อมูลไว้สำหรับผู้ที่สนใจศึกษา
4) การจัดกิจกรรมในบางประเพณีไม่จำเป็นต้องจัดยิ่งใหญ่ แต่เป็นการจัดเพื่อสืบสานให้ประเพณีนั้นคงอยู่ และเพื่อสร้างกิจกรรมให้กับคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำ
5) เพิ่มเนื้อหาประเพณีเมืองแม่ฮ่องสอนในกิจกรรมการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาในเมืองแม่ฮ่องสอน

6.3 แผน : การจัดการด้านการอนุรักษ์ ฟื้นฟูสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมเมืองแม่ฮ่องสอน มีวัตถุประสงค์ เพื่อปรับปรุง ซ่อมแซม และอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและศิลปกรรม ได้แก่ เรือนพื้นถิ่น และวัดในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน

1. โครงการ “ชมรมอนุรักษ์บ้านเก่า”
2. โครงการบันทึกประวัติศาสตร์บ้านเก่าเมืองแม่ฮ่องสอน
3. โครงการอนุรักษ์ ปรับปรุงบ้านเก่าเมืองแม่ฮ่องสอน
4. โครงการ “ชมรมสล่าเมืองแม่ฮ่องสอน”
5. โครงการประกวดแบบบ้านเก่าเมืองแม่ฮ่องสอน

6.3.1โครงการ “ชมรมอนุรักษ์บ้านเก่า”

หลักการและเหตุผล

บริเวณถนนสิงหนาทบำรุงมีเอกลักษณ์ที่สำคัญ คือรูปแบบบ้านไม้โบราณคงความเป็นเอกลักษณ์ของเมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นเรือนพื้นถิ่นแบบไต โดยมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ดังนั้นจึงควรมีการอนุรักษ์พร้อมทั้งปรับปรุง ฟื้นฟูให้บ้านเก่าคงอยู่ ตลอดจนสร้างแบบอาคารเรือนพื้นถิ่น เพื่อเป็นต้นแบบหรือตัวอย่างแบบบ้านสำหรับผู้ที่จะสร้างบ้านในรูปแบบเรือนพื้นถิ่น เพื่อสร้างความกลมกลืนแก่พื้นที่ (จัดทำแนวทางในการปรับปรุงอาคารหรือสร้างใหม่ เพื่อให้รูปแบบอาคารอยู่ในลักษณะเดียวกัน (Guideline) บ้านเก่าบนถนนสิงหนาทบำรุงเป็นสถานที่ท่องเที่ยวหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญของเมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของเมืองแม่ฮ่องสอน สามารถบอกเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ดังนั้นการปรับปรุงและฟื้นฟูจะช่วยอนุรักษ์เมืองท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

วัตถุประสงค์

1) เพื่อทำการอนุรักษ์ความเป็นแม่ฮ่องสอนไว้ทั้งอาคารรูปแบบสมัยใหม่ (สร้างในรูปแบบเรือนพื้นถิ่น) และอาคารเก่า
2) เพื่อปรับปรุงฟื้นฟูบ้านเก่าให้มีความแข็งแรงและคงรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ไว้และมีแบบแผนเดียวกัน
3) เพื่อควบคุมรูปแบบอาคารที่ก่อสร้างในเขตอนุรักษ์ให้เป็นไปแนวทางที่ส่งเสริมบรรยากาศย่านเก่าของเมืองและสร้างสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม

กิจกรรม

1) สำรวจพื้นที่ศึกษาลักษณะ รูปแบบบ้านเก่า เก็บข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบของบ้านเก่าและทำการกำหนดรูปแบบอาคารที่ควรจะเป็น
2) จัดทำข้อกำหนด/บทบัญญัติอาคารที่เหมาะสม เพื่อร่างประกาศใช้เป็นเทศบัญญัติควบคุมอาคารและให้ประชาชนมีความประสงค์ปรับปรุงที่อยู่อาศัยแจ้งความจำนงเข้าร่วมโครงการปรับปรุงที่อยู่อาศัย
3) จัดตั้งผู้รับผิดชอบโครงการร่วมกับพื้นที่เพื่อรวบรวมเอกสารและประชุมกันในการผลิตสื่อ คู่มือสำหรับชุมชนบ้านเก่าในรูปแบบต่างๆ ทั้ง วิดีโอ และเอกสารคู่มือ รวมถึงสร้างมาตรการส่งเสริมหรือจูงใจที่เหมาะสมต่อการอนุรักษ์
4) กลุ่มสล่าสำรวจ ออกแบบ ประมาณราคา จัดหางบประมาณ ดำเนินการก่อสร้าง และประชาสัมพันธ์
5) จัดทำเอกสารคู่มือปรับปรุงบ้านเก่า
6) สร้างความเข้าใจของกลุ่มในชุมชนร่วมกันเพื่อให้ไปในทิศทางเดียวกัน
7) จัดประชุมสรุปและกำหนดรูปแบบของการปรับปรุงอาคารอนุรักษ์ โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม
8) พัฒนาและส่งเสริมสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

6.3.2 โครงการบันทึกประวัติศาสตร์บ้านเก่าเมืองแม่ฮ่องสอน

หลักการและเหตุผล

โครงการบันทึกประวัติศาสตร์บ้านเก่าเมืองแม่ฮ่องสอน เป็นการศึกษาและจัดทำรวบรวมเอกลักษณ์ของอาคารเก่าเมืองแม่ฮ่องสอน (Building Code) สำหรับอ้างอิงถึงความเป็นเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม สำหรับอาคารใหม่ และเพื่อเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์สำหรับการเรียนรู้ของคนรุ่นหลังต่อไป จากกระบวนการศึกษาที่ได้มาซึ่งข้อมูลพื้นฐานของอาคารเก่าที่มีคุณค่า เพื่อหาองค์ประกอบเฉพาะและจุดร่วมขององค์ประกอบต่างๆ ในแง่กายภาพสถาปัตยกรรม เป็นเครื่องมือบ่งชี้ถึงจุดเด่นที่มีความเฉพาะในการนำไปอ้างอิงหรือเป็นข้อกำหนดร่วมกันในการออกแบบสถาปัตยกรรมใหม่ให้เกิดเอกลักษณ์ โดยชุดข้อมูลที่ได้จะบอกถึงสัดส่วนของอาคารที่เป็นเอกลักษณ์ วัสดุ สีของอาคาร รูปแบบรูปทรง รวมไปถึง

การตกแต่งและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมซึ่งสามารถนำไปเป็นแนวทางการออกแบบอาคารใหม่ให้มีรูปแบบที่สะท้อนคุณค่าของสถาปัตยกรรมให้สอดคล้องกับพื้นที่ รวมถึงเป็นข้อมูลอ้างอิงในการรื้อสร้างอาคารเก่าที่ทรุดโทรมให้คงแบบแผนตามรูปแบบดั้งเดิม

วัตถุประสงค์

1) เพื่อเป็นหลักฐานสำหรับการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ให้กับคนรุ่นหลัง
2) เพื่อเป็นใช้ต้นแบบสำหรับการอ้างอิงในการสร้างอาคารใหม่ให้เป็นไปตามเอกลักษณ์ไต

กิจกรรมและการดำเนินงาน

1) การรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน การวัดขนาดโครงสร้าง องค์ประกอบของการตกแต่งส่วนต่างๆ ของบ้าน
2) การจัดทำการเก็บข้อมูลด้วยระบบเทคโนโลยีทางคอมพิวเตอร์
3) การจัดทำแบบจำลอง เพื่อจัดแสดงในส่วนนิทรรศการของศูนย์ประสานงานฯ
4) การจัดทำหนังสือรวบรวมเอกลักษณ์ของบ้านเก่าเมืองแม่ฮ่องสอน

6.3.3 โครงการอนุรักษ์ ปรับปรุงบ้านเก่าเมืองแม่ฮ่องสอน

หลักการและเหตุผล

อาคารสถาปัตยกรรม นับเป็นสิ่งที่ช่วยสะท้อนมิติทางประวัติศาสตร์ ความเป็นมา รวมถึงวิถีชีวิตของชาวแม่ฮ่องสอนในอดีต ทั้งยังช่วยให้เกิดภาพลักษณ์ของความเป็นย่านประวัติศาสตร์ให้กับเมืองแม่ฮ่องสอน เป็นการดึงดูดผู้ที่สนใจบรรยากาศความงามทางวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมให้เข้ามาเยี่ยมชม ทั้งการใช้พื้นที่ในการทำกิจกรรมของคนในอดีตยังเป็นอีกหนึ่งภาพลักษณ์ที่แสดงออกมาจนกระทั่งทุกวันนี้ แต่ด้วยการเปลี่ยนแปลงของเมืองทำให้เกิดผลกระทบต่อระบบวิถีชีวิต ทำให้สถาปัตยกรรมที่มีคุณค่านั้นถูกมองข้ามความสำคัญ ทั้งที่สถาปัตยกรรมมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์อย่างประเมินค่ามิได้ โครงการอนุรักษ์ปรับปรุงบ้านเก่าเมืองแม่ฮ่องสอน จึงเน้นกระบวนการเก็บรักษาอาคารที่มีคุณค่าให้สามารถคงอยู่ต่อไปในสภาพเมืองที่เปลี่ยนแปลง โดยมีการศึกษาและออกแบบแนวทางในการปรับปรุงให้เหมาะสม ทั้งยังสามารถรองรับการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาเรียนรู้อาคารและประวัติศาสตร์ และที่สำคัญคือกระบวนการเรียนรู้ความสำคัญในเชิงคุณค่าอันจะนำมาซึ่งระบบการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าอย่างเหมาะสมและยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1) เพื่อรวบรวมข้อมูลพื้นฐานอาคารเก่าเพื่อการอ้างอิงและเก็บรักษา
2) เพื่อศึกษาแนวทางการปรับปรุงอาคารเก่าอย่างเหมาะสม
3) เพื่อหาแนวทางการปรับปรุงอาคารใหม่ให้กลมกลืนกับย่านอนุรักษ์
4) เพื่อศึกษาและจัดทำ Building Code สำหรับอ้างอิงถึงความเป็นเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมสำหรับอาคารใหม่
5) เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และส่งเสริมการอนุรักษ์อาคารเก่า

กิจกรรมและการดำเนินการ

1) การลงพื้นที่เก็บข้อมูลสำรวจสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่า
2) การจัดตั้งชมรมอนุรักษ์บ้านเก่าเพื่อประสานดูแลการอนุรักษ์อาคาร
3) จัดกิจกรรมเที่ยวชมอาคารเก่าเพื่อเรียนรู้และเน้นย้ำถึงคุณค่า

6.3.4 โครงการ “ชมรมสล่าเมืองแม่ฮ่องสอน”

หลักการและเหตุผล

ปัจจุบันชุมชนเมืองแม่ฮ่องสอนได้ให้ความสำคัญแก่การอนุรักษ์บ้านเก่า แต่การอนุรักษ์และการปรับปรุงเป็นปัญหาอย่างหนึ่งของเจ้าของบ้าน ซึ่งเจ้าของบ้านบางหลังมีความต้องการที่จะอนุรักษ์ ปรับปรุง แต่ขาดเรื่องงบประมาณ และความรู้ในการซ่อมแซมให้อาคารยังคงรูปแบบ ลักษณะความเป็นเอกลักษณ์เช่นเดิมของสถาปัตยกรรมรูปแบบไต ดังนั้นหากมีผู้ให้คำปรึกษาและมีงบประมาณในบางส่วนสำหรับการซ่อมแซมก็จะทำให้บ้านเก่าคงอยู่ได้ยาวนานขึ้น

วัตถุประสงค์

1) เพื่อรวมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองแม่ฮ่องสอน
2) เพื่อให้คำปรึกษาแก่เจ้าของบ้านเก่าด้านการซ่อมแซม ปรับปรุง และในกรณีที่มีผู้ต้องการสร้างอาคารในลักษณะสถาปัตยกรรมแบบไต
3) เพื่อจัดหางบประมาณการปรับปรุงอาคาร บ้านเก่าเมืองแม่ฮ่องสอน

กิจกรรมและการดำเนินการ

1) ประชาสัมพันธ์ และทำหนังสือเชิญผู้ที่สนใจร่วมโครงการ
2) จัดตั้งชมรมอย่างเป็นทางการ
3) การปรับปรุง ซ่อมแซมอาคารเก่า

6.3.5 โครงการประกวดแบบบ้านเก่าเมืองแม่ฮ่องสอน

หลักการและเหตุผล

โครงการประกวดแบบบ้านเก่าเมืองแม่ฮ่องสอน คือ การจัดการแข่งขันการออกแบบบ้านในลักษณะที่คงแนวคิดการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมรูปแบบไต แต่มีการประยุกต์ด้านการใช้วัสดุที่ทันสมัย พื้นที่ใช้สอยที่เหมาะสม สอดคล้องต่อผู้อยู่อาศัยรวมถึงภูมิอากาศของเมืองได้เป็นอย่างดี ในการจัดการประกวดอาจต้องจัดร่วมกับงานใหญ่ของเมือง เช่น โครงการจัดงาน “สืบสานวัฒนธรรมไต” เป็นต้น เพื่อให้การประกวดได้รับความสนใจมากขึ้น และยังช่วยประชาสัมพันธ์ได้อีกทางหนึ่ง

วัตถุประสงค์

1) เพื่อให้เกิดการกระตุ้นต่อการอนุรักษ์เรือนพื้นถิ่น
2) เพื่ออนุรักษ์ความเป็นเมืองเก่าทางประวัติศาสตร์
3) เพื่อให้มีต้นแบบสำหรับผู้ที่ต้องการสร้างบ้านใหม่ในรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไต
4) เพื่อให้ได้แบบบ้านใหม่ในลักษณะที่คงเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น กลมกลืนต่อเมืองเก่าแต่มีพื้นที่ใช้สอย วัสดุที่ทันสมัยทนต่อสภาวะปัจจุบันได้ดี

กิจกรรมและการดำเนินการ

1) ประชาสัมพันธ์การจัดประกวด พร้อมกำหนดคุณสมบัติผู้เข้าประกวดและการนำเสนอ
2) ผลงานของผู้ที่ได้รับรางวัลจะถูกนำไปจัดแสดงที่ศูนย์ประสานงานฯ

6.4 แผน: การจัดการเมืองด้วยข้อกำหนดและการควบคุมพื้นที่ มีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุม ป้องกัน และแก้ไขปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อเมืองมรดกทางวัฒนธรรม อันเกิดจากการพัฒนาเมืองทั้งทางด้านกายภาพ สังคม และเศรษฐกิจ

- โครงการจัดทำข้อกำหนด/เทศบัญญัติอาคารในพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอน
- โครงการจัดทำผังเฉพาะพื้นที่อนุรักษ์เมืองแม่ฮ่องสอน

6.4.1 โครงการจัดทำข้อกำหนด/เทศบัญญัติอาคารในพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอน

หลักการและเหตุผล

การจัดทำข้อบัญญัติเพื่อควบคุมสิ่งปลูกสร้างที่เกิดขึ้น ในพื้นที่ย่านเมืองเก่าหรือที่อยู่อาศัยย่านประวัติศาสตร์ (ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ชุมชนป๊อกกลางเวียง ป๊อกกาดเก่าและป๊อกตะวันออก) ที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนานเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพราะบริบทและวิถีวัฒนธรรมของย่านเมืองเก่าเป็นปัจจัยช่วยรักษาสภาพทางกายภาพเมืองให้คงคุณค่า และมีเอกลักษณ์ท้องถิ่น สิ่งปลูกสร้างที่สร้างขึ้นใหม่ในเขตเมืองจึงจำเป็นต้องมีการควบคุมเพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์ให้กลมกลืนไปกับย่านเมืองเก่าคงความเป็นเอกลักษณ์และคุณค่าทางประวัติศาสตร์ต่อไป ดังนั้นควรมีบทบัญญัติอาคารที่กำหนดรูปแบบและประเภทของอาคารไว้เป็นการเฉพาะนอกเหนือจากบทบัญญัติในกฎหมายอาคารที่ใช้บังคับทั่วไป เพื่อรักษาบรรยากาศของความเป็นย่านเมืองเก่าให้คงอยู่ ควรให้ความสำคัญในการควบคุมการเพิ่มขึ้นของอาคารที่มีรูปแบบที่แปลกแยก จนส่งผลเสียต่อคุณค่ารูปแบบสถาปัตยกรรมท้องถิ่นและทำลายภาพลักษณ์ของย่าน เพื่อเป็นการควบคุมอาคารภายในย่าน โดยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้อง คือ

- พรบ. การผังเมือง พ.ศ.2518 และ พ.ศ.2535
- พรบ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535
- พรบ. ควบคุมอาคาร พ.ศ.2522 และ พ.ศ.2535
- พรบ. โบราณสถานโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑ์สานแห่งชาติ พ.ศ.2504 และ พ.ศ.2535ฯ
- พรบ. รักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ.2535

วัตถุประสงค์

1) เพื่อสร้างข้อกำหนดและแนวทางของสิ่งปลูกสร้างในเขตย่านที่อยู่อาศัยดั้งเดิม
2) เพื่อกำหนดพื้นที่ หรือแผนที่แนบท้ายข้อกำหนด\
3) เพื่ออนุรักษ์ที่อยู่อาศัยดั้งเดิม และคงไว้ซึ่งความเป็นอัตลักษณ์ของเมืองแม่อ่องสอน

กิจกรรมและการดำเนินการ

1) หน่วยงานที่รับผิดชอบ รวบรวมข้อมูลและวางแผนจัดทำ
2) แต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อร่างข้อกำหนดท้องถิ่น/เทศบัญญัติ รับฟังความคิดเห็น แก้ไขร่างข้อกำหนดท้องถิ่น/เทศบัญญัติและนำไปปฏิบัติ

6.4.2 โครงการจัดทำผังเฉพาะพื้นที่อนุรักษ์เมืองแม่ฮ่องสอน

หลักการและเหตุผล

การจัดทำแผนแม่บทพัฒนาพื้นที่เฉพาะของพื้นที่อนุรักษ์เมืองแม่ฮ่องสอนหรือย่านเมืองเก่า เป็นการนำฐานข้อมูลด้านกายภาพบริเวณพื้นที่บ้านเก่า หรือพื้นที่ประวัติศาสตร์ รวมถึงพื้นที่วัด ซึ่งถือเป็นสิ่งที่ชุมชนเห็นพ้องกันว่าสมควรที่จะมีการจัดทำผังเฉาพะขึ้นเพื่อการปกป้อง หรือควบคุมอาคาร สิ่งก่อสร้าง รอบๆ บริเวณพื้นที่ทางประวัติศาสตร์เหล่านี้ เพื่อให้เมืองวัฒนธรรมมีความกลมกลืนและคงแนวคิดพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอนไว้ โดยสิ่งสำคัญในการจัดทำ คือ การที่ชุมชนมีแนวคิดร่วมที่จะทำการจัดทำผังเฉพาะขึ้น เนื่องจากการจัดทำผังเฉพาะมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับผลประโยชน์ของกลุ่มคนหลายฝ่าย ซึ่งจะต้องคำนึงถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดทำผังเฉพาะ นอกจากนี้การทำผังเฉพาะยังต้องคำนึงถึงแนวคิดในการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนเมือง เพื่อวางแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการ และการดูแลพื้นที่เพื่อให้มีมาตรการควบคุมรูปแบบอาคารและการพัฒนาที่เกิดขึ้น ให้สามารถอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนในด้านต่างๆ ได้แก่ การมีพื้นที่ส่วนกลาง การวางโครงข่ายการสัญจร พื้นทีนันทนาการ การวางระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ เป็นการควบคุม

การใช้ที่ดิน ซึ่งสามารถกำหนดความสำคัญของพื้นที่อนุรักษ์ 2 พื้นที่ (ดังรายละเอียดในส่วนที่ 4) โดยมีหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมต่อการพัฒนาและบริหารจัดการพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดอย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์

1) เพื่อจัดทำแผนแม่บทการใช้ประโยชน์ที่ดินเฉพาะย่านเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟู
2) เพื่อสร้างข้อกำหนดและมาตรการประกอบผังในการควบคุมและชี้นำการพัฒนาที่เหมาะสม
3) เพื่อวิเคราะห์และจัดทำแผนพัฒนาด้านต่างๆ และโครงการปฏิบัติการ เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารจัดการพื้นที่

กิจกรรมและการดำเนินการ

1) เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับผิดชอบกำหนดข้อเสนอการจ้างการทำงานโครงการวางและจัดทำผังเฉพาะพื้นที่อนุรักษ์เมืองแม่ฮ่องสอน
2) แต่งตั้งกรรมการ คัดเลือกผู้รับจ้างทำงาน
3) นำแผนและผังที่ได้ไปปฏิบัติ

6.5 แผน : การจัดการท่องเที่ยวด้วยระบบชุมชนเมืองและศูนย์ข้อมูลพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน

(โครงการที่อยู่ภายใต้การจัดการของศูนย์ข้อมูลพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้การจัดการของศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน บรรลุเป้าหมายจากแนวทางการปฏิบัติของโครงการเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมมีส่วนร่วมของชุมชนต่อกิจกรรมของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาติดต่อศูนย์ประสานงานฯ

1. โครงการจัดตั้งอาคารศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน
2. โครงการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน
3. โครงการ “ชมรมยุวชนนำเที่ยวเมืองมรดกทางวัฒนธรรม”
4. โครงการ “ชมรมอนุรักษ์วัฒนธรรมไต”
5. โครงการนิทรรศการ “มรดกทางวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน”
6. โครงการพักบ้านคนไต (Home Stay)
7. โครงการเปิดบ้านเรียนรู้อาหารไต
8. โครงการวัฒนธรรมสร้างเสียงสะท้อนจากชุมชนเมืองแม่ฮ่องสอน
9. โครงการของที่ระลึกจากพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน
10. โครงการปั่นจักรยานเรียนรู้วัฒนธรรม
11. โครงการเรียนรู้ เยี่ยมชมสถาปัตยกรรม ศิลปกรรมพื้นถิ่นไต
12. โครงการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์สำหรับการเผยแพร่ “มรดกทางวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน”
13. โครงการนักเขียนรุ่นเยาวน์

6.5.1 โครงการจัดตั้งอาคารศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน

หลักการและเหตุผล

จากศักยภาพของเมืองทางด้านวัฒนธรรมจึงส่งผลให้เกิดนโยบายการส่งเสริมแม่ฮ่องสอนให้เป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หรือ “เมืองมรดกทางวัฒนธรรม” ประกอบกับทาง สกว. ได้มอบหมายให้ทางคณะทำงานจัดทำ “โครงการออกแบบเบื้องต้นและการศึกษาความเป็นไปได้สำหรับพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน” จากการศึกษา สำรวจพื้นที่ พบว่า

เมืองแม่ฮ่องสอนมีศักยภาพเพียงพอ และมีความเป็นไปได้สำหรับการจัดทำพิพิธภัณฑ์มีชีวิต โดยมีเป้าหมายหลัก คือการอนุรักษ์เมืองวัฒนธรรมให้อยู่คู่กับวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน ซึ่งแนวทางการดำเนินงานทางด้านบริหารจัดการจะต้องเกี่ยวข้องกับปัจจัยหลายประการ ทั้งคน เช่น ชุมชน นักท่องเที่ยว องค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึงกิจกรรมที่จะต้องส่งเสริมและสอดคล้องต่อเมืองวัฒนธรรม ดังนั้นจึงควรมีพื้นที่ที่เป็นศูนย์กลางในการจัดการด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยตรง ซึ่งทางเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนและคณะทำงานจึงได้นำเสนออาคาร รสพ. ที่ตั้งอยู่บริเวณถนนสิงหนาทบำรุงใกล้กับตลาดสายหยุด ให้จัดตั้งเป็นศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน (Living Museum Information Center) ปัจจุบันเมืองแม่ฮ่องสอนมี ททท. ที่รับผิดชอบในด้านการบริการด้านข้อมูลข่าวสารด้านการท่องเที่ยวทั้งจังหวัด ให้แก่ผู้ที่สนใจและนักท่องเที่ยว โดยบริการให้ข้อมูล ข่าวสารครอบคลุมด้านสถานที่ท่องเที่ยวทุกประเภท แต่ข้อมูลด้านวัฒนธรรมไม่มีรายละเอียดเฉพาะเจาะจง ดังนั้นจึงเห็นสมควรให้มีศูนย์กลางบริการทางด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยตรง ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความสอดคล้องต่อเอกลักษณ์เมืองให้เด่นชัดขึ้น

วัตถุประสงค์

1) เพื่อสร้างพื้นที่สาธารณะที่เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมระหว่างผู้สนใจ นักท่องเที่ยว ชุมชน และองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน
2) เพื่อเป็นศูนย์ประสานงานการบริหารจัดการของ “พิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน”
3) เพื่อบริการเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร และประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน
4) เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน
5) เพื่อเป็นศูนย์กลางของชมรมต่างๆ ที่อยู่ภายใต้การบริหารจัดการของศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน เช่น ชมรมอนุรักษ์บ้านเก่า ชมรมยุวชนนำเที่ยวเมืองวัฒนธรรม เป็นต้น
6) เพื่อเป็นพื้นที่สาธารณะ (Public Space) แก่ชุมชนชาวเมืองแม่ฮ่องสอน ทั้งการพบปะพูดคุย แสดงความคิดเห็น และการพักผ่อน
7) เป็นศูนย์รวมวัตถุโบราณ ทางประวัติศาสตร์ของเมืองแม่ฮ่องสอน

กิจกรรม/การดำเนินการ

1) ประชุมเพื่อจัดตั้งคณะทำงาน และวางแผนเพื่อดำเนินงาน
2) ประชาสัมพันธ์วัตถุประสงค์การดำเนินงาน และสร้างความเข้าใจแก่ชุมชนเมืองแม่ฮ่องสอน
3) ศึกษาและกำหนดบทบาทหน้าที่ของศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน
4) การออกแบบ ปรับปรุงอาคาร รสพ. เพื่อจัดตั้งเป็นศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน
5) เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์บทบาทของศูนย์ฯ ไปยังสถาบันการศึกษาต่างๆ ที่มีหลักสูตรการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับด้านวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม และศิลปกรรม รวมถึงลงเวบไซด์เผยแพร่
6) จัดงานเปิดตัว “ศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน”

6.5.2 โครงการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน

หลักการและเหตุผล

ในการจัดตั้งศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน มีวัตถุประสงค์หลัก คือ เพื่อเป็นศูนย์กลางการบริการด้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ครบวงจร เพื่อให้ศูนย์ฯ ได้เป็นที่รู้จักแก่บุคคลภายนอก ดังนั้นจึงได้จัดโครงการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน ให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น การประชาสัมพันธ์จะส่งผลให้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม “เมืองมรดกทางวัฒนธรรม” ให้มีความชัดเจนขึ้น และยังเป็นการสร้างกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจในด้านการศึกษาทางวัฒนธรรมต่างๆ ได้โดยอัตโนมัติ ซึ่งถือเป็นการคัดเลือกนักท่องเที่ยวได้อีก

ทางหนึ่ง หากผู้ที่ไม่มีความสนใจในด้านวัฒนธรรมก็จะไม่เข้ามาท่องเที่ยว เป็นการจำกัดพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในรูปแบบหนึ่ง (การจัดการด้านนักท่องเที่ยว) ดังนั้นในการประชาสัมพันธ์จะสามารถสร้างภาพลักษณ์และแนวทางการดำเนินงานของศูนย์ให้กับบุคคลภายนอกได้รับทราบถึงเป้าหมายที่ชัดเจน คือ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์

1) เพื่อให้บุคคลภายนอก ทั้งนักท่องเที่ยวและสถาบันการศึกษาที่มีหลักสูตรการสอนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม สถาปัตยกรรม และศิลปกรรม จิตรกรรม ได้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน และเข้ามาศึกษาเรียนรู้ประวัติศาสตร์เมืองแม่ฮ่องสอน
2) เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
3) เพื่อสร้างภาพลักษณ์ และบทบาทความเป็นเมืองแม่ฮ่องสอนที่ชัดเจนให้แก่คนภายนอกได้รับรู้
4) เพื่อสร้างกรอบในการคัดเลือกนักท่องเที่ยว และการจำกัดปริมาณนักท่องเที่ยว เป็นการสร้างจุดยืนในแนวทางการดำเนินงานของศูนย์ฯ

กิจกรรมและการดำเนินการ

1) ส่งหนังสือเชิญไปยังสถาบันการศึกษาที่มีหลักสูตรการสอนที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม ศิลปกรรมและวัฒนธรรม เพื่อศึกษาดูงาน “เมืองมรดกทางวัฒนธรรมแม่ฮ่องสอน”
2) เผยแพร่ลงในวารสารการท่องเที่ยว โทรทัศน์ และเวบไซด์
3) เปิดงานการจัดตั้งศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอนอย่างเป็นทางการ

6.5.3 โครงการ “ชมรมยุวชนนำเที่ยวเมืองมรดกทางวัฒนธรรม”

หลักการและเหตุผล

นโยบายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นเหตุผลสำคัญของการจัดตั้งชมรมยุวชนนำเที่ยวเมืองมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งในการทดลองจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของคณะทำงาน (กิจกรรม “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม: ตามหาร่องรอยวัฒนธรรมเมือง) ได้นำเด็กนักเรียนจากโรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนมาทดลองในการเป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยวในการดำเนินงานและการสอบถาม พบว่า เด็กนักเรียนมีความสนใจและกระตือรือร้นที่จะเล่าประวัติความเป็นมาให้แก่นักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังพบว่าเมืองที่มีการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น จังหวัดน่าน ได้ให้เด็กนักเรียนเล่าอธิบายประวัติความเป็นมาของวัดที่สำคัญของเมือง เช่น วัดภูมินทร์ วัดหัวข่วง เป็นต้น ซึ่งได้รับความสนใจแก่นักเที่ยวเป็นอย่างมาก ดังนั้นการจัดตั้งชมรมจะช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้มีรูปแบบที่ชัดเจนขึ้น

วัตถุประสงค์

1) เพื่ออนุรักษ์สืบสานประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมให้แก่คนรุ่นหลัง
2) เพื่อให้เยาวชนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
3) เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้กับเยาวชนเมืองแม่ฮ่องสอน
4) เพื่อสร้างความรู้ด้านประวัติศาสตร์แก่เยาวชน

กิจกรรมและการดำเนินการ

1) ประกาศรับสมัครเด็กนักเรียนจากสถาบันการศึกษาในเมืองแม่ฮ่องสอนที่สนใจเข้าชมรมยุวชนนำเที่ยวเมืองมรดกทางวัฒนธรรม
2) จัดอบรม ฝึกเรียนรู้ทักษะ ของการนำเที่ยวเมืองวัฒนธรรม
3) ศึกษาดูงาน เช่น จังหวัดน่าน
4) ฝึกทดลองปฏิบัติการนำเที่ยวเมืองมรดกทางวัฒนธรรม

6.5.4 โครงการ “ชมรมอนุรักษ์วัฒนธรรมไต”

หลักการและเหตุผล

ความสำคัญทางวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน ทั้งด้านอาหาร การแต่งกาย ภาษา ประเพณี และดนตรี การละเล่น การแสดงต่างๆ ที่หล่อหลอมรวมเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในปัจจุบัน สิ่งต่างๆ เหล่านี้หากคนในชุมชนไม่เล็งเห็นความสำคัญ รวมถึงละทิ้งประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมรากเหง้าของตนเอง จะทำให้วัฒนธรรมเมืองขาดผู้สืบทอดและเริ่มเลือนหายไปตามกาลเวลา ดังนั้นการจัดตั้งโครงการนี้จึงเป็นเหตุผลที่จะช่วยให้วัฒนธรรมไตได้ถูกรื้อฟื้น โดยแบ่งแนวคิดการจัดตั้งเป็น 2 แนวทาง คือ การจัดตั้งเพื่อหาทางแก้ไขด้วยระบบชุมชนจากการเสวนา และการจัดตั้งกลุ่มย่อยในชมรมซึ่งแบ่งเป็น 5 กลุ่ม ตามแขนงของวัฒนธรรม คือ กลุ่มอาหารไต กลุ่มเสื้อผ้าไต กลุ่มภาษาไต กลุ่มประเพณี และกลุ่มดนตรี เป็นต้น เพื่อให้การดำเนินงานมีเป้าหมายการดำเนินงานที่ชัดเจนขึ้น เช่น กลุ่มอาหารไต อาจจะเป็นกลุ่มแม่บ้านหรือผู้ที่สนใจด้านการทำอาหาร กลุ่มนี้อาจมีบทบาทหน้าที่ในการจัดอาหารเลี้ยงแขกบ้านแขกเมือง และต้องอยู่ภายใต้การจัดการของศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์เมืองแม่ฮ่องสอน คือ โครงการเปิดบ้านเรียนรู้อาหารไต นอกจากนี้การจัดตั้งโครงการ “ชมรมอนุรักษ์วัฒนธรรมไต” ยังเป็นประโยชน์ต่อความเข้าใจและสร้างกรอบของเนื้อหาที่ถูกต้องของวัฒนธรรมไม่ให้ผิดเพี้ยน ไปจากเดิม

วัตถุประสงค์

1) เพื่อสร้างเครือข่ายกลุ่มผู้มีแนวคิดการอนุรักษ์ร่วม
2) เพื่ออนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมต่อไป
3) เพื่อค้นหาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมของเมืองแม่ฮ่องสอน
4) เพื่อแก้ไขปัญหาความถดถอยทางวัฒนธรรม
5) เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเมือง
6) เพื่อให้ทราบถึงสถานการณ์ของเมืองที่ส่งผลต่อวัฒนธรรมเมือง
7) เพื่อสร้างกรอบความเข้าใจต่อวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอนที่ถูกต้อง
8) เพื่อสร้างกรอบการทำงานการท่องเที่ยวด้วยระบบชุมชนเมืองให้มีความสะดวกขึ้น

กิจกรรมและการดำเนินการ

1) จัดส่งหนังสือเชิญเข้าร่วมชมรมไปยังปราชญ์ชุมชนผู้มีแนวคิดอนุรักษ์
2) ประกาศเชิญชวนคนในชุมชนเข้าร่วมชมรม
3) จัดประเด็นการเสวนาที่เกี่ยวข้องต่อวัฒนธรรมเมือง (ประมาณเดือนละครั้ง โดยสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์เมือง)

6.5.5 โครงการนิทรรศการ “มรดกทางวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน”

หลักการและเหตุผล

เนื่องจากศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน ได้จัดให้มีพื้นที่เฉพาะไว้สำหรับการจัดนิทรรศการที่แสดงถึงการส่งเสริมเมืองมรดกทางวัฒนธรรม ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีการดำเนินชีวิตชุมชนตลอดจน อาคาร สิ่งก่อสร้างรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ศิลปกรรม จิตรกรรมที่สำคัญของเมือง โดยโครงการนี้มีความต้องการที่จะให้ชุมชนมีส่วนร่วมต่อนิทรรศการที่จะจัดแสดง นอกจากนี้นิทรรศการยังเป็นพิพิธภัณฑ์ขนาดย่อมโดยร่วมรวมวัตถุ สิ่งของโบราณทางประวัติศาสตร์ของเมือง จากการร่วมบริจาคของชุมชนเมือง

นิทรรศการ “มรดกทางวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน” เป็นส่วนสำคัญของการศึกษาเรียนรู้ความเป็นเมืองแม่ฮ่องสอนในเบื้องต้น โดยมีสิ่งที่นำเสนอภายในส่วนจัดนิทรรศการ ดังนี้

- ผังชุมชนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนในรูปแบบแบบจำลอง ที่แสดงถึงย่านต่างๆ ของเมือง สถานที่สำคัญ และเส้นทางการท่องเที่ยว (เส้นทางเดิน เส้นทางจักรยาน)
- ภาพถ่ายประวัติศาสตร์เมือง
- ภาพวาดในหัวข้อ “มรดกทางวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน”
- บทความในหัวข้อ “มรดกทางวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน”
- ภาพถ่ายในหัวข้อ “มรดกทางวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน”
- แบบจำลองอาคารรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไต แสดงโครงสร้าง องค์ประกอบของเรือน ที่เป็นเอกลักษณ์สำคัญของเรือนพื้นถิ่น และแบบจำลองรูปแบบสถาปัตยกรรมของวัดแบบไต
- หุ่นจำลองการแต่งกายแบบไต
- หนังสือที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมา วัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมเมืองแม่ฮ่องสอน

วัตถุประสงค์

1) เพื่อสร้างความเข้าใจบริบทของเมืองแม่ฮ่องสอนในเบื้องต้นแก่นักท่องเที่ยว
2) เพื่อสร้างศูนย์กลางในการรวบรวมหลักฐานทางประวัติศาสตร์ให้เป็นแบบแผน
3) เพื่อจัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญทางวัฒนธรรม
4) เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
5) เพื่อเป็นพื้นที่สำหรับให้ชุมชน และเยาวชนได้ร่วมจัดแสดงผลงานของตนเอง
6) เพื่อให้ชุมชนได้เกิดความภูมิใจในรากเหง้าทางวัฒนธรรมของตนเอง

กิจกรรมและการดำเนินการ

1) นำผลงานภาพวาดที่ชนะการประกวดนำเสนอในนิทรรศการเมือง
2) จัดทำแบบจำลองผังชุมชน
3) รวบรวมหนังสือที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมา วัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมเมืองแม่ฮ่องสอน
4) รวบรวมและขอสำเนาภาพถ่ายทางประวัติศาสตร์เมืองแม่ฮ่องสอน

6.5.6 โครงการพักบ้านคนไต (Home Stay)

หลักการและเหตุผล

จากกระแสการท่องเที่ยวที่ส่งผลให้เมืองปายเกิดการปรับเปลี่ยนการใช้ที่ดินด้านเกษตรกรรมเป็นการใช้ที่ดินสำหรับพื้นที่อยู่อาศัยชั่วคราวสำหรับนักท่องเที่ยว ทรัพยากรด้านธรรมชาติลดลง อาชีพดั้งเดิมสูญหาย เมืองถูกพัฒนาจากสังคมชนบทกลายเป็นสังคมเมือง เมืองพัฒนาเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวมากกว่าการคำนึงถึงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนคนในพื้นที่ การท่องเที่ยวที่ไร้การควบคุมและวางแผนเพื่อรับมือกระแสการท่องเที่ยวนั้นจะส่งผลร้ายต่อเมือง ซึ่งในกรณีเมืองปายเป็นตัวอย่างที่เมืองแม่ฮ่องสอนต้องนำมาเป็นอุทาหรณ์ในการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่จะต้องเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้ เพื่อให้การปรับเปลี่ยนการใช้ที่ดินมีจำกัดและขอบเขตที่ชัดเจน ในจัดทำโครงการบ้านพักคนไตจะช่วยให้ลดบทบาทการใช้ที่ดินเพื่อสร้างที่อยู่อาศัยชั่วคราวสำหรับนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี เรือนพื้นถิ่นถูกปรับเปลี่ยนหน้าที่เพิ่มมูลค่าให้กับผู้เป็นเจ้าของที่มีแนวคิดอนุรักษ์ การจัดทำโครงการนี้จะช่วยเอื้อประโยชน์ 4 แนวทางด้วยกัน คือ 1) กลุ่มเจ้าของเรือนพื้นถิ่นหรือบ้านไตที่มีรายได้เสริมจากนักท่องเที่ยว 2) กลุ่มนักท่องเที่ยวที่ต้องการเสพบรรยากาศความเป็นท้องถิ่นอย่างแท้จริง 3) เมืองเกิดการปรับเปลี่ยนการใช้ที่ดินน้อยลงจำกัดการพัฒนาด้านอสังหาริมทรัพย์ที่ส่งผลร้ายต่อเมืองท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 4) บ้านไตได้รับการอนุรักษ์ ปรับปรุง ฟื้นฟูให้มีสภาพที่ดีขึ้น และสามารถสร้างมูลค่าให้แก่เมือง

โดยโครงการพักบ้านไต อยู่ภายใต้การจัดการของศูนย์ประสานงานฯ และเชื่อมโยงด้วยระบบชุมชน ดังนั้นนักท่องเที่ยวต้องมีการติดต่อผ่านศูนย์ประสานงานฯ เท่านั้น

โดยที่ศูนย์ประสานงานฯ ต้องมีการจัดประชุมร่วมกับผู้ที่เข้าร่วมโครงการ (ผู้เป็นเจ้าของบ้าน) ในการกำหนดวันเวลาในการเข้าพักของนักท่องเที่ยว ซึ่งจะต้องหมุนเวียน ผลัดเปลี่ยนกันไปให้ครบตามจำนวนบ้านพักที่เข้าร่วมโครงการกันไปเรื่อยๆ จนครบจำนวนบ้านที่เข้าร่วมโครงการ ซึ่งบ้านพักที่รอนักท่องเที่ยวเข้าพักเป็นหลังถัดไปต้องเตรียมห้องพักให้พร้อมสำหรับการบริการเสมอ นอกจากนี้ทางศูนย์ประสานงานฯ อาจจะต้องลัดคิว ในการจัดการเรื่องจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับบ้านพักด้วยเช่นกัน

วัตถุประสงค์

1) เพื่อจำกัดขอบเขตการใช้ที่ดินในการพัฒนาด้านอสังหาริมทรัพย์
2) เพื่ออนุรักษ์ ปรับปรุงบ้านไต
3) เพื่อสร้างรายได้ให้แก่ผู้เป็นเจ้าของบ้านไต
4) เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสถึงวิถีชีวิต สภาพการอยู่อาศัยของคนไตอย่างใกล้ชิด

กิจกรรมและการดำเนินการ

1) การจัดหาผู้เข้าร่วมโครงการ ซึ่งจะต้องเป็นเรือนพื้นถิ่นแบบไต
2) ปรับปรุง ซ่อมแซมเรือนให้มีสภาพที่สมบูรณ์เพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยวได้ในระดับหนึ่ง
3) จัดระเบียบการเข้าพักของนักท่องเที่ยว
4) การประชาสัมพันธ์
5) กำหนดค่าพัก

6.5.7 โครงการเปิดบ้านเรียนรู้อาหารไต

หลักการและเหตุผล

อาหารไตเป็นวัฒนธรรมรูปแบบหนึ่งของคนแม่ฮ่องสอน ที่มีความเป็นเอกลักษณ์ ปัจจุบันอาหารพื้นถิ่นเริ่มสูญหายไปตามกระแสนิยม ผู้คนสมัยใหม่ไม่สนใจในวัฒนธรรมการกินของคนสมัยก่อน แต่สำหรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในเมืองแม่ฮ่องสอนกลับมีความสนใจที่อยากลองชิมอาหารต่างถิ่น ดังนั้นโครงการเปิดบ้านเรียนรู้อาหารไต จึงมีเป้าหมายในการเผยแพร่ความรู้ด้านอาหาร ทั้งกรรมวิธีการปรุง วัตถุดิบที่ใช้ และการกิน นอกจากการเรียนรู้ดังที่กล่าวข้างต้นแล้ว หากนักท่องเที่ยวเข้ามาติดต่อทางศูนย์ฯ มีความสนใจที่จะทำการจัดเลี้ยงด้วยอาหารไตแล้ว โครงการเปิดบ้านเรียนรู้อาหารไตจะเป็นผู้จัดอาหารให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้นักท่องเที่ยวจะต้องติดต่อผ่านศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์เมืองแม่ฮ่องสอน

โดยที่การดำเนินงานจัดการจะมีลักษณะคล้ายกับโครงการพักบ้านคนไต (Home Stay) คือ ศูนย์ประสานงานฯ ต้องมีการจัดประชุมร่วมกับผู้ที่เข้าร่วมโครงการ (ผู้สอนทำอาหารไต) ในการกำหนดวันเวลาในการเข้าไปศึกษาของนักท่องเที่ยว ซึ่งจะต้องหมุนเวียน ผลัดเปลี่ยนกันไปให้ครบตามจำนวนของผู้ที่เข้าร่วมโครงการกันไปเรื่อยๆ จนครบจำนวนของผู้ที่เข้าร่วมโครงการ ซึ่งทางศูนย์ต้องจัดโปรแกรมร่วมกับผู้เข้าร่วมในการกำหนดรายการอาหาร เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เลือก และกำหนดวัน เวลา ล่วงหน้าก่อนที่จะเข้าไปศึกษาและเพื่อให้ทางผู้ที่เข้าร่วมโครงการได้เตรียมวัตถุดิบสำหรับการสอนด้วย

วัตถุประสงค์

1) เพื่ออนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมด้านอาหารไต
2) เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้กับชุมชน (จากแนวทางการจัดการท่องเที่ยวด้วยระบบชุมชน)

3) เพื่อกระจายรายได้ให้กับชุมชนในท้องถิ่น

กิจกรรมและการดำเนินการ

1) เปิดรับสมัครผู้ที่สนใจเข้าโครงการเปิดบ้านเรียนรู้อาหารไต
2) เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์โดยผ่านการจัดการของศูนย์ประสานงานฯ
3) กำหนดค่าธรรมเนียมในการศึกษาเรียนรู้ (ซึ่งได้รวมค่าวัตถุดิบในการจัดทำแล้ว)

6.5.8 โครงการวัฒนธรรมสร้างเสียงสะท้อนจากชุมชนเมืองแม่ฮ่องสอน

หลักการและเหตุผล

จากการจัดโครงการนิทรรศการ “มรดกทางวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน” ที่อยู่ภายใต้การจัดการของศูนย์ประสานงานฯ โดยมีสิ่งที่นำเสนอภายในส่วนจัดนิทรรศการ คือ

- ภาพวาดในหัวข้อ “มรดกทางวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน”
- บทความในหัวข้อ “มรดกทางวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน”
- ภาพถ่ายในหัวข้อ “มรดกทางวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน”

โดยทั้ง 3 ข้อ นี้มีความเกี่ยวข้องต่อโครงการวัฒนธรรมสร้างเสียงสะท้อนจากชุมชนเมืองแม่ฮ่องสอน คือ เป็นการสร้างกิจกรรมให้ชุมชนและเยาวชนเมืองแม่ฮ่องสอนได้มีส่วนร่วมในการเสนอแนวคิดเกี่ยวกับ “มรดกทางวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน” ผ่านกิจกรรมการประกวดภาพวาด บทความ และภาพถ่าย เพื่อจัดนำเสนอในส่วนของนิทรรศการ การจัดทำโครงการนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเมืองมรดกทางวัฒนธรรมต่อไป โดยผ่านการบอกเล่าของคนในพื้นที่ รวมถึงแนวคิดจากนักท่องเที่ยวที่มีแนวคิดที่แตกต่างจากมุมมองของบุคคลภายนอก

วัตถุประสงค์

1) เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาเมืองให้แก่หน่วยงานท้องถิ่น
2) เพื่อจัดนำเสนอผลงานของชุมชนและนักท่องเที่ยว
3) เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้กับชุมชนและนักท่องเที่ยว
4) เพื่อให้ทราบถึงแนวคิด มุมมองด้านวัฒนธรรมที่มาจากคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว

กิจกรรมและการดำเนินการ

1) ประชาสัมพันธ์การจัดการประกวด
2) ประกาศผล มอบรางวัลและจัดนำผลงานนำเสนอในนิทรรศการ
3) การจัดกิจกรรมต้องจัดอย่างต่อเนื่อง ซึ่งต้องมีการปรับเปลี่ยนหัวข้อ เพื่อให้เหมาะสมต่อสถานการณ์ในขณะนั้น เช่น หัวข้อ “ประเพณีปอยส่างลอง” เป็นต้น

6.5.9 โครงการของที่ระลึกจากพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน

หลักการและเหตุผล

จากการที่ศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอนได้มีการจัดทำพื้นที่สำหรับการจำหน่ายของที่ระลึก ซึ่งจากการทดลองจัดทำกิจกรรมการนำเที่ยวของคณะทำงาน และจากการศึกษา สอบถามนักท่องเที่ยว พบว่า ส่วนใหญ่มีการซื้อของที่ระลึก ของฝากที่เป็นผลิตภัณฑ์ของท้องถิ่นหรือของชนกลุ่มน้อยที่อาศัยในพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอน ดังนั้นเพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ที่ทั่วถึงของผู้ที่ทำการค้าขายของที่ระลึกที่เป็นผลิตภัณฑ์จากท้องถิ่น และส่งเสริมสินค้าที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน ดังนั้นในการจัดการของศูนย์ประสานฯ จึงต้องมีการวางระบบการบริหารจัดการที่มีรูปแบบคล้ายกับ

วิสาหกิจชุมชน ซึ่งนอกจากชุมชนจะสามารถจำหน่ายสินค้าได้โดยตรงแล้ว หากเข้าร่วมจำหน่ายสินค้าในศูนย์ประสานงานฯ ก็จะสามารถสร้างโอกาสในการจำหน่ายสินค้าได้อีกแนวทางหนึ่ง

วัตถุประสงค์

1) เพื่อสร้างช่องทางการจำหน่ายสินค้าให้กับผู้ค้ารายย่อยในเมืองแม่ฮ่องสอนอย่างทั่วถึง
2) เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าให้กับผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น
3) เพื่อพัฒนาคุณภาพสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ และมีความน่าเชื่อถือให้กับผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น
4) เพื่อเป็นการกระตุ้นการสร้างสินค้าที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น
5) เพื่อสร้างฐานการผลิตที่มีคุณภาพในการขยายช่องทางการจำหน่ายในรูปแบบการขายส่ง

กิจกรรมและการดำเนินการ

1) ทางศูนย์ต้องมีการคัดเลือกสินค้าที่มีมาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น มีรูปแบบ ลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของเมืองแม่ฮ่องสอนอย่างแท้จริงเพื่อนำสินค้าตัวอย่างมาจัดวางให้นักท่องเที่ยวได้เลือกชม
2) จัดกำหนดปริมาณสินค้า และราคาที่เหมาะสมโดยไม่ส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการรายย่อยและราคาตลาดกลาง
3) ออกแบบตราสัญลักษณ์สินค้าที่จำหน่ายภายใต้ศูนย์ประสานฯ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ และภาพลักษณ์การจดจำให้นักท่องเที่ยว
4) จัดรวมกลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการ และร่วมวางแผน จัดประชุมด้านการปันผลกำไร รวมถึงการพัฒนาตัวผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ มีมาตรฐาน และบรรจุภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน

6.5.10 โครงการปั่นจักรยานเรียนรู้วัฒนธรรม

หลักการและเหตุผล

จากศักยภาพของเมืองแม่ฮ่องสอนที่มีจุดเด่นในด้านกายภาพที่แสดงออกถึงประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมที่เด่นชัดและมีคุณค่า โดยอาคาร สถานที่รวมถึงสถาปัตยกรรมที่น่าสนใจล้วนมีให้เห็นอยู่ตลอดเส้นทางของเมือง โดยเส้นทางและระยะทางดังกล่าวสามารถใช้เวลาเดินทางและการเข้าถึงไม่ยากนัก เพราะเมืองแม่ฮ่องสอนเป็นเมืองขนาดเล็ก ดังนั้นการเรียนรู้เรื่องราวประวัติศาสตร์ของเยาวชนผ่านกายภาพเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งสำคัญในการต่อยอดทางความคิด ทำให้เกิดความหวงแหนและสำนึกรักถึงรากเหง้าและความสำคัญของพื้นที่เมือง อย่างไรก็ดี การเรียนรู้นั้นจำเป็นต้องมีรูปแบบเพื่อตอบสนองหรือจูงใจให้เกิดการเรียนรู้ควบคู่ไปกับกิจกรรมนันทนาการ

จากประเด็นดังกล่าว โครงการปั่นจักรยานเรียนรู้วัฒนธรรมจึงมีจุดมุ่งหมายสำคัญในการส่งต่อความรู้ ประสบการณ์ และข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในแง่ความเป็นมาให้แก่เยาวชน โดยเป็นการเรียนรู้ผ่านการบอกเล่าผสานกับการเดินทางเข้าไปสัมผัสกับสถานที่จริง ทั้งนี้ต้องสร้างแรงจูงในในการเข้าร่วมด้วยการจัดรูปแบบให้คล้ายกับการปั่นจักรยานร่วมกันกับเพื่อนวัยเดียวกัน เป็นการสร้างระบบเครือข่ายเยาวชนรักบ้านเกิดในทางหนึ่ง ทั้งยังเป็นการสนับสนุนการใช้การสัญจรด้วยจักรยาน อันเป็นทางเลือกให้แก่ผู้ที่สัญจรในเมืองแม่ฮ่องสอนให้เห็นศักยภาพของการใช้จักรยานอีกด้วย โดยโครงการไม่ได้จำกัดแต่เพียงเยาวชน หากแต่รวมถึงประชาชนและนักท่องเที่ยวที่สนใจสามารถเข้าร่วมกิจกรรม

วัตถุประสงค์

1) เพื่อส่งผ่านความรู้ด้านประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของเมืองแม่ฮ่องสอนแก่เยาวชนและผู้ที่สนใจ
2) เพื่อสร้างบรรยากาศเรียนรู้เชิงประจักษ์
3) เพื่อรณรงค์การใช้จักรยานเพื่อการสัญจร
4) เพื่อสร้างเส้นทางการเรียนรู้วัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอนเพื่อสอดคล้องกับการท่องเที่ยว

5) เพื่อเป็นกิจกรรมสร้างเสริมเยาวชนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เมือง ให้เกิดความรักและหวงแหน
6) เพื่อสร้างต้นแบบของกิจกรรมการเรียนรู้ควบคู่นันทนาการ

กิจกรรมและการดำเนินการ

1) จัดกิจกรรมปั่นจักรยานเรียนรู้วัฒนธรรมในวันหยุด
2) ประสานงานหาวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญมาบรรยายให้ความรู้จากแต่ละชุมชน
3) จัดกิจกรรมรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวที่สนใจเข้าร่วม
4) จัดทำแผนที่เส้นทางปั่นจักรยานเรียนรู้วัฒนธรรม
5) ประสานงาน จัดการตั้งกลุ่มเครือข่ายเยาวชนที่สามารถต่อยอดศักยภาพสู่โครงการที่สืบเนื่องกัน
6) จัดจักรยานให้นักท่องเที่ยวเช่า

6.5.11 โครงการเรียนรู้ เยี่ยมชมสถาปัตยกรรม ศิลปกรรมพื้นถิ่นไต

หลักการและเหตุผล

โครงการเรียนรู้สถาปัตยกรรม ศิลปกรรมพื้นถิ่นไต อยู่ภายใต้การควบคุม การบริหารจัดการของศูนย์ประสานงานฯ ซึ่งโครงการนี้มีความสำคัญ คือ การเผยแพร่ข้อมูลด้านสถาปัตยกรรม ศิลปกรรมพื้นถิ่นไตที่ถูกต้อง ให้กับนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจที่ต้องการเที่ยวชม หรือศึกษาประวัติศาสตร์ รูปแบบของอาคาร สิ่งก่อสร้างพื้นถิ่นไต โดยได้กำหนดสถานที่ท่องเที่ยวเหล่านี้ เป็น 2 ประเภท คือ วัด และ บ้าน จากปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจบ้าน หรือ เรือนพื้นถิ่นไต ในบางครั้งนักท่องเที่ยวอาจมีความต้องการที่จะเยี่ยมชม รายละเอียดองค์ประกอบโครงสร้างภายในตัวบ้าน แต่เจ้าของบ้านอาจจะไม่มีความสะดวกในการเปิดบ้านให้ชม หรือเจ้าของบ้านไม่อยู่ ดังนั้นเพื่อให้ความสะดวกต่อนักท่องเที่ยวและเจ้าของบ้าน โครงการเรียนรู้สถาปัตยกรรม ศิลปกรรมพื้นถิ่นไต จึงได้มีการจัดการประสานงานระหว่างเจ้าของบ้านและกลุ่มนักท่องเที่ยว โดยได้แบ่งความต้องการของนักเที่ยว เป็น 2 กรณี คือ

1. นักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาดูงาน เช่น กลุ่มคณะของสถาบันการศึกษา ที่ต้องการศึกษาประวัติศาสตร์ ซึ่งกลุ่มนี้มีความต้องการที่จะศึกษารายละเอียดของอาคาร สิ่งก่อสร้างด้านสถาปัตยกรรม เพื่อนำไปใช้ประกอบการศึกษา ดังนั้นในการเข้าชมเจ้าของบ้านหรือยุวชนนำเที่ยวอาจจะต้องศึกษารายละเอียดเพิ่มเติม เพื่อประกอบการอธิบายแก่นักท่องเที่ยว หรือในกรณีนี้นักท่องเที่ยวอาจมีความรู้ด้านนี้ดีอยู่แล้ว ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของศูนย์ประสานงานฯ ที่จะต้องสอบถามวัตถุประสงค์ของนักท่องเที่ยวที่ชัดเจน เพื่อให้ตรงตามเป้าหมายของนักท่องเที่ยว
2. นักท่องเที่ยวทั่วไป ในกรณีนี้อาจเป็นนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจด้านสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น แต่ไม่ได้นำไปใช้ประกอบการศึกษา ดังนั้นระยะเวลาในการเข้าชม ตลอดจนผู้บรรยายอาจจะเป็นเพียงเจ้าของบ้านเอง

ในการบริหารจัดการของศูนย์ประสานงานฯ ต้องมีการจัดประชุมร่วมกับผู้ที่เข้าร่วมโครงการ (ผู้เป็นเจ้าของบ้าน) ในการกำหนดวันเวลาในการเข้าชมของนักท่องเที่ยว ในการกำหนดนั้นผู้เข้าร่วมโครงการต้องเป็นผู้เสนอว่าสามารถเปิดบ้านต้อนรับได้ในวันและเวลาใดบ้าง เพื่อที่ศูนย์จะได้จัดโปรแกรมการเข้าชมบ้านของนักท่องเที่ยวได้ตรงตามความต้องการของเจ้าของบ้าน ในการกำหนด วันเวลาในการเข้าชมนั้นจะช่วยให้นักท่องเที่ยววางแผนโปรแกรมการท่องเที่ยวได้ครบตามเป้าหมาย นอกจากนี้การบริหารจัดการของศูนย์ประสานงานฯ จะช่วยให้เรือนพื้นถิ่นเมืองแม่ฮ่องสอนได้รับการปรับปรุงฟื้นฟูตลอดเวลา ซึ่งรายได้ส่วนหนึ่งที่มาจากนักท่องเที่ยวจะเป็นค่าตอบแทนให้กับเจ้าของบ้านสำหรับการเข้าเยี่ยมชมบ้าน ถึงแม้ว่าผลตอบแทนอาจจะไม่มาก แต่ในด้านความสึกหรอของบ้านจากการเข้าเยี่ยมชมในจำนวนแต่ละครั้ง อาจส่งผลกระทบในระยะยาว ดังนั้นในการเก็บค่าเข้าชมจะทำให้เกิดงบประมาณสำหรับการบูรณะซ่อมแซมเรือนพื้นถิ่นได้

นอกจากนี้หากนักท่องเที่ยวต้องการที่จะเที่ยวชมวัด และต้องการทราบประวัติศาสตร์ รายละเอียดข้อมูลวัดต่างๆ ในเมืองแม่ฮ่องสอน ที่นอกเหนือจากเอกสาร หรือหนังสือที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ก็สามารถที่จะติดต่อขอใช้บริการของยุวชนนำเที่ยวเมืองมรดกทางวัฒนธรรมแม่ฮ่องสอนได้จากทางศูนย์ประสานงานฯ โดยมีการเก็บค่าบริการผ่านทางศูนย์ประสานงานฯ

วัตถุประสงค์

1) เพื่อสร้างความเข้าในในประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรมและศิลปกรรมที่ถูกต้องให้แก่นักท่องเที่ยว
2) เพื่อสร้างรายได้ให้แก่เจ้าของเรือนพื้นถิ่นไต
3) เพื่อให้เรือนพื้นถิ่นได้รับการอนุรักษ์และปรับปรุง ดูแลรักษา
4) เพื่อสร้างความภาคภูมิใจแก่เจ้าของบ้าน
5) สร้างรายได้ให้แก่ “ยุวชนนำเที่ยวเมืองมรดกทางวัฒนธรรมแม่ฮ่องสอน”

กิจกรรมและการดำเนินการ

1) จัดโปรแกรม กำหนดวันเวลาในการเยี่ยมชมบ้านให้เหมาะสมต่อความต้องการของเจ้าของบ้านแต่ละหลัง
2) ศูนย์ประสานงานฯ ทำหน้าที่แจ้งประสานงาน บอกกล่าวไปยังบ้านที่เข้าร่วมโครงการเมื่อมีนักท่องเที่ยวต้องการเยี่ยมชม
3) เตรียมความพร้อมของบ้านวัด โดยการปรับปรุง ซ่อมแซม ทำความสะอาด ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย
4) กำหนดค่าธรรมเนียมในการเข้าชมบ้าน

6.5.12 โครงการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์สำหรับการเผยแพร่ “มรดกทางวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน”

หลักการและเหตุผล

สิ่งสำคัญอย่างหนึ่งของการเป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ การประชาสัมพันธ์เพื่อให้บุคคลภายนอกได้รับรู้ถึงสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมของเมือง ซึ่งการประชาสัมพันธ์จะช่วยตัดสินใจในการเข้ามาท่องแที่ยวของนักท่องเที่ยวได้ในระดับหนึ่ง สื่อสิ่งพิมพ์จะเป็นตัวแทนของการสื่อสารภาพรวมความเป็นเมืองที่ต้องการนำเสนอ ในลักษณะภาพ คำบรรยาย ที่ต้องสื่อความหมายของความเป็นพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอนได้อย่างชัดเจน และสอดคล้องต่ออัตลักษณ์เมืองโดยแท้จริง และนักท่องเที่ยวสามารถจดจำได้โดยง่าย และเข้าใจในสัญลักษณ์ที่นำเสนอ ดังนั้นโครงการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์สำหรับการเผยแพร่ “มรดกทางวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน” จึงเป็นเรื่องที่ต้องให้ความสำคัญในการจัดทำ รวมถึงการจัดทำวารสาร หรือนิตยสารรายเดือน ที่ต้องมีการวางแผนล่วงหน้าในการเตรียมข้อมูล เพื่อให้การบอกเล่าตรงตามสถานการณ์ที่จะนำเสนอ ในด้านงบประมาณการจัดทำทางศูนย์ประสานงานฯ จะต้องมีการติดต่อผู้สนับสนุนเพื่อของบประมาณในการจัดทำ ซึ่งทางศูนย์อาจจะต้องลงพื้นที่ประชาสัมพันธ์ให้เป็นผลตอบแทนที่เอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน แต่ทั้งนี้ควรมีการควบคุม คัดเลือกผู้สนับสนุนผู้ที่มีแนวคิดร่วมในการอนุรักษ์เมืองด้วย

วัตถุประสงค์

1) เพื่อประชาสัมพันธ์ข่าวสารของศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน
2) เพื่อสร้างสัญลักษณ์และเอกลักษณ์ของพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอนที่ให้ผู้คนจดจำได้ง่าย
3) เพื่อบอกเล่าเรื่องราวที่สำคัญของเมืองท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
4) เพื่อสะท้อนความคิดของคนเมืองแม่ฮ่องสอนและนักท่องเที่ยว

กิจกรรมและการดำเนินการ

1) การเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น สำหรับการเขียนบรรยายบอกเล่าเมืองแม่ฮ่องสอน
2) สอบถามความคิดเห็นคนเมืองแม่ฮ่องสอนและหน่วยงานเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนเกี่ยวกับการออกแบบ
3) จัดหาผู้สนับสนุนในการจัดทำ

6.5.13 โครงการนักเขียนรุ่นเยาว์

หลักการและเหตุผล

สืบเนื่องจากการจัดทำโครงการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์สำหรับการเผยแพร่ “มรดกทางวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน” โครงการวัฒนธรรมสร้างเสียงสะท้อนจากชุมชนเมืองแม่ฮ่องสอน โครงการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์สำหรับการเผยแพร่ “มรดกทางวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน” และโครงการจัดงาน “สืบสานวัฒนธรรมไต” ที่ได้ให้ความสำคัญของการจัดประกวดบทความต่างๆ และการเผยแพร่ผลงานของผู้ได้รับรางวัลในส่วนของการจัดนิทรรศการของศูนย์ประสานงานฯ ดังนั้นเพื่อให้นักเขียนเหล่านี้ได้มีโอกาสฝึกทักษะด้านการเขียน และได้มีการพัฒนาความรู้ความสามารถต่อไป โครงการนักเขียนรุ่นเยาว์จึงจัดตั้งขึ้นเพื่อเปิดโอกาสให้กับผู้ที่ได้รับรางวัลได้เขียนบทความลงในวารสารภายใต้การจัดการของศูนย์ประสานงานฯ เป็นการถ่ายทอดความคิดเห็นด้านวัฒนธรรม ความเป็นเมืองแม่ฮ่องสอน หรือสถานการณ์เมืองแม่ฮ่องสอนทั้งในเชิงลบ และเชิงบวกเพื่อสะท้อนความคิดเห็นในแง่มุมหนึ่งของเยาวชนคนแม่ฮ่องสอน

วัตถุประสงค์

1) สร้างโอกาสให้กับเยาวชนได้มีการแสดงความสามารถด้านการเขียน และวิเคราะห์สถานการณ์เมือง
2) เพื่อให้เยาวชนได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
3) เพื่อให้ทางหน่วยงานท้องถิ่นและชุมชน ได้ทราบถึงแนวคิดของเยาวชนต่อสถานการณ์เมือง และสามารถนำไปเป็นแง่คิดการพัฒนาเมืองต่อไป

กิจกรรมและการดำเนินการ

1) ประชาสัมพันธ์การจัดทำโครงการ โดยเฉพาะสถาบันการศึกษาในเมืองแม่ฮ่องสอน
2) เชิญนักเขียนหรือผู้เชี่ยวชาญด้านการเขียนบทความให้การฝึกอบรมแก่เยาวชน

6.6 ข้อเสนอแนะการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน

ข้อเสนอแนะการส่งเสริมและแก้ปัญหา การจัดการท่องเที่ยวเชิงเคารพ

การจัดการท่องเที่ยวเชิงเคารพ ในรูปแบบของพิพิธภัณฑ์มีชีวิตมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่าย และความตั้งใจจริงในการทำงาน การมีสถานที่ที่เป็นศูนย์กลางที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ มีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมาก ประกอบกับมีนโยบายการบริการที่มีประสิทธิภาพและข้อมูลเผยแพร่ที่มีประสิทธิผล จะทำให้ศูนย์ประสานงานแห่งนี้เป็นแห่งแรกที่นักท่องเที่ยวมารับข้อมูล และทำหน้าที่ให้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเมืองเชิงเคารพและอนุรักษ์ดังที่คาดหวังได้อย่างยั่งยืน

สถานที่ อาคาร รสพ. เก่า บนถนนสิงหนาทบำรุง ถูกกำหนดเป็นสถานที่ดำเนินการ”ศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน” อาคารแห่งนี้ ได้รับการพิจารณาจากเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนแล้วว่าเป็นสถานที่ที่อยู่ในทำเลที่ตั้งที่มีศักยภาพในการเป็นศูนย์ประสานงาน เพราะง่ายต่อการเข้าถึงของทุกฝ่าย ทั้งยังตั้งอยู่ที่บริเวณใจกลางชุมชนและแหล่งอาคารอนุรักษ์ในระยะที่เดินได้ หรือขี่จักรยาน เพื่อให้เกิดการซึมซับบรรยากาศแบบแม่ฮ่องสอนแท้ๆ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายการท่องเที่ยวเชิงเคารพต่อสถานที่และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมที่ได้กล่าวมาในบทต้นๆ

กิจกรรมที่เกิดขึ้นในอาคาร มีความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้งานดังแผนภูมิ 6-1 ซึ่งแบ่งตามการใช้งานออกเป็นสามส่วนหลักๆคือ

- **พื้นที่ส่วนกลาง** ได้แก่ ห้องโถง ห้องน้ำชาย 2 ห้อง ห้องน้ำหญิง 2 ห้อง ห้องประชุมอเนกประสงค์ และลานกิจกรรมภายนอกอาคาร
- **ส่วนการใช้งานของเจ้าหน้าที่** ได้แก่ สำนักงาน ห้องรับแขกที่มีเจ้าหน้าที่แผนกต้อนรับประจำการอยู่ และห้องเตรียมอาหาร
- **ส่วนการใช้งานของบุคคลภายนอก** ได้แก่ ส่วนห้องรับแขกที่มีมุมขายของที่ระลึก ส่วนจัดแสดงงานที่มีบางส่วนเป็นหอจดหมายเหตุ

แผนภูมิ 6-2 ความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้งานส่วนต่างๆของศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน

บทบาท หน้าที่ และความสำคัญของศูนย์ฯ

ศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอนเป็นหน่วยงานที่อยู่ภายใต้กำกับของเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการเผยแพร่ข่าวสารและประสานงานการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ระหว่างนักท่องเที่ยว ผู้สนใจ ชาวเมืองในพื้นที่ และเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐ เป็นแหล่งความรู้ที่ส่งเสริมการสืบสานมรดกทางวัฒนธรรม อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ให้ชาวเมืองได้มีแสดงความเห็นเกี่ยวกับชุมชนของตนอย่างอิสระ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการกระตุ้นเตือนให้มีความรักและหวงแหนในถิ่นที่อยู่ของตน เข้าใจถึงความสำคัญของศิลปวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นมีมีเอกลักษณ์งดงาม อันเป็นการสร้างเกราะป้องกันเมืองไม่ให้เกิดการพัฒนาอย่างรวดเร็ว โดยอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่ไม่มีแบบแผน

มีวิสัยทัศน์หลัก คือ การสร้างชุมชนเข้มแข็ง ที่มีการจัดการทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และ วัฒนธรรมการท่องเที่ยวภายในเมืองแม่ฮ่องสอนอย่างยั่งยืน

นโยบายการจัดการภายในศูนย์ฯ

ศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตต้องได้รับการจัดตั้งอย่างเป็นทางการ และมีอำนาจในการดำเนินการต่างๆ ตามหน้าที่ที่ถูกกำหนดมาข้างต้นและงานที่เกี่ยวข้องอื่นๆ นอกจากการมีสถานที่ทำการ ทั้งนี้ เพื่อให้ศูนย์นี้ได้ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลาง และเป็นตัวกลางที่มีการประสานงานจริง ระหว่างภาครัฐและภาคประชาชนในท้องถิ่น รวมถึงนักท่องเที่ยวที่มาเยือน ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการดำเนินการ และเพื่อให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ข้างต้น นโยบายและกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของเมืองจะต้องผ่านการตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่ศูนย์ก่อนที่จะมีการดำเนินการต่อไป รวมไปถึงกิจกรรม โครงการเสริมต่างๆ อาทิเช่น โครงการบ้านเก่าเล่าเรื่อง โครงการมัคคุเทศก์น้อย โครงการนักเขียนน้อย โครงการนิตยสารประกอบการท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์มีชีวิต การจัดการท่องเที่ยวแบบหมู่คณะ เป็นต้น

แนวทางการจัดทำโครงสร้างศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิต คือการทำให้เกิดความซับซ้อนน้อยที่สุด แผนกงานต่างๆมีความสำคัญเท่าเทียมกันและขึ้นตรงต่อฝ่ายบริหาร เพื่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็วในงานเอกสาร การสั่งการและดำเนินการ (ดังตัวอย่างแผนภูมิโครงสร้างศูนย์ฯ)โดยอย่างน้อยต้องมีผู้รับผิดชอบในส่วนงานหลักๆ ดังนี้

- **ผู้อำนวยการศูนย์**
- **รองผู้อำนวยการศูนย์**
- **แผนกงานต้อนรับและประชาสัมพันธ์** ต้องการเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ที่รับผิดชอบ 1 คนเพื่อทำหน้าที่เป็นประชาสัมพันธ์ให้แก่โครงการ ต้อนรับนักท่องเที่ยว ดูแลส่วนขายของที่ระลึก
- **แผนกงานวางแผนการท่องเที่ยว และสื่อ** ต้องการเจ้าหน้าที่วางแผนและประสานงานที่รับผิดชอบ 1 คน ที่มีหน้าที่วางแผนการท่องเที่ยว จัดทำงานเอกสารต่างๆ อำนวยความสะดวกและประสานงานให้แก่ภาคส่วนต่างๆ และเจ้าหน้าที่ฝ่ายศิลป์ที่รับผิดชอบ 1 คน เพื่อดูแลเรื่องสื่อ สิ่งพิมพ์ จัดนิทรรศการ
- **แผนกสารสนเทศ** ต้องการเจ้าหน้าที่ที่มีความสามารถด้านสารสนเทศจำนวน 1 คน เพื่อรองรับงานประชุมกิจกรรมต่างๆในศูนย์ฯ และอัพเดทข้อมูลในอินเตอร์เนต

แผนภูมิ 6-3 โครงสร้างการบริหารงานของศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน

การจัดการทำข้อมูล

การจัดทำข้อมูลในศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตมี มีอยู่สองลักษณะคือ การจัดทำฐานข้อมูลปฐมภูมิที่สามารถเพิ่มเติมเนื้อหาและแก้ไขได้ง่าย เพื่อให้มีการอัพเดตข้อมูลอยู่เสมอและสามารถนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้ได้อย่างรวดเร็ว ทั้งนี้ ฐานข้อมูลดังกล่าว อาจจะประกอบไปด้วยฐานข้อมูลเชิงเนื้อหา และ ฐานข้อมูลรูปภาพที่ถูกจัดเก็บในลักษณะ

ที่ต่างกัน อีกลักษณะหนึ่งของการจัดทำข้อมูลเผยแพร่ การเผยแพร่เกี่ยวกับโครงการพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลที่อ้างอิงได้และทำให้เกิดความเข้าใจการท่องเที่ยวเชิงเคารพและอนุรักษ์ที่ตรงกัน ข้อมูลเผยแพร่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ทางศูนย์ต้องจัดทำ ได้แก่

- **แผนที่พิพิธภัณฑ์มีชีวิต** ที่ระบุสถานที่ที่มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับโครงการพิพิธภัณฑ์มีชีวิต
- **นิตยสารโครงการฯ** เอกสารขนาด A3 สองหน้า ที่มีหน้าหนึ่งเป็นแผนที่ ส่วนอีกหน้าหนึ่งมีเนื้อหาเป็นนิตยสาร ฉบับรายสองเดือน เพื่อใช้เป็นสื่อกลางในการดำเนินโครงการ การจัดกิจกรรม สาระน่ารู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน
- **เอกสารประกอบการท่องเที่ยว** ภายในมีเรื่องราวเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญที่ร่วมโครงการ ไม่ว่าจะเป็นสถาปัตยกรรม วัดวาอาราม บ้านเก่า รวมไปถึงประเพณี อาหาร เครื่องแต่งกาย ของที่ระลึก และอื่นๆ
- **แผนการแนะนำการท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์มีชีวิต** เป็นแผนการท่องเที่ยวเมืองสำเร็จรูปที่มีการแนะนำหลายรูปแบบให้เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวที่มาเยือน ได้แก่ แผนการท่องเที่ยวเมืองในหนึ่งวัน สามวัน การท่องเที่ยวเมืองด้วยการเดินเท้า ใช้รถจักรยาน หรือ ประสานงานในพื้นที่ให้แก่คณะทัวร์จากต่างพื้นที่ที่สนใจ เป็นต้น

การบริการ

เนื่องจากเป็นศูนย์ประสานงานโครงการพิพิธภัณฑ์มีชีวิต จึงต้องจัดให้มีพื้นที่สำหรับชาวบ้านที่เกี่ยวข้องในพื้นที่โครงการมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อการปรับปรุงโครงการให้ดียิ่งขึ้น มีบริการเอกสาร และ แนะนำข้อมูลการท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์มีชีวิต แก่นักท่องเที่ยวสัญจร รวมถึงการบริการให้ความช่วยเหลือ อำนวยความสะดวก ประสานงานการจัดการท่องเที่ยวแบบหมู่คณะให้แก่คณะทัวร์ต่างๆ ที่ต้องการมาเยี่ยมชมเมือง

การประชาสัมพันธ์และการจัดกิจกรรม

ศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตควรได้รับการประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง ไม่เฉพาะแต่ในเมืองแม่ฮ่องสอนเท่านั้น ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจว่าศูนย์แห่งนี้เป็นศูนย์กลางข้อมูล ที่ผู้สนใจท่องเที่ยวในเมืองแม่ฮ่องสอนควรมาติดต่อ รับข่าวสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับองค์กรต่างๆ ที่ต้องการจัดการท่องเที่ยวแบบหมู่คณะ ในเมืองแม่ฮ่องสอน และเนื่องจากโครงการพิพิธภัณฑ์มีชีวิต เป็นโครงการที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วยความเข้าใจเมือง ไม่ทำลายสภาพดั้งเดิมของเมือง จึงจำเป็นเป็นอย่างยิ่ง ที่ต้องให้นักท่องเที่ยวในอนาคตได้รับข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวก่อนเดินทางมา

การจัดกิจกรรมทั้งภายในศูนย์ฯ และภายนอกศูนย์ฯ

เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการช่วยงานประชาสัมพันธ์องค์กรให้เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย การจัดกิจกรรมเหล่านี้ ควรจัดทำขึ้น อย่างน้อยเดือนละหนึ่งครั้ง ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปแบบของ การจัดนิทรรศการกึ่งถาวร การจัดงานเสวนากระชับความสัมพันธ์ การจัดกิจกรรมพิเศษให้แก่เด็กๆ ในชุมชนให้มีความเข้าใจเกี่ยวกับเมืองที่ตนอยู่ เป็นต้น

แนวทางการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอนด้วยวิสาหกิจชุมชน

การบริหารพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน มีแนวทางการจัดการที่เกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการอื่นๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชนโดยอาศัยแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชน และทำหน้าที่รับภาระและตัดสินใจ ในทุกเรื่องของกิจการ เช่น การตลาด การผลิต การเงิน บุคคลากร โดยแนวทางดังกล่าวเป็นแนวทางหลักในการจัดการซึ่งประชาชนในชุมชนมีความเป็นอิสระในการ 1) ร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมทรัพย์ 2) ร่วมความคิด 3) ร่วมปฏิบัติ 4) ร่วมรับผลประโยชน์ในโครงการต่างๆ ที่ต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น และสนองตอบความต้องการของชุมชน ซึ่งแนวความคิดดังกล่าวได้ผ่านโครงการต่างๆ ที่คณะวิจัยได้

เสนอมา โดยผ่านกลยุทธ์ทั้งสี่ด้านคือ การป้องกัน การจัดการ การพัฒนา การฟื้นฟู ในบทนี้จะได้นำส่วนต่างๆ มารวบรวม แนวทางการจัดการองค์กรเพื่อการพัฒนาแม่ฮ่องสอน ตามแนวทางการพัฒนาของวิสาหกิจชุมชน พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 กล่าวว่า วิสาหกิจชุมชน (SMCE หรือ Small and Micro Community Enterprise) คือ รูปแบบหนึ่งของกิจการที่มีขนาดเล็กกว่าวิสาหกิจขนาดย่อม (Small Enterprise) โดยเป็นกิจการที่ชุมชนและคนในชุมชนเป็นเจ้าของเพื่อทำกิจกรรมในการผลิต สินค้า การให้บริการ หรือ กิจกรรมอื่นๆ และมีความประสงค์จะให้ผลผลิตของกิจการเกิดจากการใช้ความรู้และวิทยาการสมัย ใหม่ในการบริหารจัดการทุนของชุมชน อันได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณี และทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีอยู่ให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้น เพื่อสร้างโอกาสและประโยชน์ของชุมชนให้มีความเข้มแข็งสามารถพึ่งพาตนเองได้ อย่าง ยั่งยืนโดยแนวทางการจัดตั้งการบริหารจะเน้นไปที่การมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย

แผนภูมิ 6-5 โครงสร้างการบริหารงานของศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอนด้วยวิสาหกิจชุมชน

ภาครัฐ

- หน่วยงานต่างๆ ของแม่ฮ่องสอน
- เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน

ภาคประชาชน

- กลุ่มผู้นำชุมชน 6 ป๊อก
- สภาน้ำเมี่ยง บทบาทเป็นพี่เลี้ยงและให้ข้อมูลในการปฏิบัติ

ภาคประชาชน

- ร้านค้าต่างๆ บริเวณถนนสิงหนาทบำรุง (ร้านที่มีสินค้าที่ส่งเสริมการอนุรักษ์)

นักวิชาการ

- มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- มหาวิทยาลัยชุมชน
- สภาวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน

องค์กรพัฒนาเอกชน

- กลุ่ม NGO ต่างๆ

วิธีการบริหารงานในแนวทางวิสาหกิจชุมชน

1. การประชุม ความสำคัญกับการประชุมคณะกรรมการและสมาชิกเป็นอย่างมาก โดยมีการประชุมทุกเดือนเพื่อแจ้งผลการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรค ตลอดจนการแก้ไขปัญหาร่วมกัน จึงทำให้การดำเนินงานสามารถผ่านพ้นปัญหาต่างๆ เสมอมา

2. การสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจการร่วมกัน โดยสมาชิกทุกคนต้องลง หุ้นในการดำเนินกิจการ มากน้อยตามกำลัง และมีการปันผลกำไรกลับคืนสมาชิกตามหุ้นทุกปี

3. มีการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อพัฒนางาน ซึ่งเกี่ยวเนื่องจากการประชุมอย่างสม่ำเสมอ โดยนำปัญหาอุปสรรคที่พบมาร่วมกันวิเคราะห์หาแนวทางแก้ไข เช่น ระบบการทำบัญชีและจำหน่ายสินค้าของร้านค้าชุมชน มีความยุ่งยากต่อการตรวจสอบ

4. การสร้างขวัญและกำลังใจ โดยการกำหนดค่าตอบแทนกรรมการตามความเหมาะสม

การบริหารแบบมีส่วนร่วม

1. เน้นการทำงานเป็นทีม (Team work/Team building)

2. เน้นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal relationship) มากกว่าการใช้กฎระเบียบต่างๆ (Rules and regulation)

3. เน้นการการทำงานเป็นเครือข่าย (Networking) หรือภาคีความร่วมมือเพื่อแลกเปลี่ยน เรียนรู้ เกื้อกูลกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (ข้อมูล ข่าวสาร วิธีคิด วิธีจัดการ วัตถุดิบ การผลิต การแปรรูป การตลาด การจำหน่าย ฯ)

4. การสร้างพันธมิตรทางยุทธศาสตร์ (Strategic partnership) หุ้นส่วน (Partnership) : (ได้ก็ได้ด้วยกัน เสียก็เสียด้วยกัน)

- เรียนรู้และเข้าใจทั้งสองฝ่าย
- บทบาทภารกิจแต่ละฝ่ายชัดเจน
- เป้าหมายสู่ลูกค้าเดียวกัน
- เกิดความสามัคคี เกิดพลังขับเคลื่อน

5. ควรเน้นความใกล้ชิด ความเป็นกันเอง มีความเอื้ออาทร ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ และ ควรมีความยืดหยุ่น

6. ควรทำงานด้วย “ใจ” ร่วมกัน

ปัจจัยเกี่ยวกับการรวมกลุ่มและการบริหารกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

1. โครงสร้างองค์กร/ลักษณะของการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (Organization structure/ Nature of group formulation)

- การแบ่งงานและความรับผิดชอบ
- อำนาจการตัดสินใจ
- การทำงานเป็นทีม
- การคัดเลือกสมาชิก

2. ภาวะผู้นำของกลุ่ม (Leadership style) ในการขับเคลื่อนกิจกรรม

- คุณธรรมของผู้นำ
- ความสามารถของผู้นำ
- การพัฒนาผู้นำ

ปัจจัยเกี่ยวกับการรวมกลุ่มและการบริหารกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

1. แผนงาน/โครงการ/แนวทางการบริหารกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (SME’s Administration)

2. ผลประโยชน์ (Fringe benefits)

- ค่าตอบแทนการทำงาน
- ประโยชน์ที่สมาชิกได้รับ
- การกระจายผลประโยชน์

3. การสนับสนุนของเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง (Supporting units)

2. แนวทางการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน (Networking plan)
3. การประสานงาน การสื่อสาร การเผยแพร่และการประชาสัมพันธ์ (Coordination ,Communication, Public relations and Advertisement)

เงื่อนไขที่ต้องคำนึงถึงการจัดทำแผนพัฒนากิจการวิสาหกิจชุมชน

1. ความพร้อมของชุมชน มีความสำคัญต่อความร่วมมือระหว่างชุมชน ภาครัฐและเอกชน
2. แผนงานและโครงการ ต้องตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนและเป็นแผนของชุมชน
3. คณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ ต้องให้ความเห็นชอบแผนและโครงการต่าง ๆ และเป็นผู้จัดลำดับความสำคัญก่อนหลัง
4. ไม่เป็นเงื่อนไขว่า ภาครัฐต้องตอบสนองความต้องการของชุมชนทุกกรณี เนื่องจากข้อจำกัด ทางด้านงบประมาณและทรัพยากรบุคคล
5. เน้นกิจกรรม และความยั่งยืน มากกว่าการสร้างอาคารสถานที่และการสะสมอุปกรณ์

จากการศึกษาเอกสาร ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์และการลงพื้นที่สำรวจ เพื่อนำข้อมูลมาทำการการวิเคราะห์เพื่อศึกษาความเป็นไปได้สำหรับพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน ผลจากการศึกษาพบว่า เมืองแม่ฮ่องสอนมีศักยภาพ และบทบาทที่มีความเป็นไปได้ในการพัฒนาเมือง ด้วยเครื่องมือที่เรียกว่า “พิพิธภัณฑ์มีชีวิต” โดยได้มีการจัดทำแผนปฏิบัติการของพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน รวมถึงการจัดทำโครงการเพื่อรองรับแผนปฏิบัติการ สาระสำคัญของโครงการจะเป็นการป้องกัน ส่งเสริมการอนุรักษ์ และแก้ไขปัญหาที่จะเกิดขึ้น ส่งเสริมให้การจัดการและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หรือ “เมืองมรดกทางวัฒนธรรม” ได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งโครงการต้องเกิดขึ้นจากกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสำคัญ ร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่น ภาคธุรกิจเอกชน และสื่อสารมวลชน จะทำให้พิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอนมีความเป็นไปได้ในผลทางปฏิบัติ ที่จะส่งเสริมการอนุรักษ์และการพัฒนาเมืองให้ยั่งยืน

ภาคผนวก

การทดลองการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเคารพ

การทดลองการจัดการท่องเที่ยวเชิงเคารพ นี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยของการจัดตั้ง Living museum ในส่วนนี้จะทำการศึกษาทดลองจัดการท่องเที่ยวเชิงเคารพ ในมุมมองของเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นการใช้ข้อมูลจากการทดลองจัดตั้งโปรแกรมการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่นวัด บ้านโบราณ และ ชุมชนที่มีการอาศัยอยู่จริง เพื่อ ทดลองหา รายได้ ค่าใช้จ่าย การกระจายรายได้ และผลกระทบที่มีต่อสังคม เพื่อเป็นต้นแบบในการจัดการในชุมชน โดยจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว ซึ่งมีข้อสมมุติว่าผู้จัดมีภูมิลำเนาอยู่ในแม่ฮ่องสอนและต้องการจัดการท่องเที่ยวแบบเคารพ

การท่องเที่ยวที่นี้ได้จัดขึ้นในฤดูร้อนซึ่งเป็นฤดูที่นักท่องเที่ยวไม่นิยมไปเที่ยวแม่ฮ่องสอน เพราะเป็นช่วงที่อากาศร้อน เพื่อเป็นตัวอย่างทดลองในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในช่วงฤดูร้อนและเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มในการท่องเที่ยว การกระจายจำนวนนักท่องเที่ยวในฤดูท่องเที่ยวให้กระจายตัวไปสู่การท่องเที่ยวในฤดูที่ไม่นิยมในการท่องเที่ยว โดยอาศัยกิจกรรมต่างๆ ผ่านโครงการเชิงวัฒนธรรม เช่นโครงการจัดตั้งบ้านโบราณ มัคคุเทศก์น้อย เป็นต้น การจัดตั้งบ้านโบราณนี้เกิดจากกิจกรรมของกลุ่มนักวิจัยที่ได้ทำการศึกษาค้นหาบ้านโบราณที่เหมาะสมแล้วทำการคัดเลือกให้เป็นบ้านตัวอย่างทางสถาปัตยกรรม ซึ่งเป็นบ้านที่มีการอยู่อาศัยจริง มีกิจกรรมตามปรกติภายในบ้าน และมีวิถีการดำรงชีวิตในบ้านแบบดั้งเดิม ดังนั้นนักท่องเที่ยวที่จะทำการท่องเที่ยวต้องทำการศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนจากคนในพื้นที่ ซึ่งทางคณะวิจัยได้จัดตั้งกลุ่มมัคคุเทศก์น้อยไว้สำหรับนักท่องเที่ยว โครงการนี้ได้นำนักเรียนที่มีถิ่นอาศัยในท้องถิ่นมาทำการอบรมจาก ผู้รู้ในท้องถิ่น จากโครงการดังกล่าวนี้จะพบผลกระทบที่มีต่อชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อมในหลายประการ

การนำเสนอในบทนี้จะนำเสนอ 2 ส่วน ในส่วนแรกจะได้นำเสนอถึงตัวอย่างของการจัดการท่องเที่ยวในเรื่องของค่าใช้จ่าย ซึ่งนำเสนอถึงส่วนแบ่งต่างๆของแต่ละภาคส่วนที่เกิดจากการจัดรูปแบบการทดลองท่องเที่ยวเชิงเคารพโดยพิจารณาถึงส่วนแบ่งของแต่ละภาคส่วนที่นักท่องเที่ยวจ่ายให้กับภาคต่างๆ ในส่วนที่สองได้นำเสนอการวิเคราะห์จุดคุ้มทุนโดยจะแสดงให้เห็นถึงจำนวนนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมในการท่องเที่ยวโดยกำหนดราคาท่องเที่ยวเป็นไปตามกำหนด และทำการแสดงให้เห็นถึงราคาที่เหมาะสมเมื่อกำหนดให้จำนวนนักท่องเที่ยวเป็นไปตามกำหนด

ในการทดลองจัดโปรแกรมนักท่องเที่ยวครั้งนี้ได้เลือกนักท่องเที่ยวที่มีระดับรายได้ 20,000 บาท ขึ้นไป เป็นผู้มีระดับการศึกษาดี มีความสนใจในศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายในการจัดการท่องเที่ยวโดยกำหนดให้นักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ จำนวน 11 ท่าน โดยมีกำหนดการท่องเที่ยวดังนี้

เชิญร่วมเดินทางท่องเที่ยวเพื่อสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน
ในโครงการ "พิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน"
โดย คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ร่วมกับ สำนักงานกองทุนวิจัยแห่งชาติ (สกว.) และเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน
ระหว่างวันศุกร์ที่ 2 เมษายน – วันอาทิตย์ที่ 4 เมษายน 2553

วันศุกร์ที่ 2 เมษายน 2553 เชียงใหม่-แม่ฮ่องสอน ศาลเจ้าเมือง (เจ้าพ่อข้อเมืองเหล็ก) บ้านพื้นถิ่น ร้านเฮินยายแก้ว พระธาตุดอยกองมู

10.15 น. พร้อมกันที่สนามบินเชียงใหม่

11.15 – 11.50 เดินทางด้วยสายการบินนกแอร์ จากเชียงใหม่ถึงสนามบินแม่ฮ่องสอน

12.00 – 12.15 นำท่านเดินทางออกจากสนามบินแม่ฮ่องสอน ด้วยรถตู้ปรับอากาศ วีไอพี ร่วมสักการะศาลเจ้าเมือง เจ้าพ่อข้อมือเหล็ก (สิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองแม่ฮ่องสอน)

12.15 - 13.15 บริการอาหารกลางวัน อาหารพื้นเมืองที่ร้านใบเฟิร์น

13.15 - 15.00 ชมบ้านเก่า บริเวณถนนสิงหนาทบำรุง สถาปัตยกรรมที่ทรงคุณค่าของเมืองแม่ฮ่องสอน บ้านอาจารย์วัฒนา (สมัยรัชกาลที่5) บ้านคุณตาบุญเลิศ และบ้านคุณยายตวงรัตน์ ผู้ที่มีแนวคิดการอนุรักษ์บ้านเก่า

15.15 - 16.00 พักร้อนกับเครื่องดื่มเย็นๆ ที่ร้านเฮินยายแก้ว บรรยากาศโปร่งโล่งสบาย และยังคงรูปแบบบ้านเก่าไว้อย่างดี

16.15 - 17.30 ชมวัดพระธาตุดอยกองมู (วัดคู่บ้าน คู่เมืองแม่ฮ่องสอน) บูชาพระธาตุด้วยธาตุทั้ง 4 เลือกซื้อของที่ระลึกและชมบรรยากาศพระอาทิตย์ตกดินที่สวยงามที่บริเวณพระธาตุและที่ร้านก่อนตะวันลับแนวเหลี่ยมภูผา (Before Sunset)

17.30 - 18.15 นำท่านเข้าที่พัก เฟิร์น ริมธาร รีสอร์ท สถานที่พักผ่อนในบรรยากาศเงียบสงบเป็นส่วนตัว ล้อมรอบด้วยธรรมชาติและพักผ่อนตามอัธยาศัยก่อนไปรับประทานอาหารเย็น

18.30 - 20.00 รับประทานอาหารเย็นที่ร้านชายทุ่ง บรรยากาศชนบทนอกตัวเมือง แล้วกลับเข้าที่พัก

วันเสาร์ที่ 3 เมษายน 2553 ตักบาตร วัดหัวเวียง วัดจองกลาง วัดจองคำ วัดพระนอน วัดม่วยต่อ วัดก๊ำก่อ ชมการแสดงวัฒนธรรมไต ถนนคนเดิน

06.30 - 07.00 ทำบุญตักบาตร และชมวิถีชีวิตยามเช้าคนเมืองแม่ฮ่องสอน บริเวณตลาดสายหยุด

07.00 – 08.00 อาหารเช้าที่ร้านโจ๊กเสวยในตลาดสายหยุด ทั้งโจ๊ก ข้าวต้มและต้มเลือดหมูเลิศรส

08.15 - 11.30 ชมวัดเก่าแก่เมืองแม่ฮ่องสอน วัดหัวเวียง วัดจองกลาง วัดจองคำ วัดก๊ำก่อ วัดพระนอน วัดม่วยต่อ สถาปัตยกรรม และศิลปะรูปแบบพม่า ไทใหญ่ที่หาดูได้ยาก โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของเมืองแม่ฮ่องสอน

11.45 – 13.00 จากนั้นรับประทานอาหารกลางวัน ที่ร้านเจ๊สมไก่ตุ๋น โดยเฉพาะขาหมูที่การันตีด้วยคุณหมึกแดง ปิดท้ายด้วยของหวานจากร้านขนมไทยพี่แอ๋ว ขนมไทยแบบโบราณและน้ำผลไม้คั้นสดชื่นใจ

13.00 – 15.30 เดินทางออกนอกตัวเมืองไปเพียง 6 กิโลเมตร ชมการสาธิตการอีดน้ำมันงาแบบโบราณ ที่ศูนย์เรียนรู้งาบ้านปางหมู และเลือกซื้อผลิตภัณฑ์จากน้ำมันงา จากนั้นชมวิถีชีวิตชาวไต และบ้านแบบไตในชุมชนบ้านปางหมู

16.00 - 18.00 กลับเข้าเมือง แวะสักการะพญาสิงหนาทราชา เจ้าเมืององค์แรกของแม่ฮ่องสอน

18.00 - 19.30 เดินชมบรรยากาศยามเย็นบริเวณหนองจองคำ รับประทานอาหารเย็นพร้อมชมการแสดงวัฒนธรรมไต ที่ร้านซันฟลาวเวอร์ริมหนองจองคำ กับฉากหลังสุดประทับใจ ภาพวัฒนธรรมล้ำค่าวัดจองคำ จองกลาง

19.30 - 20.30 ทานอาหารเรียบร้อยแล้วเดินเล่นต่อที่ถนนคนเดินบริเวณเดียวกัน เพลิดเพลินกับการถ่ายทอดเอกลักษณ์ท้องถิ่นผ่านงานศิลปะ การแสดงแนวคิดอันหลากหลายและสร้างสรรค์จากการประดิษฐ์ผลงานศิลปะในรูปแบบของที่ระลึกต่าง ๆ อิ่มอกอิ่มใจได้ของฝากแล้ว เดินทางกลับที่พัก (เฟิร์นริมธาร รีสอร์ท)

วันอาทิตย์ที่ 4 เมษายน 2553 หมู่บ้านกระเหรี่ยงคอยาว ซื้อของที่ระลึก บริเวณถนนสิงหนาทบำรุง

08.00 - 09.00 บริการอาหารเช้าที่ใบเฟิร์นริมธาร รีสอร์ท

09.30 – 11.00 เดินทางออกนอกตัวเมือง 12 กิโลเมตร ชมงานหัตถกรรม วัฒนธรรมการแต่งกายและซื้อของที่ระลึก ที่หมู่บ้านกระเหรี่ยงคอยาว (บ้านห้วยเสือเฒ่า)

11.20 – 12.10 กลับเข้าเมืองซื้อของฝากของที่ระลึก ผ้าทอ ชุดไต และหัตถกรรมพื้นถิ่นแบบไทใหญ่ บริเวณตลาดสายหยุด ถนนสิงหนาทบำรุงและถนนขุนลุมประพาท

12.00 – 13.00 รับประทานอาหารกลางวันที่ร้านข้าวซอยป้านูญ ร้านอาหารขึ้นชื่อประจำจังหวัด รับประกันความอร่อยจากรายการบ้านเลขที่ 5

13.00 – 14.30 นั่งรถชมบ้านแบบไต และชุมชนชาวไตในตัวเมือง แวะชมการเตรียมงานประเพณีปอยส่างลองที่โหย่งกาด

14.30 – 15.00 ในเส้นทางสู่สนามบิน ก่อนกลับแวะชมวัดกลางทุ่ง ไหว้พระ ทำบุญเพื่อเป็นศิริมงคล

15.00 - 16.45 เดินทางไปยังสนามบินแม่ฮ่องสอน เดินทางกลับสู่เชียงใหม่โดยสวัสดิภาพ

ตาราง : ต้นทุนค่าใช้จ่ายในการจัดตั้งโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม บ้านโบราณ

หมวดค่าใช้จ่าย	หมายเหตุ	รายการ	ค่าใช้จ่าย	ค่าใช้จ่ายในแต่ละหมวด	ค่าใช้จ่ายที่เป็นร้อยละ
ค่าเดินทาง		ค่าตั๋วเครื่องบิน 11 ท่าน	27,880.00	27,880.00	41.14
		ค่าน้ำมันรถ	1,400.00		
		ค่าเช่ารถ 3 วัน วันละ 2,000 บาท	6,000.00	7,400.00	10.92
ค่าอาหาร		น้ำดื่ม, อาหารว่างและของใช้เบ็ดเตล็ด	966.00	966.00	
		ร้านอาหารร่มจินดา	2,220.00		
		ร้านอาหารชายทุ่ง	1,675.00		
	น้ำดื่ม, ยา, ขนม	ร้านเซเว่นอีเลฟเว่น	420.00		
		ร้านซันฟลาวเวอร์	4,270.00		
		ร้านโจ๊กฮ่องกง	400.00		
		ร้านข้าวซอยป้านูญ	1,100.00		
		น้ำแข็ง (3 วัน)	125.00		
		ข้าวเหนียวมะม่วงร้านพี่แอ๋ว	200.00	10,410.00	16.79
ค่าที่พัก	5 ห้อง ห้องละ 1,200 บาท 2 คืน	ค่าที่พัก เฟิร์นริมธาร	12,000.00	12,000.00	17.71
ค่ากิจกรรม		ดอกไม้ ธูปเทียน ไหว้ศาลเจ้าพ่อข้อมือเหล็ก	327.00		
	ชุดละ 60 บาท 12 ชุด	อาหารใส่บาตร	720.00		
		ผ้าเย็น (2 วัน)	360.00		
	ใส่เงินค่าตอบแทน	ซองจดหมาย	40.00		
		ดอกมะลิไหว้พญาสิงหนาทราชา	200.00		
		ค่าถ่ายเอกสาร	80.00	1,727.00	2.55
ค่าตอบแทนเจ้าบ้าน	มอบเจ้าของบ้านโบราณ 3 ท่าน	ตะกร้าใส่ไข่ ชุดละ 160 บาท 3 ชุด	480.00	480.00	0.71
ค่าตอบแทนค่าบริการ		ดนตรีพื้นบ้านและนางรำ	4,000.00	4,000.00	5.90
ค่าใช้จ่ายซื้อสินค้าท้องถิ่น		ย่ามผ้าทอมือ	1,100.00	1,100.00	1.62
ค่าบริการมัคคุเทศก์	3 วัน ครู 500 บาท, นักเรียน วันละ 100 บาท	ค่าตอบแทนมัคคุเทศก์น้อยและครูผู้ดูแล	1,800.00	1,800.00	2.66
รวม			67,763.00	67,763.00	100.00
	รายจ่ายเฉลี่ยต่อคน		6,160.27		

การวิเคราะห์ต้นทุน และ การกระจายรายได้

จากตารางต้นทุนค่าใช้จ่ายโดยทำการศึกษาเปรียบเทียบจำนวนเงินทุกๆ 100 บาทของนักท่องเที่ยว จะเป็นค่าใช้จ่ายในการเดินทางเป็นจำนวนเงิน ร้อยละ 52.06 โดยแบ่งเป็นต้นทุนจากการเดินทางไปจังหวัดแม่ฮ่องสอนจำนวนร้อยละ 41.14 และเป็นค่าเดินทางในจังหวัดแม่ฮ่องสอนจำนวนร้อยละ 10.92 การเดินทางไปจังหวัดแม่ฮ่องสอนครั้งนี้เดินทางด้วยเครื่องบินซึ่งเป็นการเดินทางที่ให้ความสะดวกสบายที่สุด แต่ปัญหาและอุปสรรคในการเดินทางในช่วงฤดูร้อนนี้คือปัญหาการเผาป่าทำให้เกิดความไม่แน่นอนในการเดินทางสู่สนามบินแม่ฮ่องสอนทำให้มีโอกาสที่จะเลื่อนการเดินทางด้วยเครื่องบิน หรือถึงอาจจะยกเลิกไปได้ ดังนั้นถ้าเดินทางด้วยรถตู้ (รถยนต์ประจำทาง) จะสามารถเดินทางได้ทุกฤดู แต่ความสะดวกสบายและต้นทุนในการเดินทางจะแตกต่างกันอย่างมาก เมื่อเปรียบเทียบค่าเสียโอกาสในการเดินทางด้วยรถตู้ มีค่าประมาณเท่ากับ 3,000 บาท/คน โดยเปรียบเทียบจากทางเลือกที่ดีที่สุดแต่ไม่ได้เลือกนั่นคือการเดินทางด้วยเครื่องบิน นั่นแสดงให้เห็นว่ารถตู้ 1คัน บรรทุกคน 11 คนมีค่าเสียโอกาส 33,000 บาท/คัน ซึ่งเป็นต้นทุนที่สูงกว่าค่าเครื่องบิน11 คน ซึ่งเป็นต้นทุนที่ยังไม่ได้รวมค่าความเสี่ยงจากการเลื่อนเดินทางเนื่องจากวิสัยทัศน์ในการลงจอด ความเสี่ยงนี้เป็นความเสี่ยงที่ควรจะประเมินมูลค่าในการจัดการโปรแกรมการท่องเที่ยวในครั้งต่อไป

ทางด้านอาหารสำหรับนักท่องเที่ยวในกลุ่มนี้ ได้เลือกร้านอาหารที่เป็นร้านอาหารที่มีมาตรฐานระดับกลางซึ่งเป็นร้านอาหารที่เตรียมไว้สำหรับนักท่องเที่ยว เพื่อ ความสะดวก สะอาด ในการการบริโภค อย่างไรก็ตาม ในระหว่างการเดินเที่ยวชมชุมชนนักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับวิถีชีวิตประจำวันของชาวบ้านในชุมชน เช่น การเที่ยวชมตลาดและ ได้รับประทานอาหารที่เป็นอาหารท้องถิ่นกันตามสมควร ในการเลือกรับประทานอาหารท้องถิ่นนั้น นักท่องเที่ยวมักมีความลังเลในเรื่องความสะอาด และ ความปลอดภัย เป็นสำคัญ สำหรับค่าใช้จ่ายในเรื่องอาหารพบว่านักท่องเที่ยวใช้จ่ายเงินจำนวน ร้อยละ 16.79

ในส่วนของที่พัก (ในกรณีที่พักของโปรแกรมท่องเที่ยวนี้) เป็นที่พักที่ดีมีความสะดวกสบาย สงบ แม้ว่าจะเป็นช่วงฤดูร้อน แต่อากาศสบายไม่ร้อนมาก การจัดวางตัวอาคาร บรรยากาศ ค่อนข้างเหมาะสมกับท้องถิ่นที่มีหลายชนเผ่า บรรยากาศรอบที่พักเป็นทุ่งนา แต่เป็นทุ่งนาในที่ดอน ซึ่งชาวบ้านยังมีการทำนาอยู่จริง โดยน้ำที่ใช้ทำนาเป็นน้ำที่มาจากตาน้ำบนยอดเขา ทำให้บริเวณที่พักมีความชุ่มชื้น เหมาะแก่การพักผ่อน และ ศึกษาวิถีการทำนาในที่ดอน สำหรับค่าใช้จ่ายคิดเป็นเงิน ร้อยละ 17.71

การท่องเที่ยวนี้มี ค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด ร้อยละ 2.55 ถ้าพิจารณาในรายละเอียดในค่าใช้จ่ายที่นักท่องเที่ยวจะต้องจ่ายนี้จะเป็นส่วนที่ชาวบ้านท้องถิ่นที่มีกิจการเล็กๆน้อยจากการขายสินค้าที่เป็นสินค้าสำเร็จรูป ซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญอย่างหนึ่งในการจัดการท่องเที่ยวในลักษณะนี้ ส่วนแบ่งส่วนนี้สามารถเพิ่มเติมได้อีกมาก ถ้ามีการศึกษา และ ทำการจัดการให้เหมาะกับความต้องการของนักท่องเที่ยว

ค่าใช้จ่ายที่นักท่องเที่ยวจ่ายค่าท่องเที่ยวในการเยี่ยมชมศิลปวัฒนธรรม การเยี่ยมชมบ้านโบราณ คิดเป็น ร้อยละ 0.71 ในส่วนนี้เป็นส่วนที่นักท่องเที่ยวจ่ายให้เจ้าของบ้าน ซึ่งค่าใช้จ่ายในส่วนนี้จะต้องทำการศึกษาต่อไปเพื่อให้ได้เป็นมาตรฐานในการกำหนดราคาค่าเยี่ยมชมบ้าน โดยมีแนวความคิดทางเศรษฐศาสตร์ที่ว่าต้นทุนส่วนเพิ่มจากการเปิดบ้านให้เยี่ยมชมต้องเท่ากับรายได้ส่วนเพิ่มจากการที่เปิดบ้านให้เยี่ยมชม โดยไม่ทำให้เกิดกำไรเกินปรกติที่มากเกินไปจนเป็นเหตุจูงใจให้เกิดการสร้างบ้านเพื่อการท่องเที่ยว หรือ เกิดการเปลี่ยนวิถีชีวิตเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งจะไม่สอดคล้องกับ Living museum

ค่าดนตรีพื้นบ้านคิดเป็นร้อยละ 5.90 ในโปรแกรมการท่องเที่ยวนี้ได้จัดแสดงดนตรีพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ ในการแสดงออกด้านวัฒนธรรมทางดนตรีนี้ เป็นส่วนที่สำคัญยิ่ง เนื่องจากผู้ที่แสดงส่วนใหญ่ไม่มีอาชีพด้านนี้โดยตรง ดังนั้นจึงต้องมีโอกาสพิเศษเท่านั้นจึงจะสามารถได้ชม ดังนั้นจึงมีโอกาสสูงมากที่ศิลปะแขนงนี้อาจจะสูญหายไป เนื่องจากผู้แสดงส่วนใหญ่ไม่มีรายได้หลักจากการแสดง ดังนั้น การท่องเที่ยวนี้จะทำให้นักแสดงมีรายได้ ซึ่งผู้ที่รักการแสดง และเต็มใจที่จะ

ถ่ายทอดการแสดงนี้มีรายได้ ทำให้เกิดความยั่งยืนทางวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น และ นำไปสู่ความต่อเนื่องในการถ่ายทอดวัฒนธรรม

ค่าใช้จ่ายย่ามทอมือร้อยละ 1.62 รายจ่ายส่วนนี้มาจากโปรแกรมท่องเที่ยวได้จัดเป็นของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว รายจ่ายส่วนนี้มีสำคัญในส่วนที่ประชาชนหรือกลุ่มชุมชนในท้องถิ่นสามารถจำหน่ายสินค้าได้โดยตรง ซึ่งเป็นการกระจายรายได้ที่ดีอีกทางหนึ่ง ให้กับชุมชน การจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวอื่นๆ สามารถนำสินค้าที่ชุมชนผลิตขึ้นมาแล้วจำหน่ายได้ เป็นการหาช่องทางการจัดจำหน่ายแก่ชุมชนต่างๆ

ค่าใช้จ่ายมัคคุเทศก์ร้อยละ 2.66 ซึ่งโครงการมัคคุเทศก์นี้เป็นโครงการที่ทางคณะวิจัยได้จัดตั้งขึ้นโดยหวังผลต่อเนื่องให้เยาวชนมีความสนใจในประวัติชนชาติของตนเองโดยผ่านการนำเสนอให้แก่นักท่องเที่ยว ทำให้เยาวชนมีความหวงแหนท้องถิ่นตนเอง เข้าใจประวัติความเป็นมาของตนเองอย่างถ่องแท้ ตลอดจนสามารถใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ เกิดรายได้ให้กับตนเอง และ ครอบครัว

เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมทั้งหมดแล้วพบว่าค่าใช้จ่ายนักท่องเที่ยวที่ต้องจ่ายทุก ๆ 100 บาทที่ต้องท่องเที่ยวต้องจ่ายไปได้มีการกระจายไปในส่วนต่างๆ ดังนี้ ค่าใช้จ่ายในค่าเดินทางคิดเป็น ร้อยละ 52.06 ซึ่งเป็น ครึ่งหนึ่งของค่าใช้จ่ายทั้งหมด การเดินทางไปจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้นมีอุปสรรคในการเดินทางในหลายๆ ด้าน การเดินทางด้วยรถยนต์จะพบกับหนทางที่คดเคี้ยว หากไม่มีความชำนาญในการขับรถก็มักจะเกิดอุบัติเหตุได้ง่าย และในฤดูร้อน ซึ่งเป็นฤดูที่นักท่องเที่ยวไม่นิยมไปเที่ยวแม่ฮ่องสอนแล้ว ยังพบว่ามักจะมีไฟป่า และ เป็นอุปสรรคสำคัญในการเดินทางด้วยเครื่องบินอีกด้วย ค่าใช้จ่ายอีกร้อยละ 34.5 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมดเกิดจากค่าที่พักและค่าอาหาร ซึ่งผู้ประกอบการส่วนใหญ่มีฐานะและเป็นระดับนายทุน ส่วนที่เหลือ อีกร้อยละ 14.9 คือค่าใช้จ่ายที่นักท่องเที่ยวจ่ายให้กับชุมชนโดยตรง นั่นหมายความว่าชุมชนในพื้นที่ได้รับส่วนแบ่งส่วนนี้ ดังนั้นการที่จะกระจายรายได้ไปในแต่ละกลุ่มในชุมชนต้องมีการจัดการโปรแกรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับความต้องการหลายๆ ด้านโดยนำสิ่งต่างๆที่สำคัญในชุมชนมาจัดการและให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยให้เกิดมูลค่าเพิ่มให้มากขึ้น การจัดการโดยพยายามสร้างกิจกรรมที่สร้างสรรค์และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนโดยผ่านโครงการท่องเที่ยวเชิงเคารพ จะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ Living museum มีความยั่งยืนสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง

การวิเคราะห์จุดคุ้มทุน

ในส่วนนี้จะทำการวิเคราะห์จุดคุ้มทุน เนื่องจากว่าการดำเนินกิจการใดๆ จำเป็นต้องใช้เงินทุนในการทำกิจกรรมไม่เว้นแม้แต่องค์กรการกุศล ดังนั้นกิจการต่างๆ ต้องวางแผนวิเคราะห์จุดคุ้มทุน เพื่อศึกษาหาความสัมพันธ์ของ ต้นทุน รายได้จากการดำเนินกิจการ

ตาราง : ต้นทุน รายได้ อัตราส่วนทางการเงิน จุดคุ้มทุน โดยกำหนดค่าเดินทาง

ค่าเดินทางต่อคน	8,900	ยอดขาย	16882.55
ต้นทุนผันแปรต่อคน	5,589.36	หักต้นทุนผันแปร	10602.55
ต้นทุนคงที่รวม	6,280.00	กำไรส่วนเกิน	6,280
กำไรก่อนภาษีที่ต้องการ	0	หักต้นทุนคงที่	6,280.00
		กำไรก่อนหักภาษี	-
อัตรากำไรส่วนเกิน	37.20%		
จุดคุ้มทุน(คน)	1.89		
จุดคุ้มทุน(บาท)	16,882.55		

จากตารางที่ 2 การวิเคราะห์จุดคุ้มทุนของการทดลองจัดตั้งโปรแกรมการท่องเที่ยวพบว่า อัตรากำไรส่วนเกิน หรือ ผลต่างระหว่างรายได้จากการกำหนดค่าบริการท่องเที่ยวกับต้นทุนผันแปร คิดเป็นร้อยละ 37.20 ของยอดขาย และ จุดคุ้มทุน หรือ ระดับการขายที่ไม่มีผลกำไรหรือขาดทุน คือ ที่ระดับกำไรเท่ากับศูนย์ อยู่ที่จำนวนนักท่องเที่ยวประมาณ 2 ท่าน โดยเก็บค่าท่องเที่ยวที่ราคา 8,900 บาท โดยมีจุดคุ้มที่ราคาประมาณ 16,882 บาท นั่นหมายความว่าถ้าเราดำเนินตามเงื่อนไขค่าใช้จ่ายตามตารางที่ 1 แล้ว และ เก็บค่าบริการการท่องเที่ยว ที่ราคา 8,900 บาท/คน เราจะต้องมีนักท่องเที่ยวอย่างน้อย 2 คนต่อ 1 รอบนักท่องเที่ยว จำนวนนักท่องเที่ยวนี้จะทำให้การท่องเที่ยวนี้อยู่ในระดับพอดี คือไม่มีกำไร และ ไม่ขาดทุน นั่นหมายความว่า 2 คนต่อรอบ ทำให้เกิดดุลยภาพได้ระหว่างรายได้ และ รายจ่าย เราสามารถขยายแนวความคิดในเรื่องการจำกัด นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชม Living Museum ได้ โดยพิจารณาเรื่องต้นทุนอื่นๆ ที่ทางชุมชนต้องจ่าย เช่น ค่าใช้จ่ายในการกำจัดขยะของนักท่องเที่ยว ค่าความเสียหายจากการท่องเที่ยว (การประกันทรัพย์สิน) และผลประโยชน์อื่นๆ ที่ทางชุมชนได้รับ ก็สามารถนำมากำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าชมได้ต่อรอบการท่องเที่ยว ซึ่งรายละเอียดในเรื่องนี้ต้องได้รับทำการศึกษาเพิ่มเติม หรือ ในอีกทางหนึ่งถ้ากำหนดให้จำนวนนักท่องเที่ยวที่ต้องการเราสามารถกำหนดราคาที่เป็นธรรมให้กับนักท่องเที่ยวได้ หรือ เป็นการกำหนดราคาขั้นต่ำ แสดงในตาราง

ตาราง : ต้นทุน รายได้ อัตราส่วนทางการเงิน จุดคุ้มทุน โดยกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยว

ค่าเดินทางต่อคน	6,160.27	ยอดขาย	67,762.92
ต้นทุนผันแปรต่อคน	5,589.36	หักต้นทุนผันแปร	61,482.92
ต้นทุนคงที่รวม	6,280.00	กำไรส่วนเกิน	6,280
กำไรก่อนภาษีที่ต้องการ	0	หักต้นทุนคงที่	6,280.00
		กำไรก่อนหักภาษี	0.00
อัตรากำไรส่วนเกิน	9.27%	-	-
จุดคุ้มทุน(คน)	10.99	-	-
จุดคุ้มทุน(บาท)	67,762.92	-	-

จากตาราง การวิเคราะห์จุดคุ้มทุนของการทดลองจัดตั้งโปรแกรมการท่องเที่ยวบนเงื่อนไขที่กำหนดให้มีจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งหมด 11 ท่าน แล้วจะต้องกำหนดราคาต่อคนเท่าไรถึงจะได้ราคาที่ไม่มีกำไร หรือ ขาดทุน ราคาที่เหมาะสมจากการท่องเที่ยว ซึ่งจากการศึกษาโดยเงื่อนไขที่เกิดจากการทดลองกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวทำให้ทราบว่าระดับราคา 6,160 บาทเป็นราคาที่เหมาะสมในเงื่อนไขดังกล่าว โดย มีอัตรากำไรส่วนเกิน หรือ ผลต่างระหว่างรายได้จากการกำหนดค่าบริการท่องเที่ยวกับต้นทุนผันแปร คิดเป็นร้อยละ 9.27 ของยอดขาย และ จุดคุ้มทุน หรือ ระดับการขายที่ไม่มีผลกำไรหรือขาดทุน คือ ที่ระดับกำไรเท่ากับศูนย์ อยู่ที่จำนวนนักท่องเที่ยวประมาณ 11 ท่าน

การทดลองจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงเคารพ เที่ยวบ้านโบราณ เป็นส่วนหนึ่งของโครงการพิพิธภัณฑ์มีชีวิตจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งในบทนี้ได้กล่าวถึงมุมมองในทางเศรษฐศาสตร์ ทางด้านการจัดการต้นทุน รายได้ การกระจายรายได้ และการจัดการการท่องเที่ยวที่สมดุลในด้านค่าใช้จ่าย หรือการหาราคาที่เหมาะสมในการจัดการการท่องเที่ยว โดยวิธีการวิเคราะห์จุดคุ้มทุน ผลของการศึกษาพบว่าค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เกิดจากการเดินทาง ถึงร้อยละ 50 ส่วนที่ประชาชนทั่วไปที่เป็นเจ้าของบ้านได้รับส่วนแบ่ง เพียงเล็กน้อยเท่านั้น ซึ่งเป็นส่วนที่จะต้องทำการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย และเหมาะสมต่อการท่องเที่ยวต่อไป

การตั้งราคาการท่องเที่ยวที่ราคา 8,900 บาท/คน มีจุดคุ้มทุนที่ 2 คนต่อการท่องเที่ยวต่อรอบ และ ถ้ากำหนดให้ต้องมีคนที่ท่องเที่ยว 11 คน ราคาที่เหมาะสมจะอยู่ที่ 6,160 บาท/คน การศึกษาครั้งนี้เป็นแนวทางในการศึกษาการหาจำนวนนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมในการจัดการการท่องเที่ยว และ การหาราคาที่เหมาะสมในการจัดการการท่องเที่ยวที่อยู่บนการวิเคราะห์ต้นทุน และ ค่าใช้จ่าย ซึ่งการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวและราคาที่เหมาะสมจะต้องใช้ข้อมูลที่มากขึ้น และในระดับที่เป็นมหภาคมากยิ่งขึ้นเพื่อประเมินผลกระทบต่อสังคม และ ชุมชนโดยรวมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

พิพิธภัณฑ์มีชีวิต*

เมืองแม่ฮ่องสอน

เอกสารแจกฟรี * เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเศรษฐ และ
อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน เมืองแม่ฮ่องสอน

แนะนำเมืองแม่ฮ่องสอน * เดือนพฤษภาคม-มิถุนายน 2553 * ปีที่ 1 * ฉบับปฐมฤกษ์

จากบรรณาธิการ

เมื่อพูดถึงแม่ฮ่องสอนแล้ว ความยากลำบากในการเข้าถึงถือเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งสำหรับนักเดินทาง แต่ที่มากไปกว่านั้นคือ การที่เมืองมีความเป็นตัวของตัวเองสูง มีความเรียบง่าย และลักษณ์เฉพาะตัวโดดเด่นไม่เหมือนใคร ดึงดูดผู้คนมากมายให้เข้ามาสัมผัส ซึ่งการอนุรักษ์สิ่งสวยงามเหล่านี้ไม่ใช่เรื่องง่าย ขณะเดียวกันก็ไม่ได้ยากเกินกำลังหากได้รับความร่วมมืออย่างดีทั้ง จากเจ้าบ้านที่หมั่นปัดกวาดดูแลและผู้มาเยือนที่มีความเคารพต่อสถานที่

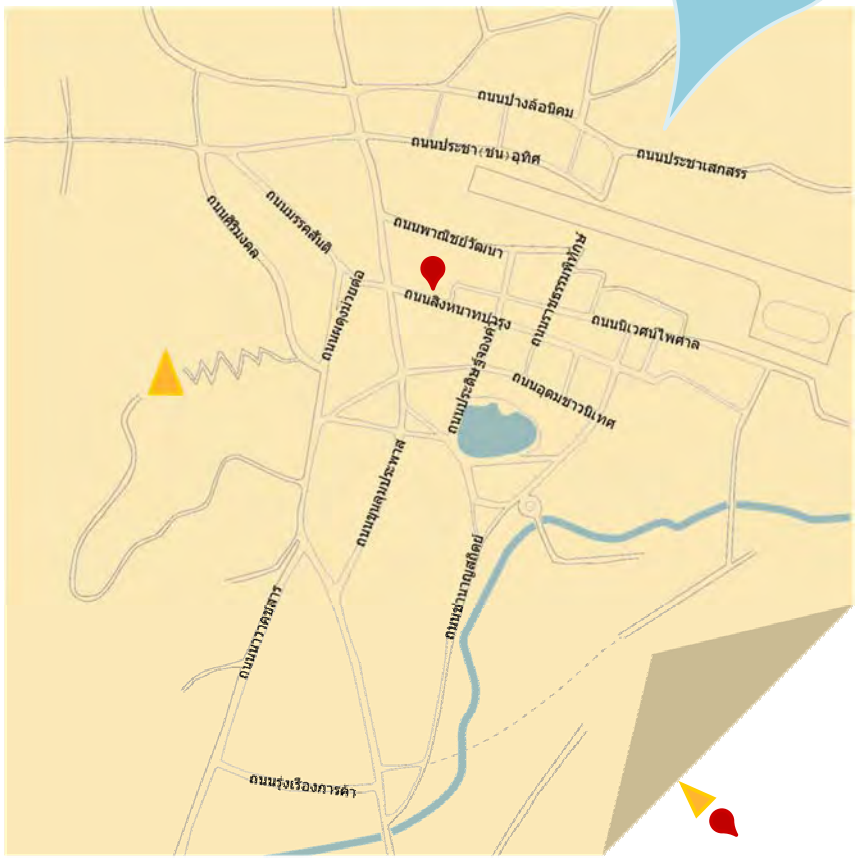
นิตยสารพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอนเล่มนี้ เป็นฉบับปฐมฤกษ์ ได้แนะนำเกี่ยวกับเมืองแม่ฮ่องสอนและถนนในเมือง ส่วนในฉบับต่อไปเราจะนำเสนอเรื่องราวเกร็ดเล็กเกร็ดน้อยในหมวดอื่นๆ พวกเราหวังใจเป็นอย่างยิ่งว่า สื่อนี้จะเป็นจุดเชื่อมโยงเล็กๆ และมีส่วนในการอนุรักษ์เมืองที่น่าอยู่แห่งนี้ ไปนานแสนนาน

ในโอกาสนี้ พวกเราอยากต้อนรับทุกท่านด้วยคำพูดมงคลแบบไตว่า ***"ฮักหม จ่มต้อน"*** ยินดีต้อนรับทุกท่านเข้า
สู่สังคมในแม่ฮ่องสอนกันค่ะ โครงการพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเจ้า

ภาษาไต (สองเดือนต่อครั้ง)

ใหม่สูง	สวัสดี
ฮักหม จ่มต้อน	ยินดีต้อนรับ
ยินหลีตี้ไหล้สู่จั๊ก	ยินดีที่ได้รู้จัก
อยู่หลีอยู่ข้านอ	สบายดีมั๊ย
อยู่หลีอยู่ข้า	สบายดี
จื่อเจ้าฮ่องว่าสัง/จื่อสัง ?	คุณชื่ออะไร
ข้าเฮาจื่อ ...	ฉันชื่อ ...
ขอบใจ	ขอบคุณ
กั่นตอ	ขอโทษ, คารวะ คำหัว
กัดเหย็น สามซ่า	ร่มเย็นเป็นสุข
ขึ้นใย่ใหม่สูง	เจริญรุ่งเรือง
มอน มอน	ลาก่อน
โซ่กหลี, ให้มีสู่นมีหมาน	ขอให้โชคดี
ก้อยโทบกั๋นใหม่	แล้วเจอกัน

แผนที่ ชื่อถนน
เมืองแม่ฮ่องสอน
ร้อนๆจ้า

แนะนำ * ถนนในเมือง และประวัติที่น่าสนใจ

"ขุนลุมประพาส สิงหนาทบำรุง ผดุงม่วยต่อ ปางล้อนิคม อุดมชาวนิเทศ นิเวศพิศาล
ชำนาญสถิต ประดิษฐ์จองคำ ราชธรรมพิทักษ์ มรรคสันติ ศิริมงคล ประชาชนอุทิศ
พาณิชย์วัฒนา ประชาเสกสรร สัมพันธ์เจริญเมือง รุ่งเรืองการค้า นาวาคชสาร"

โคลงที่กล่าวมาคือสิ่งหนึ่งที่ทำให้แม่ฮ่องสอนมีความเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นเป็นที่น่าจดจำและถูกกล่าวถึง โดยทั้งหมดเป็นชื่อของถนนสายหลักในเขตเมืองแม่ฮ่องสอน ที่ถูกตั้งให้มีความไพเราะคล้องจองกัน และยังมีความหมายเฉพาะในตัวเอง ทั้งยังบอกประวัติความเป็นมาของท้องถิ่นอีกด้วย ดังนี้ค่ะ

ขุนลุมประพาส
คำว่าขุนลุม เป็นภาษาไตหมายถึงข้าราชการ เป็นถนนเส้นหลักที่มีส่วนราชการต่างๆ ตั้งอยู่

สิงหนาทบำรุง
คือถนนที่ตัดผ่านที่พักของพระยาสิงหนาทราชา (เจ้าเมืองคนแรกของแม่ฮ่องสอน)

ผดุงม่วยต่อ
ถนนเส้นนี้ผ่านหน้าวัดม่วยต่อซึ่งเป็นวัดใหญ่ เป็นที่บรรจุพระธาตุมากมาย เจ้าอาวาสวัดนี้ได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าคณะจังหวัดองค์แรกของเมืองแม่ฮ่องสอนในรัชกาลที่ 7 (ม่วย ต่อแปลว่าพระธาตุ)

ปางล้อนิคม
เดิมถนนเส้นนี้เป็นที่ราบกว้างขวางอยู่นอกเมือง ใช้เป็นที่พักขบวนบรรทุกม้าต่างวัวต่างหรือเกวียน (ล้อ) ของเหล่าพ่อค้าก่อนเข้าเมือง

อุดมชาวนิเทศ
เป็นถนนที่มีชาวต่างประเทศ อาทิเช่น พม่า จีน แขก ฝรั่ง อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงราว พ.ศ. 2490

นิเวศน์พิศาล
เป็นถนนที่ผ่านหน้าบ้านของพญาพิศาลฮ่องสอนบุรี เจ้าฟ้าองค์สุดท้ายของแม่ฮ่องสอน

ชำนาญสถิต
เป็นแหล่งรวมบรรดาช่างฝีมือ เช่น ช่างทองแม่ฮ่องสอน

ประดิษฐ์จองคำ
เป็นถนนที่มุ่งเข้าหาวัดจองคำจองกลาง วัดสำคัญของเมืองแม่ฮ่องสอน

ราชธรรมพิทักษ์
เป็นที่ตั้งเก่าของศาลากลางจังหวัดและเป็นถนนที่สั้นที่สุดในภาคเหนือ โดยมีความยาวเพียง 300 เมตร

มรรคสันติ
หมายถึงเส้นทางสู่ความสงบ คือ เส้นทางไปป่าช้า

ศิริมงคล
เป็นถนนที่ตัดกับถนนมรรคสันติซึ่งเป็นเส้นทางไปป่าช้า ตั้งชื่อให้มีความหมายดี ขัดแย้งกันเพื่อเป็นการแก้เคล็ดและ เพื่อความเป็นมงคล

ประชาชนอุทิศ
เป็นถนนที่ประชาชนได้อุทิศให้สร้างเป็นถนน

พาณิชย์วัฒนา
เป็นถนนทางเข้าออกตลาดมีร้านค้ามากมาย

ประชาเสกสรร
ถนนเส้นนี้ประชาชนในเมืองได้ร่วมกันร่วมใจกันสร้างขึ้นมา

สัมพันธ์เจริญเมือง
เป็นเส้นทางหลักในการเข้าออกเมือง ในอดีตถนนเส้นนี้เป็นเส้นทางในการค้าขายระหว่างเมืองอีกด้วย

รุ่งเรืองการค้า
เป็นถนนที่ทำการค้าอีกสายหนึ่ง ปัจจุบันมีตลาดนัดจัดขึ้นในวันอาทิตย์

นาวาคชสาร
เป็นถนนที่มีการฝึกสอนช้าง เพราะเป็นถนนที่ตัดผ่านแม่น้ำแม่ฮ่องสอน

ถนนที่ถูกตั้งชื่อทั้งหมดนี้มี 17 สาย โดย 9 ถนนแรกถูกตั้งโดยพระยาศรสุรราช ผู้ว่าราชการคนแรกของจังหวัดแม่ฮ่องสอนค่ะ ถ้าใครมีเวลาว่างลองไปเดินเล่นสำรวจกันดูนะคะ

จัดทำโดย คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ร่วมกับเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน และ สำนักงานสนับสนุนกองทุนวิจัย

ภายใต้โครงการ พิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน
เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงเศรษฐ
ในเมืองแม่ฮ่องสอนอย่างยั่งยืน

เกร็ด * ความหมายของเมืองสามหมอก และ พญาสิงหนาทราชา

เมืองแม่ฮ่องสอนเดิมเป็นชุมชนบ้านป่า เชื่อกันว่าเป็นชนเผ่าลั๊วะ หรือละว้าที่ไม่มีผู้ใดปกครอง มีชาวไทยใหญ่บาง ส่วน จากชายแดนประเทศสหภาพพม่าที่อพยพเข้ามาทำมาหากินทำไร่ทำสวนเป็นบางฤดูกาล ความสำคัญของเมืองแม่ฮ่องสอนสมัยนั้นเป็นเพียงทางผ่านของกองทัพพม่า เพื่อใช้เดินทัพไปยังกรุงศรีอยุธยาหรือหัวเมืองฝ่ายเหนือของไทย

เมื่อปี พ.ศ.2374 พระเจ้ามโหตรประเทศผู้ครองนครเชียงใหม่ ให้ เจ้าแก้วเมืองมา เป็นแม่กองนำไพร่พลช้างต่อและหมอควาญออกไปจับช้างป่ามาใช้งาน เจ้าแก้วเมืองมา ยกไพร่พลข้ามภูเขามาทางตะวันตกของเชียงใหม่ ซึ่งมีช้างป่าชุกชุม โดยมอบหน้าที่ให้ พะกาหม่อง เป็นผู้ควบคุมดูแล เมื่อคล้องช้างได้เป็นจำนวนเพียงพอแล้ว จึงพากันเดินทางต่อไปถึงชุมชนบ้านป่าแห่งหนึ่ง พบที่ทำเลดีมีร่องธารน้ำและที่ราบเหมาะแก่การฝึกช้างป่า จึงหยุดไพร่พลตั้งบ้านเรือนขึ้นที่นี่และตั้งชื่อหมู่บ้านว่า **"แม่ร่องสอน"** หมาย ถึงที่มีร่องน้ำฝึกช้าง ต่อมาได้เพี้ยนเป็น **"แม่ฮ่องสอน"** ในปัจจุบัน

ครั้นถึงปี พ.ศ. 2399 มีชาวไทยใหญ่อพยพมาหลบภัยสงครามอยู่ที่แม่ร่องสอนเป็นจำนวนมาก โดยมีเจ้าฟ้าโก-หล่านและชานกะเลเป็นหัวหน้า เมื่อมาอยู่ที่นี่ชานกะเลได้ช่วยหน่วยงานต่างๆจนเป็นที่โปรดปรานของพะกาหม่อง จึงยกลูกสาวชื่อนางไสให้เป็นภรรยา ต่อมาชานกะเลอพยพครอบครัวลงใต้มาอยู่ที่เมืองกุ๋นลม หรือขุนยวมในปัจจุบันและได้รับตำแหน่งเป็นเจ้าเมืองกุ๋นลมคนแรก เมื่อนางไสถึงแก่กรรม เจ้าฟ้าโกหล่านยกหลานสาวชื่อเจ้านางเมี๊ยะให้เป็นภรรยา จนถึง พ.ศ. 2417 เจ้าอินทวิชยา-นนท์ได้แต่งตั้งชานกะเลเป็น **พญาสิงหนาถราชา** แล้วสถาปนาเป็นเจ้าเมืองแม่ฮ่องสอนคนแรก

พิพิธภัณฑ์มีชีวิต*
เมืองแม่ฮ่องสอน

เอกสารแจกฟรี * เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเคารพ และ
อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน เมืองแม่ฮ่องสอน *

อาหาร กับ วัฒนธรรม * เดือนกรกฎาคม-สิงหาคม 2553 * ปีที่ 1 * ฉบับที่ 2

จากบรรณาธิการ

บรรณาธิการ

คุณรู้หรือไม่ว่า "ถึงแม้ว่าจะอาศัยอยู่ในภาคเหนือ แต่ชาวไทใหญ่นิยมทานข้าวจ้าวมากกว่าข้าวเหนียว"

อาหารพื้นบ้าน

ขนมไต

ภาษาไต * กรรมวิธีการปรุง การกิน และอาหาร

น้ำกัด	น้ำเย็น	**หนังปอง**	หนังควายทอด คล้ายแคบหมู
น้ำไหม้	น้ำร้อน		
น้ำเหน้ง	น้ำชา	**เข้าเส้น เข้ามูน**	ขนมจีน ขนมต่างๆ
		ข้าวควบ	ข้าวเกรียบว่าว
อุ๊บ	การตั้งไฟอบอาหาร	**คาหอม**	ตะไคร้
หม่า	การหมัก	**ทองชา**	กะปิ
โก้	ยำ หรือ คลุก	**ข้าวส้ม**	ข้าวสวยคลุกมะเขือเทศ
ตำ	ตำ	**ข้าวเหลือง**	ข้าวสวยคลุกขมิ้น ปั้นก้อน
กั๊น	คั้น	**ข้าวกั๊นจิ้น**	ข้าวสวยผสมเลือดหมูนึ่ง

เกร็ด * เครื่องปรุงรสเด็ด

"ถั่วเน่าแค้บ" คือเครื่องปรุงหลักสำคัญ (ใช้แทนกะปิ) เป็นส่วนผสมของอาหารไทใหญ่แทบจะทุกประเภท ทำมาจากถั่วเหลือง ผ่านกรรมวิธีคัดเมล็ดเสียทิ้ง แล้วทำความสะอาด จากนั้นนำไป"หม่า" (หมัก) ไว้หนึ่งคืน เมื่อหม่าได้ที่ก็นำมานึ่งหรือต้มจนเละ แล้วนำไปตำหรือบดละเอียด ในขั้นตอนนี้จะปรุงรสหรือไม่ปรุงรสก็ได้ นำไปทำเป็นแผ่นบางๆ แล้วผึ่งแดดบนไม้ไผ่ขัดแตะ ตากจนแห้งสนิทซึ่งอาจใช้เวลาประมาณ 1-2 วัน จึงจะเป็นถั่วเน่าแค้บที่เราเห็นขายกันอยู่

เวลาเก็บให้เอาไปเก็บไว้ในภาชนะที่มิดชิดในที่แห้ง ไม่ให้โดนความร้อน เพื่อป้องกันเชื้อรา เมื่อจะนำไปปรุงอาหารต้องเอาถั่วเน่าแค้บนี้ไปปิ้งให้เหลือง แล้วบดเป็นผง แล้วจึงจะนำไปใช้ได้

แนะนำ * ร้านอาหาร ขนม อร่อยแบบไต

ร้านข้าวแรมฟืน
ท้ายตลาดสดสายหยุด ถนนสิงหนาทบำรุง

ร้านป้าศรีบัว
อาหารไทใหญ่หลากชนิด บนถนนสิงหนาทบำรุง

ร้านขนมเส้น
ขนมจีนไทใหญ่ดั้งเดิม ถนนอุดมชาวนิเทศ

ร้านยายส่วย
ข้าวมูนวง สาละพู ส่วยทะมิน บนถนนมรรคสันติ

ร้านขนมป้าณี
เป๊งม้ง อาละหว่า ส่วยทะมิน บนถนนสิงหนาทบำรุง

จัดทำโดย คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ร่วมกับเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน และ สำนักงานสนับสนุนกองทุนวิจัย

ภายใต้โครงการ พิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน
เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงเคารพ
ในเมืองแม่ฮ่องสอนอย่างยั่งยืน

พิพิธภัณฑ์มีชีวิต*

เมืองแม่ฮ่องสอน

เอกสารแจกฟรี * เพื่อการท่องเที่ยวเชิงศิลปะ และ
อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน เมืองแม่ฮ่องสอน

เฮินไต * เดือนกันยายน-ตุลาคม 2553 * ปีที่ 1 * ฉบับที่ 3

จากบรรณาธิการ

บรรณาธิการ

*

ภาษาไต * ข้าวของเครื่องใช้ในบ้าน

ครัวไฟ หรือ ส่องไฟ	ห้องครัว
เข่งพารา	หิ้งพระ
น้ำเต้า	คนโท
ก๊อกไพ	ตะเกียง
วี	พัด
อู่	เปลสำหรับเด็ก
ที	ร่ม
โล่ง	กระด้ง
เต๋งตีไฟ	เตาหุงต้ม
หว่านข้าว	จาน
หว่านพัก	ชาม
กาก้อก	ทัพพี
จ้อ	ช้อน
เผินข้าว	ขันโตก
ปย้าด	ถาด
หว่านจะหรุ่ง	กะลามัง
เขง	เขียง
หม้อขาง	กะทะ
ตั้งหม้อ	ที่วางหม้อ

ฝ้าเพดานไม้

ฝ้าต้นลม

ม้านั่งขอบระเบียง

ที่ล็อคบานประตู

ฝาลายใต้หน้าต่าง

ราวกันตกบันได

การยกพื้น

คุณรู้หรือไม่ว่า

"เฮินไต" เป็นเรือนที่ทำจากไม้ที่มีคุณภาพสูงทั้งหลัง ส่วนใหญ่เป็นไม้สัก โครงสร้างและรายละเอียดการตกแต่ง รวมถึงลวดลายฉลุ ช่องลม ล้วนแต่เป็นไม้ทั้งสิ้น โดยได้รับอิทธิพลจากศิลปะพม่า มีเสน่ห์เฉพาะตัว ไม่เหมือนเรือนชาวล้านนาทั่วไป

เกร็ด * โครงสร้างเฮินไตสองส่อง

เฮินไตสองส่อง หรือ เฮินไตที่ถูกสร้างเป็นสองหลังติดกัน เจ้าของมักจะเป็นคนมีฐานะดี เป็นเรือนใต้ถุนสูง เสาทำจากไม้เนื้อแข็งหรือไม้สัก แต่งเป็นเสากลม เสาสี่เหลี่ยม เสาหกเหลี่ยมหรือเสาแปดเหลี่ยม โครงสร้างมีเสาหลักสามเสา เสาข้างหกเสา หลังคามุงด้วยสังกะสี มีรางรินไม้ ตรงปลายมุงด้วยแป้นเกล็ดหรือกระเบื้องดินขอ ในฤดูหนาวจะให้ความอบอุ่น แต่ฤดูร้อนจะโปร่ง เย็นสบาย เฮินไตจะใช้ประโยชน์ได้อเนกประสงค์ โดยเฉพาะชานบ้านที่ใช้เป็นทั้งที่นั่งเล่น รับแขก ทานอาหาร หรือใช้จัดเตรียมงาน

ส่องแรก (หลังแรก) จะใช้เป็นห้องรับแขกกับห้องนอน โดยใช้ "ฝาต้นลม" เป็นฝากั้นห้อง ด้านทิศตะวันออกหรือตะวันตก จะมี"เข่งพารา" ตกแต่งด้วยดอกไม้และคนโท ขนาดเล็กสำหรับไหว้บูชาพระ ตรงชานบ้านมี "เข่งน้ำ" หรือหิ้งเอาไว้ตั้งน้ำดื่ม น้ำใช้

ส่องที่สอง มักจะทำเป็น "ครัวไฟ" หรือ "ส่องไฟ" โดยมีกะบะไม้รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าบรรจุดินจนเต็มเรียกว่า "เต๋งตีไฟ" เป็นเตาหุงต้มเพื่อป้องกันไฟไหม้

*

แนะนำ * บ้านไม้ชาวไต

บ้านโบราณ (กวีวัฒน์) * ถนนราชธรรมพิทักษ์

บ้านไม้เก่าแก่ ที่เก็บความเป็นเอกลักษณ์ของเมืองแม่ฮ่องสอน มามากกว่า 100 ปี

บ้านตาบุญเลิศ * ถนนสิงหนาทบำรุง

เฮินร้านค้าสไตล์ไทใหญ่ มีการเข้าไม้ที่เรียบง่าย สวยงาม และยังมีเสาไม้มากถึง 47 ต้น

ร้านอัญมณี * ถนนสิงหนาทบำรุง

เฮินร้านค้าสไตล์ไทใหญ่ มีรายละเอียดการเจาะไม้ตกแต่งเป็นช่องแสงที่สวยงาม

โรงแรมสงวนสิน * ถนนสิงหนาทบำรุง

โรงแรมแห่งแรกในจังหวัดใช้ไม้จริงทั้งหลัง จัดแบ่งพื้นที่ได้อย่างเรียบง่ายสวยงาม

บ้านเก่าเหล่านี้ ล้วนแต่เป็นบ้านที่ถูกยกย่องให้เป็นมรดกล้ำค่าทางวัฒนธรรม รวมถึงการออกแบบสถาปัตยกรรมและการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีค่าควรแก่การอนุรักษ์ไว้ให้คนรุ่นหลัง รับรองได้เลยค่ะว่าหากใครได้ไปชม ต้องประทับใจแน่นอน

*

จัดทำโดย คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ร่วมกับเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน และ สำนักงานสนับสนุนกองทุนวิจัย

ภายใต้โครงการ พิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน
เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจ
ในเมืองแม่ฮ่องสอนอย่างยั่งยืน

พิพิธภัณฑ์มีชีวิต*

เมืองแม่ฮ่องสอน

เอกสารแจกฟรี * เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจและ
อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน เมืองแม่ฮ่องสอน *

วัด กับ สถาปัตยกรรมไทใหญ่ * เดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม 2553 * ปีที่ 1 * ฉบับที่ 4

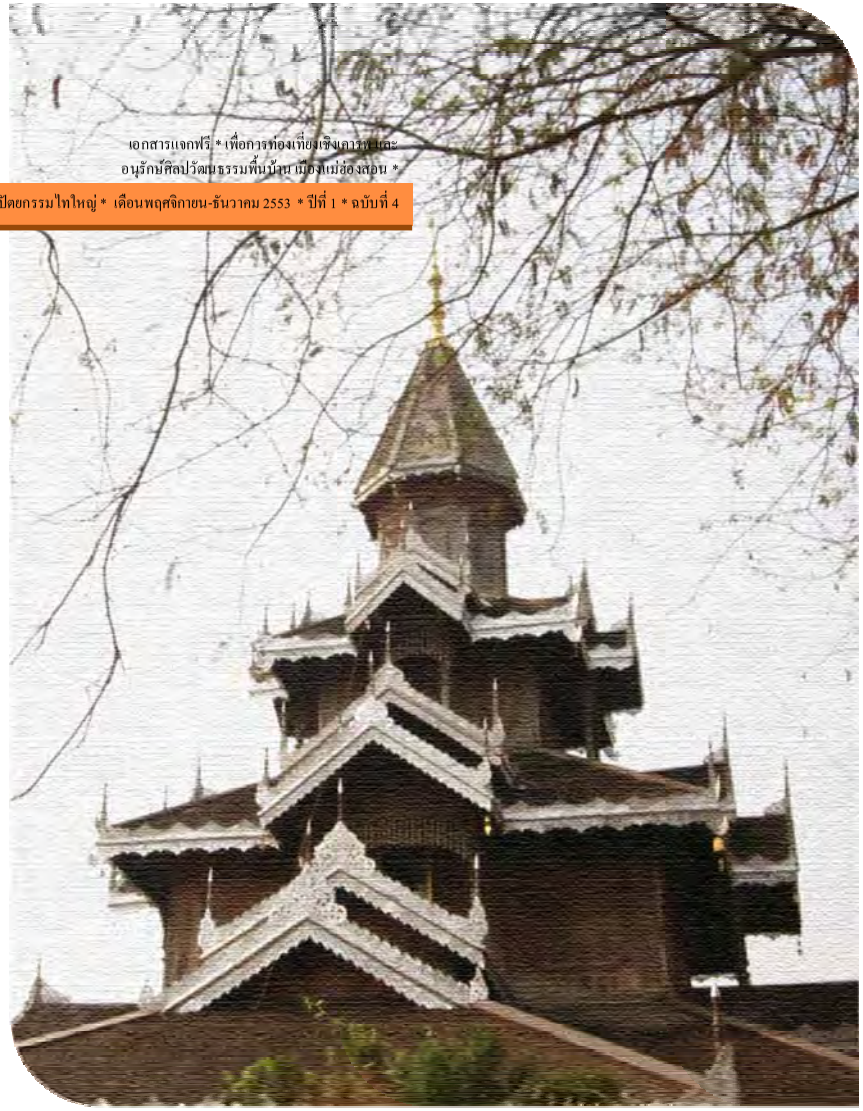
จากบรรณาธิการ

บรรณาธิการ

*

ภาษาไต * ส่วนประกอบของวัด

กั่นตอ	ขอขมา
จองพารา	ซุ้มรับเสด็จ
กิ่งกะหล่า	การฟ้อนรำนก
หวั่งกะป่า	เขาวงกต
กาบซอมอู	งานบุญถวายข้าวที่เก็บเกี่ยวใหม่ เดือนมกราคม
ปอยหลู่ข้าวหย่ากู้	งานกวนข้าวเหนียวแดง เดือนกุมภาพันธ์
ปอยโหล	งานจุดฟืน วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3
ปอยส่างลอง	งานบวชลูกแก้ว เดือนมีนาคม – เมษายน
ปอยจ่าตี่	งานบุญก่อกองทราย 7วัน ก่อนวันวิสาขบูชา
วานปะลึก	ประเพณีทำบุญหมู่บ้าน ขึ้น 13 ค่ำ เดือน 7

เกร็ด * จอง หลังคาซ้อนชั้น

"จอง" ตามความหมายแล้วแปลว่าปราสาท แต่ในทางสถาปัตยกรรมแล้วเป็นการเรียกชื่อหลังคาที่มีการซ้อนชั้นทั้งจั่วและชายคา จะพบเห็นมากในโบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญของวัดและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นลักษณะที่สำคัญของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแม่ฮ่องสอนเลยทีเดียว

ทรงของจองที่นิยมมากคือทรงปราสาท ที่มีการซ้อนชั้นตั้งแต่เจ็ดชั้นขึ้นไป ฐานมักจะเป็นจตุรมุขสี่เหลี่ยมจตุรัส และจอง "สองคอสามชาย" คือหลังคาที่มีจั่วสองจั่วซ้อนขึ้นไปจากหลังคาหลักไปอีกสองชั้น จึงนับรวมชายคาทั้งหมดได้สามชายคา ตามชายคาหลังคาจะถูกตกแต่งอย่างสวยงามโดยใช้ "ปานซอย" หรือสังกะสีฉลุลาย*

แนะนำ * วัดไทใหญ่ (1)

วัดจองคำ จองกลาง

วัดจองคำเป็นวัดแรกของจังหวัดแม่ฮ่องสอนเดิมมีปราสาทเรือนไม้ สร้างตามแบบสถาปัตยกรรมพม่าผสมไทใหญ่ หลังคาตกแต่งด้วยสังกะสีแกะสลัก ต่อมาถูกปรับให้เป็นแบบพม่าผสมไทใหญ่และไทยภาคกลางผสมล้านนา ตาม ลำดับ เนื่องจากเกิดไฟไหม้ถึงสองครั้งสองครา ส่วนวัดจองกลางถูกสร้างทีหลัง มีองค์เจดีย์ทรงเครื่องสีขาวประดับทอง พิพิธภัณฑ์ตุ๊กตาไม้แกะสลัก

วัดพระธาตุดอยกองมู

ตั้งอยู่บนยอดดอยกองมู เป็นจุดชมวิวเมืองที่สวยงาม เจดีย์บรรจุด้วยพระธาตุของพระสารีบุตรเถระ ถูกตกแต่งด้วยศิลปะแบบพม่า ทางขึ้นวัดมีสิงห์คู่และระฆังเก่า มีความเชื่อว่าหากผู้ใดตีจะได้กลับมายังแม่ฮ่องสอนอีกครั้ง

วัดก้ำก่อ

วัดเก่าแก่คู่บ้านคู่เมืองแม่ฮ่องสอน ลักษณะสถาปัตยกรรมแบบไทใหญ่ มีซุ้มประตูทางเดินเข้าไปสู่ศาลาการเปรียญที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ เรียกว่า “ส่างหว่าง” ชาวบ้านมักจะถอดรองเท้าไว้ตามทางเดินนี้ เพราะเชื่อว่าการใส่รองเท้าเข้าไปไม่เป็นการเคารพสถานที่และหากมีทรายติดเท้าออกจากวัดถือเป็นบาปมาก (ก้ำก่อ เป็นภาษาไต แปลว่าดอกบุญนาค)

วัดหัวเวียง

วัดเก่าแก่ของเมืองมีอายุมากกว่าร้อยปีตั้งอยู่ใจกลางเมืองแม่ฮ่องสอน มีวิหารพลาละแข่ง วิหารสี่เหลี่ยมจัตุรัส ทรงปราสาท ตัวอาคารทำด้วยไม้ ตกแต่งด้วยสังกะสีฉลุใช้เป็นที่ประดิษฐานของพระมหามุณี หรือพระเจ้าพลาละแข่ง

ไม่น่าเชื่อเลยนะคะว่าเมืองเล็กๆ แบบแม่ฮ่องสอนจะมีสถาปัตยกรรม ที่โดดเด่นสวยงามนานี้ แต่เรื่องราวของวัดยังไม่จบเพียงแค่นี้นะคะ เมืองแม่ฮ่องสอนยังมีวัดที่น่าใจอีกมากมาย หากสนใจอย่าลืมติดตามต่อฉบับหน้าค่ะ*

จัดทำโดย คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ร่วมกับเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน และ สำนักงานสนับสนุนกองทุนวิจัย

ภายใต้โครงการ พิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน
เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจ
ในเมืองแม่ฮ่องสอนอย่างยั่งยืน

พิพิธภัณฑ์มีชีวิต*
เมืองแม่ฮ่องสอน

เอกสารแจกฟรี * เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเคารพ และ
อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน เมืองแม่ฮ่องสอน *

วัด กับ ประเพณีไทใหญ่ * เดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ 2554 * ปีที่ 1 * ฉบับที่ 5

จากบรรณาธิการ

บรรณาธิการ

*

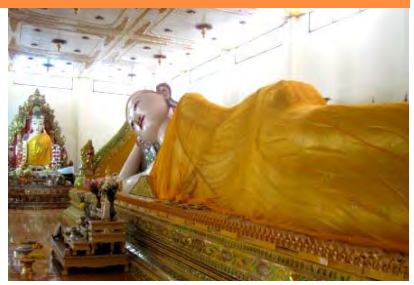
ภาษาไต * ประเพณี

หลู่	ถวาย ให้ทาน
โหล	ไม้ฟืน
เตน	เทียน
ปอย	งานบุญ งานประเพณี
กั่นตอ	ขอขมา
จองพารา	ซุ้มรับเสด็จ
กิ่งกะหล่า	การฟ้อนรำนก
หวั่งกะป่า	เขาวงกต
กาบซอมอู	งานบุญถวายข้าวที่เก็บเกี่ยวใหม่ เดือนมกราคม
ปอยหลู่ข้าวหย่ากู๊	งานกวนข้าวเหนียวแดง เดือนกุมภาพันธ์
ปอยโหล	งานจุดฟืน วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3
ปอยส่างลอง	งานบวชลูกแก้ว เดือนมีนาคม – เมษายน
ปอยจ่าตี่	งานบุญก่อกองทราย 7 วัน ก่อนวันวิสาขบูชา
วานปะลึก	ประเพณีทำบุญหมู่บ้าน ขึ้น 13 ค่ำ เดือน 7
ต่างซอมต่อโหลง	ถวายข้าวมธุปายาส เข้าพรรษา
แฮนซอมโก่จา	การทำบุญอุทิศส่วนกุศล ขึ้น 1 ค่ำเดือน 11
แห่จองพารา	งานแห่ซุ้มรับเสด็จ ถวายพระพุทธเจ้า 13 หรือ 14 ค่ำเดือน 11
ปอยหวั่งกะป่า	เที่ยวเขาวงกตจำลอง ขึ้น 13-15 ค่ำเดือน 12
ปอยป่ายหลอย	งานบูชาพระธาตุดอยกองมู เดือน 12

เกร็ด * งานเลี้ยงเมืองแม่ฮ่องสอน

งานเลี้ยงเมืองแม่ฮ่องสอน เป็นงานทำบุญใหญ่ประจำปีสถานที่จัดงานอยู่ที่สี่มุมเมือง คือ ที่ศาลเจ้าพ่อเมืองแช่ ศาลเจ้าพ่อข้อมือเหล็ก อนุสาวรีย์พระยาสิงหนาทราชา และ วัดปางล้อ โดยตอนเช้าจัดงานเลี้ยงเมือง ตอนบ่ายจัดงานวานปะหลิก มีการจัดทำตาแหล่ว 7 ชั้น และ ใบไม้มงคลมาประกอบพิธี เพื่อช่วยป้องกันอันตรายจากสิ่งเลวร้ายต่างๆ และผีเจ้าเมืองจะช่วยปกปักษ์รักษาให้ผู้คนในเมืองอยู่เย็นเป็นสุข*

แนะนำ * วัดไทใหญ่ (2)

วัดพระนอน
ตั้งอยู่เชิงเขาของวัดพระธาตุดอยกองมู ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์พระยาสิงหนาทราชา เป็นศิลปะแบบพม่าผสมไทใหญ่ ภายในวัดเป็นที่ประดิษฐานขององค์พระนอนความยาวกว่า 12 เมตร ที่มีความศักดิ์สิทธิ์มาก ด้านหลังวัดมีสิงห์คู่เฝ้าอยู่ตรงทางขึ้นบันไดนาค

วัดผาอ่าง
เป็นวัดป่าที่สงบเงียบ ตั้งอยู่ในตำบลปางหมู ถูกปล่อยให้รกร้างจนกระทั่งมีการบูรณะใหม่ในปีพ.ศ. 2519 พระนอนที่อยู่ในวัดถูกสร้างโดยพระยาสิงหนาทราชา อุทิศให้แก่นางคำใสผู้เป็นภรรยา และยังมีปิยะเจดีย์ที่เป็นอนุสรณ์ความรักของคนทั้งคู่

วัดกลางทุ่ง
สร้างขึ้นในศรัทธาของ “จองอูพะก่าแวง” มีรูปแบบศิลปะจีนผสมไทใหญ่ พระประธานเป็นศิลปะพม่า สภาพแวดล้อมโดยรอบสงบเงียบเหมาะแก่การปฏิบัติธรรม มีเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าและพระสารีบุตร อยู่คู่กับหอระฆังที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์มากของวัด

วัดม่วยต่อ
เป็นวัดสำคัญของแม่ฮ่องสอน มีเจดีย์ 6 องค์ตามแบบไทใหญ่ที่เรียงกันอยู่สวยงาม ศาลาการเปรียญแบบไทใหญ่ที่มีพระประธานตามแบบศิลปะพม่า(“ม่วยต่อ” แปลว่าเจดีย์) มักใช้เป็นที่จัดประเพณีต่างๆ ในปีนี้เป็นที่จัดงานปอยส่างลอง ของอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน*

จัดทำโดย คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ร่วมกับเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน และ สำนักงานสนับสนุนกองทุนวิจัย

ภายใต้โครงการ พิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน
เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงเคารพ
ในเมืองแม่ฮ่องสอนอย่างยั่งยืน

พิพิธภัณฑ์มีชีวิต*

เมืองแม่ฮ่องสอน

เอกสารแจกฟรี * เพื่อการท่องเที่ยวเชิงศิลปะ และ
อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน เมืองแม่ฮ่องสอน *

การแต่งกาย และเครื่องประดับ * เดือนมีนาคม-เมษายน 2554 * ปีที่ 1 * ฉบับที่ 6

จากบรรณาธิการ

บรรณาธิการ

คุณรู้หรือไม่ว่า

"สน๊าบคา" คือเครื่องสำอางที่มีกลิ่นหอมตามธรรมชาติ เป็นที่นิยมมากของสาวชาวไทยใหญ่ ทำมาจากเปลือกไม้ ฝนกับหินให้เป็นผง ทาตามใบหน้าและลำตัว ให้มีผิวพรรณสวย เปล่งปลั่ง

การแต่งกายของสตรีชาวไทใหญ่ นิยมสวมเสื้อป้ายข้างเรียกว่า "เส้อแซค" คิดกระดุมผ้าหรือกระดุมเงินกระดุมทอง เนื้อผ้าส่วนใหญ่จะเป็นเสื้อผ้าฝ้ายที่นุ่มบาง เพื่อความสบายในการสวมใส่ ผ้าซิ่นที่สวมใส่จะนิยมซิ่นหรือผ้าถุงที่ได้รับอิทธิพลจากชาวไทใหญ่ในดินแดนพม่า อาทิ ซิ่นอินเล รองเท้าแตะคีบทำด้วยยางหรือไม้หุ้มกำมะหยี่ ในเทศกาลที่สำคัญจะสวมเครื่องประดับมากเป็นพิเศษ เช่น "สร้อยแขน" หรือ "เป่หู"
หญิงสาวจะเกล้ามวยตั้ง มี"กุ๊ก"และไว้ "สต๊อก" ใส่ซิ่นสีสดใส ส่วนหญิงที่แต่งงานแล้วจะไม่มีสต๊อก แม่บ้านหรือคนแก่รวบผมเกล้ามวยเยื้องไปทางด้านหลัง เสียบดอกไม้ตามฤดูกาล ประดับมวยผม ใส่ผ้าซิ่นสีเข้ม

ส่วนบุรุษไทใหญ่ จะนิยมสวมเสื้อไตหรือเสื้อผ่าหน้ามีกระดุมจีนประกอบกันเป็นคู่ๆ ตลอดแถว นิยมสวมเสื้อสีอ่อนซ้อนทับข้างใน ส่วนกางเกงเป็นกางเกงขาก๊วย หรือ "กิ๊นไต" นิยมพกนาฬิกา สะพายย่าม ในโอกาสที่สำคัญ จะเคียนหัวและพันเอวด้วยผ้าสีอ่อน เช่นสีชมพู หรือสีขาว

ภาษาไต * เกี่ยวกับเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย

โคนุ่ง	เสื้อผ้า	**ทองกิ๊น**	กระเป๋ากางเกง
กุบ	หมวกของคนไต	**ทองเส้อ**	กระเป๋าเสื้อ
ซอกติ๋น หรือ แคบติ๋น	รองเท้า	**มองโคย**	แหวน
สายแอ๋ว	เข็มขัด	**หมกโห**	หมวก
กิ๊น	กางเกง	**ที**	ร่ม
กิ๊นป้อด	กางเกงขาสั้น	**เป่หู**	สายเสื้อ
เส้อ	เสื้อ	**สายคอ**	สร้อย
หมากต่อม	กระดุม	**ซ๊อกติ่น**	รองเท้าหุ้มส้น
ข่วย	ปลอกมีดเงิน	**แค้บติ่น**	รองเท้าแตะ

เกร็ด * กุ๊บไต

"กุ๊บไต" คือชื่อเรียกของหมวกไม้ไผ่จักสานที่มีความประณีต แน่นหนา มีลักษณะเป็นรูปวงกลม มียอดแหลมที่เรียกว่า "จิ๊ก" ใช้สวมกันแดดกันฝนทั่วไปหรือใช้สวมใส่ในการเดินร่วมงานประเพณี งานบุญต่างๆ บ้างก็เอาไปใช้ในการตกแต่งร้านหรือสถานที่จัดแสดงงาน

นอกจากจะเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องแต่งกายชาวไตแล้ว กุ๊บไตยังเป็นสินค้าโอทอปที่สำคัญของจังหวัด มีแหล่งผลิตอยู่ที่ตำบลปางหมูและตำบลผาบ่อง ที่มีกลุ่มแม่บ้านรวมตัวกันทำจำหน่าย*

แนะนำ * หมากต่อมเสื้อไต

ในบรรดาเครื่องประดับที่มีความสวยงาม และทำให้การแต่งกายของชาวไตมีเอกลักษณ์ไม่เหมือนใคร สิ่งหนึ่งคือ "กระดุม" หรือที่เรียกกันว่า "หมากต่อมเสื้อไต" นั่นเองค่ะ ลักษณะพิเศษที่ทำให้หมากต่อมเสื้อไตมีความต่างจากกระดุมของที่อื่นคือ หมากต่อมเหล่านี้สามารถถอดเปลี่ยนได้ เพื่อใช้ในโอกาสต่างๆกัน โดยเลือกให้เข้าชุดกับตุ้มหู สร้อย หรือ เครื่องประดับส่วนอื่นๆ ของร่างกาย

รูปหมากต่อม

"หมากต่อมเสื้อไต" นิยมเรียกเป็น "เซิง" แปลว่า ชุด โดยหนึ่งเซิง จะมี 5 "หมาก" แปลว่า เม็ดหรือชิ้น

รูปหมากต่อม

หมากต่อมเสื้อไตเหล่านี้ได้รับอิทธิพลจากพม่ามานานกว่า 80 ปีแล้ว โดยหมากต่อเสื้อไตเดิมจะเป็นเพียงห่วงกลม หรือ ห่วงทรงมะม่วง มีตุ้งติ้งเป็นลูกโลหะกลมเรียบขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางไม่เกิน 1 ซม. วัสดุที่ใช้อาจจะทำจากทองคำ เงิน หรือ นาก ปัจจุบันยังคงนิยมใช้ทั่วไปในชีวิตประจำวันตามฐานะ แต่เมื่อต้องการแต่งตัวในโอกาสพิเศษ ก็สามารถเปลี่ยนเป็นหมากต่อมแสง (กระดุมประดับเพชร พลอย) ใส่ร่วมกับเสื้อผ้าฝ้าย หรือ ผ้าป่าน ที่ตรงช่วงสาบเสื้อมีห่วงสำหรับใส่หมากต่อม

ในยุคต่อมา หมากต่อมเสื้อไตถูกออกแบบให้มีความสวยงามตามสมัยนิยม มีการใช้อัญมณีต่างๆทำเป็นลวดลายสวยงาม ต่างไปจากเดิม

*

จัดทำโดย คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ร่วมกับเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน และ สำนักงานสนับสนุนกองทุนวิจัย

ภายใต้โครงการ พิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน
เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจ
ในเมืองแม่ฮ่องสอนอย่างยั่งยืน

พิพิธภัณฑ์มีชีวิต เมืองแม่ฮ่องสอน

LIVING MUSEUM

1 วัดพระธาตุดอยกองมู

1 โรงแรมสงวนสิน

5 บ้านโบราณร้อยปี

3 วัดพระนอน

3 บ้านปาต็อง

7 วัดจองคำ 8 วัดจองกลาง

4 บ้านอัญมณี ศูนย์ประสานงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตร.ส.พ.

6 วัดหัวเวียง

2 ร้านละออ

4 วัดถ้ำก่อ

เส้นทางเดินเที่ยวพิพิธภัณฑ์มีชีวิต

เส้นทางรอง

1. วัดพระธาตุดอยกองมู
2. วัดม่วยต่อ
3. วัดพระนอน
4. วัดถ้ำก่อ
5. อนุสาวรีย์พระยาสิงหนาทราชา
6. วัดหัวเวียง
7. วัดจองคำ
8. วัดจองกลาง
9. ศาลเจ้าพ่อเมือง

1. ตลาดสายหยุด
2. แหล่งของที่ระลึก
3. สวนสาธารณะหนองจองคำ
4. ถนนคนเดิน
5. เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน
6. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
7. โรงพยาบาล
8. ลานวัฒนธรรม

1. โรงแรมสงวนสิน
2. บ้านลออ
3. บ้านตาบุญเลิศ (ปาต็อง)
4. บ้านยายดวงรัตน์(อัญมณี)
5. บ้านอาจารย์วัฒนา